Plinius

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
8 A
4
M
V.1.
14-28.6.39

IOANNIS LODOVICI VIVIS VALENTINI, DE CONcordia & diſcordia in humano genere ad Carolum V. Cæſarem, Libri Quattuor.

BIBLIOTECA

De Pacificatione, Lib. vnus.

Q; miſera eſſet vita Chriſtianorum ſub Turca. Lib. vnus.

Michael Hillenius excudebat, cum Priuilegio Cæſareo. Antuerp. 1529.

Jo: Ludouicus Viues obijt Louanij.
Anno Christi: 1541.

IOANNES LODOVICVS VIVES CAROLO .V. CAESARI AVguſto Regi Hiſpaniarum S. D.

QVum in tā-
ta cōtinua-
tione bel-
loꝝ aliorū
ex aliȷs in-
credibili
fœcundita
te renaſcē-
tiū ingētes
cuncta Eu
ropa cla-
des acceperit, atq; omnibus pene in re
bus magna quadam egeat, & quaſi vni
uerſali inſtauratione, nulla tamē re, per-
inde eſt illi opus ac pace quadam, & cō
cordia tanquam in totum hominum
genus ſuperfuſa. Exciſos videmus ac
depopulatos agros, ædificia diruta, vr-
bes alias æquatas ſolo, alias exinanitas
prorſum ac deſertas, alimenta & rara et

precij intentiſſimi, ſtudia litterarum ſegnia & pene amiſſa, mores prauiſſimos, iudicia tantopere corrupta, vt ſcelera pro benefactis approbentur. Hæc oĩa conſtitutionem ac reparationem vel maximam poſcunt, exigunt, efflagitãt, & prætenues magnarum rerum reliquiæ amplius ſe non poſſe conſiſtere, ni mature ſuccurratur, apertiſſima voce clamant, teſtanturq́. ſed ea quantumcunq́ exigantur, & in illum ipſum gradum reponantur, vnde ceciderant, in eo certe non perſeuerabunt diu, niſi pace & concordia m unita & fulta. quandoquidem deiecit illa diſſenſio non ſolum inter principes, ſed inter priuatos quoq́. & deijciet, quoties in illa inuadet. Itaq́ nihil eſt, quod tam ſit hoc tẽpore mundo neceſſarium ad ſe ſiſtendum, ne intereat penitus, quam concordia. Ea vna & collapſa reparabit, & reuocabit fugientia, & amiſſa iam ac prope deplorata reſtituet. Quiſquis erit ille tam fortunatus naturæ partus, tam charus ſuperis, tam proſperum dei munus felixque orbi vniuerſo, per quẽ deus iam rebus humanis placatior pa-

cem genti ſuæ reddiderit, huic nimirum ex cunctis mortalibus cumulus bonorum omnium debebitur. vtinam vel multis priuatorum, quibus ad eam rem magnam tribuit deus voluntatem, parem dediſſet facultatem, vel vos principes quibus ille facultatem eſt largitus, voluntatem adderetis. Quanquam ipſe magnum atq; euidens ſignum erexiſti ad optime ſperandum de quiete orbis, vt duo illa animus & potentia in tuo iſto pectore coniuncta eſſe credantur, & quemadmodum ſuſtollere ac ſubleuare poſſis oppreſſum ac iacens Chriſtianum nomen, ita etiam velis, & annitaris pro virili. Potentia tot regnis declaratur non cruore nec cæde hominum quæſitis, ſed a maioribus hæreditate tibi relictis, occulto dei conſilio tot magnos principes tam procul ditione atq; origine diſſitos coniugijs nectente, vt tu hoc ſtatu rerum tantus princeps exiſteres. Acceſſit Regio nomini per ſe amplo ac magnifico Imperatoria dignitas ſacra auguſtaq;, cui q; oẽs vltro concedunt. Comprobata eſt

naſcendi ſors tot victorijs præter ſpem oblatis, vt non ſolum ingentes exercitus frangerentur, caperentur numeroſiſſimæ vrbes, ſed duo præcipui Chriſtiani orbis principes in tuam poteſtatem venirent, Franciſcus Galliæ Rex illis ſeptus ac munitus copijs, & Clemens ſeptimus Pontifex non ſolum eccleſiaſtici ordinis primus, ſed magnus etiam opibus, ditione, armis. Conſpirarunt tot reges ac nationes, coierunt, me tuendam ſocietatem potentiæ, conflarunt fœdus grandibus verbis & horribilibus conditionibus ijs, qui eo fœdere non comprehenderentur. Tu velut gladio nodum illum diſcidiſti, vt nemo ſit, cui non fiat perſpicuum, hos tantos tamq; admirandos ſucceſſus nõ humanarum eſſe virium, ſed diuinarum. qui tibi viam ad pulcherrimum aliquod & maximum opus cõmunit, ſi velis ingredi, voluntatem vero multis documentis oſtendiſti. illo potiſſimum, quod ita te cum vtroq; captiuo tuo geſſiſti, quo pacem aliquam inuenires, vt reprehenſione etiam tuorum non carueris, quod nimis vtrunq; liberaliter nimiſq; beni-

gne dimiſeris. quin & ex ijs, qui in ea deliberatione fuerunt tibi in conſilio, nõnulli male ea de cauſſa audierint. Tibi vero, qui ad pacem feſtinares, quæcunq; aperta concordię via ilico arriſit. Sed hactenus, ne id ignores, iacta ſunt tantum præclarorum facinorum fundamenta. Nam in ea illa opera, quæ cogitas, quæq; omnes de te ſperamus, ac nobis pollicemur, vix prima es ſpacia ingreſſus. ſigna præmiſiſti modo, quis ſpes eſt eorum confirmata, quæ nemo non abs te velut iure requirit ſuo. Siue enim quia potes, tanquam officium exigunt, ſiue quia vis, & cœpiſti, tãquam debitum. vt nullus ſit qui nõn ſe fraudatum captumq; conqueratur, ſi pedẽ referas. ſi quod reliquum eſt curriculi, detrectes. Cognitæ iſtæ tuæ virtutes, quę tibi tam gratum ad omnes nomen pepererunt, ceu arrabo quidam fuere te illas ipſas virtutes conſeruaturum, aucturumq;, id eſt, ſatiſfacturum publicæ expectationi. Ita eſt, ab incognita virtute nihil velut debitum repoſcimus. a cognita omnia, quum in hoc honeſtiſſimorum actuum quaſi ſtadium

introires, primiſque in carceribus conſiſteres, ne dimidium quidem eorum exigebamus, quæ iam præſtitiſti. hæc vero iſta quoniam ingentia pollicentur, de ijs te ingentibus appellamus, vt nobis promiſſis, & proinde noſtris, ſed aſcende iam altius, & maiore cum veneratione cogita non iam te illa ipſa hominibus ſolum debere, verum ipſi quoque deo ſancto & præpotenti. A quo quanto es hactenus indulgentius habitus, hoc te diligentius conuenit anniti ac contendere, vt te tanta beneuolentia dignum præbeas. illique tanquam patri obſequentem te, ac morigerum des filium. Si te ea eſſe animi arrogantia, atque impietate exiſtimarem, vt maxima iſta, quæ tibi contigerunt, tuarum eſſe virium, tuæ facultatis ac conſilij eſſe crederes, multis tentarem verbis eiuſmodi cogitationem ex præcordijs tuis reuellere, qua nihil eſſet peſtilentius. ſed quum ſciam omnia te illi referre accepta, a quo ſunt tibi donata, non eſt quod hoc in loco multa a me verba conſumantur. Ea enim ſunt cir-

ca te acta, vt non tantum modeſta tua prudentia ac pietas, verum quiuis ſtolidiſſimus e vulgo facile intelligat, magnum aliquid, inſolitum, admirandum, moliri ſapientiſſimum numinis conſilium, modo tu illi te commodum exhibeas inſtrumentum, non iræ ac animaduerſionis dei in noſtra ſcelera, quod ille idem auertat, ſed clementiæ illius, qua miſertus ſui generis humani, propitius iam tandem nos & ſecundus reſpiciat. vt non quam meremur pœnam infligat, ſed eam inſpiret mentem, qua pœnas nos atrociſſimas mereri agnoſcamus, & illas deprecemur mente atq; actionibus vitæ commutatis. Indixiſti profectionem in Italiam. habes animos totius Europæ atq; adeo Aſiæ quoq; ſuſpenſos in exitum huius itineris: habes omnium aures & oculos intentos, & in te, atq; in id vnũ quod agis defixos, quid tanto rerum molimine acturus ſis? quo euaſurus? Boni omnes, & quotquot te propius nouerunt, ſperant ac pro certo comper toque habent eam futuram perfectionem maximorũ operũ, quæ inchoaſti,

de quibus iampridem te animo agitare decet, & profecto iam agitas, niſi nos & ea quę hactenus feciſti belliſſime fal lunt, & ij qui de te loquuntur familiari. us & in aula, quod dicunt, interiore co. gnito. Neq; enim tantus apparatus, ea rerum omnium molitio, ea commotio omnium, vt exciri ſedibus ſuis Hiſpa. nia videatur, vel ad potentiæ oſtenta. tionem, & vaniſſimum aliquem rumo. rem colligendum pertinet. Quid a gra uitate iſta alienius? vel vt Italiam mo. do ſubijcias, id eſt, vt anguillam piſce. ris, quæ tibi arctiſſime retinenti lubrici. tate ſua elabatur. quid minus iſti prudē tiæ conuenit? & rerum vſui atq; expe. rimentis? ceu vero nouus nunc & pe. regrinus venias, ad res Italiæ noſcen. das. Rem vero ſolidam, rem in poſte. rum ſtabilem, diuturnamq; omnes te animo deſtinaſſe nō dubitant. rem qua lem optat mundus, quia vehementer indiget. Pacem ſcilicet principū, quo. ad eius fieri poſſit firmā manſuramq;: Tum concordiam opinionum, quam ego vt vtiliorem magiſq; humanæ gen ti neceſſariam, ita factu difficiliorem pu

to,quam alteram illam inter principes: Quandoquidem principum res, quæ in humanis viribus ſunt poſitæ,domantur maiore potentia,delaſſant progreſſu,cedunt temporibus,occaſiones expectant, ſeruiunt rerum curſui: denicꝫ mutantur voluntatibus, quæ exiguis ſæpe reſpectibus adducuntur,atcꝫ impelluntur. Opiniones vero et ſententię de veritate rerum,poſtquam accedentibus affectibus validæ inueterauere,ardentes ac pertinaces perſeuerant,tanto magis quo aliquid extrinſecus adhibetur,quod obſiſtat. tum vero vt ignis aſperſu leuis aquæ maiores attollit flammas,non metuũt potentiam,non obediũt temporibus liberę ac ſui iuris,nec aliter exire poſſunt,q̃ intrauerant:nempe ſpecie aliqua veritatis. Nam minæ & oſtenſio terroris cohibere quidem poſſunt corpora,mentes non poſſunt, quo humanæ vires non penetrant. Animorum vero concitati illi motus atcꝫ affectus,quæ perturbationes nominantur,tanq̃ grauis et periculoſus morbus niſi exactiſſima tractent arte, cura ipſa incrudeſcunt, maioreſcꝫ turbas ac tu-

multum edunt. Sunt enim natura ſua moroſæ, difficiles, violentæ, impotentes, atroces, ſæuæ, reſpuũt, ac indignantur medicantis manibus, præſertim ſi curationem præ te feras, vt irrependũ, non ingrediendum habeas ad ſanationẽ, vides in hoc proximo eccleſiæ concilio, de quo congregando audio te vehementer eſſe ſollicitum, & ſine quo diutius ſalui eſſe non poſſumus, in eo ergo quum remedium ſit tam varie deprauatis ac detortis opinationibus adhibendum, leniendæ ac mitigandæ exaſperatæ affectiones tam multiplices, quæ apud pleroſq; in acerbiſſima odia exceſſere, intelligis quo iudicio, qua arte, qua prudentia ſit opus acuta, rara, exquiſita. Nullum vnquam fuit in eccleſia concilium, in quo tot morbi tam lætales fuerint ſanandi, idcirco nec vllum in quo ſi quid fuerit peccatum, maius diſcrimen, imo grauiorem ac preſentiorem perniciem adferat. Poſita eſt in ſpe ac expectatione huius concilij eccleſia, in quo medicinam inueniat tam perditæ ac extremæ valetudinis, in illo ſi quid humanis concedatur affectibus.

ſi quid perſonæ impetrarint, ſi hominum fauor, vt aliquid pro ſe contra fas & pium, contra verum æquumque decernatur, ſi non omnia exactiſſime expendantur magna ſapientia, iudicio, pietate, horret animus dicere, credi nō poteſt, quanta & quam pene mortifera plaga religioni infligetur. O quam in arduo conſpicio collocatum euentū tuarum cogitationum? Quantam paratam in ſummo gloriam? quantum ad homines præmium, licet hoc leue & breui periturum, ac contemnendum? Sed quantum tamen ad deum firmum et ſempiternum! Nunquam paruo conſtitit maxima laus. Qꝫ ſi tantopere ei eſt vigilandum, qui domus vnius mores prolapſos & a recto deflexos, corrigere ac reſtituere conatur, quid ei cenſes faciundum, qui orbem pene vniuerſum ſuſcepit inſtaurandum? nec aliter fulciendum ac ſuſtinendum nutantem, quam vt in fabulis ferunt de Atlante, cui defeſſo Hercules ſe tanquam vicarium parumper præbuit. neſcio an columnis iſtis tui ſymboli aliquid volueris ſignificare tale, vt te

Atlanti velut alterũ Herculem ſucceſ. ſurum quandoq; præ te feras. certe ſine fabulis atq; allegorijs quiddam nõ diſ. ſimile præſtare habes neceſſe, vt per. gas in ijs, quæ es exorſus. Exerendum eſt tibi acumẽ ingenij, proferenda lux cordis & iudicij, agendum, vigilandũ. multa ſunt tibi tuis oculis & auribus cognoſcenda, plura ex viris, quorum fi dem, ſapientiam, rerum vſum explora. tum habeas, & compertum. plurima ex eorum librorum lectione, quos prin cipem verſare par eſt. qui libri conſiliũ & exactum dabunt, nec vlla aſſentatio. ne aut reſpectu potentię tuæ infectum. Nihil purius ſumitur, q̃ ex illis. Sed hac de re ſtatui fuſius ad te aliquando com. mentari. In pręſentia de eo ad te ſcribo, quod vnicum homines omnes adeo re quirunt, deſyderant, ſuſpirant, vt quidã propemodum deplorarint, de concor. dia humani generis libros quattuor. ad miſcui multa de diſcordia, vt ex eius cõ paratione melius intelligeretur, quæ ſit concordiæ vis, quę pręſtantia. Congeſ. ſi in hæc volumina, quæ mihi tantis & tam varijs de rebus in mentẽ pro tem.

pore venerunt. Nam infinita ſunt, quæ & de bonis concordiæ dici poſſent, & de diſcordiæ malis. Diſſerui primo volumine, vnde & quemadmodum nata ſit inter homines concordia, quomodo diſcordia tanq̃ bonum lollium in bona ſegete ſuccreuerit, hinc quanta rabie homines inter ſe diſcordiam exerceant. Tũ ex his capitibus & quaſi fontibus quæ bona dimanent, quæ mala. Poſtremo quę ſit via, qua veram inter ſe homines concordiam ac pacem conſeruent. Tibi hæc viſum eſt dicare, in cuius manu & voluntate maxima eſt ſita pars concordię ac quietis hominum. currentem, vt ſpero, adhortor. Verum nõ vni tibi ſcribuntur, ſed oĩbus per te, et priuatis, & principibus, vt communibus rebus adeo fractis perditiſq; mature ſubueniant, antequã in id exitiũ ruant, vnde poſtea, quod Chriſtus prohibeat, nõ poſint eas, etiam ſi maxime velint & conentur eximere. Chriſtũ precor, vt ea ſemper cogites, atq; exequaris, quę ſint tibi ac regnis tuis, ſeu potius toti eccleſię profutura. Brugis tuis Calend. Iulij. 1529.

liber p[us]. de originibus concordiæ, & discordiæ. car. 9.

2[us]. quàm inhumaniter homines exercent discordias. 45.

3[us]. de bonis concordiæ, & malis discordiæ. c. 71.

4[us]. quæ sit ad ueram concordiã uia. c. 146.

IOAN. LODO. VIVIS DE Concordia liber primus qui eſt de originibus concordiæ & diſcordiæ.

MVLTAE ac variæ ſunt in humano genere tũ praue conſultorũ, tum malefactorum rationes ac modi, quorum nonnulla vel præſenti voluptate blandiuntur, atꝗ inuitãt, vel vſum poſt ſe aliquẽ relinquunt, vt ea tametſi mala ſunt, nec iuſta vlla excuſatione poſſunt defendi, tamen ſpeciem apud peruerſa ingenia excuſationis aliquã præ ſe oſtentẽt, quod profuiſſe quodammodo exiſtimentur, quamuis ſub retecto & ſe proferenti compendio latet iactura incredibilis, ſed quę ita latet, vt nõ difficile ſit cuiuis paulo intentius ſpectanti eam intelligere, & quaſi manu prehendere. Sunt vero alia viciorũ ac ſcelerum genera tanta malitia infecta ac macerata, vt quũ ani-

mũ vehementer ſollicitent, nihil tamen oſtendant aut delectamenti aut vtilitatis. imo vero contra innumeras ſollicitudines, angores, metus, mœſtitias, damna, atq; incommoda. ad quæ poſtquam impetu quodam rapti peruenimus, & animo ad ſacietatem in illis indulſimus, concuſſi moleſtijs, fracti laboribus ac damnis, reuerſi ad nos ipſos miramur, quid tandem nos eo impulerit, & quando nullam inuenire poſſumus mediocrem facti noſtri cauſam, vltionẽ eſſe numinis in nos irati interpretamur. Huius generis ac notę eſt diſcordia mõſtrũ infeſtãs humanã gentẽ nec oblectationẽ vllã ſecũ, nec compẽdiũ, imo vero oĩa quæcũq; dici poſſunt incommoda, & mala ſecũ velut agmine quodã importãs. Primũ oĩm vt pax amor, concordia, humana nos in natura conſeruat, ita diſcordia & diſſenſio homines nos eſſe nõ ſinit. cogit nos a præſtantia degenerare originis ac ſtirpis nr̃æ, nec tã in feras demittit, q̃ in ſcelera tas illas atq; impias mentes, quas ab exercitio diabolos vulgo nuncupamus, tranſfert. Animãtes eñi reliquæ ita ſunt

Diſcordia

a principe illo et conditore oĩm deo inſtitutę, vt vnaquęq; ſibi viuat, et valeat. nec ſobolẽ diutius agnoſcit, q̃ dũ illa ad certã quandã magnitudinẽ adoleuerit parentũ indiga. nã ſimul primũ tueri ſe per ſeipſam ac ſuſtentare poteſt, parentibus æternũ vale renunciat. ſibi vni viuit, ac conſulit, nec illos amplius in poſterũ agnoſcit. Inter naturæ miracula recenſent, quibus hęc curæ fuit conſectari, ciconiã tamdiu parentes ſenio confectos alere, quã ipſa ab illis tenera & implumis ſit in nido ſuſtẽtata. ita vt ea res græco verbo locum dederit, quo illi referre gratiã ἀντιπελαργεῖν vocant ſumpto de ciconijs nomine. in quo multorum hominum ingratitudo coarguitur, qui beneficiorum immemores aut etiam oſores, vel benefactores tranſeunt ſine gratia, vel etiam inſectantur, & damnis afficiunt malefica voluntate pro illorum opere benefico. Cæterum ciconiæ pietas gratitudinis magis genus eſt, q̃ ſocietatis. Ouium, gruum & eiuſmodi citius greges quis dixerit, q̃ ſocietates. Apum quandam velut ciuitatem non ſine ingenti admiratione

Ciconia

Apes.

contemplamur, in qua & domus ſunt certæ ac conſtitutę, & Rex gentis, quē illæ non minus obſeruant, q̄ vt inquit Vergilius: Aegyptus, aut ingens Lydia, aut populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes. Sed eam ſi quis diligentius attendat, comperiet conſenſum potius quendam eſſe & conſpirationem ad inſtituti operis diligentiam, q̄ ſocietatē aut amicitiam. argumento eſt, ꝙ foras egreſſæ & extra opus poſitæ, ciuitatis ac fœderis inter ſe iam nō meminerūt, nec ciues ac contubernales nec peregrinas atq; aduenas dignoſcūt. Hominem vero ſanctū animal, ſi quis explicet penitus, inueniet ad religionē aduerſus deum & ſocietatē cum hominibus nō modo natū eſſe. ſed factum, appoſitum, inſtructū. Data eſt illi diuino munere ingenij vis excelſa, erecta, qua per elementa omnia in cœlos ſublatus illos omnes percurrat, ordinēq; & naturam vniuerſitatis huius. nec eis contentus ad authorē omniū parentē ſuū penetret, diuinitatiſq; illius ſit capax, quod profecto tantum donū ſuperuacaneum eſſe videretur, niſi ad religio-

Religio in homine

nem pertineret, & ad eum colendum, quē mente eſſet conſecutus: vt quemadmodum inter homines, ſi quis ſit inſigni aliqua & excellenti præter cæteros virtute, ita natura fert, vt hunc amare & colere velimus: huic innoteſcere, & quatenus fieri concedatur, amicitia illi, vſu, ac familiaritate coniungi. Sic ad contemplationem diuinæ illius & præpotentis naturę per gradus rerum conditarū ſubnixis ac ſublatis incredibili virtute aſpecta ardeat animus amore & obſeruantia tanti boni, nec quieſcat, donec illi notior factus, eius amicitia velut ſupremo bonorum omnium perfruatur. Rurſum deſcendit huc ad ſe ac ſui ſimiles humanus animus, & eodem mentis vigore & celeritate excogitat artes & inſtrumenta non modo vitæ tranſigendæ, ſed etiam quibus homo depoſita illa maliciæ feritate miteſcat, & fiat huic, de qua loquimur ſocietati aptior. nec ſibi vni hæc inuenit, ſed in commune reliquis hominibus etiam nihil de ſocietate & concordia cogitās, quo appareat in illo vel aliud agente proferre ſe ſua ſponte apertiſſima ſigna *Artes uitæ*

humanæ huius conſortionis. Nam ple
rumq; ij homines ad excudendas ar-
tes incumbunt, qui ſe illis ipſis artibus
nunquam vſuros ſatis ſciũt. Sed quem-
admodum Agricola ille apud Cęciliũ,
quum ſenex admodum & effœta iam
ætate arbores poneret, rogatus cui?
Dijs, inquit, immortalibus, qui & alios
voluerunt ponere nõ ſibi, ſed mihi. Sic
& me non mihi, ſed venturis, qui etiã
venturi hoc idem officij ſuis poſteris
præſtabunt. Ita hæc hominum inter ſe
ſocietas non finibus vitæ huius claudi-
tur, ſed vlterius tranſcendit, vt ad mor-
tuorum quoq; curam ij videantur per-
Perturbationes. tinere, qui viuunt. Habet quidẽ homo
animi motus quoſdam vehementes &
incitatos cum quadam perturbatione,
quibus extimulatur ad deſciſcendum
ab hac concordia, nempe ſuperbiã, ar-
rogantiam, liuorẽ, iracundiam. Sed be-
nigniſſimus naturæ noſtræ author in
reliquis animalibus ſummum illis mo-
tibus ius attribuit, & velut poteſtatem
ſine prouocatione, quo metus aut ſpes
aut charitas, aut odium impellũt, eo ra-
pitur bellua, nec poteſt pedem referre,

domini eni ſunt affectus totius beſtiæ. In nobis vero perturbationes omnes ceu vilia & neq̃ mancipia ampliſſimo quodam conceſſu ac munere ſepoſuit deus a regimine hominis. Subdita eſſe iuſſit generoſæ menti, voluntatemq; il lis præfecit liberã & inconcuſſam, quæ ſpretis affectionũ tumultibus & illorũ clamoribus pro nihilo habitis, ſtatue. ret, quicquid ipſi eſſet collibitũ. Addi. dit rationẽ ducẽ & conſultricẽ operũ, quæ nunq̃ ad diſcordiã aut odiũ, ſemꝑ ad amorẽ, concordiã, quietẽ, iuſtitiam, æquitatẽ, omne deniq; virtutis & boni tatis genus voluntatẽ adhortatur, & in ſtigat. Nec poteſt ab huius conſilijs vo luntas diſcedere, niſi prius humanã di. gnitatẽ exuerit & in ferã tranſierit, aut fera etiã peius. Et ne commemorandis maximis mentis nr̃æ diuino munere nõ ornamentis modo, ſed inſtrumentis quoq; rẽ nimiũ ꝑducã, ſubijciã modo de memoria, quã iure optimo mentis humanæ theſaurũ ſoliti ſumus appella. re. Hæc eni nõ eſt in brutis, cuiuſmodi in hoĩe, nec illa parentũ recordant̃, nec meliorẽ agnoſcũt, nec patriæ deſyderio

Mens

Memoria

aut pietate tanguntur, iccirco ſolutæ &
exleges naturæ ſuæ nutu inſtinctuq; vi
tã tranſigũt præſentibus tantũ accom-
modæ. Homo vero & parentes & pro
pinquos, educatores, pędagogos, inſti
tutores recordatur, oĩm deniq;, qui illi
quacunq; ratione ac modo profuerũt,
ad memoriã beneficij & remuneratio-
nẽ, ſi qua detur, quo nõ aliud æque ſo-
cietati tuendæ conſeruandæq; condu-
cit, cũ legũ reminiſcit̃, & magiſtratuũ,
vt illis pareat: ciuiũ & ſociorũ, quos iu-
uet. deniq; totum hominũ genus haud
aliter aſpicit, q̃ ſocios vt commonefa-
ctione ſimilitudinis & cõis naturæ na
tum ſe ad oĩm vſus eſſe nõ ignoret, ne
quã prætermittat benefaciendi alijs oc
caſionẽ, nõ neſcius prætermitti id non
poſſe ſine violatione legũ naturæ, hoc
eſt dei & oĩm & naturæ ipſius condito
ris, vt deſerere naturæ iuſſa perinde ſit
ac inſignẽ deo facere iniuriã, tanq̃ ali-
quid ipſe ſtatuerit à nobis reprobãdũ.
Maxima ſunt hæc quidẽ oĩa concordię
& ſocietatis iudicia, ſed apertius aut
euidentius nullum, q̃ q; ſermonem ac-
cepimus, quo reliquę vniuerſæ aĩantes

carẽt. Necꝫ eni aduerſus deũ opus erat ſermone, qui in intimis pectoris noſtri receſſibus verſatur, cuicꝫ notiores ſumus, q̃ quiſcꝫ ſibi. Nec vllus ſecum ipſo ſermone indiget. hominibus hominũ cauſa tributus eſt ſermo: quo nõ aliud excogitari poterat inſtrumentũ communicationi hominum aptius: vt quiſcꝫ alteri, ſiue quid ipſe animo et cogitatione clauſum teneat, aperire, ſiue quid alicubi factum aut futurũ ſit explicare poſſit: nihil ſit denicꝫ, quod homo eloqui & velut per linguæ infundibulum a mente ſua in alienam transfundere & quaſi tranſuaſare non valeat. Q. admirabile ſit hoc Dei artificium, cõſuetudo facit, quominus cogitemus. ſed eſt profecto ingens. Nec minus illud, ſonos omnes tam multiformes humani ſermonis paucis eſſe litterarũ formulis comprehenſos, vnde litterarum natus eſt vſus, quas qui nunquam viderunt, vt in remotiſſimis oceani inſulis nauigatione ad occidentẽ a noſtris hominibus repertis, nulla vi cogitationis & coniecturę, quemadmodũ fiat, poſſunt colligere. Et quemadmodum lin-

Sermo

Litteræ

gua & voces pręſenti ſocietati ſeruiũt, & glutinum ſunt communis vitæ, ita ſcriptura priores cũ poſterioribus con iungit, & multas ætates vnam facit. col loquuntur ſcriptores cum poſteris nõ dum natis, & hi cum ſcriptoribus iam olim vita functis. Sermoni adiunctus eſt is, qui in ſolo homine intelligitur, vultus, qui in naſo, fronte, ore, ſed ocu-

Vultus lis potiſſ. promicat, et ſe profert, eſtq; vi ce ſermonis cuiuſdam. nec alio ſermo- ne vtuntur ij, quibus linguæ vſum na- tura ademit nẽpe infantes & muti. quin etiam hoĩes facundiſſimi multũ ſe eo in dicendo adiuuari ſentiunt. nec diſſimu lant momẽtum ad perſuaſionem adfer re haud leue. Et quemadmodum in nul lo eſt animante, præterquã in homine, ita homini erat futurus neceſſarius vi- cturo in ſocietate, nulli alij. quippe vul tu apertius ſępenumero intuemur, quę in pectore ſunt tecta, q̃ ſermone cogno ſcimus. multæ ſunt fraudes in ſermone. Flexibilis eſt pro arbitrio loquẽtis. nec vultus non eſt ſæpe falſus & ad libitũ compoſitus. ſed difficilius eſt vultum ſimulare, q̃ ſermonem, præſertim in ho

minibus natura ſimplicioribus, aut vbi tanta affectus impotētia inuaſit, vt vultum miniſtrum ſuum eripiat poteſtati fictæ voluntatis. vt quantumcunq; conetur, nequeat tamen voluntas eũ torquere, quo intendit, nempe ad fallaciã. Itaq; videmus crebro ſermonem fucatum ſimplicitate vultus coargui. Et vt oſtenderet ei deus, cuiuſmodi ea eſſet ſocietas futura, inermem eum penitus in lucem vitæ huius miſit. reliquis animantibus varie arma attribuit, vel quibus nocerent, vel quibus ſe tuerentur. leoni, vrſo, lupo vngues ac dentes & magnum in lacertis ac corpore vniuerſo robur, apro & elephanto dentes columelares. equo vngulas, tauro cornua, erici ſpicula, ſcorpio venenũ. Sunt quę tuta inter ſui diſſimiles agunt teſtis aut corijs denſiſſ. & ſi non aliud, certe pernicitas parit ſalutem. homo nec dentium firmitate aut vnguium poteſt impetere. non cornu, non ſpiculis, non veneno eſt armatus. corio molliſſ. animal inerme ac proinde innoxium, vt intelligat qualem ſe debet inter homines præbere, nam a noxijs feris

Homo inuenis

ſocietas eum & conſenſus aliorum ho minū defendet, vt mutuo ſint alij alijs auxilio. Imploratur hoc ſubſidium la- *Lachrymæ* chrymis nō exiguo argumento huma næ manſuetudinis & concordię. Nam lachrymæ affectus molles ac mites de- clarant, non belluinū illū rigorem, qui nequit flecti, tantū potētioris affectus violentia frangitur. Accedit huc, ꝙ la- chrymæ noſtrum dolorē aut gaudium teſtantur: ſiue dū noſtra dolemus mala aut illachrymamur leticię, ſiue dum ali ena mala miſeramur, & ad eundē nos quoqꝫ modū affici, quo illi affecti ſint, defluentes lachrymæ teſtantur, quo ni hil dici poteſt ad concordiā & amoris conciliationē confirmationēqꝫ efficaci us. Quid validius ſit ad parandā gratiā quā vel nos alijs penetralia animi no- ſtri reſerare, in quo eſt fiducia amicitiæ fundamentum, vel illorū mala aut bo- na tā eſſe nobis curæ, ꝗ noſtra ipſorū, vt nō ſecus illis ꝓmoueamur, ꝗ noſtris ipſorū, quæ eſt amicitiæ cōſummatio, *Riſus* quū idem eſt velle, idē nolle, et oīa facta ſunt amore cōmunia. Eſt et in riſu quod dam lætitiæ & hilaritatis ſignum, argu

mentumꝝ manſuetudinis animi, quod riſu emollitum eſſe oſtenditur. Nam in illis, qui nunq̄ feruntur riſiſſe, vt Craſſo & alijs, quos ἀγελάσους græci vocãt, ex it is animi tenor, ſicut Plinius inquit, in rigorẽ quendã toruitatemꝝ natura duram atꝝ inflexibilem, affectuſꝝ humanos adimit: ita videmus maximas ſæpe moleſtias aut res triſtiſſimas, aut initia grauium irarũ diſcuſſa eſſe leui aliquo riſu. Et ad hanc concordiã firmius inter homines deuinciendam non ſolũ inermem produxit deus hominẽ, ſed infirmum, imbecillum, impotem ſui, alienę prorſus opis indigũ. Cætera primo ſtatim ortu aut mox paulo vires naturæ ſuæ ſentiũt ac vſurpant, & quicquid vnquam habituræ ſunt, accipiunt, ingreſſus, natatus, pernicitates, paſci, appetere profutura, noxia deuitare, quod videre eſt in ijs animantibus, quæ inter nos naſcuntur & creſcũt pullis gallinaceis, anaticulis, agnis, hœdis. Homo vero ita naſcitur, vt nihil minus videatur futurus, q̄ quod poſtea videmus, animal a primo brutũ, ſtupidum. &, vt Plinius aptiſſime dixit, iacet manibus ac

Hominis imbecillitas

pedibus deuinctis flens: q nisi ſubueniret miſeratio, nemo tã inutilẽ truncũ imo vero moleſtum vellet tollere. Alit̃ miſericordia parentũ et nutricũ, educat̃ aliena ope, creſcit aliena ope, nihil attulit ſuũ, oĩa habet aliena, p̃cario accepta. Nã qũo poterat demiſſius ſupplicare, q̃ tot lachrymis ac eiulatu, vt ſciat alienũ eſſe beneficiũ, qđ viuit, qđ ſapit, qđ poteſt, qđ eſt omnino aliqd, vt & bene factoribus habeat gratiam, & quacunq; valeat, referat, tum memor, ex quibus initijs adoleuerit, diſcat aliorum inopiæ ac infirmitati manum porrigere, opem adferre. Adde his præſentes

Neceßitates. neceſſitates in quamlibet potenti. Robuſtiſſimum & valentiſſimum virum vna febricula concutit, vt cogatur multorum opem ſupplex implorare. & imbeciliſſima muliere ad miniſteriũ ad ſalutem egeat Leo iſte imo arx, quam febris eſt demolita. Sano quoq; ad quotidianas neceſſitates, q̃ multorum ſunt labores corrogãdi: agricolæ, paſtoris, textoris, extructoris, nautę, vehicularij & aliorum alijs pro cuiuſq; arte ac ratione vitæ. Quod ſi creſcat ſenſus &

potentia & dignitas, ibi vero, quo altius hominem euehit fortuna hoc magis cogit eum opera omnium illorum indigere, quos ſub illo reliquit. vt non in aliud videantur homines ſublati, q̃ vt de illo excelſiore loco prouideāt eos omnes, qui ſunt ipſis opus, & ſine quibus viuere ac ſuſtinere ſe in illo culmine non valeant. Nec ſolum in hominibus eſt hæc mutui auxilij tanta indigentia, ſed in terris ipſis, quæ humano cultui & vſui ſunt traditæ, vt aliæ alijs rebus & careant, & abundent, quo hæc communicatio & commercium humani generis nullis gentium aut terrarum limitibus dirimatur, non mari aut fluminibus, non montibus, ſaltibus, harenis & vaſtis ſolitudinibus, quis omnibus difficultatibus euincendis excogitata ſunt remedia, vt nihil iam iter faciundum impediat. Ergo memoria beneficiorum ad benemeritos, & miſeratione aduerſus imbecilles, & erga omnes recordatione infirmitatis naturæ, quæ nos multis cogit indigere, concordia hęc fortius coaleſcit,

Terræ mutuo indigent.

quum nullus ſit, qui vel nõ iam profue‑
rit aut nobis ipſis, aut ijs, quorum nos
vtilitates pro noſtris ducimus, vel non
poſſit per occaſionem prodeſſe. Quid
hic dicam, quantum eſt in hominibus
odium, quæ auerſatio ſolitudinis? vt ea
inſtar ſit mortis, quæ appetitio ſocie‑
Solitudo tatis, colloquij, conuerſationis ſepoſito
reſpectu omni vtilitatis ſuſcipitur, tãtũ
naturæ quodam nutu: vt etiam hoſtes
illi humani generis, q̄ græco verbo ho
minum oſores nominantur, qualem fu
iſſe Athenis Timonẽ quendã bellis Pe
loponeſiacis accepimus, tamen ſolitu‑
dinem refugiunt: & quũ homines oẽs
ſe dicant odiſſe, homines tamen quæ‑
runt, quibus cũ viuant, & colloquan‑
tur, breui perituri, niſi, quos nanciſcerẽ
tur. Voces has naturę tã exertas et ex‑
audibiles, ſed quibus ſcelera noſtra ob
turbant, ne intelligi a nobis poſſint, in‑
Lumen ſtaurator labefactatę vitio noſtro natu
Chriſti rę Chriſtus adiuuit illuſtratione eorũ,
quę nos feceramus obſcura. et propius
auribus noſtris admotus effecit, ne qs
cauſificari poſſet ſe non audiuiſſe. Is er
go cœleſtis ſapientiæ magiſter funda‑

mentum,ædificium,tectum,deniq; caput & finem ſuorũ omniũ præceptorũ in charitate vna poſuit,hortatus homines ad amorem,concordiã,amicitiam, teſtatus ita demum futuros illos ſuos,ſi mutuo bene vellent.hoc eſt ita demũ futuros Chriſtianos,id eſt homines naturæ puræ ac incorruptæ. Quid enim eſt aliud Chriſtianus q̃ homo naturæ ſuæ redditus ac velut natalibus reſtitutus,a quibus deiecerat eũ diabolus captũ victoria ſceleris? Expoſitus eſt nobis homo a natura ipſa,id eſt a deo rerũ omniũ parẽte ac principe factus,inſtructus,ornatus,appoſitus ad pacem,quietem, cõcordiam,amorem,amicitiã,ad ea ipſa edoctus a filio dei & deo ipſo. Vnde ergo tantũ per vniuerſum hominum genus diſſidiorum,tantum diſcordiarum,inimicitiarum,odiorũ? quantũ nõ eſt inter res ſuapte natura atq; ingenio inimicas ac pugnantes.vt nec gens genti,nec populus populo,nec in eadẽ ciuitate ciuis ciui,nec vicinus vicino, nec intra eoſdem parietes frater fratri, filius patri,vxor viro bene velit. Oderunt,rapiunt,ſpoliant,fallunt, fraudãt,

Chriſtianus homo perfectus

Diſcordia inter hoĩes

cædunt,tollunt inuicem. nec in his iſtà exequendi vicibus modus vllus,aut re quies.Quid aliud exiſtimandum eſt,q̃ defeciſſe hominem a natura ſua?Ita ne ceſſe eſt accidiſſe. Nam viuenti ſub legibus naturæ ſuæ non ita diſcordia dominaretur,inimica naturæ. Ergo oportet ab humanitate hominem diſceſſiſſe, quum amorem & concordiam exuit. Quid opus eſt diſſimulatione aut ſchematis?plane ac aperte confitēdum eſt, non fuit homo humanitate contentus, diuinitatem expetiuit,idcirco & humanitatem,quam relinquebat amiſit, nec quam affectarat diuinitatem, eſt conſecutus. ad quam fortaſſis diuinitatem quadam tenus pertigiſſet, ſi ſe agnoſcens & ſuis diffiſus viribus dei ſe gratia ac beneficio adepturum ſperaſſet, cuius in ſe tam prolixam erat iam benignitatem expertus. Sed ſe non agnouit & diaboli verſuta ſublatus fraude eo aſcendit, vnde non poſſet ſine grauiſſimo caſu deſcendere.ſed omnium fuit in caſu acerbiſſimum,quod memoria remanſit læſa. voti reliquiæ multæ adhuc reſtant,caſum ſumus obliti,

quem tamen tanto noſtro malo quotidie ſentimus. ſed alias potius placet cauſſas affingere, & auertere a nobis authoribus culpam in naturam aut rationem negociorum, hoc eſt in deum ipſum, ſi aperte auderemus proloqui. hęſit pręcordijs ſupbia affixa graue malum & tyrannis ſæuiſſima, quæ nunquam ſe ſatis tutam eſſe arbitratur in ſolitudine, teterrimũ circumfert ſecum ſatellitium flagitiorum omnium ac ſcelerum. Quid non appetat, qui dei æqualitatem inuadebat? Infinita eſt in nobis antecellendi cupiditas, non vna aliqua in re, ſed in omni, quancunq; videmus eſſe in precio, qualiſcunq; demũ ea ſit, modo placeat, modo approbetur. volumus per religionẽ & dei cultũ antecedere, tanq̃ chariores ac propinquiores ſimus deo. nõ ignari exemplis ac documẽtis innumeris eo lõgius quẽq; ab illa ſancta natura abſcedere, q̃ ſe arrogãter propiorẽ vel putarit, vel oſtentarit. Sed qd ad rẽ, quãtũ abſimus? pximi credi affectamus, hoc petit̃, hoc eſt premiũ laboris. hęc merces, qua vna acquieſcimus. Quot ſuſcipiuntur labo

Superbia

Doctrina res,vt liceat vnicam illam voculam audire,o doctum hominem. ea meditatio noctes iungit diebus, abſtinetur cōceſſis voluptatibus. fit valetudinis diſpendium,vt dicat,ſæpe qui non intelligit, doctus eſt. Quod ſi emēda eſſent oua duo,reijceres conſilium eius, qui oua non noſſet:at indocti de doctrina tua iudicātis cenſuram amplecteris. & ea nō delectaris tantum,ſed dilataris,ſed extolleris,atq; ingentes ſpiritus aſſumis. Sunt,qui nō negāt ſe quidē indoctos, nempe quia nihil habent in eruditione quod oſtentent,videri tamen volūt ingenij acumine doctis nō cedere,nemi-

Acumen niſua prudentia non ſatiſfacit, ne ſtultiſſimis quidem.ſic qui infirmior eſt corpore,q̄ vt obtegere poſſit, & fucum facere,de animo ſe venditat. ſuperari quidem ſe poſſe,vinci nō poſſe.etiam deformiſſimo placet ſua forma. & arte captat, quod defuit naturæ. Quid dicam

Genus de genere, quo vt nihil eſt reuera poſterius in laudibus, ita nihil prius vſurpatur,aut iactat̄.adeo vt pluris etiā faciamus alienā virtutem,q̄ noſtrā ipſorū.at hoc genus cuiuſmodi cēſemus eſ-

ſe, vt habere in ſtẽmate latrones & ſtupidiſſimos caudices laudi detur, nec deſint, qui inter nobilitatis titulos ponãt genus relatum ad vrſum, aut Sirenẽ, aut ſerpentem, aut olorem, aut veneficam aliquam. Opibus tanta ex admiratione acceſſit authoritas, vt inexplebilis ſit tã auaricia. quũ vident homines ſoli poſſeſſioni diuitiarũ ſemoto quocũq; vſu, honorem haberi, imo vero adorari diuitem ab ijs, qui daturi ſunt illi citius, q̃ accepturi. Hinc quæ oſtentatio, qui ſpiritus in numeroſa familia, in cultu immodico, in luxu? vt credamur habere rem. vt qui non habent, ne carere videantur, omnem virium ſuarum facultatẽ tranſgreſſi miſerr. vitam degant. ea via graſſantes ad pecuniam, in qua maximis cum difficultatibus vix inſiſtunt, dies & noctes cura illa atq; anxietate torti ac vexati repetũt quotidianas ęrũnas cum ſole naſcẽtes. ſed vocat nos ad ſe honor. Mira dictu res captauit humana ſuperbia & hæc præſtantiæ cupido laudẽ atq; admirationẽ ex re omni, non ea ſolum, quæ ſpeciẽ videbatur habere aliquã virtutis aut boni, ſed ex neutris,

Opes

Honor

& quæ indifferentes nomínãtur, ex fri uolis, ac ineptis, ex noxijs, ex pudendis ex vicijs. Sedere, ſtare, iacere, ingredi. oẽm geſtũ & motũ corporis volumus ita fieri cũ dignitate, vt nõ contenti offenſionẽ ſpectantiũ defugiſſe, etiam decus ex ijs paremus. nihil ſinimus eſſe na turale. omnibus adhibenda eſt ars honoris colligendi. Si quis videt notabilẽ ſe eſſe, ꝙ cruda & nocitura edat poma, auide vorat, et vndecunq; rapit ſine appetitu, & cũ periculo Ludit quis, vellet teſſeras alio modo, q̃ cõmuni mittere. aut miſcere, & diſtribuere, & iacere in menſam folia aliter, q̃ reliqui. ea eſt cupiditas ſegregandi ſe a vulgo, & inſi gnem ſe faciendi nota aliqua. Eſt mihi iſtud datũ a natura, inquit Thraſo ille in comœdia, vt grata ſint quæ facio oĩa. Quid magis pudendũ homini, q̃ nobiliſſ. animal tanq̃ ægrũ non poſſe vitam vno die ſine cibo & potu prorogare? nec tueri ſe a cœli iniuria ſine tecto & veſtitu? quæ oĩa conſtat homini data in remediũ noxæ, quã pctm̃ attulerat, atq; in ijs, qđ decus ambit? gloria lautę men ſæ cibis exquiſitiſſ. procul allatis & emptis magno, indumentis precioſiſſ. vn-

dicꝗ cõquiſitis, ędificijs altiſſimis et ſumptuoſiſſ. quid iſtuc eſt? etiã ne honor petit̃ ex dedecore? Iã nõne vitia ſunt ludere, balneari, ociari, nihil agere, ſcurris ac morionibus benigne facere? At ꝗ̃ multi ꝑ hæc volũt nobilitari? Quid ſceleratius latrocinijs, cędibus, adulterijs, fraudibus, impoſturis? & hæc preciũ receperũt. & ꝗ fecere, pręicanda ducũt. & amplã ſe ad ſuos poſteros nõis ſui gloriã credũt tranſmittere, vt inter maiorũ ſuoꝶ laudes iſta cõcelebrẽt. vſꝗ adeo nihil eſt q̃d, ꝗ facit, nõ velit pulchrũ videri. & q̃d pulchrũ videt̃, nõ habeat ſectatores, vtrũꝗ ex eodẽ ſuꝑbię fõte in gñe mortaliũ vberrimo. Nec ſolũ affectat ſuꝑbia in oĩbus laudẽ, Sed more ignis ſe attollit, vt reliquis emineat. vt iã non modo pulchra & admiranda ſint, quæcũꝗ agit, verũ ſumma & ſingularia. Et miramur relinqui aliq̃d inter nos quietũ & tranquillũ, quũ tantopere ſuꝑbiæ diſciplina inualuerit, atꝗ oĩa inuaſerit, vel ſolo ſui tactu cõtaminata. Impetit ſuperbia duobus iaculis ĩuidia & ira. Nã ſi ꝗs aliꝗ̃ rerũ huiuſmodi, quæ pulchræ ac præſtantes cenſentur antecedat, cõtinuo a ſuperbia mittitur inuidia, quæ *Superbiæ duo iacula*

formoſa deturpet, et puris labem aſper gat. deniq; male ſentiendo & peius oīa interpretando nihil ſyncerum aut rectū prætermittat. omnibus vel apertiſſ. notam inurens vel certe ſuſpicionē, quando aliud non poteſt. ſin detrahere a nobis tentet, iniuria nominatur, & iræ per mittitur vltio. vtraq; & inuidentia & ira voluntate malefaciendi eſt armata, quę voluntas, quū inueterauit, fit odiū, vt ex vino acetū. ſed acerbius eſt ex inuidia odium, q̄ ex iniuria. Iniuriæ enim poteſt aliquando ſatiſfieri, nunquam inuidiæ. ſcilicet eſt velut ignis in naphtha accenſus aut ſamoſathenſi Maltha, qui profuſa aqua pertinacius ardet, & quēadmodum ille inquit in fabula, hoc in iſta clade mirandum accidit, Alit vnda flammas, quo prohibetur magis, Magis ardet ignis, ipſa præſidia occupat. ſic inuidia beneficijs irritatur magiſq; ardet, ſi quis tentet reſtinguere, niſi materiā penitus ſubtrahat incendio, nempe virtutem aut gloriam ex qua eſt nata, adeo canino more viuimus, vt non modo præſtantium rerum excellentia inuidiam exagitet, vt eruditio, forma,

Odium

dignitas,potentia,opes,ſed leuiũ quoq́;,vt nouitas in cultu,dignitas in inceſſu,inſignis gladius aut pileus. Sunt qui nihil penitus habent cauſæ,ſed nõ poſſunt ſine hoſte viuere, vt de veteribus Hiſpanis ſcripſit Trogus, quod malũ nobis eſt cum multis alijs nationibus commune factũ. vt ſi quis quamobrẽ ſuſcepta ſit diſcordia conſyderet,plane intelligat non tam id fieri cupidine ſui vlciſcendi, q̃ odio concordiæ. Ad pugnam & gladium prouocant alij homi nem procerum aut elegantem in experimentũ virium. alij robuſtũ & valentem,vt animum explorent. ſunt,qui exterum,vt ſciat inter cuiuſmodi agat viros. alij Germanum,aut Hiſpanum,aut Heluetium propter bellicã harum gentium famam,vt canes,quibus ad rixam ſatis eſt præter hoſtium tranſiſſe. Nam, qui ebrij cupiunt pugnare,magis vino q̃ ingenio vel animo ſuo morẽ gerunt. ego vero de abſtemia ebrietate loquor Illud mirifice ad indignitatem mouet reputantem, quas quiſq́; vocet iniurias,et in alienos affectus durus atq́; inexorabilis,quantũ ſuis indulgeat. Primũ

[library stamp]

omnium ſuperbiæ ſemina vnicuiq; per ſuaſerũt, vt magnifice de ſe ſentiret. nõ modo ſi virum aliquem, quem malicia iam per ætatem atq; vſum inſtituit, ſed ſi puerum, qui vix fari poteſt, quiq; rerum pene omnium intelligentia caret, qualis nam ſit, roges, optimũ ſe & perfectiſſimum eſſe reſpondebit. Nec tam elaborarunt, vt id aſſequerentur, quod ſe eſſe crederẽt, q̃ vt alij ita exiſtimarẽt. Itaq; non deſunt pleriq;, qui volunt aliis eſſe perſuaſiſſ. ſe id habere quod ipſi idem non ignorant in ſe non eſſe, quaſi vero vel ſimulando tot poſſint oculos, & aures, & iudicia fallere, aut animorũ libertatem violentia cogere. Eſt qui ab alijs contendat, vt quod falſiſſimum eſſe vident, verum eſſe non dubitent. Quoſdam eo dementiæ ſuperbia ſuſtulit, vt etiam ſperẽt alios plus ipſis habitum iri fidei, q̃ ſuis ipſorum oculis, vt quod idem ipſi compertiſſimũ habent illos ſcire, poſtulent tamen in ſuam eos gratiam ignorare. Ergo laudem eruditi ambit imperitus, ſtrenui ignauus, auarus benigni, & quod magis ridiculum eſt formoſus vult credi, quẽ omnes vi-

dent deformiſſ. robuſtus, qui vix ingre
ditur ac ſubſiſtit. procerus, pumilio, &
in digitos erigitur ac ceruicē extendit.
Loripes putari vult rectus, fuſcus can.
didus, & cuius humilitas ſordeſq; imo
etiā turpitudo generis eſt notiſſima, cla
ritatē præ ſe oſtendit, etiā apud vicinos
ſuos et inter quos eſt natus ac educatus,
qui fari vix valet, pro Cicerone ſe aut
Demoſthene venditat. Pauper & pan
noſus opulentus cupit videri, & id vt
exiſtimetur, vniuerſum cenſum in cœ.
nulā effundit. Quid illa? boni ac mode.
rati viri laudē famamq; captare in me.
dio ſaltu latronē, dū hominē ſpoliat, dū
cædit, q aut tunicā aut pileū, quē aufer.
re poterat, relinquit. aut vitā, quā eripe
re licuit, donat? in medio lupanari me.
retricem ſe pro Penelope aut Lucretia
gerere? Lenonem pro Socrate quopiā
aut Lælio. & hæc quæ per ſe ſunt into.
lerabilia vincuntur indignitate, quod
non tā alijs volunt eſſe perſuaſiſſ. q̄ non
nunquam ſibimetipſi perſuaſerunt. &
atrocitati facinorum aliquid prætexūt,
quo rem etiam apud ſeipſos leniant,
grauitatemq; rei eleuēt, vel dum culpā

a ſe auertunt. vel in alios per comparationem vel culpam vel inuidiam maiorem deriuant, vt non tam videantur laborare aliјs vt imponant q̃ ſibimetipſis, ſe adactos vel neceſſitate id facere, vel iuſta aliqua indignatione, vel impulſos aliena iniuria. Illos qui ab omnibus habentur viri boni, grauiora ſæpe deſignare. ſed ſeu clam eſſe, ſeu tegi opinione nominis. ſe quantulumcunq; ſit, in quo peccent infamia laborantes, premi maiore inuidia, q̃ pro ratione facti. & quod in aliјs eſſet leuiſſimum, in ſe fieri crimen capitale, quemadmodum ferunt in fabulis lupum dixiſſe, quum videret coruum vlceroſo aſino inſidentem. Nec deeſt omni hominum generi communis illa humani generis peſtis aſſentatio, quæ approbet, quantumcunq; iniquas aut abſurdas ſententias. Nã alios ad aſſentationẽ et applauſum viciorũ impellit pecuniæ fulgor. alios incõſulta & cæca beneuolentia. alios patrociniũ cõmuniũ vicioꝝ, alios metus, alios cupiditas fruẽdi voluptatib9. Quo fit, vt nec diuiti, nec inopi, nec latroni, nec ſcorto, nec lenoni deſit aſſentator,

Aſſentatio

quandoquidē nemo eſt tam abiectus ac inutilis, q̄ nō aliqua ex parte vel nocere valeat, vel ſpes noſtras adiuuare. vtriq; abblandimur, huic vt proſit, illi ne obſit. Quis inter hæc ſibi verum dicere auſus eſt? vt inquit Seneca, quis nō inter adulantium blandientiumq; poſitus greges, plurimum tamen ſibi ipſe aſſentatus eſt? Quare quod certiſſ. omnibus & exploratiſſ. eſſe volumus, id ſi quis declaret ſe non credere, tanta cenſetur iniuria, quāta, ſi quod nos longo vſu ac poſſeſſione cepimus, eriperet. Ita factum eſt, vt & mendacium ſit iniuria, quia falſum, & verum ſit iniuria. quia amarum, vt iam ægre poſſit quiſq̄ de alio loqui vel ſine mendacio vel ſine contumelia, in tantas anguſtias re deducta, vt conſultiſſ. exiſtimetur de aliis in totum tacere. Quod narrāt Philippū Burgundiæ Principem, quum diſſimulato cultu famā ſui inquireret, compotori in caupona conſuluiſſe, vt ne vnq̄ de principibus verba faceret. Nam ſi laudaret, mentiret̃, ſin vituperaret, periclitaretur. Hi animorum morbi, quibus quiſq; manus præbens iniquus ali- Amor ſui.

is atq; aſper tam blanditer ſe demulcet, effecerũt, vt introrſus amore omni col lecto homo ſeipſum tenerrime diligat. Ergo quemadmodũ in corporibus vi. demus contingere, vt quũ calor ſe ad cor ac vitalia recepit, extremæ partes ri geãt, vt in metu, in ira, in rigore acceſſio nis febris, ita quũ ſe tota intro charitas confert, vt intime ardeat, minimũ foras emicat, atq; exiſtit, externa rigẽt. quoti. es homo vniuerſam amoris ſui flammã ad ſe reuocat, & in illis pectoris ſui pe. netralibus continet, cohibetq;, vt ſeip. ſum habeat multo chariſſimum, ibi vni uerſa amoris vis comprimit̃, nec ſe ad aliũ quenq̃ ꝑmit. q eni adeo ſe vehemẽ ter amat, ſolũ ſe amat. Hic eſt ille ſui a. mor, quẽ eſſe maximorũ malorũ fontẽ etiã humana præditi ſapientia ſunt con queſti. Auguſtinus noſter caput ſcelerũ cunctorũ dicit eſſe amorẽ ſui: ita vt diui nis pręceptis nihil aliud iubeat̃, q̃ dei et ꝓximi amor, vetet̃ amor ſui. Ille rectus & iuſtus amor impletio eſt diuinorũ oĩm pręceptorũ. hic prauus et iniquus violatio eſt oĩm. Quanq̃, ſi quis acuti. us attẽdat, nõ illud eiuſmodi rei nomẽ

ſatis eſſe congruũ inueniet,neq; illos.q̃ ita ſe amare exiſtimenť,ſe amare,ſed ſua ſępe etiã alieniſſima.Amãt eni poſſeſſiones,quas cupiũt habere proprias,amãt exiſtimationẽ hoĩm,cui ſeruiũt,quã ſupra modũ conſeruare,atq; augere ſtudẽt.amãt ſuũ corpus,cui ſe mancipauerũt,& nihil nõ illi poſtponũt. Aĩm vero, q̃ eſt vel ſolus homo ipſe, vel vnde maxime homo cenſeť,negligũt: & hactenus amãt,colũtq;, q̃tũ corpori vitã ſuppeditat,ac ſenſum,quo ſe voluptatibus expleat,& rebus concupitis.Neq; eni prudentia,nec eruditione,nec vllo pulcherrimarũ virtutũ genere exornare ac excolere animũ ſtudent, quæ vnica eſt ſalus, & vita animi. vnus illius paſtus omnium ſuauiſſimus . & ſine quo non iniuria Saluſtius animam oneri eſſe dixit,corpus voluptati. Sapienter apud Platonem Socrates Alcibiadem docet, non eſſe eam hominis curam,quę adhibeatur ĳs,quę homo poſſidet,ſed quæ ipſi eidẽ homini.In vnoquoq; noſtrum animum dici quemq;, corpus noſtrum,fortunas vero & poſſeſſiones quædam procul poſita,

Ita non eum amare Alcibiadẽ, qui eius corpori bene velit, ſed q̃ animo. & eũ, qui corpus curet, ſua curare, qui vero opes, nec ſe nec ſua, ſed alia longe diſſita. Nemo prohibetũ ſeipſum amare, ſed in eo plerics omnes turpiter ac flagitio ſe falluntur, quid ſit quiſq;. An non deforme ſit & inſanię ſimile, ſi quum quis honorẽ vellet regi exhibere, Rex non ſe regem eſſe clamaret, ſed cultum ſuũ, ſed domeſticum inſtrumentũ, & pecuniam, & illũ regiæ dignitatis ornatum ſpectantium oculis expoſitum? Ita plane eſt, omnes inſanimus. nemo ſe intelligit. quiſq; ſe eſſe credit, nõ ſeipſum, ſed ea quę poſſidet. Q̃ grauiter Epictetus ſtoicus, Hæc, inquit, minime congruũt argumenta. Ego ſum ditior te, melior igitur. ego ſum peritior, tanto ergo melior. hęc ſunt longe cõgruentiora. Ego ſum te ditior, mea igitur q̃ tua poſſeſſio melior. ego te ſapiẽtior, mea igitur quã tua oratio melior. At tu neq; poſſeſſio es, neq; oratio. Age vero, Quid ſi quis paulo ſapientior, quas homines in tantis tenebris, in hac cęcitate atq; ignorãtia iniurias vocent expendat, et quibus

ex rebus læſos conquerantur, iurabit neminem penitus ſanum eſſe. vides tu animal hoc tam ſuperbũ, tam elatum, tam ferox? nihil eſt eo inualidius atq; infirmius. Nam, vt deſtitutũ eſt ac deſertum magna diuini illius præſidij parte, quam a ſe ſuo ſcelere dimouit, ac reiecit, ita ad muniendum fulciendumq; imbecillum locum tanto propugnaculo nudatũ, & iniuriæ iam vndiq; expoſitũ alia accerſiuit innumera & in aĩo, & in corpore, & extrinſecus. Diuina defenſio ac tutela inſtar illi erat nõ modo eorũ omniũ, quæ in eius locũ repoſuit, ſed quæcũq; cogitari humano aĩo poterant & expeti. ea ſeparata ac digreſſa opus illi fuit his pene infinitis, ſed quæ ſubiecit tanq̃ bacillos columna diruta prorſum ac deiecta, vt illa ſimul vniuerſa nõ poſſint eũ vindicare ab ea iniuria, cuius violentię ſunt obiecta, a qua vndiq; & continenter oppugnat̃ atq; infeſtat̃. Ergo ſuperbiæ addita eſt ad eã pudefaciendã humilitas atq; imbecillitas. vt manifeſtius coarguat̃ criminis, ꝙ in tanta ſe egeſtate ac ſordibus extulerit, in quibus conueniebat potius ſui con-

ſciũ ſeſe demittere. Superbiæ atq; infirmitati adiuncta eſt ignorantia, vt veri germaniq; ſui finis vel neſcius vel oblitus illa omnia, quis ad hanc edendam
Bona vitam indiget, bona nuncupet, bona eſſe arbitretur. & iniuriam cenſeat, ſi quis eorum aliquod violet, aut attingat, quę ſint ſua bona. Percurramus eorum non nulla, Sed breuiter & quaſi defungendi gratia. Apoſtoli rogant magiſtrum, vt ſibi fidem augeat. Dominus ipſe miraculorum poteſtatem pollicetur ei, q̃ fidem habuerit, vel non maiorem grano ſinapis. Nunc ſi cui dixeris non ſatis
Fides eum deo fidere, iniuria eſt, ob quã tranſfigenda ſit lingua. poſt explicata Euangelicę gratię pręcepta addit Dominus noſter, poſtquam hæc omnia feceritis, dicite ſerui ſumus nequã. Si quis de ſe audiat, ꝙ indignus ſit Chriſtiani nomine, aut cœleſti præmio, non aliter iraſcitur, q̃ ſi adimeretur. quid adimitur ne verbulo? minime vero cœleſte illud, ſed terreſtre iſtud adimitur. nempe exiſtimari. & quia hoc ſolum quærimus, icirco tantopere ſuccenſemus tanquam voto deiecti, & fraudati debito. Nunq̃

minus fuit in orbe Chriſtianæ pietatis. nunq̃ magnificẽtius quiſq; de ſe ſenſit, & peius de ſocio. homines hoĩbus, nationes nationibus impietatẽ obijciũt, ꝙ parũ ſint Chriſtiani, quaſi qui exprobrat extra eiuſmodi eſſet ꝓbrũ. Quid cauſſæ eſt? in obijciendo nõ falluntᷣ, in ſentiendo de ſe falluntᷣ. oẽs æque ſunt impij, ſed ad ſua cæci, aliena vident, ſeu nõ vidẽt potius, tantũ impetu affectus ꝓpelluntᷣ. nõ deſunt, q in calore contentionis illa obiectẽt, Chriſtianior ſum te. imo ego te. ad ferrum accurrãt, & ibi ſe confodiãt. videlicet, vt illuc eãt, vbi eis oſtendetᷣ de eo pugnaſſe, qđ ab vtroq; longiſſime aberat. & quũ Chriſtianitatis nomẽ ac prope vmbrã amiſerimus, tamen alij de aliorũ chriſtianitate teſtificantur, inquirunt, accuſant, pronunciant, addita capitis, famæ, et fortunarum pœna. quomodo iudicant de re, quam nunquam, ne per ſomnium quidem viderũt? an ipſi ſe pro cenſura vtuntur & regula? vt quod ad normam illam non congruat, reprobari oporteat, vt iam vicia ſint vitæ amuſſis. Scire id licet, nã quum virtus vnica ſit, vicia varia atq;

infinita, videas alios alibi eadem in cau
ſa abſolui, & condemnari, & vicium
vnum aliud condemnat, tanq̃ ſibi con-
trariũ, vt temerarius timidũ, aut profu-
ſus tenacẽ. At quibus de cauſſis animo
ſæ inter doctos homines contentiones
oriantur, et incaleſcãt, quemadmodũ ex
erceant, in quas tragœdias exeãt, quis
noſtrum ſine pudore poſſit recordari?
Diſciplinas oẽs & omne ſciendi genus
principio ignorantia, deinde ptinacia
& nolle melius dicenti cedere, in opi-
niones primũ, hinc in ſectas diſcerpſe-
rũt, vt iam perpauca ſint inter eruditos
conſenſu oim recepta. De litterarũ pro
nunciatione diſſidẽt, de orthographia,
de canonibus grammaticæ, de vſu lin-
guæ, de carminibus, de intelligentia
ſcriptorũ, de vita & philoſophia morũ,
de natura, de cœlis, de rebus diuinis, &
pietate. nihil integrũ, nihil nõ contro-
uerſum eſt relictũ. tanta fuit ex ſocordia
ignorantia, & ex ſuperbia ſtudiũ tuen-
di, quæcunq; ſuſcepiſſent, ne alius vide
retur melius ſentire aut monere. Habet
ingeniũ homo et natura ſua anguſtum,
& peccato obſcurũ. magnaq; in huma-

Diſsidia inter doctos

nis pectoribus & tenebroſa denſatur nox. iudicio, vſu rerum, prudentia nihil fere poſſumus. omnia ſunt in humana vita errore & ignorantijs plena, vt nihil magis videatur eſſe hominis, q̃ labi, errare, falli. Sentin, inquit ille in fabula, me eſſe hominem? & Plinius excuſationem affert erratorum, ꝙ ſit homo. Nos tamen, quos ſuperbia conata eſt ſupra hominem efferre, quum tam longe ſub homine reliquerit, ſi errare, decipi, hallucinari dicamur, contumeliam eſſe cenſemus. etiam non intellexiſti, pro conuitio a multis accipitur, quaſi tarditas exprobretur. cui reſpondent ilico, melius q̃ tute. ceu ꝟo nõ potuerit nõ intelligere vicio dicentis, aut ꝙ aliã in rẽ intentus fuerit. Veteres olim multum & diu ſapientem quæſitum vix ſemiſapientem inuenerunt tolerabilem. nunc ſi quem neges eſſe ſapientem, iniuria eſt capitalis. O miſeros illos priſcos homines, qui tũc ſapientem inquirebant, quũ nullus eſſet. Si in hanc eos ætatem natura reſeruaſſet, tam eis diligenter fuiſſet ſtultus quærendus, q̃ tũc ſapiens. aut ſi quem ſapientem eſſe ne-

gaſſent, vita eis eſſet propter iniuriam amittenda. Nec minus eſt iniuria dicere, quod omnes vident. vt claudũ claudum appellari, ſtrabum ſtrabũ, giberũ giberum, plancum plancũ, labeonem labeonem, quaſi vero cerni iniuria non ſit, dici ſit, an plus ſciam, ꝙ audierim, q̃ ꝙ viderim? nihil tale. Sed ea eſt ſtultitia, vt ſperemus celari poſſe, etiã quæ ſunt omnium oculis expoſita. itaq; quum dicuntur, indigne ferimus, tanquam opinione falſi & ſpe depulſi, ꝙ intelligimus non ignorari. Generis laude nihil tenuius dici poteſt. ꝙ ſis bono patre natus, hoc neceſſitatem imponit tibi, vt ſis illi ſimilis, alioqui non effugies degenerationis notam. Omnes hoc agunt laude generis expetenda, vt quum ipſi ſint pro authorum diſſimiles, tanto habeantur nequiores. & tamen quia populari ſtultitia inductum eſt, vt præclarum ſit bonis maioribus eſſe progenitum, mirum quam inſane ambitur ab omnibus id decus, a cerdonibus, a culinarijs, etiam a ſeruis Aethiopibus & mediaſtinis. Se quidem ſeruitutem ſeruire & coactum iniquitate

Genus.

fortunæ viliſſimis occupari miniſteriis, cæterum eſſe natum bono ſanguine, porcino videlicet, quo nullus eſt vtilior. Et eam bonitatem generis, illi ad latrocinia ſuorum maiorum referunt. fuiſſe neſcio quem proauum ſuum, qui arcem obſederit in via regia, vt nemo illac potuerit iter facere, quin ſpoliaretur. O egregiam laudem, q ea fecerit impune, propter quæ alij ſuſpenduntur. hoc vero non iam ſibi debet, ſed fortunæ, quæ ab illo magiſtratus manum procul arcuit. Quanta iniuria eſt vocari aliquem ignobilem, aut paganum, & vt nunc loquuntur, villanum. Serpit id longius tanquam labes olei. nec ſolum grauiſſima eſt contumelia, parentes aut auos cuiuſquam attingi, ſed patrueles, conſobrinos, denique affines & gentiles remotiſſimos. Quanto faſtidio alios deſpiciunt ij, quorum parentes nullas bonas artes habuerunt? nam ea eſt nobilitatis bona pars. quanta cura a ſe depellunt ignobilitatis notã omnes. o animos in cœno demerſos, nullus ne recordatur non poſſe ignobilẽ eſſe, cui deus ſit parens? audes tu genus

huius vituperare, qđ eſt a cœlo dedu-
ctum? aut homines anxie ſcrutaris ad
decus, cui ad manū ſint deus pater, &
angeli fratres. & ille qui genus tuū cō-
temnit, velit nolit, ex eiſdē conſtat prin
cipijs ac elemētis. & eundem habet pa
trem. nec eſt vnde ſe magis poſſit iacta
re, q̄ ex communi veſtro patre. niſi for-
te pluris facit putre corpus ab hoc eſſe
homulo genitum, q̄ diuinum animum
a deo æterno, omnipotenti, & rege na-
Voluptates turæ. Voluptates ita homines demen
tant, iuuenes præſertim, vt aſperi & in-
fenſi fiant præceptoribus, educatori-
bus, propinquis, etiam parentibus, legi
bus, magiſtratibus, patrię, denię omni
bus melius monentibus, & per quos
ipſis parum licet ſe ex animi ſententia
expetitis delicijs ad ſatietatē obruere,
quas vbi ſunt nacti, vel etiamdum quæ-
runt, zelus & inuidia, ne quis eiſdē fru
atur, quo œſtro animos concitat? quot
bene conſentientes amicos in exitium
mutuum armauit? Iam de dignitate cō
Dignitas tentiones & in rep. magnos excitarunt
ciuiles motus, qui communē patriā fun
ditus euerterunt. vt inter Cæſarē & Pō

peium. & potentes populos ac Princi pes inter ſe commiſerunt diuturnis bel lis & vtriq; calamitoſis non vltionis cu pidine, ſed eminendi. cuius generis fue runt bella geſta cum Pyrrho & Anni bale. Nimirũ hinc nata ſunt bella anti quiſſ. hæc ſunt rei tam ſeuæ ac deteſtan dæ ſemina & primordia, imperij, domi nationis, prẹſtantiæ libido infinita. Ve tuſtiſſ. omniũ pene nominantur magis q̃ referũtur bella, Vexoris Aegyptij, & Tanais Scytharum regum, ſuſcepta tan tum ob gloriam, ob decus atq; imperi um, non de vita. adeo citius exeruit ſe ſuperbia, q̃ ratio & vis mentis. vt rudi adhuc mundo, nullis dum artibus aut inuentis vitæ profuturis, nullo virtutis ſenſu, non ſapientiæ, non opificiorum, iam honorem & gloriam captarent. fu it quidem error ille humanarum men tium, quæ ſe honorem laudemq; conſe cuturas per hominum cædẽ ſperarent. Sed quum omnia pene vetuſtatis inuẽ ta ſequentes ætates vel mutarint vel dã narint penitus, tanquam rudia & incõ dita, error tamen ille ita in animis homi num inſedit, vt receptus ſit prorſum ac

Bella uetuſtiß.

approbatusi, quippe ſuperbia integra & valida confirmat ſua, non idē poteſt in ſuis ſtabiliendis inualida natura. homines qui nihil mentis oculis viderēt, corporum oculis robur lacertorum ad mirati ſunt, quum animi eſſent in illis infirmiſſimi. Tum facta immania & cruentiſſ. fraudes laudarunt, vel quod ſibi profuiſſent, vel ex metu. Hinc ad illos delata imperia, principatus, dignitates, regimen in cæteros, vbi iuris mēſura vis erat. & omnia licebant viribus, aut vafriciæ, aut etiam crudelitati. Plane vbi affectus totam poſſeſſionē animorum occuparant, violentiſſimus quiſque tyrannidem inuaſit. Ita non optimus erat in precio ob amorē virtutis, ſed promptiſſimus ad nocendum, quū metuerent, omnes ijs rebus, quas haberēt, quam virtutem chariora. Ergo partim, quod interna non viderent, externa tantum ſuſpicerent, partim quod ſe putarent iuuari, partim adulatione, in quam prona eſt aduerſum potentes multitudo, omne honorum, decoris, laudum, gloriæ genus in facinora eſt

militaria congeſtum. appellata virtus, & nominati viri fortes, viri boni, patriæ vindices, domitores gentium, ſublati in cœlum, & culti pro dijs, vt Hercules & Dionyſius Thebanus. compoſita carmina in laudem, & celebrata cantibus, publice atq; in conuiuijs, quemadmodum Homerus inducit Phemium in procorum conuiuio canentem Troiana bella. durauitque is mos etiam vſque ad populum Romanum adultum iam & Italiæ totius dominum. quod in originibus ſcripſit M. Cato. poemata & hiſtoriæ conſcriptæ, erecti arcus, poſitæ ſtatuæ in celeberrimis vrbium locis cum præclaris inſcriptionibus. clarum nomen, nobilitas ad filios & nepotes, Quis eſt tam natura ſua vel ſegnis, quem non tanta excitarent præmia? vel abhorrens a cæde & ſanguine, hoc eſt, ab inhumanitate, tam amicus quietis & concordiæ, quem non ad facinus extimularet tantus omnium conſenſus tanto cum premio adhortantium ad nefas? Quod ſi rei

omnium ſceleſtiſſ.nō tanta fuiſſet mer-
ces propoſita, minus fortaſſe habuiſſe-
mus prīcipes bellaces. ſed diuinitas Io
ui, Marti, Herculi, Libero & reliquis
addita, ꝙ magna bella feliciter geſſiſ-
ſent, poſteros extimulauit, vt in aliquē
certe tam immenſi honoris participa-
tum admitterentur, Græcos in primis,
in quorum excellentibus ingenijs, vt
in agro feraciſſimo, ꝙ nihil eſſet bonæ
ſementis factum, ſuccreuerunt noxiæ
herbæ complures, honoris potiſſ. cupi
ditas inualuit. Hinc ſunt bella Theba-
na, Argiua, Attica, Peloponneſia. hinc
Græcorum ad Troiā conuentus & tan
ta pertinacia in malis, quāta in rebus iu
cundiſſ. nunquam fuiſſet. Extulit elegā
tiſſ. carmine geſta illa Homerus. cele-
brata ſunt tota Gręcia. noti propter Ho
meri carmen etiam præcones, & auri-
gæ, & Therſitæ, & abiectiſſ. ac poſtre-
mi illius expeditionis. Achilles tanquā
ſol inter heroes fulgebat. Fuerunt plu-
res, qui Achillis nomen affectarent, ꝗ
Neſtoris. hinc etiam ſine occaſione vl-
la ſparſa bellorum ſemina, vt inquietū
ingenium paucis modo cognitum in

pace, in bello per malas artes innoteſceret. Cuiuſmodi per gentes omnes innumeri fuerunt. vt Athenis Alcibiades, qui populum ſuum fractum tanta bellorum continuatione quieſcentem iã, & quaſi reſpirantem nõ paſſus eſt diutius ociari, bellum Peloponeſiacum ſceleſtiſſima fraude excitauit. Alexandrũ Macedonem in tãtos illos furores prę cipitẽ egit Achillis æmulatio, ducebat exercitum per Aſiam. Alexandrũ exercitus, Alexander cæcam ambitionẽ ſequebantur, vt liceret naturæ finibus inſcribere, hucuſq; bellabundus hoc eſt latrocinabundus peruenit Alexander. Alexandri ſucceſſus multos deinceps impulit, Pompeiũ Magnum, Iuliũ Cæſarem, quem ferunt Gadibus ad ſtatuam Alexandri illachrymaſſe, ꝙ ea ætate, quum ille iam Aſiam viciſſet, ipſe nihildum geſſiſſet memorabile. Itaq; Romam reuerſus omnem dedit operam, vt ſibi bellum aliquod decerneretur magnum, varium, periculoſum, vbi ſe patefaceret clauſa illa & cohibita in pace ſæuitia. Nuper Carolum Burgundiæ ducem admiratio geſtorum Alexan-

dri coegit ijs ſe bellis intricare, in quibus ipſe perijt & in extremum diſcrimen vniuerſam Belgicam ad- duxit, ex qua Mariæ hæredi adem- pta eſt a Ludouico Franciæ rege Bur- gundia, tanta fuit ſtultæ huius famæ dulcedo, imo verius rabies; vt mu- lieres compulerit ſexus & naturæ ſuæ oblitas virili more armis ſe tegere, & in prælia viros laceſſere. Amazones ex Scythia egreſſæ Thermodoon- tem amnem & illam ponti oram oc- cuparunt. inde vicinis bello aut per- domitis aut diu & multum fatigatis, quod de virtute Athenienſium, ſicut Lyſias ſcribit, multa audiuiſſent, vltro illuc ſunt tranſgreſſæ ad vires illo- rum tentandas, quo ipſarum nomen latius inclareſceret. Prætextum eſt huic gloriæ prorogatio finium ac im perij. hæc cauſſa bellorum prope om- nium Græcis, Romanis, Carthagi- nenſibus. Non poterant ſe domi re- gere, tot conflictati diſſidijs, diſceſ- ſionibus, tumultibus, factionibus, bel- lis ciuilibus. alienos quærebant, quos

Prorogatio finium

regerent, vt alios haberent in ſua poteſtate, qui ſe non habebant. quod & regibus non raro contingit, vt quum vel pueri, vel adoleſcentes imperiti ac inexperti rerum & vſus vitæ, vel ſenes voluptarij, aleatores, fatui vni domunculæ gubernandæ pares non ſint, orbem concupiſcant regendum. & plures nationes habeant, quam ſciant nominare. Quid aliud fuit imperium potentibus nationibus, niſi cauſſa maximorum viciorum, & impunitorum, & ad extremum armorum vel ciuilium, vel externorum, ſub quibus miſerrime concidérent, vel funditus extirparentur, vel fœdiſſime ſeruirent paulo antea tot gentium domini. Et Principum ſingulis quid aliud eſt latum imperium, quam vel cura iugis & grauiſſima, ſi bene fungantur ſuo munere, vel paratiſſimum diſcrimen, ſi ſint negligentes. quam aperte naturam integram praua malicia corrupit, & deprauata opinio integritatem iudicij ſuſtulit? nam quid aliud eſt regere Regere quid

aut gubernare, ꝗ conſulere, proſpicere, curare non ſecus ac filios? Idcirco Princeps parẽs patriæ nuncupatur. At quid minus conuenit, ꝗ velle te conſulere iis, qui te recuſant? & ꝑ maleficia attrahere ad te, quibus dicas te velle benefacere? an etiam occidere, diruere, incendere eſt gubernare? & metu opprimere eſt conſulere? vide ne appareat te nõ tam cupere regere, ꝗ dominari. Nõ eſt regnũ quod expetis, ſed tyrannis, velle multos tibi eſſe dicto audientes, nõ vt commode viuant, ſed vt te metuant, & imperata obedienter faciãt. Neq; vero bellorum origines & cauſſæ intra honoris limites inſiſtunt. Quicquid principi aut populo non placet, manus armat. & querela inter potentes bellum indubitatũ parit. Itur ad arma propter mulierculam, quod vtiq; lenonum eſt, non principum, vt ſit, quemadmodum inquit Horatius, cunnus teterrima belli cauſa. quid poteſt obſcenius dici? propter rem turpiſſimam ac fœtidiſſimam? hoc fuit multorum bellorũ initium, vt Pelopis, Lapitharum, Aeneæ ac Turni, Tindaridarum cum Ida &

Parẽs patriæ.

Bellorũ variæ origines.

Lynceo. Patris ac filij Henricorum in Britannia.hoc deniq; illius tam decantati Græcorum ac Troiæ.Quanto melius ſapiebat ille & Thrax & barbarus, q̃ ingenioſa Gręcia,qui vtrinq; ad auxilium & partes a Gręcis & a Phrygibus ſollicitatus,quum belli originẽ cognouiſſet,vtrorumq; iudicia dãnauit,teſtatus ſe nõ videre,quid opus eſſet armis ad eam cauſam,illud eſſe promptius ac verius,vt Paris Menelao vxorem Helenam redderet, ſe Paridi,ſi tam in fœminas inſaniat, vel decẽ miſſurum puellas formæ exquiſitiſſ.& per gẽtes raręHęc ipſa cauſa priuatos quoq; nõ aliter cõmittit,q̃ tauros vel canes, dũ aliquot eandem fœminã ſequuntur.Illud non minus fœdum,vt fœminę obſecũdes,imo vt pareas,bellum facere,quorum ſunt non pauca exempla. vt Periclis Athenieñ,qui propter Aſpaſiã ſcortum mileſium Samijs mouit bellũ infeſtantibus Miletum. Cęſar dictator Ptolemæum ſuſtulit in gratiam Cleopatrę. Rex Galliæ Carolus ab vxoris ſuæ faſtu ac ſtultitia inſtigatus Flandriam maximo fatigatam bello pene deleuit,Per

ſepolim Alexander Macedo exuſſit Thaidis meretriculæ hortatu. prò dedecus, viriles animos tam abiecte fœminis ſeruire, vt intelligas belluas eſſe, non homines, voluptate captas & irretitas eſca fallaciſſima. Iam quale eſt rectorem tot populorum ac gẽtium, quo nihil conuenit magis eſſe graue ac ſeuerum, verbulo vno aut dicteriolo oblique detorto ita concitari, vt in extremum diſcrimen adducat tot capita curæ ac fidei ſuæ commiſſa? Quid illa, quæcunque poſſidemus, domos, agros, ſeruos, ſupellectilem, veſtes, pecuniam, non ſolum fecimus noſtra, ſed nos ipſos, nempe ſubſtantiam noſtram, ita enim & latine appellamus Græcos ſecuti, qui οὐσίαν, adiuuamur veteribus dictis vel ab imperitia vulgari ortis, vel a poetis ſenſum & famam multitudinis pro duce vſis, pecuniam eſſe cuique vitæ vice. ſatis hoc perſuaſerunt ſibi, qui exigua mercedula menſtrua ſingulis horæ momentis caput ſuum periculo obijciũt. & ſi quis pecuniam aut poſſeſſionem attingat, ibi non ſecus dolemus, quam qui vrun

tur aut ſecantur, nimirum ſubſtantia detrahitur inueterata quidem opinione. Ploratur lachrymis, inquit Iuuenalis, amiſſa pecunia veris. Quo ore, quibus vocibus illa intonantur, meum, tuum? quot iniuriarum, litium, controuerſiarum, rixarum, pugnarum, cædium ſunt authores? quantas duo illa verba tragœdias excitant in rebus humanis, et eo maiores, quo conſurgunt freta & ſuffulta potentia maiore. o voces humano generi infauſtas atque infelices, quum illas vel Princeps vel magnus aliquis populus querulo ingeminat clamore. Neque enim ſolum recente adhuc & tanquam calenti iniuria repetuntur res, ſed ex veteribus monumentis meum illud & tuum eruitur, exeſis iam chartis, exoleſcentibus litteris, in quo imperita multitudo vel princeps cupiditate ardens armatus ingenti potentia cognoſcit, & ſtatuit de ſuo ipſe iure actor & iudex. quæ ratio rerum repetendarum efficit, vt nihil non ſit cuiuſque. quid enim eſt, quod non aliquando fu-

Meum
Tuum

erit ſub alijs dominis, quod nõ ſub ma-
ioribus cuiusq;? Atqui dicunt publica
vſu capi nõ poſſe, ideo nihil iure adimi
regibus aut populis. Quod ſi publica
vſu non capiuntur, vtiq; nec vllus rex
aut populus ſuum poteſt facere, quod
eſt publicum generis humani, imo pri-
uatum dei, vel vt veteres loqueban-
tur, fortunæ, qui loquendi mos durat
etiamnum. o dementiam, noſtra nomi-
namus, quæ nos ipſi fortunæ eſſe profi
temur, & noſtram dicimus pecuniam,
qui nec animos habemus noſtros, cor-
pora vero minus multo. Nec ſic repe-
tuntur ingentes tantum prouinciæ, ſed
agri quoq; particula, aut arx aut caſtel-
lum, aut etiam aquula diuturno bello
vicinas nationes implicitas tenuit, imo
etiam magnos reges, qui ſcurris & aſ-
ſentatoribus ſuis vrbes & regiones tan
quam congiaria animoſe largiuntur, id
q; gloriæ ſibi ducunt. Nolunt alteri re-
gi olim amico & bene merito cum v-
triusq; regni ſalute agellum cedere, qui
lenonibus & impuriſſimis applauſo-
ribus non parua regni ſui parte cedũt.
Quid, quod eum ipſum tractum, qui

tot cædium, tot cladium fuit cauſſa, occupatum iam & emptum tantis amicorum & innoxiorum fortunis, ſanguine, ſpiritu, extemplo adulatorculorum cuipiam donant, in hoc demum hominum genus benigniſſimi. præclaram vero belli cauſam. vt ſceleſtum aliquē vita indignum dites, non dubitas tot bonos viros patrimonijs, liberis, vita priuare, & vt lenunculus vel etiam latro aliquis habeat, quod helluetur, graues & præſtantes viri præcipuiq; in cohorte amicorum, ſi non gratia, certe dignitate ac meritis, primi obijcientur ſæuitiæ belli & paratiſſimo capitis diſcrimini. Indurat nos hoc habendi ſtudium, reddit immites, aſperos, efferatos, expellit affectus illos omnes humanos ac manſuetos. omnia perſequimur ſummo iure, & aduerſus omnes. non ſolum egenis non ſubuenimus ex tam cumulatis diuitiarum aceruis, ſed etiam ſpoliamus nudos. hinc tantus mendicantium numerus in eccleſia dei. Duri enim in numo atq; inexorabiles ſumus fratribus, propinquis, ipſi patri, qui nos genuit, ipſi matri,

quæ tot pertulit faſtidia, dum vterum geſtat, tot pericula, dum enititur. Quū q; ad benefaciendum & communionē vtilitatum arctiſſimis curam noſtram terminis definierimus, ad nocendum longiſſime expandimus. iniurias parētibus, filijs, fratribus factas noſtras eſſe interpretamur, etiam auis, & proauis, & magnis auunculis, & magnis patruis. mortua quoq; & conſepulta excitamus, reuocamusq; in memoriam obliterata, maiore noſtro dedecore, quam eorum qui vel fecerunt, vel paſſi ſunt, quos dum vindicare cupimus, magis lædimus. efficimus enī vt qua illi ignominia affecti ſint, ſciant, qui ignorabāt. quin & noſtrarum opinionum corruptela ita tulit, vt quæ propinquo cuiq; acciderunt, vel affini quamlibet remoto, pro noſtris ſint habenda, nimirum nam ſunt, qui altiſſima ſtultitia alijs, vt probrum obijciant, caſum aut aduerſam fortunam affinis aut cognati tam procul diſſiti, vt iam fere nihil ad genus attineat. Cōplectimur quoq; pro noſtris clientes, pupillos, amicos, miniſtros, ſeruos inquilinos, colonos,

mercenarios, vicinos, leuiter notos; quin & affinium aut amicorum notos, vicinos, mercenarios. alij ciues contra exteros tuentur, quod oporteat ciuem adeſſe ciui, vt fratrem fratri. alij exterũ aduerſus ciuem, quod nõ oporteat hoſpitem iniuria adfici, & premi imbecilliorem, non vt infirmiori ferat opẽ, ſed vt ciuem lędat. Sic principes & potentes populi extendunt, quam latiſſime confœderationes, tanquam retia. recipiunt in ſocietatem, in clientelam plurimos, idq́ ſedulo faciunt, non tam vt illos tueantur, quos ſibi adiunxerunt, q̃ vt illorum occaſione alios inuadant. ita perſequuntur eum, a quo læſus ſit amicus, non adeo vt hunc tueantur, quam vt illum, ſi poſſint, ſpolient. vt quęſtor qui furem perſequitur, non quo reddat ei pecuniam, a quo eſt ſurrepta, ſed vt fiſco ſuo applicet. Et quum ipſi cum quibus velint ſocietatem, fœdus, amicitiam coeant, tamen aliorum vel confœderationes vel etiam veteres amicitias & coniunctionem ſanguinis non ferunt. iniuriam ſuam interpretantur, & in occaſionem ver-

Confœderationes & clientelæ principũ.

tunt belli faciendi. Populo Romano ea fuit cauſſa ſumendi arma aduerſus multos Italiæ populos, quod ex eis aliqui in hoſtium exercitu fuiſſent. eadẽ contra Numantinos, eadem aduerſus Britannos, quum id ſæpe non fuerit factum, quo Romanos iniurijs & damnis adficerent, ſed quemadmodum ſolet fieri, vt ſubuenirent vel vicinis, vt Britanni Gallis, vel conſanguineis, vt Numantini Sedingenſibus. Nuſquam accuratius elaborauit diabolus, quam in ſpargendis vbiq; diſcordiæ ſeminibus, & eis confouendis, vt vberrimam frugem effunderẽt, videlicet, quod nihil eſt tam aptum eius ingenio, quam odium ac diſſidium, nihilq; quod nos longius ſubmoueat a meditatione cœleſtis illius ſocietatis, cui homo eſt conditus, tãquam ſuccidaneus. Quippe concordia hominum inter ſe mutua expreſſiſſima eſt diuinæ illius imago ciuitatis, diſcordia vero guſtus eſt inferorũ. Itaq; odia inſeuit gentiũ publica inter ſe. vt quod Gallus & Scotus oderint Britannum. & contra Hiſpanus Gallum, Heluetium Germanus.

Gentium diſcordiæ

quæ naſcuntur ob veterem aliquam cla
dem cuius memoria tot deinceps offi.
cijs ac mutuis commodis vel elui, vel
leniri nequit. breuis eſt beneficij recor.
datio, immortalis iniuriæ. itaq; inimici.
tias tradunt veluti per manus cum hæ.
reditate parentes filijs. Alij alijs eas de.
clarant, & infigunt. hæc inſtillat nutrix
puero cũ lacte. hæc magiſtri confirmãt.
hęc a publica voce & cantilenis diſcũt.
ad hæc pueri in luſionibus ſeſe mutuo
ſtimulant. o q̃ ſollicitus eſt magiſter ſuę
artis diabolus? q̃ ſedulus curat ludum
ſuum? q̃ vbiq; adeſt, nec vllam præter.
mittit docendi occaſionem? Interdum
ad publicas & capitales nationũ inter
ſe inimicitias ſatis eſt priuatum aliquẽ
affectũ eſſe ab alio iniuria, aut etiam cõ
uicio aliquo ꝓberatũ. Is in patria ſpar.
git capitali eſſe odio illos homines in
totam eam gentem, quærere belli cauſ.
ſas, et alia dictu atrocia, quę animus per
dolorem excogitat. hæc de ciue & po.
pulari accipiũtur pronis auribus a pul.
lata turba, ſparguntur, ſerpunt latius &
ex paucorum ſuſpicione fit certiſſ. per.
ſuaſio. Nihil non arripitur in anſam diſ.

ſenſionis.longinquitas loci efficit,vt ni
hil debeat eſſe inter eos hoïes ſancti aut
æqui.imo ne alius ſit alij hoïm numero.
Qđ ſi nõ mutuo ſe intelligāt, ibi vide-
as illos horrere inter ſe colloquia & cõ
greſſus.contrahere ſe,& fugere conta-
ctũ & aſpectũ, quaſi draco elephantũ
aſpexerit,aut vrſus leonē,& nõ potius
homo hominē,id eſt animal manſuetiſſ.
aliud ſui generis ac ingenij.fortaſſis hic
naſcunť, quæ a noſtris ſunt hominibus
in orbe iſto nouo acta,vt Indi illi nõ ſint
illis habiti ꝑ hoïbus, de qua iniquitate
deſtinatus eſt mihi alio opere dicendi
locus.Menelaus in declamatione apud
Libaniũ ſubſignificat Aſianis cũ Euro
picis naturale eſſe bellũ,ꝙ mari dirime-
rentur.quid poteſt immanius dici?Græ
co olim reliquæ nationes erant barba-
ræ,id eſt ſemihomines. idem nunc Ita-
lo iniurioſis in naturam,qui illam ad ef
fundenda ſua omnia munera limites ali
quos elegiſſe, vel montium vel flumi-
num,vel maris arbitrantur.ceu vero de
finita eſſet dei vis locis,& non vbicun-
ꝗ homines ederenť,ea quoꝗ adeſſent,
quæ hoïm genus dei benignitate acce-

pit,non beneficio locorũ. Nec vicinas nationes vicinia vindicat a diſſidio. imo vero hoc acrius diſſentiũt,quo ſunt cõiunctiores. nunq̃ inter illas pax, nunq̃ quies. ſexcenta quottidie inter manus naſcunt̃ diſcordiarũ incitamenta. agellus,aquula,cippus, pulſatus, ſpoliatus aliquis in latrocinio, aut per laſciuiã ludentium,certamina feſtis temporibus, vnũ verbulũ temere iactatũ, vanus rumor ſine authore,ſomniũ alicuius. In ea dẽ natione inter vrbes vicinas,ſi q̄d altera alteri nocuit,memoria damni ſempiterna. ꝙ altera vel noluit, vel non potuit alteri laboranti ſubuenire. odia publica. Deniq; ſatis eſt ad odiũ nõ eſſe eandẽ ciuitatẽ,nã oĩa in peius rapiunt̃,quæcũq; vtrinq; fiãt, & ſiniſtras interpretationes licet in publicũ euulgare ſecundo populo. Sũt q bellorũ cauſſas & ꝓinde culpã oẽm in principes reĳciãt. ab illis inuito et reclamãte populo turbari res orbis. vtinã vanæ in totũ eſſent, atq; iniquæ eiuſmodi querelæ. Sed & nos odĳs noſtris mutuis illorum furoribus ſeruimus, illi noſtris affectibus ad explendã animi ſui libidinem abutuntur,

Gẽtes uicinæ

Vrbes uicinæ

ardet quidem belli cupiditate eorũ vel ſuperbia vel auaritia, ſed nos id bellum pecunijs, inſtrumentis, commeatu, manibus & vita noſtra, prompti alacreſq; adiuuamus, quod contra eam gentem, quam odimus, gerendum ſit. vt dum principis videmur dicto eſſe audiẽtes, animi noſtri morbis obtemperemus, eidem ipſi reluctantes & refractarij, ſi quem princeps receptum prauum morem conetur antiquare, meliorem inducere. At ſaltem viuere intra eadem mœnia, ciues eſſe eiuſdem ciuitatis, eorundem ſacrorum & profanorum participes, hoc demum a diſcordia tuetur. imo vero id eſt crebriorum diſcordiarũ materia, & acerbiorum inter eos, qui non ſpectant ad idem forum, eandemq; dictionem iuris, vt in quibuſdam ciuitatibus, vbi non ſimplex eſt magiſtratus, nec vna curia. Inter initiatos & profanos, rogati quid oderint, nihil habebunt, quod reſpondeãt, niſi diuerſas eſſe profeſſiones. Quid ergo? eadẽ profeſſio certe glutinum erit ad concordiam efficax? minime vero, imo maxima eſt inter eiuſdem ordinis & artis homi

Ciuium diſcordiæ

nes inuidia et hinc odium. Inuidet figulus figulo iuxta priſcam ſententiam, & poeta poetæ. quæ inuidia non ſolum communionem artium inuaſit, ſed etiã ciuitatis. vt facilius ferant ciues eminere inter ſe exterum hominem, q̃ popularem ſuum. Lex fuit Corinthi, ne quis aliĳs eſſet præſtantior, ſed ſi quis præſtaret virtute aliqua, ciuitatem exiret, & apud alios eſſet excellentior. Athenis oſtraciſmus exilĳ genus exquiſitis populi ſuffragĳs in hoc erat repertus, ne quis in ciuitate eſſet vir cõſilĳ, virtutis, gloriæ magnitudine inſignis. de qua inuidia eſt, quod Dominus noſter dicit in Euangelio, nullum prophetam acceptum eſſe in patria ſua. Iam factiones in eodẽ etiã oppidulo, in eodẽ vico, quarum alĳs alĳ ſe addicunt ſine ratione, ſine mente, ſine iudicio. Si rationẽ cauſſamq; iubeantur exponere, nullam habebunt, quam reddant. & quo magis oſtendant ſe ferarum ritu ruere affectu, non mente vlla duci, vt feræ vocula aliqua aut colore in furorem irritantur, quemadmodum incandeſcere ferunt tauros in rubrum colorem, & canes iu-

bilis quibuſdã immittuntur,ita iſti certa quadã vocula aut colore excitati ad arma diſcurrunt,non hominibus fauẽt, non hominibus mouentur, ſed vel ſono per aures capiuntur, vel colore per oculos,vt beſtiæ. tranſeat alio vox aut color,iam pro eiſdem ſtabunt,quos mo

Domus cõis

do occidebant. Nec ijdem penates & communis domus glutinũ eſt concordiæ.nec ſacra menſæ aliquid faciunt,imminet exitio vir coniugis,inquit poeta quidam,illa mariti.non ſocer a genero, non hoſpes ab hoſpite tutus.Inter ſorores & fratres odiũ capitale,ꝙ alter charior eſſe patri creditur, aut eminere dignitate.ob hæreditatulam,ob verbulũ, ob ſuſpiciunculam.Quid ergo ab odio nos & diſcordia tuebitur? non longinquitas prodeſt,nõ propinquitas iuuat, non natio vindicat,non ciuitas,non ordo,non profeſſio,nõ domus,non menſa,nõ vterus et communes parentes,vt iam inter Chriſtianos propter tantas diſſidiorũ repertas cauſſas, & ſimultates adeo crebras,optimus eſſe ille videatur,qui neminẽ odit,neminẽ amat,neminẽ curat,ſibi intus viuit,& ſuũ nego

cium vnius agit, aliorum altiſſ. ſecurus. Oẽs hi nõ humano ſed ferarũ more ac modo pro cibo in medio poſito ruunt, pugnant, lacerant, ſæuiunt inuicem, eſt ſuus cuiq; cupiditati cibus, quicquid illa expetit. Superbus vero, vnde præcipua et largiſſima diſcordiarum materia dimanat, honori ſemp, vt proprio ſuo & peculiari pabulo inhiat. Is eſt ipſi paſtus ſuauiſſimus, imo vero hoc ſolo ſe ſuſtentat. ita nondum adeptus quærit anxie, & nactus exultat, & fruſtratus dolet, ac vritur. & ei qui impedimento fuit, iraſcitur, remq; vltione dignam cenſet, quo fit, vt nunquam ſit a diſcordijs & inimicitijs quies, vbicunq; multis rebus impoſitum eſt honoris nomen & precium. quippe fiunt homines primum ſuperbi atque ambicioſi, hinc contentioſi, vehementes, iracundi, auidi vltionis. Fieri enim nequit, vt quum quiſq; maxima concupiſcat, tantum conſequatur, quantũ concupiuit. igitur fruſtratus deſyderijs aliorũ quietẽ interturbat, p quos ipſe factũ iudicat, quominus voti fieret compos. Hoc honoris nomen immane dictu, quantas

Honoribus, ſuperbiæ.

in Chriſtiana gente quotidie turbas de ſignet. conſultum volunt honori, nihil dicunt ſe eſſe ſollicitos, quo ſit loco pecunia aut vita, modo honor ſit in tuto. Honori bonam mentem, honori pietatem, & deum poſthabēt. vt ille, qui moriturus rogauit ſacerdotem, quē in modum vellet ſe mori, demiſſe vt Chriſtianum, an elate vt honeſtum equitem? ſatiſfaceret ne Chriſto, an honori? Quis furor eſt iſte honoris? tanti facere voculam vnam, vel nutum, vel tacitam cogitationem momentaneam vnius aut alterius imperiti ſtulte iudicantis? nam eſſe ſtultitiā apparebit, ſi declararimus quid tandem honorem iſti vocent. honorem enim eſſe cenſent ſignificationem omnem rei, quæ pro bona habet̃ in animi, aut corporis dotibus, vel in ijs rebus, quæ fortunæ poteſtati ſubdunt̃, Deniq; earum omnium, quibus preciū aliquod fecit humana æſtimatio. quaſi vero id ſit virtutis & bonorum omniū præmium, agnoſci ab alijs. Omnis contrariarum rerum ſignificatio pro ignominia habetur. & ira excitatur tanquā ad occurſum contemptus, vt rem in-

Quid vulgo honor uocetur

dignam vlciſcatur. ergo iam nõ modo in verbis, quæ in ſe vel laudes habent vel vituperij ſpeciem ſita eſt honoratio aut contemptus, ſed in omnibus & verbis, & geſtibus, quibus humana ſuſpicio interpretata eſt aliquid generis eiuſce denotari. mentiris. tanta eſt contumelia, vt non poſſit niſi vel vita, vel inſigni aliquo damno ſarciri. Si tantundẽ, ſed alijs verbis dixeris, euaſiſti iræ violentiã. vt ſi dixeris bona venia. ita non mouemur re, ſed ſono, ſed leui aura. olim ſecunda perſona erat tu numero vnius, pluratiuo vos, nunc in linguis Itala & Hiſpana plus eſt negocij in quærendis epithetis, q̃ in tota inuentione. eſt cui dicendũ ſit vos, eſt, cui dominatio, præſtantia, excellentia, prudentia, celſitudo, maieſtas. breui, vt opinor, deitas. Gallica lingua iam eodẽ incipit morbo tentari, velut ex vicinarum contagio. Si quis aliter loquatur, ſocij maieſtatẽ violauit. contemptus eſt, ira ſuadet vindicandũ. Capitis nudatio, ſediſſe, ſurrexiſſe, ceſſiſſe via, ſubſtitiſſe, oris crepitus, ructus, flexiſſe poplitẽ, dextra, ſiniſtra, medius locus, mouiſſe pedẽ, manũ arri

ſiſſe, ſibilaſſe, corrugaſſe naſum, expor-
rexiſſe frontem, contraxiſſe, aſpexiſſe,
bis tranſiſſe ante oſtium, flexiſſe vultũ,
porrexiſſe manum, extendiſſe digitũ,
oſtendiſſe vnguem medium, etiam ſpe
ctaſſe lapſum. vbi, quando, quamdiu,
quemadmodũ, apud quos, omnia cen-
ſuram ſubeunt ad ſubſellia iracundiæ,
inſit ne honor, an contemptus. his om-
nibus tam leuiculis maximæ quoq; &
diuturnitate atq; officijs confirmatiſſi-
mæ, concordiæ poſſunt diffringi, & ex
amiciſſimis capitales fieri inimici. O
miſerum humanum genus, quis fuit il-
le tam crudelis tibi hoſtis, qui te vaniſ-
ſima hæc edocuit? præteritis tam mul-
tis magnis & admirabilibus profutu-
ris, imo neceſſarijs vitæ, quæ ignoras?
nondum, qui ſit cœlorum & ſyderum
curſus, quæ ſtirpibus & animantibus
natura, quæ corporibus tuis profutu-
ra, quæ noxia, nouiſti, non quæ virtu-
tis & honeſti ratio, non quem in finem
es natus, & quæ ſit ad illum via didice-
ras, quum iam his adeo nocituris tan-
tam ponere operam vacarat. Superbia
effecit, vt optimi, & videamur nobis,

& alijs velimus videri. hinc nobis ſemper indulſimus, & delicate habuimus, tanquam digni, qui ſic tractaremur. deliciæ nos ita molliuerunt, vt quantulacunque offenſio videatur nobis intolerandа, quod contingere pueris delicatulis videmus, vt ſemper ſint irati. nec reputamus iuſta ne ſit an iniuſta. inſtitutori, educatori, hero, Magiſtratui, Principi, parenti, patriæ ipſi, legibus, æquitati, quum facinora noſtra puniunt, iraſcimur, & ſi liceret nos vlciſceremur. & vlciſcuntur, q poſſunt, vt mox dicam. Itaq;, vt ægri intenti ſemper agimus, ne quid nos lædat. quo fit, vt non ſolum offenſiones expaueſcamus, ſed omnes offenſionum ſpecies, vmbras, ſigna. Q̃ miſerum eſt ſic animo ægrotare? Et vt ſciamus ſtultitia noſtra id fieri, non natura, citius iniurias, q̃ iniuriarum vmbras ferimus. Diſcipulus adoleſcẽs mauult ſe a præceptore cædi, q̃ acriter obiurgari. Seruus mallet alapam, q̃ graue conuicium. In præceptis ſcholæ diaboli traditur minorem eſſe iniuriã ſauciari ferro, q̃ colapho feriri. & leuiorẽ eſſe contumeliam periculoſum vulnus

cum luculenta cicatrice, q̃ fuſtuarium, vel etiã arundine ſemel attingi aut virga. fuit, qui in iurgio minaretur alteri fuſtuariũ, ille ſe vero pro accepto habere dixit, & omni crudelitatis genere vindicandum ſtatuit fuſtuarium quod aer acceperat, non ipſe. Quid ille, qui in iurgio et pugna accepit primũ alapam, deinde grauia aliquot vulnera in thorace & lateribus, quibus poſt paulũ vita eſt defunctus? quũq; ei linirentur, quũ obligarent vulnera, quũ adhiberet, quod pro tempore poterat, remediũ, ſubinde exclamabat, ne iſta curatote, ſed maxillã hãc. ſignificãs plus ſe ob alapã dolere, q̃ de vulneribus, quæ illi præſentẽ mortẽ adferebãt. quanto rectius exclamaſſet & prudentius, ſanate prius, ſi poteſtis o medici hãc inſaniã, deinde vulnera. An non aperte oſtendimus robuſta nos habere corpora, animos infirmiſſimos, quando vulnus poteſt corpus ferre, nõ poteſt animus verbulũ. verbulũ vero, imo id qđ nemo facile dicat, quid deſignet, nec quorſum ſit accipiendũ, vt labra extendi, aut corrugari, aut coniuere, aut intentius aſpicere. puerorũ

more, qui aliorũ ridiculis geſticulatio-nibus irritantur, & aguntur in eiulatus & lachrymas. Quid quod ipſis puerorũ lachrymis & muliercul
arũ rixis admiſcemus nos viri ſenes, & ſi dijs placet, ſeueri, etiã magna prudentiæ ac rerũ vſus exiſtimatione onuſti. & noſtrę iræ in vicē ſuccedũt irarũ, quas pręteruolãs muſca poteſt vſque ad incendiũ excitare. Quis poſſit perſequi oĩa, quæ humana amentia iniuriã, contumeliã, dedecus eſſe ſibi perſuaſit, quũ ſint alia omnibus prope nationibus communia, alia quibuſdã, alia certis populis aut hoĩbus. quũ vel caſus ſic accipiantur, tanquam iudicio euenerint, vt tegulã de tecto lapſam ſauciaſſe aliquē, equũ calce percuſſiſſe, accipitrē fimo inquinaſſe veſtē cuiuſpiã, impulſum quem ab alio in turba vndante. hæc oĩa vltione digna iudicantur. Nimirũ virtutis vnica eſt ratio, vicij innumeræ ſunt. hominis natura vnica eſt & ſimplex. quã ſi ſequeremur, vt inquit Cicero, nihil eſt tam ſimile ſibi, quam eſſemus oẽs oĩm. Sed vbi primũ a natura diſceſſimus, nullus alteri relictus eſt ſimilis, ac ne ſibi quidē ipſi. mira varietas ratio-

num, viarum, ſententiarum. concordiæ vnus eſt modus, diſcordiæ infiniti, vaſti, longiſſime inter ſe ac latiſſime diſſidentes. nec ſatis eſt vnumquemq; acutiſſimū ſecum circumferre ad diſcordiam calcar, etiam alij alijs vel exemplo ſumus ad nefas vel incitamento. quæ quis vel non intellexit, vel pro iniuria haberi ignorauit, vel diſſimulandū duxit, ea continuo non deſunt, qui iniuriam eſſe doceāt, nec ferendam eſſe cenſeant, ad vltionem ſtimulent, & quemadmodum vlciſci aut poſſit aut debeat, commonſtrent. eum eſſe amicitiæ zelum rati, ſi amicum ex viro bono turbulentum & ſceleratiſſimum reddāt, hoc eſt ipſis ſimilē. Nec deſunt qui magna authoritate ardenti diſcordiæ aridiſſi. faſces ſubdant. poetæ iram Ioui tribuunt, non vtiq; moderatam aut mediocrem, ſed ardentiſſimam & prærapidā, qua & filium de cœlo deturbet, & vxorem cathena pendentem puniat, & cœlum concutiat, & vrbes ac regna euertat. Ira etiā viros fieri heroes, quales ſunt Reges Homerici. Inter philoſophos fuit peripatetica natio, quæ iram forti-

Diſcordia authoritatibus fulta.

tudinis cotē appellaret. a quibus illud manauit, generoſus animus contumeliæ impatiens. coniunguntq; hi res diuerſiſſimas feritatem iræ cum manſuetudine rationis, vt ratio vel ab effreni procurſu auferatur, vel miniſtro vtatur contumaciſſimo, qui nō, quantum iuſſerit domina ratio exequatur, ſed quantum ſocia libido. ſcitiſſime Seneca affectus quidem tam mali miniſtri, q̄ duces ſunt. Maximo theologi ſupercilio eos, qui contumelioſas ferre nequeūt, & ſe quacunq; ratione vlciſcunt, magnanimos appellāt, permoti Ariſtotelis authoritate vtcunq; intellecta, ſed cui imprudentes plus interdū tribuūt, q̄ Chriſto. certe, ſi eū ipſi magnanimi cenſeant noīe, nullus æque fuerit puſillanimus, vt Chriſtus & eius diſcipuli, & quotquot ex Chriſti præceptis ſancte & religioſe vitam inſtituunt. quanto Chriſtianius Seneca? Non eſt illa animi magnitudo, tumor eſt. Non habet ira, cui inſiſtat. nō ex firmo manſuroq; oritur, ſed ventoſa & inanis eſt. tantumq; abeſt a magnitudine animi, quantum a fortitudine audacia, a fiducia inſolētia,

muraudiẽdo. Meritoqueritᷣ Demoſthenes ſumpſiſſe ſibi Aeſchinẽ fauorabiliorẽ in dicẽdo & plauſibiliorẽ partẽ, nẽpe vituperandi. ſibi difficiliorem relictam, & quã minus auditores preferãt, laudandi, & quidem ſui. Iã ſimulachra pugnarum præcipuæ cuiuſdam ſunt in ſpectaculis voluptatis. olim gladiatores in harena, venationes, naumachia, athletæ. nunc militaria exercitamenta. certamina poetarum vel oratorũ, diſputationes in ſcholis, quibus homines interſunt litterarũ prorſum ignari, iurant ꝙ ſingularem ſe ex illis voluptatem capere, nempe ex pugnæ imagine, nam verborum nihil intelligunt. in quo docti homines flagitioſe peccant, qui illã de ſe hominibus imperitis præbent voluptatem. quos illi etiam iam, ſi deo placet, nõ ſolum, vt ſpectatores ad ſua certamina admiſerũt, ſed vt arbitros & iudices, vt indignitati nihil ſit relictum, quo creſcat.

LIBRI PRIMI FINIS.

IOANNIS LODOVICI VIVIS
LIBER SECVNDVS
q̃ inhumaniter homines exercent diſcordias.

DIſcordias ſuſcepimus, alias vafre ac malicioſe, pleraſq; oēs ſtulte ac pueriliter, ſed oēs tamen inhumaniſſ. et ex diaboli arte exequimur, atq; exercemus. Odij ſunt, quemadmodū in ſuperioribus diximus, fontes duo, inuidia & ira. Inuidia degener eſt, meticuloſa, plebeia, nec audet caput exerere, et quū non minus nocere cupiat, q̃ ira, tamen eā de ſe habet exiſtimationē, vt aſpectū hominū fugiat, tanq̃ probroſa, imo abhominanda. Itaq; nihil accuratius celat inuidus, q̃ inuidiā, q; turpe ac fœdū habeatur, inuidere. videlicet quiſquis alteri inuidet, & illū ſuperiorē tacite confitetur, et ſe parū ſuis bonis confidere. Nemo enī, vt præclare eſt apud Ciceronē, qui ſuis confidit bonis, alienis vnq̃ inuidet. Tametſi inuidia, quantumcunq; ſeſe ſtudeat occulere, tamē ita exedit præcordia, & contabefacit vniuerſum corpus, vt in vultu exiſtat notabili quodā

Inuidia

liuore. a cuius etiam coloris appellatio-ne ipſa nominat. vltrix ſui, in hoc vno ęquiſſ. quũ ſit cętera ſcelerata atq; atrox. Ira generoſior exiſtimatur, quippe quę creditur rei indignitate permoueri, & tanquam vltrix eſt malorum, & miniſtra deæ illius Nemeſis, quam veteres finxerunt indigna perſequi, & vindicare. Itaq; nonnulli eam conſulto oſtentant, monſtrũ adeo deforme. Quare inuidia, quum ſibi tempus lædendi videtur nacta, prodit iræ ſpecie & cultu induta, contundit atq; affligit bona, ſimulans ſe indignitate aliqua perculſam iuſto dolori indulgere. Hoc malum tale eſt in rebus hominum, qualis eruca in frugibus, aut bruchus, qui optima quęq; et fructuoſiſſima arrodit, quale in animantium corporibus aconitum, quod vitalia extemplo inuadit & enecat. huius propoſitum eſt dare operã ne quid ſit inter homines atq; etiam angelos boni. Nam dæmones, vt acti inuidia hominibus nocuerunt, ac nocent, ita etiam angelis nocerent, ſi qua liceret. Ira vero adminiſtram ſe inuidiæ præbet, vt tantũ inuidia lędendo cõſequat,

Ira

Nemeſis

Inuidia quomodo nocet

quantum ira virium et facultatis habet. Ciuitatum atq; humanorũ conuentuũ inſtitutores ac rectores, quum nulla re facilius, q̃ iniurijs, ira, vltione, hoc eſt diſcordia, cœtus, congregationeſq; hominum viderent diſſolui poſſe, & experimẽtis deprehendiſſent ſolere. coagmẽtari aũt conſeruariq; conſenſu & concordia, optimum factu ſunt rati legibus latis & iudicijs conſtitutis de hoim inter ſe iiurijs cognoſcere. vt & pœna deterrerent multos a faciẽda iniuria, & ęquitate cohiberẽt ab vltione iratos, qui intelligerent paratam eſſe iure ac æquitate vltionem, vt liceret ſibi ſuas iniurias perſequi primũ tuto, & ſine retaliatione vltionis, hinc cũ leui diſpendio fortunarũ aut quietis, tũ etiã cũ aliqua opinione boni & moderati ciuis. & ad coercendos motus animi impotentes periculum oſtenderunt ei, qui non iure et legibus, ſed ipſe manu ſua iniuriam repoſuiſſet. Ergo, ſicut corrupta corporis noſtri natura effectũ eſt, vt medicina, quæ alioqui in hoc fuiſſet intenta, quẽadmodum ſanitas cõſeruari, & vita longiũ produci poſſet, nũc tota eſt in mor

Leges ad cohibendas diſcordias

bis vel depellendis vel cohibẽdis, alijs ex alijs renaſcẽtibus & latiſſ. ſeſe effundentibus, vt ſatis ei ſuperꝙ negocij exhibeat hæc lucta. Ita leges & iura, quæ in natura integra magiſtri tãtũ fuiſſent, & velut indices, quæ eſſet via ad cõcordiam tenendã, Nunc a diſcordia extricare ſe nõ valent, vt iam prope de concordia deſperarint, abunde multum ſe adepturos cenſentes, ſi effreni huic & rapaci diſcordiæ frenos aliquatenus & retinacula iniecerint. Itaꝗ videas magiſtratum, iudicem, principẽ, imaginẽ rectoris mundi in munere quidem omnium pulcherrimo et maximo occupatũ tamen circa feces et ſordes rerum. meũ ille ſurripuit, imo id meũ erat. pronunciat lex cuius auaricia ſit iuſtior. alapam inflixit, furem vocauit, minatus eſt, lotio perfudit, vnguem medium oſtendit, ore crepuit, ſeueriſſ. lex cogitur inter duos ſedere aut pueros aut ſtultos & qui tanquam iniuriã hæc facit, & qui tanquam iniuriã hæc accipit. vt magni aurifices in ciuitatis inopia ſcruta & nugas conficiunt ex vili materia, quando nemo eſt, qui magna illa & precioſa

emat. Mirabantur olim Seneca & alij ſapientiæ profeſſores tria fora vix ſufficere vrbi Romę. atqui erant illi ethnici, ciuitas ampliſſima, ſedes imperij totius orbis. nunc, quod eſt in Chriſtiana gẽte tam frigidum oppidulũ, cui duo ſufficiant? Brugis viuo vrbe non perinde, vt alias opulenta & frequenti, populo manſuetiſſ. ac ciuiliſſ. educato, & tamẽ hic quinq; ſunt fora nec omnino muta aut deſerta. Nec ſatis fuit leges eſſe de litibus olim inter gentiles, nũc inter profanos conſtitutas, etiam ſacri atq; initiati homines litigant, & forum habẽt, & formulas, & accuſationes, & teſtes, & iudicem, & lictorem, & carcerem, & carnificem, & gladium, & ignem, & venenum, ſacerdotes illius Chriſti, qui quum eſſet omnium dominus iudex viuorum & mortuorum, tamen roganti cuidam, vt fratrem iuberet hæreditatem ſecum partiri, reſponderit o homo, quis me iudicem conſtituit inter vos? Sed nec tot leges, tot fora, tot iudices cuncti tantum habent virium, vt morbum tollant, tantum premunt, ne ſe proferat. neq; enim iudi-

Brugis quinq; fora

cium vel concordiam ſarcit, vel diſcor-
diã diluit, ſed cohibet modo manus, irã
q; ſe effuſe proruentem. odia tantũ ab-
eſt, vt leniat, vt ſæpe exaſperet, ac tume
faciat, quandoquidẽ iudicio victus per
inde ex foro diſcedit, quaſi nõ iure abi
ret inferior, ſed iniuria, ſed fraude, litiga
tori, iudici, & legi iratus. Vellem poti-
us ad hoc leges, iudices, mores ciuita-
tum, populorumque incumberent, vt
inquietos hominum animos caſtiga-
rent, docerentq;, quam indigna homi-
ne faceret, & qui iniuriam alteri infer-
ret, & qui ſtuderet referre. cõcordiam
nunquam conſtaturam, ſi vterque quã
tum legibus permittatur contendens
alterum vicerit. citius manſuram con-
cordiam, ſi vterq; de ſuo iure cedens al
terius charitati ac beneuolentiæ odij
cauſſas condonarit, vt & qui læſit, dole
at ſe in amicitiam peccaſſe, & læſus fa-
cile amico ignoſcat. hæc erat expediti-
or via ad concordiam, quam tradidit
magiſter veræ ſapiẽtiæ dei filius. Ergo
quũ affectus affectũ repercutit, ira celat
vel metu territa vel ſpe delinita infida
illa, vt Seneca inquit, & mala affectio,

nũ pace. Cæterũ vbi vel ira acrior atq; impotentior eſt, q̃ vt legũ ſubſidia expectet, vel qui contendunt legibus ſe & magiſtratibus ſuperiores putant, tũ efferueſcit animus, & tanq̃ concitatũ mare aſſurgit, nec abſurde tempeſtati aſſimilatur ira, ſiue origo ſpectetur, ſiue effectus. Eſt enim maris tempeſtas velut quædã eius ebullitio. & philoſophi irã feruorem diffinierunt ſanguinis circũ cor. continuo tempeſtate ſurgente cœli facies mutatur in tetrum quendam et horribilẽ aſpectum. non alius eſt hominis vultus ira incandeſcente, & quemadmodũ iratũ hoĩem, ita etiã iratũ cœlũ dicimus. quanta oris totius diſtorſio & tumefactio? q̃ torua facies? pro fulgoribus ſunt oculi, quemadmodum Homerus inquit de Agamemnone, irato illi oculi in modum ignis fulgurabant. tonitrua ſunt incõditũ quoddã murmur. & vt mare agitatur, ſic corporis totius fit concuſſio, vt neſciat ſtare loco. Fulmina ſunt conuicia, & verba atrociſſima magis plerunq; q̃ ipſum fulmen noxia & periculoſa. ſunt quibus facundia in ira ſuppetit, vt de Caligula ſcribit

Ira, Tempeſtas

Tranquillus, ibi dicenda & non dicenda effunduntur, dum ſe ira ſæuiſſ. dictis ſimul irritat & vlciſcitur. tum atrociſſ. quicq; iacitur & ea profunduntur, quæ omnem ad gratiam reditum intercludant, quæq; per idem redeant iugulũ, qua exierant. Sunt quibus ſumente vires ira, & mens ad cogitationem confundatur, & ad loquẽdum lingua, tum verba perplexa & perturbata & ſermo ſine mente ac ſenſu, quæ ſatis oſtendũt, quẽadmodũ intus ſit animus affectus. nonnullis vox intercluditur. tantũ fremunt abſurdum quiddã ac inconditũ. alij craſſiore pectore, & magis naturæ ferinæ nihil prius verborum iaculãtur, ſed continuo rem manu exequuntur, quos multi animoſiſſ. vocant, id eſt minus homines, magis beſtias. quibus irę ſunt præcipites, & impetus pro ſermone, ac querimonijs. Tũ pro telo eſt vel manus ipſa, vel pes, vel cubitus, vel caput, aut etiam ſputum, denicq; quicquid primum eſt ad manum, furor, vt dicit ille, arma miniſtrat. Rudi adhuc ſeculo manus in pugnũ cõtracta erat pro telo vnde pugnę nuncupatę. hinc ira telum Pugna

fecit, quicquid iaci poſſet, aut quo ho=
mo cædi. liber, candelabrum, panis, ſcu
tella, titio, lapis, lignum. nihil non erat
hominem la ſurum molle ac tenerum
animal. Robuſtior deinceps facta eſt
indies ira, & robuſtiora quæſiuit in-
ſtrumenta. erutum eſt ferrum, quod na
tura altiſſime condiderat. gladius fabri
catus, quo vna plaga poſſet confici ho
mo. Sed vltionis duo ſunt genera, alte
rum belluarum, alterum diabolicum.
nam humanum nullum eſt. Beſtiæ ir-
ritatæ impetu aguntur, & quãtum per
vires licet, præſenti commotioni ſatiſ-
faciunt. ubi refrixere, ſimul iniuriæ me-
moriam, & vlciſcendi auiditatem cum
affectu deponũt. Homo vero, quo nõ
modo homine ſe peiorem declaret, ſed
etiam bellua, non contentus incitato af
fectui iudulgere, recordatur et iniurię,
& eius qui fecit, & amicorum, & pro-
pinquorum illius, non in diem vnum,
aut mẽſem, aut etiam annũ reſeruat, ſed
in multos annos & ætates. ira eni, vt eſt
in vetere ꝟbo, oĩm tardiſſime ſeneſcit,
& inimicitias per manus filijs, et nepo
tibus cum hæreditate tradit. & vltionẽ

Vltionis duo genera

legat.& in hoc excitat vires omnes atque artes rationis, iudicij, conſilij, vt viã ad vindictã inueniat. vt non in aliud videatur magna illa munera, quibus belluas excedit, accepiſſe, niſi vt per illa ipſa, quibus bruta antecellit, brutis fieret deterior. vt Cotta ille Ciceronianus viſus ſit quibuſdam merito rationẽ calumniari tanquam nequitiæ, flagitiorum, ſcelerũ omniũ inſtrumentum, tametſi ea res poterat illũ commonefacere naturam noſtram ab integritate ſua receſſiſſe. Quid illud, quale eſſe dicam, quod vltio nõ cõcluditur eo, qui iniuriam fecerit, ſed latius ſe expandit? vnus læſit, plectũtur multi. apud quaſdã nationes, quę quũ ipſę ſibi abũde ad humanitatẽ videant informatę, inhumaniſſ. viuũt, ad reponendã iniuriã nõ mõ authorẽ requirũt, ſed parẽtes, fratres, filios, auos, pauos, nepotes, pronepotes, patrueles, patruos, cõſobrinos, oẽs, ppinquos, affines, gẽtiles, quacũque ſint valetudine, cõditione, ſexu, ętate, vt etiã pulchre videatur ſibi functus vltiõis munere, q lactantẽ puerũ in vlnis nutricis ceciderit, ppinquũ eius, a quo ſit violatus. Et vt iiurias ad

tam multos extendimus, Ita non ſolũ noſtras perſequimur, ſed omnium qui vel cõſanguinei ſunt nobis, vel affines, vel affinium affines, amici, clientes, ſodales, noti, amicorum amici, amicorũ noti. & hæc non vt iniuriam prohibeamus ne fiat. aut quum fit, inhibeamus, ne ſe latius effundat, quod forſan excuſationem haberet aliquã, ſed vt factã & prope iam obliteratam renouemus, & vindicemus, vt noua iniuria non medeamur priori, necq enim id iã poſſumus, ſed vtrancq exacerbemus. At quorum iniurias videri volumus vlciſci, etiam cum aliquo vitę, aut fortunarũ diſcrimine, certe quietis ingenti diſpendio, eos non iuuaremus exiguo aliquo labore, aut argenteo numo, in iuuando tam ſegnes & maligni, ad nocendum prompti & liberales. quin ſi amiciſſ. ad rẽ pro futuram ſibi ac honeſtam, operam noſtram aut pecuniam vtendam roget, licet ſine dedecore recuſare, ſi leuiſſ. notus vocet ad nocendũ alicui, maximũ dedecus excuſaſſe, imo vltro & inuocatos oportet ad eiuſmodi pclara facinora venire viros fortes ad res ſanctas ſe-

per occupatiſſimos, ad res turpiſſ. nunquam non liberos ac negocio vacuos. Euigilauit in hoc vis illa humanæ rationis prope diuina, quaſi id vnū eſſet ſuū munus. tanta cura iniuriarum momenta expendit ac digeſſit, tumquę quibus iniurijs reſponderent vltiones. hæc capite vindicanda, illa fuſtuario, alia harū dine, alapa, vulnere in facie, multatione fortunarū, dignitatis. Satis hæc quidem expenſa ſunt diligenter & exacte. ſed ab iſtis tam acribus appenſoribus peruelim audire iſtis ipſis humanis vltionibus quæ tandem diuinæ reſpondeant? hærent, ego eis paucas explicabo, corporeis ſpiritales, leuibus grauiſſimæ, atq; acerbiſſimæ, momentaneis æternæ. Omnia oportet diſcordiæ ſeruire, non interna modo, ſed externa quoq;. Sermonem, & lachrymas, & amicitias, quas ad mutuum auxilium ex dei munificentia acceperamus, in mutuam perniciem conuertimus, amicus amicum, frater fratrem, vicinus vicinum, ciuis ciuem non ad opē ferēdam implorat, vt in commune proſint, ſed vt alij noceant. fit manus homi-

num conſentientium in vltionem eius, quam illi iniuriam interpretantur, vel ꝙ cauſſæ fauent, vel quod homini, aut ꝙ alij alias ſpes ſequuntur. induunt arma. exiſtit factio. & quum leges & maior poteſtas nõ timetur, vocatur bellũ, vel ciuile intra eadem mœnia & ciues,

BELLVM vel externũ inter duos populos ac nationes. & cui ſub legibus crux & alia ſunt ſuppliciorum genera parata, ſupra leges non ſolum impunitum eſt, verũ etiam honeſtũ & glorioſum. quod belli nomen a belluis deductum eſſe teſtatur Feſtus latini ſermõis bonus author. quippe res eſt belluis magis cõgruens quam hominibus. hic enim ad humanitatem manſuetudinemq́ eſt a natura formatus ac fictus, illæ vero ad feritatem & incurſus animorum. ſed ita tulerunt noſtra ſcelera, vt quod malum cõgruentius beſtijs videretur, illæ non facerent, nos faciamus, quod a noſtra eſt natura alieniſſ. quodq́ illa maxime auerſatur atq́ abhominatur. belluarũ dicis eſſe bellum? atqui nulli animanti, ꝙ homini, ſicut Plinius inquit, pauor confuſior, nulli rabies acrior. Cætera animan

tia in ſuo gñe,pbe degũt.cõgregari vi. demus & ſtare cõtra diſſimilia. Leonũ feritas inter ſe non dimicat, ſerpentum morſus nõ petit ſerpẽtes. Ne maris qui dẽ belluæ ac piſces niſi in diuerſa gene. ra ſæuiunt, ſolus, quẽ minime oĩm con. ueniebat, homo belligeratur, vt appa. reat reliqua in natura ſua pmanſiſſe, ho. minẽ ab ea deſciuiſſe ad aliã peiorẽ, vt fruges nunq̃ in melius degenerãt. faci. le intelliget contra hoĩs naturã eſſe bel lum, quiſquis bellandi cauſſas excuſſe. rit. Naturale videtur eſſe famẽ & ſitim ſedare, ob quæ interdũ ſęuiunt ferę, pro pulſare vim & moleſtiã frigoris, æſtus, pluuiarum, niuium, deniq; cœli iniuri. as, deſyderijs naturalibus ſatiſfacere. De nulla harum rerum eſt bellum. Galli olim magna manu alpes ſupe. rarunt, Italiam ſunt ingreſſi. Hel. uetij Galliam, Cymbri Italiam, Got. thi Europam, nullus alimenta, nul. lus naturalia deſyderia ſequebatur, omnes delicias. alij vinum, alij ole. um, alij locorum amœnitates. Anno abhinc ſeptimo magna fuit in quibuſ. dã Europæ regionibus frugũ inopia

grauiſſ. omnium in Bethica Hiſpaniæ, vt ingens hominum numerus per vias publicas, & ſub priuato ſtatus iacuerit fame abſumptus, iumenta omnia perierint. vt in ſequenti anno ad terram vertendam hominibus ipſis trahendum fuerit aratrum. Quis egreſſus eſt domo? quis ſumpſit arma, vt tam diram luem effugeret? verbulum vnum, ambitio, auaricia manus ferro armat, & in bella gentes ac nationes propellit, adeo facilius ferimus, quod naturam lædit, quam quod ſuperbiam. videlicet ad hanc defecimus ab illa. Morimur intra mœnia, quum egreſſis liceret vitam prorogare, & laboris odio teterrimam omnium mortem oppetimus, nempe fame cõtabefacti. ſuperbia nos aut ſtoliditas per tot agit caſus, per tot diſcrimina, per maria vaſtiſſima, ꝑ ſaltus profundiſſimos, per deſertas humano cultu & inhoſpitales harenas, per venena, vel feras gẽtes belluis, q̃ hoībus ſimiliores, ꝓcul a patria, a penatibus, a cõiugũ cõplexu, a cõſpectu liberorum. & agit ea res non vnum aut alterum hominẽ, ſed populos et nationes auitis ſedibus,

Idcirco illi varijs caſibus ac calamitatibus immerſi & obruti exempla humano generi ediderunt noua, admiranda, horribilia. Ex principibus alij turpiter & cum ingenti ignominia & damno coacti redire, vt Cambyſes, & M. Antonius. alij oppreſſi in curſu felicitatis, aut ex ſummo rerum faſtigio vno turbine ad ſolũ eliſi, vt Cyrus, Demetrius, Pyrrhus, Annibal, Craſſus, Pompeius, & Romani Principes, quorũ iniri numerus non poteſt. ex nationibus aliæ toto orbe diſperſæ, quæ ipſe vltro ſolum verterant, aliȩ ita conciderunt, vt nec ſuperfuerit, qui tantæ nuncium cladis domũ poſſet afferre, ſicut Heluetij, Cymbri. Galli ſenones. Poſtea vero, q̃ ſemel reuulſa ſunt concordiæ & verecundiæ repagula, ibi nullus eſt atrocitatis modus excæcata cogitatione vel ad memoriam vel ad conſyderationem humanitatis, nullus ſanguinis, nullus neceſſitudinis aut meritorum reſpectus. imo in eos ſæuitur crudelius, quos ratio & natura iubent debere nobis eſſe commendatiores. in fratres, in amicos fratrum loco habitos, in nomina chariſſ. Nam

illud eſt ex pręceptis ſuperbiæ, hoc eſſe maiorem iniuriam, quo a coniunctiore inferatur. quaſi vero nihil oporteat ad concordiam valere cogitationem propinquitatis, & ſanguinis, memoriam iucundæ conuerſationis, recordationem officiorum aut etiam beneficiorũ. nimis eſt illud verum, cui dolet, meminit. cui placet, obliuiſcitur. Primus frater Cain fratrem ſuum Abelem obtruncauit, ꝙ is gratior eſſet deo, quaſi deo futurus eſſet ipſe acceptior per offenſam. quid hunc cenſemus facturum fuiſſe dęo, ſi licuiſſet, qui fratrẽ occidebat ꝙ illi videretur charior? Satis hoc oſtendũt, qui Principes ſuos oderũt, ꝙ apud illos valeat aliquis gratia vel authoritate magis, q̃ ipſi, & iniuriã interpretanť nullum ſuũ damnũ, ſed beneficium alienũ. & deo ſe iraſci cautiores occultant, imprudẽtiores patefaciũt. nõ principes ſolum, quos eo inſolentię euexit perpetua fortunę indulgentia, ſed priuati quoq; homunculi & plebei, quos affectus impotentia detegit. C. Caligula Ioui iraſcebatur, & ad pugnã eum prouocabat, & ſe in Græciam remiſſurum eum

ſæpe eſt minatus. lenones, latrones, milites, & alij homines impuri ac facinoroſi, ſi quid diſplicet, blaſphemias in deum & diuos omnes abhominabiles iaciunt, manu rem decreturi, ſi poſſent, o clementiam naturæ Principis. hæc omnia ille audit & perfert, & illis ipſis naſci ſolem, & annum progredi iubet, & terram fruges fundere, quo alant linguas contaminatiſſimas, & vitam ſceleſtiſſimam prorogent. Romulus Remum occidit, ne parem in potentia haberet. quumq; bene ſe fratre liberatum putaret, Tatium non potuit effugere. & qui fratrem geminum nō tulerat, coactus eſt Sabinum hominem perferre. Sed qd veteres tragœdias euoluimus? & connumeramus Polynices & Etheocles, Atreos & Thyeſtes, Demetrios & Perſas, Iugurthas & Adherbales, Nerones & Britannicos, & vetuſta alia fratrum nomina? Princeps Turcarum a nece fratrum ſuorum regnum auſpicatur, quod ſolenne fuit Regibus Perſarum. Aetas patrum & noſtra vidit fratres cum fratribus commiſſos. filios fratrum & ſororum a patruis &

auunculis occiſos, fratres a fratribus in
teremptos, non ſolum inter Principes
Chriſtianos, ſed etiā in plebe. hæc pro-
dente me hic Brugis duo fratres a fra-
tribus ſunt occiſi, alter ob hæreditatu-
lam, alter ob verbulum. filium armatū
in patrem, & quod mirabilius eſt, patrē
in filium quoties legimus? Nec exem-
pla ætate patrum defuerunt, nec noſtra
forſan deſunt. Sed quia in perſona igno
bili, ideo minus notabilia. Et quum hu-
mana rabies ab ipſo eodē patre, qui hoc
quod videmus ac tangimus genuit, ma
num non contineat, quid addam de he
ris, de preceptoribus, de educatoribus,
de magiſtratibus, de legibus, de patria?
quos omnes vnicuiq; noſtrū parentis
nō habere locum ac maieſtatem nefas
eſt. tametſi neſcio an hi animorū patres
maiorem ſibi ſuo iure venerationem ac
pietatem vindicent, illi enim corpora
procrearūt, iſti mentes. nec potuit apti
us dici, q̄ qđ Paulus Apoſtolus, quos
in fide erudiuit, & genuiſſe ſe dicit in
Chriſto, & ex eis rudiores & quaſi in-
choatos parturire adhuc, quoad in eis
Chriſtus formetur, efficiūt corporales

patres, vt ſimus animalia, ſpiritales vero, vt homines. nam quid eſſet alienius a mente, a iudicio humano, quid ſilueſtrius homine ſemota educatione, admonitionibus, conſilijs, diſciplina? Ergo hoc tanto beneficio, quod proximũ eſt illis cœleſtibus ac diuinis, quid excogitari poteſt amplius aut ſacroſanctius? Atqui multi ſe in præceptorem, in bene monentem, in eum, qui rudem ætatem excoluit atq; expoliuit, qui errata caſtigauit, qui belluinos animi motus compreſſit, & quatenus potuit ad rectum atq; humanitatem informauit, in hos, inquam, aſperos ſe atq; inhumanos præbẽt, & tantũ beneficium tanq̃ grauiſſimam iniuriam aut intolerabilẽ contumeliam puniendam ducunt, qui admoniti meliora tales ſunt beſtiæ, tam feræ, tam immites, quales eſſent relicti ſibi ipſi, nunquam edocti ab ijs, quibus eam gratiam pro maximo merito repo nunt? ſtolidiſſimus Hercules Linũ pręceptorem aſperius quiddam monentẽ confecit. Quot adoleſcentes ob peccatum aliquod cæſi, vt plagis admoniti cauerẽt in poſterum, alij calenti adhuc

vibice,alij frigefacto iã & multos poſt annos vtiliſſimæ virgæ,id eſt formatio nis ad virtutem præmium, ferro ac nece optime meritorum repræſentarunt: quibus tantum debebant,vt nec ſatiſfeciſſent, etiã ſi corpora & vitas ſuas pro illorũ ſalute ac commodis obtuliſſent. O homo,ſiccine remuneraris eos, qui te hominem fingunt,qui te degenerare in belluam nõ ſinunt? Alcibiades & Coriolanus bellum patriæ fecerunt.C. Cæſar patriæ & libertati.An non liquido quiuis perſpiciat eſſe a natura aberratum, vt quod maxime & ad veniam debebat valere, & ad concordiam, id ſit ad diſcordiam & odium efficaciſſimum,nempe cogitatio ſacri nominis, & memoria charitatis.Natura hęc tam præclara dederat munera, recordationem,rationem,mentem, ſuperbia ademit. At ſemel in diſcordiã ingreſſis, ita ſeipſam irritat ſęuicia,vt occupato prorſum toto pectore nihil minus eo admittat, q̃ vllam concordiæ aut reconciliationis mentionẽ. ineptam eſſe iudicat, importunam, irridendam.Bello ciuili Vitellij & Veſpaſiani, quũ legatos ex

vrbe Vitellius ad Antonium et Veſpaſiani exercitus de pace miſiſſet, miſcuerat ſe legatis, inquit Tacitus, Muſonius Ruffus equeſtris ordinis ſtudium philoſophiæ & placita Stoicorum æmulatus, ceptabatque permiſtus manipulis bona pacis ac belli diſcrimina differens armatos monere, id pleriſq; ludibrio, pluribus tædio, nec deerant, qui propellerent, proculcarentq;, ni admonitu modeſtiſſimi cuiuſq;, & alijs minitantibus omiſiſſet intempeſtiuam ſapientiam. Sũt qui ipſi ſibi ſuccenſeant, ꝗ non ſatis iraſcantur, vt ille in tragœdia, Non ſatis magno meum Ardet furore pectus impleri iuuat maiore monſtro. In ira vero ſubito verbo aliquo aut obſequio frontem exporrigere, atq; exhilarari turpe exiſtimatur, & inconſtantiæ deputatur. ſcilicet ita iam præiudicauit inſania inſaniam eſſe ab inſania diſcedere, ſtulti & dementis a feritate ad humanitatem redire. Inuenias quaſdam nationes, quæ non reponere iniuriam aut ignoſcere turpiſſimum omnium eſſe ducant, & eum, qui id fecerit, propinqui abiurant,

& ignominiæ loco habent conſangui-
neum ſe illius confiteri. quid ea re dici
poteſt barbarius? quũ id conſtet & in
humana philoſophia, & in diuina ſapi-
entia maximi & excelſi animi, & illius
dei naturæ ſimillimi eſſe iniurias conte-
mnere. At quantis odijs armati concur
runt, quantas ſi haberent vires, nihil ex
homine reſtaret. nollẽt interdum mor-
tem eſſe finem victoriæ, ſed mille mor
tes, mille cruciatus & animã ſi poſſent,
extinguerent. bello Punico ſecundo,
quum in armis eſſent duo totius orbis
potentiſſ. populi Romanus & Cartha-
gineñ, traxiſſentq; in bellũ Europam
& Africam tantis copijs, opibus, præ-
lijs, cædibus, ſtrage pecorum hominũ,
agrorum, ciuitatum, tamen Liuius ſcri-
bit maioribus concurſum eſſe odijs, q̃
viribus. quanta oportet fuiſſe odia? Ho
ſtium inteſtina vorata ſunt per hoſce
annos ab hoſtibus in Italia, & ſanguis
hauſtus, quo ſe crudelitatis ſitis ſaciaret
Si cui filium leo laniaſſet, & is ex tem-
plo leonem eſſet nactus, non tam acer-
be ſe de leone vlciſceretur, vt homo de
hoie, Chriſtianus de Chriſtiano. odij

magna ſunt & ſæua indicia arma, quæ antiqua ætas excogitauit ad lædendũ, & quæ nunc leuia exiſtimantur, & mitia præ ijs, quæ inſequentes ætates inuenerunt. gladius, haſta, arcus, ſcorpio, *Arma.* in quo tamen recens e Sicilia allato exclamaſſe ferunt Archidamum Ageſilai filium dorica illa ſua lingua, perijt viri virtus. hæc quidem pugnæ, muris vero in obſidione ſubuertendis teſtudo, aries & reliquæ machinæ. Chriſtiani ad excogitandum acutiores, rudem vetuſtatem ſuperauimus, bombardas inue- *Bombardæ.* nimus æreas non vnius generis, ſed ingentes, minores, minimas. & quas decem tauri loco non moueant, & habiliores, & quarum quamq; ſinguli homines geſtent, vt lanceam, & quę vnũ globum iaculantur, & quæ multos. Prò ſuperi immortales. quis hoſtis humani generis rem excogitauit adeo exitiabilem, abhominandam, funeſtam? an hæc eſt dei ira cupientis iam humanũ nomen penitus delere, & imponere mundo ſuo finẽ? non eſt inuentum hoc gentilium, non agarenorum. Chriſtianorum eſt, quis hic nos adiuuit? ſpiritus

credo, ſanctus ille, qui ad ſignificationē manſuetudinis columbæ eſt ſymbolo oſtenſus. Ferūt olim fuiſſe Salmoneum quendam in Græcia, qui ꝙ ſonitus toni truum Iouis, & non imitabile fulmen ære & cornipedū curſu ſimularat equorum, ictus ſit fulmine a Ioue, & grauia pendat apud inferos ſupplicia, quod huius rei inuentori fulmē? quę ſatis erūt ſupplicia? qui non ſolum effinxit toni- trum, ſed vicit horribiliore ſtrepitu? Nam vim et iniuriam fulminis vtinam ſolam haberet bombarda, & non vna- quæq; eſſet nocentior, q̃ omnia totius æſtatis fulmina. fulmen vnum, vnum hominē abſumit. bombarda vna quot- quot vna ſerie obuij ſunt venienti glo- bo, tanta violentia, vt nec latera ſint tu- ta. occiduntur etiam, quos diſcerptorū corporum fruſta volantia contigere. Rex ille oſtenſo ſcorpione periſſe viro rum virtutē eſt queſtus, ꝙ fortiſſimus vir ſagitta extingui poſſet, priuſquam manus confereret, quid nunc dicturus, quum nō vnus vir fortis, ſed multi vno bombardæ ictu diſcerpuntur? Ergo iampridem nec vires, aut animus cuiuſ-

quã eſt notabilis. nam fortiſſimus quiſ-
que inter primos antequam acies con-
grediantur, cadit, nec locus vllus ſatis
munitus. Dicearchum peripateticum
virum doctum, & totius memoriæ an-
tiquitatis peritiſſimum collegiſſe ſcri-
bit Cicero omnia cladium genera, quis
vnquam humanum genus eſſet affli-
ctum, peſtes, fames, eluuiones, incur-
ſus beſtiarum, terremotus, & ex altera
parte poſuiſſe bellorum iniurias. has ve
ro oſtendit plures homines abſumpſiſ-
ſe, q̃ reliquas omnes. & tamẽ nondum
tot bella, tanta continuatione, tot locis,
tanto furore erant geſta, quam fuerunt
poſt illum. Nondum cognitum erat
bombarda Sathanæ inuentum. Sene-
ca rabiem explicans odiorum, caſtra
ponit ex vtraque parte contraria, & pa
rentum liberorumque ſacramenta di-
uerſa, ſubiectã patriæ ciuis manu flam-
mam, & agmina infeſtorum equitum
ad conquirendas proſcriptorũ latebras
circumuolitãtia, & violatos fontes ve
nenis, & peſtilentiam manu factam, &
productam obſeſſis parentibus foſſam

plenos carceres, & incendia totas vrbes concremantia, dominationeſque funeſtas, & regnorum publicorumq́ exitiorum clandeſtina conſilia. & pro gloria habita, quæ quamdiu opprimi poſſunt, ſcelera ſunt. Raptus ac ſtupra, & ne os quidem libidini exemptum. Adijce nũc publica periuria gentium, & rupta fœdera, & prædam validioris, quicquid non reſiſtebat abductum. Sic Seneca. in quibus ille deſcribendis Syllana, aut Pompeiana reſpiciebat tempora, aut regnum illud triumuirale. Num hæc inſequentia dedidiſcerunt ſecula, aut vlla fuit tam deo chara ætas, quæ iſta omnia non auctiora viderit? Miſera cogitatu res, nullum fuit inuentum tam vtile hominum generi, cuius non magna pars hominum ſocordia interciderit. Bellica inuenta, artes, ſtratagemata, doli, crudelitas, omnia manent etiam hominum ingenijs aucta in melius, hoc eſt in peius. Ceſſauit in alijs rebus ingenium, multumq́ ab illa veterum diligentia degenerauimus. in bello ſemper euigilauit ratio, iudicium, cogitatio, meditatione, vſu, exercitatione.

homines ſocordiſſimi, & qui hominũ nihil habere videbantur pręter faciem, ingenijs tardiſſimis, pectore frigidiſſimo, & inerti, in hac vna arte cæteros omnes antecellebant. vtinam hi eſſent progreſſus facti in ſapientia, vel arte quapiam vitæ vtili. Et reliquæ omnes artes habẽt ſuas exercitationes, ſuas remiſſiones, ſua tempora, qbus honeſtæ & præclarę vigẽt. mox decedente precio atq; hominum æſtimatione langueſcunt, ac iacent. poſt redit honos, reparantur. belli, ſicut ille queritur, nullæ feriæ. rerum etiam iucundiſſimarum pecuniæ, voluptatum ſacietas aliqua, belli nulla. Si quis ſeriem rerũ a Nino Aſſyriorum rege percurrat vſq; ad hæc tempora nullam inueniet in humano genere bellorum intermiſſionem, niſi annis aliquot, qbus natus eſt dominus. Vrbs vna Roma per ſeptingentos annos bis tantum clauſit Ianum ſuum indicem bellorum, & pacis. ſemel ſub Numa, iterum paulo poſt bellum Punicũ primum paucis diebus. Nos adhuc Chriſtiana gens ſceleratius, qui his mille annis nõ interquieuimus, quin bella con-

Belli nulla ſacietas aut finis

tinenter geſſerimus alia ex alijs nata, vt prius ſeminarium videatur fuiſſe poſterioris, ita connexa inter ſe, vt annuli in torque. Et ſi quis res anguli huius, in quẽ Chriſtianũ eſt nomẽ contractũ, & coarctatũ euoluat, ac inſpiciat, inueniet materiã eſſe bellis paratam ad ſex millia annorũ, ſi principes modo, quod hactenus fecerũt, dicta, damna, promiſſa, fœderũ capita, hæreditates, iura mordicus teneant, & perſequantẽ. Ibi videtẽ intendiſſe neruos ad diſcordiã affigendã, & propagandã diabolus, vbi maxime iuſſa erat concordia. vt quemadmodũ ille apud Paulũ queritur, occaſionẽ nactũ ſit flagitium per legem. & peccatum, quod ante præcepti promulgationem iacebat, ſubito præcepti voce audita excitatum ſit ad conuocandas vires contra prohibitum. Olim mirabantur gentiles eſſe Cares gentẽ quandam in minore Aſia, quæ aliena bella mercede gereret. Itaq;, quod animas venales circũferrent, tam habiti ſunt viles, vt ſi quid cum periculo experiendũ foret, in Care iuberent id fieri. Nunc nationes oẽs Chriſtianę, quę prohdolor ſunt ꝑpaucę

Cares

et digitis poſſent computari,oẽs merce
de in bellũ conducunt̃,nõ a Chriſtianis
ſolũ,qđ vix eſſet ferendũ,ſed ſub Turca
faciũt ſtipendia,etiã contra Chriſtianos
fratres ſuos. An vllũ vnq̃ fando audiui-
mus Agarenũ ſub Chriſtianis ducibus
contra populares ſuos merentẽ? At qui
nos tanto furore in fratres noſtros de-
bacchamur, vt illos in ſubſidiũ contra
Chriſtianos aduocemus,& in illorũ ca-
ſtris militemus in ijs bellis, quis illi cla-
dẽ vniuerſo Chriſtiano nomini ac exi-
tiũ minant̃. Tanta eſt odij rabies, vt ni-
hil dubitemus, modo inimico vterq;
eruat̃ oculus,nos vnũ impendere,ſæpe
etiã vtrũq; lumen libenter amittere,dũ
ille alterius faciat iacturã. nimirũ qui eſt
oculorum vſus,cũ ſimus cæci? Itaq; nõ gra
uate amittim9,quorũ nihil indigemus.
Hęc ipa pollẽs inclyti Pelopis domus
Ruat vel in me,dummodo in fratrẽ ruat
ſic eni Atreus imprecat̃. Quęrat aliquis
qđ ergo,tã dulce eſt bellare,vt ita hoĩes
ſine fine,ſine modo belligerẽt̃? minime
vero,imo nihil eſt acerbius, vt mox dicã.
Sed naturæ rerũ ſũt aliq termini,ſuperbiæ
nulli.idcirco artiũ,meditationũ,exerci-

tationum, voluptatum ſunt oportunitates & limites, ad quos illæ progreſſæ reuertuntur. hinc videmus in anno, in ætate hominis, in animo, in corpore, in cœlo, in elementis redeuntes vices. Superbia ſemper incenſa, ſemper ardens nullum nouit finem, de qua eſt illud in ſacris Pſalmis, Superbia eorum, qui te oderũt, aſcendit ſemper. Si nihil fiat venienti obuium, effundit ſe. ſi quid obſiſtat, irritatur, & ſumit vires, vt maiore impetu quicquid iter morabatur, proturbet. Nec iam ſuperbus hominem ſe eſſe meminit, & breui moriturũ, & iudici illi omnipotenti redditurum de cogitationibus rationẽ, nedum de factis dictisve. Ergo omnium illorũ oblitus iniuriarũ & dolorum ſuorum ſenſu nõ modo homines ſed bruta animantia & mutos lapides, cœlum ac elementa per moueri debere cenſet, quaſi deus aliquis afficeretur, in cuius ſalute mundi eſſet ſalus concluſa & comprehenſa. Itaque nullus eſt Princeps, qui non affectibus ſuis totum humanum genus concuti vellet. Et quatenus poteſt, dat operam, vt omnia ſecum confundat,

nec terras & maria, quoad eius fieri po teſt, relinquit immota, oia ad internum ſuũ tumultũ vellet tumultuari quietis iratus infenſuſq;. Quid agis? quo te pro ripis? quo aſcendis ſuperbia, quo aſpi. ras? An hoc eſt vllomodo vel deo, vel angelis, vel hominibus ipſis recte ſtatu entibus tolerabile, poſtulare vnum ho mulũ, vt propter affectionem, propter odiũ ſuũ, propter ſuas inimicitias clau. dantur nauigationibus maria, excindã tur ſegetes, reuellantur arbores, vaſten tur agri, excindantur villæ, oppida, vr. bes, & quod eſt oĩm indigniſſimũ, tot hoĩm millia mortem oppetant, quia ſic illi eſt viſum, ſic placet, ſic decreuit libi do. Nõ agitur de eius vita & ſalute, ſed de ditione aut dignitate, imo vero de di tionis aut dignitatis particula, ſæpe etiã de ꝟbulo vno temere elapſo. ferremus hoc, ſi equus de equis tantũ ſibi ſume. ret, aut canis de canibus, aut angelus de angelis? & hoc ſibi licere ius faſq; eſſe exiſtimaret? At qualis homuncio id vult ſibi concedi, q̃ temporarius, q̃ non diuturnus, q̃ diurnus potius atq; adeo momentaneus? & in eo vitę puncto eã

connectit malorum materiam ac ſeriẽ
quæ ſatis ſit decem hominum ętatibus
moleſtiſſ. ac miſerrimo negocio exer-
cendis, ipſe ſæpe, dum telam orditur, ex
tinctus. quid, quod etiam in priuatis ho
minibus hoc vult, hoc poſtulat quiſꝗ,
hoc contendit, vt omnes inimici ſint
eius, quem ipſe oderit. etiam ſi is alio-
qui pleriſꝗ ſit eorum commodiſſimus,
& illius vſus ac familiaritas vtiliſſima,
interdum quoꝗ neceſſaria. Aſcendit
altius ſuperbiæ impotentia, & non cõ-
tenta homines inquietaſſe, deo faceſſe-
ret negocium, ſi valeret, dum ipſe, quas
vocat iniurias ſuas vlciſcatur, & obſe
quatur ſæuiſſimo animo, paratus eſt in
extremum diſcrimen legem ac pieta-
tem dei adducere, accitis ad inſtrumen
tum ſuæ crudelitatis, qui ſacra omnia
conculcent, & profanent. Iam tanta eſt
in natura noſtra imbecillitas, vt magnę
ſint vires opus ad eam iuuandam, exi
guæ ſeu nullæ potius ad lædendam.
Quippe ipſa ſibi inualiditate ſua natu-
ra officit, etiam ſi aliud deſit. Ergo, qui
Qui facit iniuriam accipit facit iniuriam, continuo accipit, vel
quod alienis lędit viribus, vł quod ipſo

ſuo conatu, vt delicati pueri, quos offendit quantulacunq; motio, & quum cædunt magis ſibi, quam illi quem percutiunt, nocent. Idcirco nullus eſt finis diſcordiæ & bellorum, quia nec eſt iniuriarum, dum quiſq; iniuriam interpretatur, & quam ab alio accepit, & quam ipſe quoq; dum alteri nocere cupit, ſibi fecit. Quid, quod ſunt in animo tantæ ex ſuperbia delitiæ, vt multi iniuriam ſibi illatam cenſeant, quod ſibi ex animi ſui ſententia facere non licuerit, Sic iracundus præceptor in diſcipulum incēditur, quod flagra quietus ac placidus non accepit. & multi, quod quem volebant ferire, ſe ſubduxerit. C. Fimbria factioſus homo, improbus, importunus Q. Scæuolam Pontificem innocentiſſimum virum in funere C. Marij ſauciandum curauerat, & vel quod ſenex ſe celeriter ſubduxerit, vel hominum tumultu percuſſor retardatus, atq; impeditus non eam fecit plagam quam Fimbria voluiſſet. diem Fimbria dixit Scæuolę, mirabantur omnes, quid eſſet in eũ virũ dicturus, quē nemo ſatis poſ

ſet pro dignitate cõmendare. Ego vero inquit fimbria, crimini illud do, ꝙ non toto corpore immotus ferrũ acceperit. An non principes nouimus, ꝗ cauſſam grauiſſ. belli ceperint, eſſe ſuos a populatione & latrocinio repulſos? ſi ergo iniuria eſt non feciſſe iniuriam, quantũ quis concupierat, minime mirandum eſt, tã fœcundam eſſe diſſidiorum materiam. ſic exercent odia, & ſimultates homines imprudentes, nec humanitatis ſtudijs exculti & ad meliorem mẽtem informati. quomodo vero ij, quos ſapientiæ præcepta ſanioribus iudicijs inſtructos a vulgi opinionibus ſemouerunt magnitudine animi, temperantia, modeſtia & moderatione cæteris eminentes ac ſuſpiciendos? pudet dicere, et mallem multo præterire, nequid in ordinẽ meũ dixiſſe videar contumelioſe. ſed res eſt notior, q̃ diſſimulari, vt poſſit. itaq; attingetur a me, tũ vt reliqui cognoſcant non deeſſe inter nos, qui noſtra vicia & intelligant, & vituperent. tum ad caſtigãdos meos populares. nã illi, quũ in eo grauiſſ. peccant, ꝙ profeſſi moderationẽ affectuum, ita incendũ-

Diſcordiæ inter doctos.

tur,tum vero ꝙ authoritate ingeniorũ ac doctrinarꝫ exemplo ſunt alijs ad rabiem diſſenſionum. Si quis de vocula vel litterula diſſentiat, non aliter interpretantur,q̃ ſi de toto ingenio iudiciũ ferat,triſtiſſimæ litteræ tabella in vrnã miſſa,quaſi vero nõ poſſim informoſiſſimo corpore næuum improbare cum admiratione pulchritudinis. Platonẽ, Ariſtotelẽ,Hippocratem,Ciceronem, Senecam, Quintilianum,Plinium,D. Hieronymum,D.Auguſtinum & alios huius notæ viros,vt litterarꝫ artium ꝙ quoſdam parentes ſuſpicimus,& eorum ſcripta pro oraculis habentur. At q̃ multa ſunt in eis,quæ nos conniuenter legimus, alia quæ aperto reijcimus? Nec tamen minor eſt ad aı̃os noſtros illorum authoritas & dictorũ fides,videlicet quos fuiſſe magnos homines fatemur,homines tamen fuiſſe dicimus. q,vt ſcierint plurima,plura tamẽ ignorarunt,& fallere potuerũt, quemadmodum & falli. Nos contra nolumus pro hoı̃bus haberi,& quam ſæpe excuſationem alienis erratis vltro & humane tribuimus,ꝙ ſint homines, in nobis dia-

bolico faſtu reijcimus. Plane ita ẽ, nõ eſt homo, ſed pecus, is homo, q homo nõ vult exiſtimari. Iam in ipſa philoſophia quæ affectibus moderat̃, & mores cõponit, quã Socrates deuocaſſe de cœlis & in cœtus hoĩm ac ciuitates introduxiſſe iure laudat̃, qũo diſſentiunt? vt concitaſſe videat̃ perturbatiões oẽs animi, & frena excuſſiſſe illa, quæ reperta in hoc fuerat, vt ſedaret, et cohiberet. A gitur de modeſtia ac moderatiõe, oĩa ſunt immodeſtiſſ. quũ de fortitudine & fortuitorum contemptu, in furorem res prodit ob rumuſculũ, ob verbũ, quod alicui imprudenti exciderit. In eo ipſo maxime gloriam expetunt, quum maxime de reijcienda ac repudianda gloria præcepta tradunt. Theologi ipſi gladiatorum animis de rebus diuinis inter ſe concurrunt, et acerbiſſ. odijs de charitate. In hiſce omnibus diſſenſionibus extimulat ſeipſam ſuperbia. accenditur bilis, ſuſtollũtur ſpiritus. Inde qđ primum eſt, excutitur contra ſentientis vita, conditio, fortuna, genus, ingenium, eruditio, dicta, facta, ſuſpiciones, rumores, & iaciuntur atrociſſima con-

uicia vel vera, ſi quid notæ alter nouit in altero. nã grauiſſ. quicq; exit primũ, & quod reconciliationi reditum oẽm obſtruat. vel falſa, ſi vera ignorãtur, quibus non ſolum fama, ſed etiam fortunę & vita impetatur. vt non imperitus ex iſtimetur modo, vnde fides eleuetur dicentis, & detrahatur authoritati pondus, ſed etiam conſletur periculum vel a principe, vel a magiſtratu per leges, & iura ciuitatis, vel a rudibus aut furioſis hominibus, & qui manu non dubitent rem decernere. hanc ſcilicet moderationem acceperunt ex chartis Socraticis, & humanitatem ex humanitatis ſtudijs. Quid dicã voces & clamores immanes ac abſonos. o cœlũ, o terra, portentum, ſaxum, fuſtuarium, & alia ex puerili quadam rabie ridicula. Hinc apparat̃ bellũ, acceſſunt̃ in partes eruditi, conciliatur plebis fauor, quo iudice certandũ eſt, quandoquidẽ ſuſpecti ſunt docti oẽs tanquã infecti fauore partium. volitant, ceu iacula inuectiuę, criminationes, recriminationes, epigrammata, apologiæ, antapologiæ, epiſtolæ, dialogi. aduocat̃ tota facultas

dicendi,intenduntur oratoriæ artis ner ui,tanquam de capite ſit periculũ,o ho mines diſertos, qui ſic linguam exercE ant.Prętereo vetuſta illa,nec quę ipſi vi dimus,commemorabo, illud in gratiã vetuſtatis,hoc in honorem viuentium, quæ ſunt tamen profecto acerbiſſ.atq; indigniſſima. Q indecoras patrũ me. moria doctorum hoĩm pugnas audiui. mus,Poggij cum Valla & Philelpho. Politiani cũ Scala & Merula.de verbu lis, de ſententiolis læuiſſimis, ſæpe etiã obſcœnis.de verſiculo.de litterula,de nugis nugaciſſ.Reges non tam acriter pro magnis regionibus ac prouincijs decertant,nec intemperantes homines de ſuis voluptatibus.Si quis conuicia, & curam,atq; anxietatẽ audiuiſſet ora. tionum,quoduis ſibi vadimonium de. ſerendũ duxiſſet,vt tantam rem cogno ſceret.putaſſet inter illos doctos dunta xat homines & tantę exiſtimationis di micationem eſſe vel priuatim de alteri us aut etiã vtriuſq; vita, vel publice de ſtatu ciuitatis.vbi vero de tenuiſſ.inter illos rebus agi cognouiſſet, deſpicatiſſi mis illos eſſe animis indignabũdus cla.

maſſet, & hoĩes abiectos, qui de rebus adeo vilibus, non de lana caprina, ſed de ariſtula, aut ſiliqua volitante os aperire ſuſtinuiſſent. vt nuſquam commodius vidiſſet vetus verbum congruere magnas nugas magno conatu agi. Nec ſemper ob litteras inter litteratos lis oritur, ſæpe etiam de pecuniola, de interuerſo diſcipulo, hoc eſt materia queſtus & gloriolæ. de magiſtratu ſcholaſtico. Neq; vero controuerſia intra verbo⁊ conuicia conſiſtit, vt Minerua Achillẽ apud Homerũ monuit, ſed foras ſe proruit ad lapides, ad fuſtes, ad ferrũ. & delaſſata iam lingua & penna, manu atq; enſe res geritur, vt abſoluta ſit canina, ꝗ Appius dixit, eloquentia, in qua latratus ſequũtu⁊ morſus. implorantur potentes homines aut præferoces, vt vis & ferrum in locum ſapientiæ ac facundiæ ſuccedant. At cuiuſmodi ſunt odia? Potuit poſt Cannas & Traſimenum & vrbẽ in extremum diſcrimen adductã Annibali Po. Ro. placari, ſed leues homines atq; imperiti. poſſunt reges regibus poſt ingentia pericula, poſt clades grauiſſimas, nempe rudes & craſ

ſæ Mineruæ homines. diſertus gram-
maticus, orator facundus, acutus dia-
lecticus, ſtudioſus et bene moratus Phi
loſophus, grauis et pius Theologus ei,
a quo ſemel ſe læſum putat, q̃ diſſenſe-
rit in re neutri forſan cognita, reconci-
liari nec poteſt, nec debet, non oportet
ſic hoĩes doctos agere, vt imperitos. cõ
ſtantia maxime eruditionem decet. ru
diũ leuia ſunt odia, doctorum ſolida, vt
perpetuus quidã paries, qui nec feneſ-
ſtras habeat, qua vnq̃ veri lumen pene-
tret, nec hoſtiũ qua redeat gratia. parꝫ il
lud grauiter, oderis, vt aliquando amaꝰ
turus. ſic aũt cõſtantius oderis, vt ſem-
per oſurus. Nec vnq̃ reditus fit in grati
am bona fide. quin expreſſa & luculẽ-
tá veſtigia odiũ relinquat fixa non ſolũ
ad diuturnitatẽ, ſed ad ęternitatẽ quoqꝫ
At qui ſe putat viciſſe, quę epicenia cõ
cinit? quos triũphos ducit, quæ tropæa
devicto ſtatuit? diſcedũt interdũ dubio,
quod aiũt Marte, et ſe pro victore gerit
quiſquis non aperte conceſſit de victo
ria, quam, ſi quis ſuperatus, proſtratus,
fractus agoſcit, miſerum illum, præſta-
ret ei ſuccubuiſſe ad Cannas, eum do-

lorem victus, quo iure, qua iniuria per, ſas per nefas conaĩ reponere. & victor victoriam florentem ac vigentem per petuo conſeruare. O q̄ hæc ſunt puden da in hominibus ſapientiæ magiſteriū profeſſis, & qui ſe medicos eſſe animo rum iactant, ipſi tam ægris pectoribus nunq̄ ſibi adhibeant, quam medicinam per ciuitates venalem circumferūt. An non liquido apparet nō illos magna il- la & præclara didiciſſe, vt ſic viuerent, quod inter Catonis laudes ponit Cice- ro, ſed quo nomen ſibi & famam erudi tionis inſignem claramq; ad multos compararent, vel lautum degendæ vi- tæ inſtrumentum cum ocio pleno di- gnitatis. Nam in quos tantam leues pū ctiunculæ impreſſionem faciunt, vtiq; nunquam hi animos ad robur virtutis exercuerunt, patientiamque & contē temptum eorum, quæ alij vel ex- horrent, vel conſectantur. ob eiuſmodi profeſſores male apud pleroſq; audi- unt litteræ omnes. & ſacroſanctæ diſci plinæ, quum ex magiſtris artes cenſen- tur, fiunt & inuiſæ & ignominioſæ. tū q̄ eas oderūt, exultāt, ac ſe nō illis imbu

tos eſſe gloriātur.nec interim venit no ſtris in mentē celebratiſſ. apud Homerum verſuum,qui attribuuntur perſonæ ſenis prudentiſſ.

Ω πόποι ἦ μέγα πένθος ἀχαιΐδα γαῖαν ἱκάνει
Η μὲν γηθήσαι πρίαμος πριάμοιό τε παῖδες
Αλλοί τε τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ.

Quo fit vt,quantum erant per concordiā diſciplinæ omnes progreſſę,tantundem retro iam in contrarium diſcordia tanq̄ tormento repellantur.Dixi de doctis.quid loquar de ſacris hominibus ac initiatis interioribus myſterijs noſtræ religionis?quanq̄ & horum multi ad claſſem litteratorum pertinent. ſed attingendi ſunt priuatim,quoniam alio nomine cenſentur.Hi vero iam nec militum numero prophanis principibus cedunt,nec gerendis bellis cuiuis veterum ducum, nec exercendis propter quamlibet exiguum compendium litibus,rabulis & Sycophantis Atticis vel Romanis.emere ſacerdotium non licet,hoc eſt ei,qui poſſidet quieta,cō tractione numerare pecuniam,vt cedat.eripere licet moleſtia,lite,fraude, odio, conuitijs, corruptis procurato-

Diſcordia inter ſacerdotes.

ribus, aduocatis, iudice, vi, ferro, latro- cinio. quaſi non hęc multo ſint peiora, quam ſemel numerare. nõ hoc probo, quis enim probet ſanus? ſed ſi hoc, qđ eſt præ illis leuiſſimum, tantopere da- mnamus atq; abhominamur, quid de aliĳs eſt omnibus cenſendum? quum ta men ea rite & iure exiſtimemus fieri, non illud, quod eſt tanto tolerabilius. His occupatis nec ſtudere vacat, nec docere populum, nec reſpondere con- ſulentibus, ſed tantũ curſitare, cauſſam meditari, blandiri iudici, excogitare ar- tes ac fraudes victoriæ profuturas. Ita- q; quod maxime lamentandum eſt, ſa- cerdotes Chriſti multum a prima illa, & vera inſtitutione vitæq; integritate degenerarunt. & propter eos populus a vera atq; incorrupta pietate. Quid ve ro ĳ, qui non charitatem hanc vulgarẽ, ſed abſolutam quandam profitentur ac totius vitę morumq; perfectionẽ: ita vt propterea vniuerſis dicantur & fortu- nis & blandimentis vitæ huius renun- ciaſſe. an hi a diſcordia, ab odio, atq; inui dentia non mordentur? nõ oportebat proximos apoſtolicis inſtitutis, & mã-

ſuetudinis Chriſti expeditos imitato‑
res,quiq; vniuerſis ſe excuſſerant,a qui
bus odia atq; inuidentiæ ſolent naſci.
Atqui & inter eos profeſſio cũ profeſ
ſione certat odijs aſperrimis,et ex eadẽ
natione ac ſecta alij cũ alijs inter quos
eſt,neſcio quid,in victu aut veſtitu diſ‑
crepantię,aut etiã in ratione morũ,ac v
ſus rerũ. In eodẽ quoq; cœnobio & in
tra eoſdẽ parietes capitales puerilibus
de cauſſis inimicitiæ & factiões,tanq̃ in
imperio.ſi quem tamen oderunt foris,
in illius odium eorum multi frequen‑
tes conſentiunt,quantumcunq; inter ſe
diſſidentes ac diſcordes.conferunt in‑
ter ſe non beneuolentiam & charitatẽ,
ſed vires ad eũ lædendũ,quem illorum
aliquis habeat inuiſum.mittunt iacula
atrociſſ.Nam quicquid non placet,nõ
dico eruditiſſ.ex ipſis & ſaniſſ.iudicij,
quod vtiq; ipſum tãta in re quis ferret,
ſed quod vel coquo interdum,vel iani
tori non probatur, aut alicui ex eis qui
litterarum vmbram ne per ſomnium
quidem viderit, nec iudicio valet,nec
prudentia,id non lectum,non auditũ,
nõ viſum vnquã, eruditioribus ac pru

dentioribus multum reclamantibus, alij permulti vocant impium, blaſphemum, ſcandaloſum, hæreticum. quo in crimine impetunt ſcilicet capillum aliquem? tria quæ ſola hic habemus vitam, famam, fortunas. viuunt ex benignitate populi, & tamen timeri ſe gaudent & gloriantur ſe eſſe illis terrori, a quibus iuuantur, & poſſe plurimum nocere. Dementes, qui ita ſentiunt. an ignorant, quam infirma ſit potentia metu ſubnixa? quanto eſſet ſtabilior in amore ac diuturnior? Paulum, quod ſe vt Chriſti decebat Apoſtolum, gereret, ita diligebant omnes, ita colebant, vt ei oculos quiſque ſuos libens dediſſet, ſi poſtulaſſet. & quemadmodum in doctis ſunt, qui illa ſui ordinis hominum flagitia intelligunt, & dolent, ita nec inter hos deſunt, qui popularium ſuorum vitia vident, agnoſcunt, vituperant, & quoad eius fieri poteſt, deuitant. Nihilo ſecius tamen, ſi eruditi illa rabie atque animorum impotentia & exemplo nocent, & ſtudia partim in inuidiam adducunt, partim in contemptum, multo potentius

eſt ſacerdotis prauum exmplũ ad cor-
rumpẽdum multitudinẽ, quippe quos
ſingulis pene horis vnuſquiſq; noſtrũ
& de noxis adit, & de ancipitibus con
ſulit, & concionantes attente ac reuerẽ
ter, vti par eſt, auſcultat, & ſacrificantes
pie audit. quapropter ſunt, ſicut domi-
nus dixit, ſal terræ, qui ſi ſit infatuatus,
quomodo reliqua Chriſtianæ gentis
multitudo ſalietur? Ergo diſſenſiones
illę & odia tum in vniuerſum ordini ſa
cratiſſimo, tum pleriſq; vtilibus vitæ in
ſtitutis odiũ creãt. quodq; omnium eſt
perniciosiſſ. detrahunt fidem atq; autho
ritatem verbo dei. Nam quid hic com-
memorem, quantam per hoſce annos
Chriſtiana eſt pietas iacturã paſſa, affli-
ctata, et cõcuſſa inter ſcopulos altercati
onũ, rixarũ, litium, interdũ de maximis
& præcipuis rebus. ſæpe de leuiculis,
nõnunq̃ de ij s quę vtriq; erãt ignotatę,
ſed quas vtriq; fortiter aſſeuerarẽt, par-
tim, q; in rẽ ſuã putarent eſſe ita teneri,
ac credi, partim, q; iampridẽ illis eſſent
opinionibus imbuti & addicti, par-
tim quod contra ſentientes odio proſe
querentur. Ita exilia pro grauiſſimis, &

Diſſidia in ſen tẽtijs de pietate

incerta atq; incomperta pro exploratis perſpectiſq; vtriq; tradiderunt. & recepta vtrinq; ſunt magno adiuratorũ applauſu. Ergo illi indignantur & perſequunt̃ hos, q̃ veteres & receptas ſuas perſuaſiones, quibus tot annis aſueuere, non relinquant propter ſuas opinationes, quas hic non eſt excutiendi locus. Sed certe, vt quædam ſunt diuerſiſſimæ, ita multæ ſunt tales, vt ſi explicatius loquantur, non aliud dicent, q̃ alteri, genere quodã peculiari delectantur loquendi in odium aduerſariorum, tantum quia contrarius ille receptior eſt apud hos, & tot annorũ vſu tritus, atq; inter eos approbatus. quod videmus pueris contingere, qui ſi quid ſit dictũ a rixante, vt ipſi idem aſſeuerent, ſed aliis verbis, non eſt pilus leonis, ſed leoninus. Alteri non cedunt eis odio atq; importunitate. nolunt explicari ſenſa, verbis atq; etiam ſyllabis adhærent, tanto cum periculo ac diſpendio pietatis. & vrgent ſcitum, receptumq; eſſe ab eccleſia, quod eſt tantum a nonnullis priuatim, qui ita cenſuerũt. Maximi oportet eſſe momenti, quæ iuſſit, ac ſtatuit rite

congregata eccleſia, alioqui fluctuaret oĩa, & maxima ſequeret̃ in pietate rerũ oĩm confuſio. Sed quæ aliq̃bus ita ſunt viſa humanis opinionibus ac artibus inquiſita, ea nõ oportet tantũ apud oẽs valere, vt inde ſtatuat̃ de fide cũ odio & diſcordia eorũ, quibus illud nõ probat̃. qua diſcordia nihil eſt magis religioni Chriſtianæ contrariũ. Inde naſcitur mutua opprobratio & obiectio hæreſeos, & odiũ, vt vterq; nõ ſit alteri Chriſtiani vice. Nã quũ nihil ſit atrocius, q̃ hæretici nota aliquẽ inurere, vtriq; nihil magis habẽt in ore, nullum promptius ad manũ telũ, quod iaciãt. an iſtud ex manſuetudine & charitate Chriſtiana, quã vtriq; continenter ſonant, laudãt, ingeminãt, inculcãt. quũ a nulla re abſint longius? Pugnãt vtriq; acerbiſſimis odijs, & quibus poſſunt viribus. Igne & ferro qui poſſunt, qui nõ poſſunt, aio maleuolentiſſimo, et lingua venenatiſſima videlicet vtriq; ad exemplũ manſuetiſſimi illius Chriſti, qui quum cæderetur, nec feriebat, nec comminabat̃, dominus cœli et terrę, qui vno oris ſui verbo poterat omnes funditus extirpare,

vt & mundũ hunc diſſoluere, & nouũ condere. at hic conuicijs impetitus vel tacuit, vel reſpondens calumniæ conuiciũ ſuperſedit regerere. Nos vero non iam cũ hæreſi pugnamus, ſed cum hoĩe mallemus hæreticũ perire, q̃ reuerti ad ſaniorẽ mentẽ. niſi ſi quis forte nomen gloriamq́; ex eius mutata mente tanq̃ ex parta victoria ſperat. At quomodo ad ſe conanť pellicere? non viuidiſſimis rationibus de myſticis literis, aut ipſa rerũ natura deſumptis, vt olim Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, Irenęi, Athanaſij, Chryſoſtomi. nõ vitæ exemplo, vt martyres, ſed vno aut altero frigido dicto, adiectis vi, minis, terrore, ſæuitia rebus ad cogendũ efficaciſſimis, quæ parata ſunt, niſi quis ſe paratũ eſſe ad recantandũ dicat. Nã vtriq́;, qđ ſemel arripuerũt, ãputatis manibus retinẽt tñ ac tuentur dentibus, vt de Cynegiro illo Athenienſi memorãt in prælio apud Marathonẽ. Quaſi vero pietas q̃ tota ſita eſt in aĩo, metu atq́; armis vel confirmari vel debilitari poſſit. Nam quantumcũq́; alteri de animi noſtri vinculis & arctiſſ. cuſtodia diſputent, certe in ſe ipſi

tantã animi & tam inuictã experiuntur libertatẽ, vt quocunq; extrinſecus terrore oſtenſo vnuſquiſq; intra ſe, quod ipſi animo collibitũ fuerit, cogitet, ſentiatq;, nõ quod terrenti. Quapropter coacti & perterrefacti metu aliter quidẽ loquuntur, nõ aliter ſentiunt. At qui ſe ita oppreſſos vident a profeſſoribus fidei & abſolutæ cuiuſdã charitatis, vt eos in ſe crudeliſſ. experiantur, in eam prę indignatione rabiem ac deſperationẽ adducuntur, vt abrupta cupiant oĩa & mutata, rebuſq; nouis auidiſſime ſtudeant, quo iugum illud & tyrannidem excutiant, cogitantes, quantumcunq; res ſint mutatæ, ſibi nõ poſſe peius eſſe. Adeo vt etiam nec Turcæ abhominentur nomẽ, nec ſub eo recuſent vitã agere, imo malint ſub illo aperte Turca, q̃ ſub his eorum opinione Turcis in perſona Chriſtianorũ latentibus. Nam, ſicut paulo antea dixi, quiſquis ab ijs opinionibus, quas alterutri probãt, diſſenſerit, non eſt alteris Chriſtiani hominis loco. Res putatur leuis tanta hæc animorũ inter ſe in noĩe Chriſtiano alięnatio ac diuulſio, & in ea ſecuri ludimus.

Atqui ſi quis prudẽs ac cordatus vir al-
tius rem ſcrutetur, comperiet initium
eſſe maximorũ malorũ. Ecquis futurus
eſt vnquã Antichriſtus, etiamſi centũ
annos imperet, æque Chiſti eccleſiæ, ex
itiabilis, peſtilẽs, funeſtus, vt Mahume
tes Arabs. At hic erat Chriſtianus mi-
les in bello Perſico ſub Heraclio. & A-
rabes, quos in ſuã opinionẽ pertraxit,
maxima ex parte Chriſtiani. Sed Ara-
bes odio Heraclij, & Græcorũ, ac La-
tinorũ, qui ſub illo merebãt, non dubi-
tarũt ab ijs diſcedere religione, a qbus
primũ animis ac voluntate diſceſſerãt,
deinde etiam corporibus, & armis. ele
cto Mahumete duce defectricis ma-
nus, cui non ſolũ in re bellica perditi ac
deſperati homines, verũ etiã in vitæ ac
morũ inſtitutis, deniq; in omnibus ſi-
ne exceptione parerẽt. An non etiã. x.
tribus Iſraelis, quæ ſecutæ ſunt Hiero-
boã, q; ſacra, & templum, & leuitas reli
quiſſent, a tã vetuſta & confirmata in-
ter eos auorũ pietate deſciuerũt? Chri-
ſtus populũ ſuum miſeratus, quicquid
hic eſt ominis, q̃ longiſſ. auertat.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IOANNIS

LODOVICI VIVIS DE CONcordia liber Tertius, qui eſt de bonis concordiæ, & malis diſcordiæ

Vitæ peregrinatio.

VITA hæc noſtra, qua immortalis humana mens putri hoc & caduco corpore includitur, quã ideo veterũ quidã alij carcerẽ, alij mortẽ nominarunt, noſtri appoſitius peregrinationẽ atq; exilium, ea ergo quocunq; ſit nomine cenſenda, via eſt ad illam æternitatem, ſi modo apte & conuenienter ad illã exigatur.

Virtus vitæ viaticũ.

Viæ huius vnicum eſt viaticum virtus, reliqua vel virtutis ſunt adminicula atq; inſtrumenta, vel adiumenta vitæ, quæ de artificis ac principis ſuæ nomine appellationem ſumunt, vt etiam bona a pleriſq; nominentur. Sed nec in nomine ero ſollicitus, ſint ſane commoda, ſi quis volet, aut opportunitates. nos latino & recepto vtemur vocabulo, vbi res ſunt expoſitæ ac declaratæ. ita bona nuncupentur, contraria vero

mala. Naturam atq; origines concordiæ & diſcordiæ primo volumine explicauimus, tum quantopere volūtatē noſtrā a recto diſcordia deflexerit, et abduxerit, altero. Nūc quorū ſint operū authores atq; effectrices docebimus, vt appareat initijs & originibus earū non eſſe diſſimiles actiones. Quemadmodū a deo nata eſt concordia patre ac authore bonorū oīm, a diabolo vero diſcordia principe atq; opifice oīm malorū, ſic nullū eſt nec boni genus, quod a concordia nō proficiſcatˀ, nec mali, qđ nō a diſcordia. Incipiā a poſtremis bonorū, quæ tamē multi iudiciorū prauitate prima ponūt. Opes hoīm aut conſtant fixis poſſeſſionibus, vt agris, atq; ædificijs, aut ijs quæ moueri loco poſſunt, vt metallis, gemmis, veſtitu, ſupellectili, ſeruis, pecore. Bellū tanq̄ vehementiſ. quædā ꝓcella, quæcūq; fiūt obuia, proruit, nihilq; integrū aut erectū pretermittit. oīa deſecat ꝓſternitq;, vt meſſor duabus falcibus armatus ferro & igni. Diſſipantˀ greges et armenta fugatis cuſtodibus, aguntˀ, iugulantˀ. Nemo ſe audet p̄ſenti periculo obijcere, Opes

vt aret, vt ſementē faciat, & alia exerce-at opera, quę colendis ſunt agris neceſſaria. ꝙ ſi per occaſionem iam hoc ſit factum, antequam miles in regionem ſe proruat, tum tempeſtate illa excitata, proculcantur agri, aut immaturi demetuntur. Nam hæc eſt latrocinij huius ars, in horam viuere, nihil reſeruare, nec de ſuis quidem cogitare vtilitatibus, vt quos ferro ſubijcere nō valeant, fame domēt, non aliter q̄ belluas immanes. Narrāt in Inſubria & illa Gallia circumpadana, in qua iam tot annos Europa bellum continenter gerit, eſſe magnos fertiliſſimorū agrorū tractus, in quibus nihil aciem remoretur, omnia deiecta & deturbata. non villam ſtare, non parietem, ac ne arborem quidem, vbi & amœniſſimæ ſolebat villæ conſpici, & fundi fructuoſiſſimi, & ſiluæ & nemora ad vſum ac delicias parata, vt regioni illi nulla in orbe poſſet alia comparari. At collectis iā ex agris & reconditis credo, parcitur. Quæ habere in poteſtate ſua nequeūt, dant operam, vt quacunq; via corrumpant. quæ ſunt nacti, ꝓfundūt. quæ relicturi ſunt,

efficiunt ne cui vſui eſſe poſſint, quæ ſit omniũ vitæ vtiliũ in caſtris dilapidatio ac dilaceratio, ſi adſit copia, facile poteſt conijcere quiſquis cogitet, quale hominũ genus ſint milites. Plus alimẽtorum & veſtiarij, exercitus vnus abſumit hominũ viginti milliũ, q̃ togatorũ centum millia. Celebrantur Lugduni in Gallia, & Antuerpiæ Belgicæ, & Medymnæ in Hiſpania campeſtri conuentus negociatorũ frequentiſſ. per annos ſingulos bini, Lugduni quaterni, nõ intenduntur alimentorũ precia tanta turba affluente, faciant aliqua iter copiæ decẽ milliũ hoĩm, ibi famẽ diutinã relinquunt, caritatẽ vero indubitatã ad multos annos. Teſtari poteſt hoc Flandria magno ſuo incommodo etiã poſt annum decimumſextum. Inter hoſticũ et pacatum hoc tantum exercitus intereſt, ꝙ in hoſtico rapere palam putant licere, & nõ vti, ſed corrumpere pulchrũ ac militare cenſent, in pacato palam petunt, clam ſurripiunt, corrumpere flamma aut ferro nõ licet, profundere ac dilacerare licet. Quanquã ſunt pacata, in quibus ſe milites inſolentius ac intole-

rabilius, q̃ in hoſtico gerũt, vt in Italia, quũ diſpoſitus per hyberna exercitus, aut etiam nonnunquam æſtiua, prudẽti cuiuſq; militis iudicio relinquitur, quid & quatenus ſit ab hoſpite ſuo exactu- rus. diſcretionem vocant caſtrenſi vo- cabulo. Reputare poteſt quiſq;, quid fa cturi ſunt, quorum iudicio res permit- titur, quum iudicium nullum habeant niſi peruerſiſſimum et ſceleratiſſimum. Integro eſſet opus volumine & quidẽ iuſto, ſi explicare tentarem minimam eorum partem, quæ in diſcretione mi- lites deſignant nequitiæ, flagitiorum, importunitatis, procacitatis, inſolentię, ſcelerũ. Ardentibus bello nationibus terreſtres viæ obſidentur latronibus, maritimi egreſſus piratis, vt gentium inter ſe commercia exerceri nequeant, quibus maxime vbiq; opes comparan tur. Nemo fere audet domo egredi nõ dico ex ſua natione et regno, ſed nec ex vrbe ſæpenumero, ne ex ædibus quidẽ. Nã vt ſunt quædã lignorũ genera, quæ quũ ardẽt, accenſas ſcintillas procul ia- culantur, ita bellũ quoquouerſum latro nes mittit, & qui in ſolitudine & locis

Diſcretio militaris.

Belli ſcintillæ.

deſertis, & qui in regijs vijs, & qui in ipſis ciuitatũ viſceribus graſſent. Nec ſoli hoſtes ab hoſtibus intercipiuntur, ſed ab armato milite, nec medijs ac neutris, nec ipſis etiã amicis atq; adeo ciuibus parcũt inermibus, nõ vt clã latrocinij more ac conſuetudine ſpolient, ſed vt publice expilent vexenturq;, haud ſecus q̃ hoſtes. Hoc funeſto bello qđ tamdiu Europã afflixit concurſu duorũ potentiſſ. Principũ Caroli Cæſaris, & Franciſci Galliæ regis Luſitani neutri partiũ acceſſerũt, nec ideo tamẽ continuerũt ab eis manus Galli. Nuper capta Roma, nec Germanus miles Germano incolæ pepercit, nec Hiſpano Hiſpanus. Quid poteſt expulſa iuſtitia eſſe tutũ, quæ ſola præſtat tutã imbecillitatẽ inter vires? Nec fides commerciorũ in bello conſtat, quũ perdito & decoctori confugere ad arma liceat, tanquã ad aſylum, nec ius ac leges exercentur, alienatis omnino mentibus ac ſenſibus, & a ciuitatis in belli curam conuerſis, Iniecta illis manu a terrore. Quid q; nec libenter quiſquam ad eos fert ſua mercimonia, quos odit, aut ſi adfert,

parum ſyncere ac bona fidē contrahit, ſtudet enim fallere aut in re, aut in precio, nec fides eſt vnquam inter inimicos integra, quæ quum præcipua eſſe inter contrahentes debeat, hæc ſi abſit, facile eſt intellectu qualis contractus relinquatur. Nec ſoli agri, & qui ex eis percipiuntur fructus, qui ſane ſunt q̃ maximi, & in hominum vita præcipui, ac prope ſoli, tanta concuſſi calamitate vaſtati ac deſolati horrēt, ſed vrbes etiā veteres beneq; fundatæ atq; inſtitutæ, quę conſtructę fuerāt pace, bello funditus extirpant̃, vt nō aliter videant̃ pax & diſcordia inter ſe diſtare q̃ mors et vita, vt oīa pace oriant̃, ſtent, & viuāt, diſcordia cadāt ac extinguant̃. Sūt qui iucundiſſ. dicāt eſſe ſpectaculū ardere ædificia. homines, quibus pro luſu & delicijs eſt crudelitas. Si ignis ſplendore capiuntur, quid puerilius? ſin iactura & damnis hoſtium, quid immanius? ſin caſu & ruina eorum, quæ bene ſtabant, quid inſanius? quū poſſent eſſe aliquando tua, & tibi in tempore contra hoſtes magno eſſe vſui atq; adiumento. Fuit Princeps quidam apud Illergetes, qui

quum vicinæ regioni bellum faceret, duas illorum fortiſſ. ac munitiſſ. arces manu captas diruit. potitus eſt deinde natione illa vniuerſa. Ab Leletanis bellum illi paulo poſt extitit, qui victam illam regionem duobus propugnaculis deſertam ſtatim occuparunt, & inde totum illius regnum, quæ omnia facile retinuiſſet, ſi arces illas duas conſeruaſſet, quas belli furore cæcus ac amens deiecerat. Equidem væſaniam illam animorum nõ ſatis queo intelligere, qua duo reges impelluntur, vt eam ipſam ditionẽ, de qua certant expilẽt, diruãt, vexẽt, vaſtent, funditus excindãt. hoccine eſt velle eã regere? ea eſt charitas, qua adducunt vt eam ſibi aſſerant, imo in libertatem ab iniquo poſſeſſore, egregia et mira repetendi ratio, perdere, quę conaris recuperare, aperte oſtendis nõ eſſe tua, quę ſic tractas. Quanto mulier illa Thebana verius ac ſapientius

Neue quas regere expetis,
Euertas Thebas. qs tenet mentẽ furor?
Petendo patriã perdis, vt fiat tua,
Vis eſſe nullã. Quin tuæ cauſæ nocet
Ipſum hoc ꝙ armis veſtris infeſtis ſolũ,

Segeteſq; aduſtas ſternis, & totos fugã
Edis per agros. Nemo ſic vaſtat ſua.
Quę corripi igne, q̃ meti gladio iubes,
Aliena credis. Rex ſit e vobis vter,
Manente regno, quærite.
Quid q etiam ſi non ſis ipſe aliquando futurus earũ rerũ Dñs, par eſt tamẽ cogitare te poſſe illa aliquando ad filium aut hæredem tuum deuenire. Rex ille Epirotes patrem ſuum ſolebat execrari, q Cahoniam eſſet depopulatus, quã poſtea filius cũ vxore dotis nomine accepiſſet. At vero nec ſpes eſt hæredis illa quandoq; futura, At eorũ, qui aliquãdo erũt amici. At erunt hoĩm. Octauus Henricus Britanniæ rex Morinũ Gallis ademit, incenſum eſt a militibus. Eodem anno rex ſororem ſuam Mariam Lodouico Galliæ regi dedit nuptum, pax coijt, & magna inter vtramq; gentẽ amoris ſigna oſtenſa, nec Principes oderant mutuo, redditũ eſt Gallo Morinũ, hoc eſt vrbis cadauer, q̃ maluiſſet Britannus integrã vel ſeruaſſe ſibi, vel amico & affini reddidiſſe: quanto id feciſſet maiore cum gratia, & alterũ ſibi deuinxiſſet tanto beneficio: vt quum

TornacũNeruiorũ Franciſco reſtituit. Sylla inter cęteras ſuas felicitates nume rabat, ꝙ Athenas,quas ſibi licebat euer tere,conſeruaſſet. Multa ſunt, ob quæ pręferuide in illo iuuenili ardore,& inſolentia blandientis fortunę ab Alexãdro Macedone ꝑpetrata, vehementer illũ paulo poſt doluiſſe memoriæ eſt ꝓditũ, ſed nihil inſignius aut notabilius, ꝗ ꝙ Perſidẽ euertiſſet, quũ ꝓpter vrbis pulchritudinẽ ac magnificentiã, tũ vero ꝙ Perſis alijs grauius fuiſſet,nempe ijs qui aĩo eſſent adhuc inimico,alijs venerabilius & plenius maieſtate, quum Alexandrũ aſpicerẽt in ſolio tot Regũ ſedentẽ, & inde Aſiæ populis iura redđẽtẽ. Nullũ ne tãdẽ int̃ hoĩem et belluã oportet eſſe diſcrimẽ?qui quẽadmodũ fera pręſenti animi concitationi obtem perat, nec futura ꝓſpicit, ſic nec homo ipſe. Et profecto ferę irritatæ ac a nobis ſaucię,nõ ita ſe et ſuũ ſanguinẽ de nobis vindicarẽt,vt homo de hoĩe. Deplorãs Lucanus bella Romanorũ ciuilia,inter cętera illud ceu vaticinabundus poſuit.

Hæc facient dextræ,quicquid non expleat ætas
Vlla,nec humanum reparet genus omnibus annis.

Vt uacet à ferro gentes Mars iſte futuras
Obruet, & populos æui uenientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit, Gabios, Veiosq́;, Coramq́;
Puluere uix tectæ poterunt monſtrare ruinæ,
Albanosq́; lares, Laurentinosq́; penates,
Rus uacuum, quod non habitet niſi nocte coactus
Inuitus, queſtusq́; Numam iuſsiſſe ſenator
Non ætas hæc carpſit edax, monimentaq́; rerum
Putria. deſtituit crimen ciuile, uidemus
Tot uacuas urbes, generis quo turba redacta eſt
Humani toto populi, qui naſcimur orbe
Nec muros implere uiris nec poſſumus agros
Vrbs nos una capit. ſtat tectis putris auitis
In nullos ruitura domus.

Et alia de funeſto illo bello lamentabilia. Magnis eſt Italia ſtragibus diuexata & afflicta inter illa arma, multũ effudit ſanguinis. exhauſta eſt, ac pene deleta. Sed ætas noſtra pudendum eſſe ducit a maioribus male faciendo ſuperari. Quid afflictius, quid magis lacerũ, perditum, deformatum excogitari poteſt, q̃ nunc eſt regina illa nationum Italia? tot villæ, tot vici, tot oppida, tot vrbes ſolo æquatę, expilatæ opes, conſtupratæ matronæ ac virgines, conculcatæ le-

ges,expulſæ,quaſi ex ſuo domicilio lit- teræ ac humanitas,ſacra polluta,torti, cruciati,necati ſenes, pueri, fœminæ, tot mortales contrucidati, nec generis nec cõditionis,nec ſexus,nec ætatis re- ſpectus vllus. Videre mihi videor ſerpẽ tem illum immanem,quem ad Italię va ſtitatem Annibali per quietem oblatũ tradunt rerũ ſcriptores ingenti fragore proruentem,quicquid ſta[illegible]et.hic eſt ve rus & expreſſus ille Annibalis draco, quem per hoſce nouẽ annos ſenſit Ita- lia.Expoſita eſt materia ſæuicię Germa nis,Gallis, Hiſpanis,nec ipſi idem Ita- liæ filij ac alumni mitius eam tractant, aut crudelitate alienis nationibus con- cedunt.ipſi carnifices illos in eius viſce ra immittunt.ipſi arceſſunt, manu du- cunt,oſtendunt qua poſſit iugulari.ipſi ſuo ferro,ſuis ipſorum manibus ſæuius eã dilaniant,q̃ exteri,vt acerbiores ſunt cuiq; in ſuos inimicitię,q̃ in extraneos, aut ignotos. Video mirari multos,quũ audiunt minus eſſe pecuniæ poſt bel- lũ,alios magis,q abſumptæ ſint in bel- lo pecuniæ,vt poſt bellũ nuſq̃ appare- ant.Nam vt non negent diruta eſſe ędi

Cur poſt bel- lũ minus eſt pecuniæ

ficia,incēſas ſegetes, corruptas fruges, occiſa pecora,certe auꝝ,argētū,gēmas immortalia eſſe ſciūt.hęc requirūt, et ꝑdita eſſe adduci nō poſſunt,vt credant. Verū eniuero opes nō ſolis cōſtāt metallis,aut gēmis. Sūt in eis ea,q̄ paulo añ cōmemoraui,ędificia,veſtitus,alimēta, pecora,domeſticū inſtrumētū.His abūdantibus,qcqd adeſt pecuniæ, velut in ſummo exiſtit,&ꝑinde magnū cenſet̃, quū iā nō ad neceſſitatē paratū videat̃, ſed ꝓpemodū ad ornamentū.itaq; multi,quū reliqua abūde ſuppetunt,quibus ad vitā quottidiano vſu indigemus,etiā ſi pecuniæ exiguus adſit numerus,diuites tamen & ſunt,et exiſtimant̃.illis vero conſumptis,quę pecunia ceu inſtrumēto parari eſt neceſſe,ad reparandā iacturā qſq; pecunię quærēdę ſe accingit maximo ſtudio,quacūq; poſſit arte,via, ratione.quo fit, vt pecunia,quæ prius erat apud paucos magna,q̄ alij nō perinde indigerēt,tracta,& diſſecta,et ſparſa inter plurimos videat̃ perexigua, & tecta illo gurgite neceſſitatis nulla fere appareat.ita paupertas eſt poſt bellum mille aurei numi, quū ante bellū centū

facerẽt diuitẽ. hæc eni non poſſeſſione diuitiarꝝ cenſentur, ſed vſibus ac neceſſitate. Quid ꝙ & re vera nõ ſolũ augentur neceſſitates, verũetiã minuit̃ pecunia. Nã belli furore excitato, & animis perterrefactis, quũ nõ ignoretur prędã potiſſimũ peti, defodiuntur aurũ, argẽtũ, gemmæ, & alia, propter quę miles ſe intrepide morti obijcit. hinc vel cæde illorum, qui metalla abſconderant vel fuga factã, vel ijs caſu aliquo ſubmotis, remanet aurum illud reconditum, nec eruitur, quũ ſuperſit nemo defoſſionis cõſcius. Sũt qui, vt ſe q̃ celerr. periculo eximãt, ſe et ſua oĩa in nauẽ cõijciunt, et quũ raptim ꝑ trepidationẽ oĩa parẽtur, minus poteſt proſpici, quę ſit nauigatio ni neceſſaria. ita ſępiſſ. fit naufragiũ vel vicio nauticorꝝ armorꝝ, vel ꝙ in pauore illo malũt ventis aduerſis & irato mari, et aſperr. ſcopulis, q̃ hoſtium cœco ſe ac inhumano furori committere. Nec minus periculorum adeunt raptores, vt cum pręda illo euadant, vbi cupiunt ea frui. itaq; vt illos in tẽpeſtates et vẽtorꝝ rabiẽ agit metus, ita milites ſua cupiditas. Idcirco et hoĩes et metalla mari atq;

harenis demerſa occultãtur. Iam in rui-
nis ac incendijs vrbium, quantum me-
talloꝝ obruitur? Corinthiaca vaſa tantę
olim apud Romanos æſtimationis ac
nominis ex diuerſis putantur metallis
fuiſſe conflata, quę Corinthi conflagra
tio miſcuiſſet inceſæ a Mummio Achai
co Romano duce. Iam in ipſo prælio
multum cũ corporibus mortuis ſepeli
tur, quum eo interdum loci miles dun-
taxat tenuior, id quod æris habet recõ-
dat, quẽ victor dedignetur ſcrutari prę-
ſertim ampliore præda occupatus. Hic
in pleriſqꝫ campis, vbi olim magnæ &
memorabiles acies cõcurrerunt, longa
deinde annorum euolutio numos oĩs
materiæ profert, ac oſtendit. Quod re-
liquum vel vrbibus vel caſtris ſit, mili
tes diripiunt. Ergo in bello diuites ſine
quæſtu, quod paratũ erat, expendũt, et
prædę ſunt hoſtibus, atqꝫ etiam nonnũ
q̃ ſuis ciuibus, et ſuo ipſorum principi.
Et quantulumcunqꝫ habent pecuniæ,
ea quid aliud eſt turbulentis tẽporibus,
q̃ certiſſ. materia ſollicitudinis & peri-
culi? nam omnes inſidiæ in bello & di-
ſcordia tenduntur pecuniæ. Pauperes

iacentibus artibus,intercluſis commeatibus,exhauſto benignitatisfonte,non habent vnde miſeram animam ſuſtentent.contrahunt ſe diuites. & tolerant, quomodocunq; poſſunt, vt pecuniæ parcant,quum omnia ſint,q̃ in pace cariora,& quærendi occaſio ſublata.quare dimittunt famulos,& ſe ad minorẽ numerum & ipſis ſuſtentatu faciliorẽ redigunt. nihil dant, ne ſibi ipſis deſit. non mutuant maligna & ſuſpecta oĩm fide,non emunt,nam omnia tunc putant ſuperuacanea,præter ea, quę ſunt quottidie vitę neceſſaria,et ſine quibus ne diem quidem poſſent vnũ producere.Quid tenuibus relinquĩt, qui ſe manuum labore ſuſtentabant,niſi vt boni aut inualidi mendicent,aut vitam duriſſime ac difficillime exigant,fame eos cibos ingerere in ventrem cogẽte,quos aliàs nequiuiſſent ſine nauſea attingere aut etiam intueri. mali vero & valentes ad latrocinium egeſtate impellãtur,aut manus ſanguine cruentent,quod inter dum multi faciunt,qui a ſanguine et maleficijs,quum ſuopte ingenio abhorrẽt tum etiam educatione ac moribus,In-

ter hæc in publica & communi cũctorum depauperatione imo egeſtate ſoli augentur,& diteſcunt,cruce digniores, q̃ vita aut pecunia. tametſi nec hi diu opes illas poſſident. Vbi eſt præda vrbis Romæ nuper captæ, quam dicunt fuiſſe ingentem,immenſam,innumerabilem? non poſſent hodie quinquaginta numorum aureorum millia oſtendi. milites certe qui expugnationi interfuerunt,quiq; ſe in illas immerſerunt manubrias,miſeros, nudos,egentes videas.ſcilicet iuxta vetus verbũ, male parta, male dilabuntur. Celeriter vicijs omnia abſumuntur,alea,ſcortis effuſiſſ. rerum omnium ac perditiſſ. luxu,veſtitu ſumptuoſiſſimo,profuſiſſimis atq; intempeſtiuis conuiuijs,in quos demum vſus miles per ſanguinis ſui diſpendiũ, per vitæ præſentiſſ.diſcrimen pecuniã quæſiuit. Nã vt continenter & ſobrie viuat, nulli ſequenda ſunt caſtra.ſoluti ac immodici ſumptus & ducum & militũ dexteras armãt. Sed illis ſumptuũ ac luxuriæ voraginibus, quid eſſe ſatis poſſet? his nec prædæ captarum vrbiũ ſufficiunt,nec quod quottidie ex hoſti.

co & ex pacato rapiunt,nec ſtipendia, & donatiua principũ, quibus duobus ſtipendijs & donatiuis vel ad medio. crẽ exercitum incredibili pecunia eſt opus. M. Craſſus, is quẽ Parthi occide. runt, ſolitus erat dicere neminẽ debere appellari diuitẽ, niſi qui exercitũ alere poſſet ſuis fructibus. quo ſignificabat eiuſmodi pecuniã oportere eſſe immẽ ſam. Po. Ro. inquit Cicero ex tantis ve ctigalibus iampridẽ vix poteſt contin gere. Cæterũ quãta ſit Charybdis exer citus, imo vero Oceanus, nihil neceſſe eſt prĩcipibus noſtri tpis planũ facere. ipſi hoc diſciplinæ genus alios poſſent edocere, experimento artis p̱ varias & ingentes moleſtias capto, vt mirer nõ dũ eos tanto teneri odio, vt quouis citi us cõfugiant, & quomodocũq; pacẽ & concordiã cõponant, q̃ belligerent. Ha bent hodie duo Principes, quod ante centũ annos habuerũt viginti, q̃ & ope ra magnificentiſſ. extruxerunt, & orna runt loca ſacra & prophana, & locuple tarũt honeſtiſſimoꝝ officioꝝ atq; artiũ collegia, & ſodalitia. et aluerũt numero ſiſſ. familias, & ampliſſ. ſunt congiarijs

multos proſecuti,& vectigalibus erant contenti modicis,& indictiones extra ordinem excogitabãt nullas. deniq; in ſumma rerum omnium copia atq; abũdantia lętiſſime vitam traduxerunt ſibi & ſuis populis felices. Cõfer mihi nũc hos tam late imperantes cum illis Regulis.non ędificant, imo diruunt.nõ locupletant ſodalitia,imo ſpoliant.alunt paucos & magna ex parte inutiles, ne quid dicam peius.ab omnibus auferũt, nemini dant,niſi maligne ac ſordide,vt plus illi ſoliti eſſent dare auri,q̃ iſti argẽti. vectigalia ſunt grauiſſ.indictiones, mutuationes alię quottidie ſuper alias. nullus modus aut finis.ſemper mœſti, queruli,famelici,cum tantum edant.ſitis inextinguibilis, quum continenter hauriant. vt non iniuria his dici poſſit quod Scythę illi ad Alexandrũ, Quid tibi diuitijs opus eſt, quę te eſurire cogunt? primus omnium ſatietate paraſti famẽ,vt quo plura haberes hoc acrius quę non habes concupiſceres.quid dicemus eſſe cauſę tam abſonę diſſimilitudinis? quid aliud niſi, quod illis quietis in concordia nihil non erat ſatis.qui

omnia deſyderijs ſanis ac naturalibus determinabant. bellũ aqua eſt intercus. vt potus ipſe ſitim laceſſat. Ecquid tam magnum aut tã præclarũ bello acquiritur, quod non pluris ita paratũ conſtet. Q̃ ſi parũ quæratur, & vt crebrius cõtingit, nihil, nullæ ſunt tantæ & tam admirabiles opes, quas bellum paucis aliquot annis geſtum nõ exhauriat. Quid ſi amittat̃ aliquid de ditione, hoc vero iã non eſt aureo hamo piſcari, qđ Auguſtus dicebat, ſed amiſſis multis aureis hamis nihil cepiſſe, et perdidiſſe digitos & manus. Nã quid aliud ſunt regni ciuitates et populi, q̃ regis, hoc eſt capitis membra? Quæ mala de diſcordia ſunt dicta, cõtraria ſunt de cõcordia bona cogitãda. Ruſtici in villis atq; agris ſuis occaſiõibus atq; opportunitatibus tuto operant̃, arant, ſerunt, metunt, colligunt anni prouentũ, recondunt, conuehũt in vrbẽ, & quantulumcunq;, qa commode diſpenſat̃, eſt ſatis. Nã ſi modus & ordo adſit, nihil eſt tantulũ, qđ non ſufficiat. ſin deſit, nihil tã amplũ aut numeroſum, qđ nõ deficiat. Si quibus eſt adhuc rebus opus ad vſum, eæ com

penſantur commercio,importantur ab aliȷs nationibus tuto,nempe vȷs,terra ac mari purgatis,apertis,liberis. & libẽter,vt ad amicos,et fideliter,vt inter beneuolos. Ita vt etiã ex Britannia vſq;,et ex Flãdria atq; etiã ex Cymbria, & Dacia Siciliæ ac Venetȷs frumẽto ſuccurraſ. Nã Sicilia Italiæ vber ac nutrix nõ nunq̃ a ſeptentrione enutritur. Id vero fit armis poſitis perfacile. quæ quũ ſumpta ſunt atq; exercentur,nõ ſolũ Britãnia vel Bethycę,vel Vaſconibus Hiſpanię amicis ac iunctis fœdere ſubuenire nequit,ſed nec proximæ Flandriæ,aut inuicẽ hęc Britãnię. Ornanſ regiones oppidis ac vrbibus,vrbes ędificȷs,agri viris ac villis,nemora arboribus,arua frugibus,prata florꝝ varietate amœniſ. ſtãt humana opera & ad ſpectandũ grata,& ad vtendũ aptiſſ. vt iam nõ tota ad poſſidentes perueniat vtilitas, nõ parua etiã ad cõſpicientes pertinet. Quicquid vero quis poſſidet, tuto ac ſecure habet,nõ modo in arca aurum,argentũ, gemmas,veſtes,ſed etiã in codice noĩa: fides enim quę ſub tutela eſt legũ,viget in vi ac vigore legũ. Et quantulacunq;

pecunia maxima eſt in pace, quia ſatis, nempe remiſſis omniū vtiliū precijs, et conſtante artibus omnibus ſuo hono‸re & premio. Deſides vero aut malefi‸ci vel eſuriunt, vel dant pœnas, vel q̄d eſt illis mortis inſtar, ad meliorē ſeſe fru gē ac mentē recipiūt. Hic eſt ille pacis fructus, de quo per Eſaiā dominus lo‸quitur, Et ſedebit populus meus in pul chritudine pacis, & in tabernaculis fi‸duciæ, & in requie opulēta. Quid por‸ro in priuatis diſcordijs, nū alio modo procedit res, q̄ in publicis? Incitati enī aī, et ab ira et odio occupati ac oppreſſi, vel ſuis cauendis periculis intēti, vel ali enis cōſtruendis, nō ſatis operā ijs arti‸bus ac munijs queūt nauare, vnde vitæ alimēta & ſubſidia colligūt, nec in admi niſtratione rei familiaris munera diligē tis obire patriſſamilię ac frugi. Ergo lu‸cra intercidunt, q̄d ꝟo erat alijs tēpibus paratū, temere ac diſſolute ꝑdigit. Acci mus.n. ad ꝑſequēdas inimicitias ꝑditos hoīes, ꝑfuſos, voragines, Scyllas et Cha rybdes luxus et voluptatū, quę ipſū ꝙꝗ oceanū facile exorberēt, nā boni et mo derati amici, ſi ꝗs habemus, authores

De priuata diſcordia

ſunt nobis concordiæ, & inimicitijs cō modare aſſiduam ſuam operam nec volunt, nec poſſunt. Interea quot elabuntur e manibus occaſiones augendæ rei? Idcirco negociatores quorum ars & finis eſt ſtudioſiſſime pecuniam facere, eiuſq; rei omnium ſunt callentiſſimi, rariſſime & non niſi multum detrectā-tes inimicitias ſuſcipiunt, ſuſceptas vero leuiſſime exercent, & q̄ licet citiſſime, abijciunt ac deponunt. qui non eo ſit animo, qui non ita ſe comparet, ac viuat, eum mercaturæ faciendæ parū idoneum exiſtimant. vident enim homines in ſua arte acuti ac peringenioſi nihil eſſe opibus pernicioſius, q̄ diſcordiam, nihil vtilius, q̄ concordiam, q̄ patientiam earum, quas iniurias vulgo nominant. vt nō abſurde patiētia dici poſſit fortunæ mater, non ſolum in mercatura, & artibus diurni quęſtus, verum etiam in regia inter nobiles, inter ignobiles, inter ipſos quoq; armatos milites, inter piratas, ac latrones. Opibus accedunt amici, iucundiſſima, vt eſt in priſco verbo, poſſeſſio, quibus tamen in diſcordia pēdenti, præ ſollicitudine aut

Patientia mater fortunæ.

Amici

metu aĩo frui nõ poſſumus, hoc eſt re. moto ac ſeparato ab ijs, quę ſunt in amicitiæ vſu dulciſſima, quæ conſtare & exerere vim ſuam nequeunt, niſi pręſenti cogitatione, & in id qđ agit intenta. At diſcordiæ cogitatio propter vehementiam affectus, totã ad ſe mentẽ volentẽ nolentem reuocat, & hoc cogit agere, qđ ille pręſcribit. Quid ꝙ eos multis periculis obiectamus, vel vt nos tueantur, vel vt vlciſcamur inimicos, de quo eſt verſiculus ille Gręcus, pereãt amici dum vna inimici intereant. dictũ hoĩs inhumani ac deſperati. Quãto humanius ac ſapientius Scipio Africanus, mallet ſe ciuẽ vnũ ſeruare, q̃ occidere hoſtes decẽ. ſed quũ tantũ nos in diſcordia amicis egeamus, tãtaq; illoꝝ ſentiamus ad. iumenta, ex ipſo ſuo ipſoꝝ beneficio incipiunt nobis venire in ſuſpicionẽ, vt nõ tã amicos arbitremur habere nos, q̃ dominos. Interdũ plane ita eſt, vt amici intellectis noſtris neceſſitatibus, et quãtopere ſuas manus ſpectemus, ſuſtollãt ſe, atq; inſoleſcãt. & minus ſe indies cõ. modos nobis ac obſequẽtes prębeant. Interdũ nobis vanę ob animũ eius rei

imagines obuerſantur, vt quod nunq̃ il lis in mentē venerit, nos veniſſe creda mus. Non refert, qd in re ſit, ipſæ noſtræ ſuſpiciones multũ de amicitiæ authori tate, beneuolentia, ſuauitate detrahunt. & incipimus non ſatis amicis cõfidere, nec ex animo quemadmodũ par erat. Sed quũ nobis finxerimus minus illos amare, q̃ antea, egeamus tamen illis, iã non cum illis agimus aperte ac ſimpli-citer, nec vera amicitiæ fiducia, ſed tegi mus ac fucamus omnia, & in locũ ſim-plicis fidei ſuccedit ſimulata beneuolē tia, & adulatoria ſuauitas. Et quibus in concordia paribus vtimur, ac ea de cauſſa iucũdiſſimis ac ſuauiſſimi(s nihil eſt enim in vita dulcius quam amici pares) illis nos in diſcordia ſummitti-mus, nec retinere nomen ſuum poteſt amicitia ſublatis ijs, quibus potiſſi-mum conſtat, amore, æqualitate, ſim-plicitate, fiducia. ita & nos paulatim amicorum odium alte bibimus. & il-li noſtris his cogitatibus, neque enim clam eſſe & occultari tam poſſunt ſe-dulo, quin promicent ſæpe foras, & ſe prodant, auertuntur, quum vident

amiſſam eſſe fiduciam ſui, quæ eſt mul to vnicuiq; gratiſſima. Ergo vel in totum diſcedunt, vel ſi reſtincto amore pergunt tum nobis dare operam, tum demum fiunt, quòd ſuſpicabamur, domini ex amicis. Mercenarij vero atq; etiam interdum ſerui occaſionem ſe nactos putant, qua dominis ſuis dominentur. & tantum eos premunt in diſcordia, quantum ſe ab illis pacatis temporibus preſſos eſſe interpretantur, ac iudicant. Hoc alij conſulta faciunt malicia, alij inconſulta naturæ prauitatate. Quo fit, vt quod ius domini, aut vires magiſtratus, aut Principis potentia ac opes magnæ ſunt in pace, in diſcordia ſublata parentium reuerentia prope ſint nullæ, quoniam miniſtris eſt nobis aut ſubditis vtendum inſolentiſſimis, hoc eſt nequiſſimis dominis. Auguſtus Cæſar exercitum prætorianum Romæ conſtituit, qui ad Principis cuſtodiam excubaret, paratus etiam Italiæ ſubitis caſibus. nullum Principis illius inſtitutum æque infeliciter cecidit reip. His cohortibus, erant enim. xxx.

Mercenarij

Exercitus prætorianus Romæ.

inſecuti deincepsPrincipes turpiſſime
ſeruiuerunt. & hi milites maximorū in
imperio motuum ac malorum origo
atq; authores fuerũt, nec imperij cuſto
des, ſed prędones ſe ac dilaceratores
præſtiterunt, vt non immerito Plutar-
chus dicat mutationes illas Cęſarū poſt
Neronis mortē breui tempore tam cre
bras, ſeſquianno enim quattuor fuerũt
principes, non tam imperandi cupidi-
tati principali aſſignandas eſſe, quam
luxui et cupiditatibus militaribus. Nul
lum regnum per orbem, nulla domina
tio, tyrannis paucorum, multorum po-
teſtas æque fuit inſtabile, vt Romana
monarchia occiſis eodem anno, eodem
menſe Cæſaribus ab ipſis eiſdem mili-
tibus, qui elegerãt, etiam propoſito ve
nali imperio, tanquam veſte vel annu-
lo in auctione, addicturi pluris licenti,
quid quod Principes cogebant ſæue
ac impotenter habere ſuos populos, &
omiſſa iuris & legum cura, militariter
in caſtris inſanire, quo ſe militibus ap-
probarent, gratiq; eſſent illis ob vitæ ſi-
militudinē, alioqui nõ habituri imperi-
um diuturnũ. Et his bellis proximis, q̃

ſeruiliter Gallus Heluetio ſe ſubmiſit, Carolus deſperatiſſ. ac perditiſſ. Germanię atq; Hiſpaniæ fœci? Et q Principes nobiliſſ. ac præclariſſ. noluerũt paulũ alter alteri velut leui lateris declinatione cedere, coacti ſunt impuriſſ. dominos toto corpore pferre, & eis ꝑpter bellũ adulari, quos ĩ pace crucifixiſſent. quin & prætermiſſis viris grauibus, prudentibus, etiam amicis hoĩbus, iſtis, quos oderunt, coguntur cum magno ſuo dolore benefacere. Sic C. Cæſar turpiſſimos ac probroſiſſimos homines in curiam induxit. maluiſſet quidem honeſtiores, ſed per hos dicebat ſuã ſe dignitatem recuperaſſe, vt oſtenderet inuitũ quidem ſe facere, ſed tamen non poſſe excuſare, aut prætermittere. Quid q morosi homines, & difficiles, & inſatiabili auiditate, quicquid agunt, tantopere imputant, vt compenſari non credãt etiam dimidia Principis ditione. Nec ſolum quæ agunt, ſed etiam ſæpe, quæ non agunt, in rationem referunt actorum. Libelli in ſcrinijs Othonis Principis reperti ſunt a Vitellio centũ viginti poſtulantiũ prę mium pro cæde Galbę,

quem vnus occiderat, eos omnes Vitellius rerum potitus, vt Tacitus & Plutarchus tradunt, conquiri iuſſit, & interfici. Alexander multos mundos eſſe cōcupiſcebat, nā purpuratorum ſuorum vnuſquiſq; hunc totum expetebat. Infinita erat Alexandri cupiditas ſibi & ſuis, ſuorum cuiuſq; non minor ſibiipſi. Quid ſibi de tanto imperio Iulius Cæſar, cuius modo memini, præter victoriæ nomen reſeruauit? Atqui is a ſuis occiſus, quibus cum maxima & plurima dediſſet, ſpes tamen altiſſima nō impleuerat. Nec minus intractabiles ſe præbent & principibus ſubditi, & magiſtratibus priuati, belli & diſſidij tempore, q̄ milites ſiue externi ſint hoſtes, ſiue intus tumultuetur diſcordia. Neq; enī audent impuriſſimo cuiq; & facinoroſiſſimo & maxime factioſo reſiſtere.

Nulla obedientia in diſcordia.

Quum & aer, & aquæ peſtilenti ſunt aliquo vicio contaminatæ, corpus qd' in illis ſemper neceſſe eſt verſari ac viuere, difficile ſeruatur incorruptum & ſanum. At quum in ipſis oſſibus medulliſque affixa hæret lues, & ſæua morbi vis totum corpus peruaſit, poteſt for-

taſſis remedium extrinſecus aliquod adhiberi. Tutus vero nemo eſt, qui proſpiciat oppreſſa mente, & omnibus corporis ſenſibus, tanta & tam tumultuoſa morbi concitatione. Talis eſt imago externæ diſcordiæ & inteſtinæ. Vinculum cœtuum & congregationum humanarum eſt iuſtitia, & leges ex iuſtitia profectæ ac deriuatæ, ceu anima quædam ciuitatis. Harum ope ac beneficio & Magiſtratus habent in ſua manu rempublicam, et Principes regnant. at legibus inter tam irritatos animos nec reſpectus vllus, nec reuerentia. pellitur e medio ſapientia, vt inquit Ennius, vi geritur res. Nec Magiſtratus, qui ſunt leges loquentes, tueri ius ſuum, & retinere legum, iuſtitiæq; maieſtatem poſſunt, aliorſum cogitationibus conuerſis cura maioris mali, quæ remiſſio Magiſtratuum permagnam malefaciendi feneſtram prauis & procacibus aperit. egeſtas vero etiam non malis neceſſitatem facit. Itaq; tot deſignantur quottidie flagitia et facinora, vt nec animaduerti poſſit in

omnia,nec expediat,ne intelligant ma-li,quanto maior ciuitatis pars conſpira rit in nefas. Sublato enĩ reſpectu legũ, & conſenſu parendi,quid aliud eſt ma-giſtratus aut Rex, quamlibet magnus, niſi homo vnus nõ alio fortior aut præ-ſtabilior? Quid ꝙ magiſtratibus inter ſe concordibus dicto audientes ſunt ci ues,& milites ducibus. diſcordibus ve ro anſam ſe nactos gaudent contuma-ciæ,vt eſt multitudo ad licentiam peio-rum procliuior,quum ſciant huic futu-rum gratũ,ſi illi repugnent.& dum col-legam inimicũ præſidio volumus nu-dare,aut acti ſuſpitionibus ſiniſtre,quę dicat,aut faciat interpretamur, noſmet-ipſos ope omni ſpoliatos atq; exarma-tos iniuriæ obijcimus illorum, qui oc-caſiones captant lędendi noſtri. Subla-to Maximino Cæſare barbariſſimæ cru delitatis, ſenatus duos iuſſit imperare Maximum & Balbinum ſenes viros, & graues,concordes initio, poſteą ex ſuſpicionibus diſcordes. prætoriani,ꝙ ab illis haberentur paulo ſeuerius,tolle re eos ſtatuerunt, nactiq; ex eorum diſ-ſenſionibus occaſionem,facto agmine

irruperunt in palatium, idq; medio die. quumq; prior impeteretur Maximus, acciuit Germanos ſatellites, qui nõ procul pro ſalute Principum excubabant. Balbinus ratus vocari contra ſe, vetuit ne irent. ita Principes omni propugnatione deſtituti viui capti ſunt, atque in ꝓxima caſtra cum irriſione ac ludibrio abducti, & antequam re intellecta defendi a Germanis poſſent, crudeliter interfecti. Nec ſine ciuiũ concordia charitatem pietatemq; exhibemus patrię debitam. Alij enim cæco aliorũ odio malũt turbari ac inuerti omnia, q̃ bene geri auſpicio, ductu, cõſilio eorum, quos odere. & quemadmodũ multi per certiſſimã manifeſtiſſimamq; ſuam ruinã non dubitant eos, quibus ſunt irati, impetere, & perire volunt, modo lædant. Ita eadem affectus impotentia per caſum & ruinam patriæ odia ſua explent, & inimicos vlciſcuntur. Ergo quod in primis eſt ſalutare reip. omittitur, in mediũ conſulere trahentibus ad ſe factionibus totam rempub. inter raptantium manus diuulſam ac dilaceratam, quod Romæ factum eſt per ciuiles diſſentio-

nes,& fit,in quacunq; ciuitate ſunt diſſi dia & partes. Ideo nunquam ſatis laudari poteſt illorum Principum virorũ moderatio, qui occaſiones omnes fugiebant inimicitiarũ,ne per ſimultates ſuas,detrimenta vlla reſpu.acciperet,vt Scipio Africanus maior,q ceſſit vrbe, ne certamina ſua cũ trib.plebis,aut legibus,aut communi libertati eſſent grauia,aut diſcordiã in ciuitate,parteſq; ac factiões crearẽt. Thebanus quoq; Epaminondas ciuiũ ſuorũ iniurias patientiſſ.tulit, ne illarũ vltionẽ cũ aliqua patriæ iactura coniungeret. In pace vero & concordia vigent leges,quarũ ſpiritus,vita,motus,actio,eſt parentiũ obſequentia,& alij alios nõ ſecus, q̃ ſeipſos iuuant.intelligũt eni ſe velut in eadẽ vehi naui, vt quacunq; re adiuta ſit nauis, omnibus ſit in commune ꝓfuturũ. In diſcordia tantũ abeſt,vt manus quis ad iuuandum patriã admoueat,vt quando ſuę parũ ſunt ad nocendũ validę,fortiores accerſat.Rabies noſtra per hoſce annos effecit, vt ad eam rem nõ egeamus exemplis ꝓcul petitis. Noſmetipſi documento ſumus nobis in orbe Chriſtia

Principum moderatio.

no,hoc eſt in magna quadã repub.atq; adeo patria. Nam omnes,qui veteri illi parenti Adæ renunciauimus,& in ſanguine Chriſti antiquis ſumus maculis abluti & perpurgati, vnicum agnoſcimus patrẽ Chriſtũ illum,qui in ſimilitudinẽ quidẽ carnis peccati,ſed tamẽ cœleſtis homo ſecundũ deũ formatus eſt, vt iam nõ modo vnius ciuitatis eccleſiæ ſumus ciues,ſed etiã maiori vinculo colligati,nempe vnius oĩm patris filij, imo vero eiuſdem capitis & corporis membra, vt nec manus nocere poſſit pedi ſuo cũ ſua vtilitate,aut oculus auri. Atqui nos connexionis huius et velut harmoniæ obliti alij in alios, nõ ſolũ viribus noſtris,quoad licet,ſæuimus,ſed communẽ hoſtem adducimus prius in perniciẽ inimici,mox in noſtram ipſorũ,qui accerſiuimus. Quid prodeſt doctrina filij dei? & animorum ſublatio ad patrem cœleſtem? & ſpes tanta præmij ſempiterni? Si cum his omnibus vita,moribus,ſententia, pietate ab ijs, qui nudam deſertamque ſequebantur naturam ſuperamur? Conſultat in cœtu procerum Gneus Pompeius, *De charitate patriæ.*

quo ſe poſt cladem Pharſalicã ad repa. randas vires conferat, refert ad eos de Parthica fuga, q̃ ij veteres Romanorũ hoſtes libenter ſint quemcunq; Romanum ducem aduerſus Romanas vires adiuturi, quanta in patriã pietate ea eſt a Principibus viris ſententia refutata? vt Cæſarianos in conſilio dixiſſes, non Pompeianos ſedere. Inter quos Lentulus illa cenſuit quæ verſibus eſt poſtea Lucanus perſequutus, ſe non commiſſurum, vt ciuium diſſenſionibus pere. grini ſe & barbari admiſcerent, nec paſſurũ, vt clariſſimus Romanus ſanguis Parthico telo effunderetur. Se quidem & Pompeianum, & victum, Cæſarem odiſſe hoſtem victorem, ſed non tamẽ eo animorum & contentionis inſaniæ euectum, vt perire Cæſarem velit manu Parthorum. Q; ſi in Pharſalica acie de ciuili bello eſſet actũ, & conſumptis alterius partis viribus ſecundum Cæſarem dij pronunciaſſent, iret ſane victor ad Parthos. Cæſarem quidem inquit victum, reum, ſordidatũ ex vinculis cauſam dicentem & videre cupio, & viſurum me de benignitate deũm ſpero, ſed

certe de Parthis triumphantem lætiſſimus ſpectarē. Sic ille, cui reliquum eſt concilium geſtu & vocibus aſſenſum. Quis non miretur conſtitiſſe victis, deiectis e tãta dignitate, mœſtis, afflictis, perditis, vel ad intuendum verum honeſtumq; mentem ac iudicium, vel ad ea ſequenda temperamentum doloris. Sed omnia & animorũ magnitudo facile regebat, & vincebat patriæ charitas. O Romani proceres, veſtra iſta in patriam flagrantiſſ. pietas q̃ iure merita eſt, id quod & conſecuta, vt patriæ veſtræ principatum vniuerſo orbi imponeretis? Quid Otho, quemadmodum apud Cheronenſem Plutarchũ loquit̃ poſt Bebriacẽ prælium inter ipſum et Vitellium, quum magnæ adhuc ipſi reſtarent vires, cedere tamen Vitellio, & ſibi mortem aſciſcere decreuiſſet. Non eſt, inquit, milites nobis cũ Anníbale, aut Pyrrho, aut Cymbris pro Italia certamen, ſed bellum cũ Romanis hominibus gerentes, vtriq; iniuria patriã afficimus, ſiue victores ſiue victi, quippe quod victori eſt vtile, patriæ eſt damnoſum. credite hoc, glorioſius mori poſ

ſum,q̃ imperare. Neq; enĩ video quid tantum Ro.Po.victor profuturus ſim, quantum,meipſum deuouens concordiæ ac paci,ne alterum Italia diem huic ſimilem videat. O verba pulcherrima, Quis hæc loquitur? Decius ne aliquis, aut Fabius,aut Aemylius, aut Marcellus,aut in illa vetere rep.aliquis, quum benefacere prope in naturam verterat nullus horũ. Sed Otho ĳs temporibus, quibus vix verba manebant eadẽ,quæ prius,nedum facta. homo delicatus & mollis,Sed vidit tamẽ hæc facile,ſimul primũ oculos a delicĳs ad vim veri & recti potuit cõuertere. Quid Aſtiages Medorũ rex,quum proditione Harpagi a Cyro ex filia nepote eſſet victus,et ad victorẽ nepotẽ adductus,Harpagũ ibi vidiſſet crudelitatẽ ſibi exprobrantẽ,quæſiuit an ipſe author fuiſſet & Cyro ſuſcipiendi belli,& Medis deſciſcendi:qđ quũ Harpagus etiã gloriabũdus aſſeueraſſet,Næ inquit ſenex,aut ſtultũ te eſſe hominẽ,aut impiũ oportet.illud, ꝙ alterũ q̃ te malueris eſſe regẽ,hoc vero,ꝙ Medos ciues & populares tuos nihil de te male meritos regno priua-

tos ac libertate Perſarū ſeruituti ſubieciſti. Nos vero ita ſumus anguſtis aīs, vt nullā iracundię dilatationē capiāt. ita teneris, vt ſubito leuiſſ. odij flamma penitus conflagrēt, nec vllū temperamentū aut moderationē moribus atq; inſtitutione comparauimus. ideo cœci, amenteſq; in mutuū exitiū ruimus. a dæmonibus ſuppetias peteremus, ſi qua daret̃, nedū a Turca, quē ipſi videntes volenteſq; potentiſſ. in nos facimus, & vires noſtras imminuimus. Bellis Peloponneſiacis, q̄ p̄ tot annos magnas Græciæ clades attulerūt, cōmiſſis int̃ ſe duobus nationis illius potentiſſ. populis Attico et Lacedęmonio, victis ad Aegos flumē Athenien̄. et vrbe fame atq; obſidione preſſa, et coacta deditionē facere, cōditioneſq; ac leges a victoribus accipere, Thebani & alij Lacedæmonū ſocij vehementer efflagitabāt ac contendebāt, vt Athenę diruerent̃. Lacedęmonij vero negarūt ſe alterū Gręcię oculū eruturos, et ſublaturos Athenas, a quibus bello Perſico Græcia eſſet in extremo diſcrimine fortiter adiuta. Itaq; impiū videbat̃ Gręciā communē patriā tanto

præſidio orbare. At quotiens Chriſtianæ nationes ac prouinciæ aliæ alijs auxilio fuerũt in ſubitis caſibus et magnis periculis? & eſſent adhuc contra communem hoſtem, ſi nõ alienarentur tanta diſcordia, imo non proderentur Turcæ: ita nõ modo illas perdimus, ſed nos etiã magno & præſentiſſimo præſidio nudamus. Proximi enim ſunt incendio ac periculo, qui iunctos habent limites cum Turca, & vicinas ditiones. remotiores Chriſtiani per illos, qui tanq̃ in finibus pro communi ſalute excubant, ſunt tuti, vt Germani per Pannonios, Galli per Italos. Primis illis abſumptis, ſi quis ex reductioribus tutum ſeſe fore arbitratur, is nec incendij naturam animaduertit, et res non modo veteris memoriæ, verumetiam noſtræ aut ignorat, aut nõ recordatur, vt in vita & ætate & ciuitate ſua appareat eum peregrinari. Quibus tandem terminis contentus fuit his ducentis annis Turca? Vtrũ ijs, quos non ſolum humana induſtria gentium ac nationum fecit? an ijs quos natura, non magnis eſt amnibus illius curſus ꝓhibitus? Non altiſſimis montibus

retardatus, non ipſo mari impeditus, ardens illa imperij cupiditas omnia quantumuis difficilia euicit, ſuperauit, tranſgreſſa eſt, aperientibus illi viam Chriſtianorum inter ſe armis ac odijs, dum quiſq; ſui improuidus, modo inimicũ feriat, tegere ac tueri ſe poſtmittit. & publicam communemq; cauſſam priuata affectione deſerit ac prodit. Habemus a Gadigus ad Iſtrum quicquid inter vtrunq; mare interpatet fortiſſimã ac potentiſſimam Europam, in qua per concordiam non Turcę tantum pares, ſed cuncta eſſemus ſuperiores Aſia. qđ & gentiũ ingenia atq; animi declarant, et rerum geſtarum monumenta docẽt. Nunq̃ eni vel mediocres Europę vires Aſia ſuſtinuit, quemadmodũ alibi eſt a me in opere huius argumenti peculiari diſputatũ. Sed ſi nos ita pergamus agere, vti cœpimus, multos cogemus illud exclamare: En quo diſcordia ciues perduxit miſeros. et ingentibus noſtris malis demonſtrabimus vim illius priſcæ ſententiæ, diſcordia maximæ res dilabuntur. Res oẽs humanæ, vt hoĩm vires atq; ipſi homines infirmæ p̱ ſe ſunt

Res humanæ diſcordia dilabuntur.

atq; imbecilles. Si tamē multi ad eas iu-
uandas confirmandaſq; conſentiant, ro
bur atq; incrementa accipiunt, ſin ma-
nus ſubducant, redeunt, quo nutu ac in
genio feruntur ſuo ad ſolitam ſibi infir-
mitatem, non ſecus, q̄ qui nauigiū vi &
contentione lacertorum per aduerſum
flumen ducunt, ſi paulū modo brachia
remittant, illos, vt Vergilius inquit, in
præceps prono rapit alueus amni. Scy-
larū fuiſſe quendā regem Scytharū per
hibēt, qui quū moriēs octoginta filios,
quos relinquebat, ad concordiā adhor-
taretur, inter reliqua adferri faſcem ſa-
gittarum iuſſerit, & ſigillatim vnicuiq;
totum præberi, vt frangeret, id quum
nemo poſſet præſtare, ſeparatim tradi-
diſſe ſingulis ſingulas ſagittas, quas nul
lo negocio omnes confregerunt. tum
patrem adieciſſe, talem eſſe concordi-
am fratrum, qualis eſſet faſcis, diſcordi-
am ſingulis telorum ſimilem, vt concor
dia inuictos, diſcordia fragiles & iniu-
riæ obnoxios reddat. Idem in fabulis
narrant de Agricola ſene moribundo.
Q. Sertorius ad oſtendendam concor
diæ vim gracilis & ſtrigoſi equi, cau-

dam iuſſit a validiſſimo iuuene cunctã reuelli, quod quum ille efficere nulla vi poſſet, imbecillus ſenex fortiſſimi equi caudam pilatim denudauit. Hoc eſt, quod ſapiens ille Hebræus monet, faſciculum triplicem difficile frangi. Et alio loco idem: Frater qui adiuuatur a fratre, quaſi ciuitas firma. quod Antiſthenes Cynicę ſectæ Philoſophus æmulatus, dicere erat ſolitus, fratrum concordium conuictum quouis eſſe muro fortiorem. Fortaſſis ſuperuacaneum videri poſſit, ſi eas orationes, quas multi ad filios habuerunt, quis eos ad concordiam exhortarentur, huc adducerem, vt Cyri apud Xenophontem, Philippi apud T. Liuiũ, Micipſę apud Saluſtium. Sunt quidem illa grauiter ac ſapienter dicta, tantopere, vt etiam vaticinia, magis q̃ ſententiæ prudentũ exiſtimari poſſint. Nam illi ipſi fratres capitaliter poſtmodum diſſenſerunt, & ea illis exitio diſcordia fuit. Sed nemo eſt in communi hominum vſu ac vita, qui multis exemplis non didicerit, q̃ illud diuinũ ſit oraculum, concordia paruę res creſcũt, diſcordia maximę

dilabuntur. Teſtantur hoc & priuatæ domus, & ciuitates, & populi, & ſodalitia, & collegia, & academiæ, & artes ac diſciplinæ omnes, & ingentia regna atq; imperia, quę omnia & ad magnitudinē illam concordia euexit, & ad ruinam miſerumq; interitum diſcordia impegit. Sic Aſſyrij, Mœdi, Perſæ, Græci, poſtremo Romani ſurrexerunt, & ad faſtigia illa ditionis ſunt euecti, ſic poſtea ceciderũt. Creuit Roma quamdiu publicæ vtilitatis reſpectus priuatas affectiones ſuperabat. & homines reliqua diſcordes atq; inter ſe inimici, tamē ita in manu ſua affectus habebãt, vt quãtamcunq; animi commotionē pro rep. ſedarent, illaſq; velut pectorum tempeſtates intuitu patrię ſerenaret. Innumeri hoc clariſſimi viri mente ac ſententijs ſuis declararunt. Bruti, Publicolæ, Camilli, Fabricij, Fabij, Scipiones, Lepidi, Flacci, Salinatores, Nerones, Sempronij. hij enim omnes priuatos dolores publicis vtilitatibus condonarunt. videlicet non ignorabant ſe non aliter inter tot victas nationes, quã conſenſu & concordia in rem publicam ſtare.

Quomodo ſurgũt, & cadũt regna

perituros eo die,quo de re communi et publica diſſenſiſſent,ac vtilitates patrię priuatis ſimultatibus perturbaſſent. Ergo a talibus viris aucta eſt & feliciſſ. geſta reſp. quæ per Syllas, Marios, Cæſares, Pompeios, Antonios concuſſa & fracta & prope ſublata ac deleta eſt, qui priuatas inimicitias per extrema patrię diſcrimina perſequebantur. Id Romanę vrbis imo cuiuſcunq; reip. & nationis futurum exitiū Saluſtius, ex ijs quę iam tum videbat, ad C. Cæſarem prędixit. Ego inquit ſic exiſtimo, quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate vrbi Romæ fatum excidij aduentarit, ciues cum ciuibus manus conſerturos, ita defeſſos & exangueis regi aut nationi prædæ futuros. Aliter, non orbis terrarum, neq; cunctæ gentes cōglobatæ, mouere aut contundere queant hoc imperium. Cretam inſulam ſtudioſiſſ. olim fuiſſe armorum rerum ſcriptores memoriæ prodiderunt. eandem & ſæpe externis impetitam armis & nationes alias inuaſiſſe atq; inter ſe ciuilibus odijs ac diſſenſionibus agitatam fuiſſe, ſed ea tamen homines illos prudentia

valuiſſe, vt quantũcunq; inter ipſos ar derent ſimultates, externis armis pro cul apparẽtibus, ad communem patrię cuſtodiã ſalutemq; conſentirent. vnde

Syncretiſmus. natũ eſt ſyncretiſmi vetus prouerbiũ, de ijs qui ad propulſandum externum malum ab interno verterentur. quod fe ciſſe Gudracos Malloſq; in rebus Ale xandri refert Curtius. atq; id conſilium Cretas reliquis gentibus præſtitit inui ctos. At Græciæ opes florẽtiſſimæ, ſub Macedonum ſeruitutem diſcordia re degit. & validiſſimę nationi impoſuit regnum Macedonicum ignobile ac ob ſcurum prius Græciæ ipſius angulũ ac velut acceſſionem. Nã victores Athe nienſes magnam Græcię partem impe rio ſuo adiunxerunt. Hi a Lacedæmo nijs ſunt victi. Thebani Lacedæmoni os vicerunt, & Phocenſes, quos nõ cõ tenti cladibus bello illatis, quũ iure & legibus grauiſſima accuſatiõe apud cõ mune Grecię totius conciliũ Thebani victores premerent, multaq; eſſet Pho cẽn. quantam ſoluendo nõ erant, dictã a gens in deſperationẽ acta bellũ in The banos concitauit, quod Græciã totam

inuoluit. cui bello admiſtus Philippus occaſionē inuenit iugū imponendi ei nationi, cui omnia ſuperiora bella pro libertate fuerant geſta. Nos vero non ſolum ad hæc exempla ſurdi, quod vix eſſet tolerabile, ſed ad noſtra quoque mala prouidenda cœci, perire volumus, vt alterū perdamus. Nec difficile id perficiamus, vt pronum ac procliue eſt nocere, Idque magis, quo propinquius eſt ac familiarius, quod lędit. nouit enim quà promptū eſt plurimum nocere, & exigua in internis damna grauiora ſunt, q̄ permulto in externis maiora. Nec video expeditiorem vllam ac certiorem ad perdendum Chriſtianum orbem, viam, quā ſi quiſque ab alio diuulſus ac diſſidens ſibi viuat, ſuum negocium agat, aliena vel negligens, vel, quod eſt atrocius, infeſtans & vrgens ad interitum. quam rabiem, quāta arte inter noſtros principes diabolus accēdit? quid aliud memoria patrum et noſtra, vt antiquas clades taceam, abſtraxit nobis, & quaſi vno ex corpore præcipua auulſit membra Thraciā, Pontū, inſulas Aegei maris, Eubęā, Gręciā totā, Macedoniā,

In diſcordia noſtra non ſunt noſtra, in concordia etiam aliena ſunt noſtra.

Bulgariam, Rhodum, maximam Chriſtiani nominis & pulcherr. partẽ? His accedit omnibus, ꝗ ſicut in concordia aliena ſunt noſtra, ita in diſcordia nec noſtra ipſorum vere habemus. Quid aliud dici ex rebus poteſt noſtrũ pręter vſum, aut quid efficit, vt meum hoc vocetur, illud tuũ, niſi vſus? neqꝫ enim domini rerum ſumus, vt nobis illę pro noſtro arbitratu pareant, ac ſeruiant. huiuſmodi in tota rerum natura dominus eſt ſolus deus, nos vero vſu fructuarij ſumus. Ergo per concordiam terrę ac maria omnibus patent nẽpe tuta, cunctuſqꝫ Chriſtianus orbis id quod eſſe fas iusqꝫ eſt, velut vna ſit communis oĩm ciuitas & patria. In diſcordia & a noſtris ipſorum excludimur. Bis fuit Carolus in Britãnia, ſemel Henricus Grauelingiæ Flandricæ, ſine exercitu, ſine manu, ſine comitatu, inermes ac pene ſoli. Simplicius & incautius in aliena vterqꝫ ditione, ꝙ̃ in ſua. nec referebat eſſent domi, an foris. Tã erat Caroli Anglia, ꝙ̃ Henrici Belgica & Hiſpania. Si quid vterqꝫ in alterius regno factum cuperet, vnica vel litterarꝫ vel mandatorꝫ

ſignificatione impetrabat. Quid erat aliud vtruncꝗ vtrobicꝗ regnare? Nunc malo aliquo rerum humanarum fato rebus turbatis, neuter ditionē alterius nō modo non adire, ſed nec auderet intueri. Vias omnes ſternit ac patefacit cōcordia. In diſcordia clauſa & obſtructa ſunt omnia. nihil eſt tutum, nec ſolitudo & deſerti proſunt loci, nec artes & ingenij calliditas, nec maieſtas nominis, nec numeroſi exercitus, qui omnia vis & iacula diſcordię penetrent & cōtundant. nihil eſt infirmius q̃ quantacūcꝗ potētia in diſcordia, nuſquam magis ludit fortuna. Cyrus cum tanta manu & poſt curſum illum victoriarū victus & cæſus eſt a muliere. Nec Marcellum iuuit ꝑpetuo inuicta felicitas, quin ab Annibale occideretur, quē ille primus vinci poſſe docuerat, nec ipſi Annibali exercitus Italiæ victor, nec Pyrrho ſtrenuæ copiæ & peritia rei militaris. Demetrius Macedonię rex, q Poliorcetem ſeſe cognominabat, egregiā artē, vt Seneca dicit, quaſſandarū vrbiū profeſſus, ad extremum captus eſt a Seleuco, & in cuſtodia ægritudine animi

Principes deiecti ex alto

abſumptus.captus eſt Aſdrubal Pœnus, e ſuis ipſius caſtris Syracuſanorum impetu abductus & quidem obſeſſorũ. Captus eſt ab Anglis Ioannes Frãciæ rex, q numeroſiſſ.ſuis copijs paucitatẽ hoſtiũ,ita contempſerat,vt certis cõditionibus dedẽtes ſe illi recuſarit.plena eſt horum exemplorũ hiſtoria.& ne vetera tantũ exempla conſectemur, nec Franciſcum tantus exercitus eſt tutatus,nec Clementẽ Pontif. tota ipſa Roma,nec ſacroſanctũ dignitatis nomẽ,vt nemo tantas ſe habere vires in bello credat, quin ei vertens ſit fortuna metuenda. Ideo eni Martẽ Mauortẽ nominarunt quaſi res magnas ſubito vertẽtẽ. Quid quod bellicis temporibus, nec rex tuto in ſuo regno verſatur,niſi circũdatus ſemper ſeptuſq; armis,hoc eſt carcere,vt nõ ſine cauſſa vtrũq; cuſtodia nominẽt.metuit enim & ab exteris inſidias et a ſuis, ſiue is eſt animorum in diſcordia terror,ſiue iure habet,quos per occaſionẽ tẽporũ cauere debeat. Nã proceres in pace dicto ſunt audiẽtes,propterea quod ſtat a Principe multitudo,& licet eos,ſi quid male egerint,legibus ac moribus inter

Mars Mauors

rogare. Nec facile ab amicis, ſi deficiãt, recipiũt. In bello ꝟo vindicãt iras ſuas occupatis in vnã eã curã oĩbus, princi‑pe ad multa velit nolit conniuente. Tũ habẽt, ꝙ confugiant, ſi nõ putẽt ſe in ea ditione incolumes manſuros. Milites ipſi ad tutelã & cuſtodiã regni, hoſteſq; a finibus arcendos ac ꝓpulſandos aſciti & rogati ſacramento, militarẽ inſolenti‑am in regni perniciẽ regiſq; ipſius im‑peratoris ſui, in cuius ꝟba iurarũt, con‑uertũt. Quoties Prætoriani milites, ꝙ‑ties legiones abſentes, quoties illę ipſę, quas ſuus imperator ductabat, arma ꝓ ſalute ducis ac capite cũ iureiurãdo ſum‑pta ĩ ipſum eundẽ verterũt? occiſus eſt a ſuis C. Cecinna, ꝙ exercitũ in naues cõtra Syllã ducturus imponeret. Exu‑ſtus L. Fimbria, ꝙ ignauiã exꝓbraſſet. Interfecti Galba, Pertinax, Alexander ſeuerus, Maximinus, Magnus, Balbi‑nus, et aliȷ pene innumeri, nõ aliqua ſua culpa, ſed militari inſolẽtia atq; inſania. Quid dicã ꝓditiones, & defectiões ex ercituũ exiguo ęre vẽditas, quas nr̃a vi dit ętas. Quid nõ habebũt venale mili tes, q aĩas habẽt venales? vis tu nõ vẽdi te eo precio ab iſtis, quo illi ſuas ipſorũ

animas vitaſq; vendiderũt? At manent aliquandiu in fide. non nundinantur defectionem et fugam, ſcilicet non audẽt, maiore metu retrahente, aut non plus aliunde ſperant, q̃ abs te cõſequuntur. Nuper vidimus ab inſaniente exautoratorum manu Regem in Gallia crea-

Rex in Gallia tum, quem illi militari vocabulo ceruleum credo de cultus colore nominabant, magno ſane Galliæ terrore, periculo non paruo. Sed nec habet Rex ditionem in ſua poteſtate, nec quod potiſſimum, maximeq; eſt regiæ dignitatis, legibus & æquitati poteſt adeſſe, quin multa inuitus quidẽ & gemens, ſed patiatur tamen contra leges, contra ius ac fas in bello perpetrari, nec poſſit animaduertere, exuri, expilari, dirui, cędi ſubditos & ſubditorũ fortunas a ſuis ipſius militibus, ſine quibus, ꝙ Regiũ nomen ac dignitatem tueri ac conſeruare in bello non valeret, multa illis nefaria ac impia permittit. Qui monarchiã ambiebat Ro. Po. primum omniũ prætorianos milites & reliquas legiones ſtudebat illicefacere promiſſa ſcelerũ ac flagitiorum omnium impunitate,

Quiſquis id nõ præſtaret, ſciret ſibi im perium non futurũ diuturnũ. Quid eſt minus, nõ dico regis, ſed nec liberi hominis, quã ita ſeruire, & tali hoĩm feci? Colligũt hinc iras togati aduerſus Regẽ cauſam eiuſcemodi malorꝝ & odia, quæ aucta indictionibus, vectigalibus, quibus populũ radit, exuggit, deglutit, vt infinitis bellorum ſumptibus pecunia ſuppetat, ita animos a Principe alienant, vt non quod fieri par erat, ament & venerentur tanquam communem parentem, ſed vt Tyrannum oderint, vt hoſtem omnium execrentur, nihilque ad vltionem ſit reliquum præter occaſionem, ſucceſſibus illius doleant, gaudeant aduerſis, nec vllũ expectent nuncium lætiorem, quam ſublatam eſſe de medio calamitatem publicam & regni peſtem. Hęc principes, alij cautiores intelligunt et diſſimulant, alij incautiores nec animaduertunt ipſi per ſe, vt qui in aulis degant ſemper clauſi & ſeparati a ſenſu eorꝝ, quæ fiunt in populo. nec habent a quibus doceantur, ſtipati perpetuo turba aſſentantiũ, quę regi odioſiſſ. atq; inuiſiſſimo ſubditis, perſuadet eum

cuicꝫ ciuiũ ſuis liberis, & vita eſſe chariorẽ, et publicas atcꝫ ita altas execrationes, vt facile ad illius aures perueniãt, dicũt eſſe fauſtas acclamationes, et voces bene precãtis multitudinis. nec ei vnq̃ ſic obſeſſo atcꝫ occupato vacat quiete ſe huic cogitationi tradere, vt apud ſeipſum cũ aio ſuo reputet, quum hęc aut illa agat, ſic viuat, ſic regat ſuos, qualẽ eſſe de ſe in ſuorum mentibus exiſtimationem par ſit. Hoc eſt regnum? hoc potentia? an potius vel carcer teterrimus atcꝫ obſcuriſſ. quum nulli ſe loco, nulli hominum concredat. vel miſerabilis et in extremum adducta diſcrimen ignorantia, quæ cœca atcꝫ improuida inter præſentiſſimam ſemper verſetur peſtẽ. An ego hic exempla congeram eorũ, q diuturnitate potentiæ fundatas opes odio & maleuolẽtia ſuorum leuiſſimis motibus euerterunt. vnum pro innumeris recenſebo, verbis Aemylij Probi. Dion inquit fretus non tam ſuis copijs, q̃ odio Tyranni Dionyſij, maximo aio duabus onerarijs nauibus, quinquaginta annorum imperiũ, munitũ quingentis longis nauibus, decẽ equitũ, cen

tumq; peditũ millibus profectus oppu gnatum, quod omnibus gentibus ad. mirabile eſt viſum, adeo facile perculit, vt poſt diẽ tertiũ, q̃ Siciliã attigerit, Syracuſas introierit. ex q̃ intelligi poteſt nullum eſſe imperium tutum, niſi beneuolentia munitum. Idem Dion tyranni expulſor, quum ſe inſolentius videretur gerere, non inuenit qui ſe periclitãtẽ & cum inimicis colluctantem, ne occideretur, ſubueniret, imo fuit qui illis per feneſtram gladium miſerit, q̃ Dion iugulatus eſt. Nec ſunt meliore conditione ciues diſcordes, qui non aliter & in ſua ciuitate ambulant, & tecto ac parietibus, & priuatis penatibus clauſi agunt, q̃ in ſaltu aliquo latrocinijs infami. famuli in cõcordia ſubditi, in diſcordia ſuſpecti ne nos prodant. Vxor, liberi, parentes, domus, familia, poſſeſſiones, cultus, opes quæ ſunt cuiq; in concordia gratiſſ. & maximas important ad vitam vtilitates, in diſcordia fiunt grauia, acerba, inuiſa, quippe augent metum eorum ſingula, vt vndique circunſpicienti nihil occurrat animo, niſi materia formidinis, dum vnus

tam multis,& pro tam multis timet.In pace & cõcordia iucundũ eſt gignere liberos ac tollere.Quid aliud in diſcordia quã triſtis atq; acerba timoris cauſſa? Et me,inquit ille apud Vergilium vir fortis ac pius,quem dudum non vlla iniecta mouebant tela,Neq; ex aduerſo glomerati ex agmine Graij,Nũc omnes terrent auræ, ſonus excitat oĩs ſuſpenſum, & pariter comitiq; oneriq; timentẽ. Numerantur in bonis honor

Honor. & decus, in quo expetendo exitiabilis eſt hominum error.verus enim & germanus honor virtutem, vt vmbra corpus comitatur.neq; eſt honor aliud, q̃ veneratio quædam virtutis eorum,q recte de virtute iudicant. Hunc tamen homines imperiti qualicunq; quorum cunq; hoĩm laudatione cẽſent,vt decus eſſe exiſtiment cerdonem aut carrucarium approbaſſe.magnus quidẽ hic error,quis non videt?ſed quanto ille perniciosior, q laudẽ eã tanq̃ rẽ pulchrã & præcipue expetendã ſic quærimus, ſic captamus. atqui rudiũ hoĩm & vulgariũ iudicia ex affectu naſcũtur nõ ex veri diſpicientia,Itaq; fauor fere ſolet ad-

ferre decus, odiũ vero ignominiã. quiſq; enim ita loquitur, vt intrinſecus eſt affectus. Res ſtudijs & tanq̃ factione ſcinditur, vt prope omnia in vana & leui multitudine. Hiſpano oĩa Hiſpanica probantur, Gallo Gallica. Per triginta annos pernicioſum Chriſtiano nomini Gallia cũ Hiſpania gerit bellũ pene cõtinens. ademit Hiſpanus Gallo Neapolim, Mediolanum, Nauarrã, Ruſcinonem. tot illi clades attulit, tot exercitus obſidione occidit, Regẽ ad vltimũ cepit. & tamen poſt hęc oĩa Gallus domi triũphat, & ſe pro victore, & in ſua natione, ac apud alias ſpectatrices gerit. ita loquitur, ita ſcribit, vt videatur totã Hiſpaniã a Pyreneis ad Gades victor procalcaſſe. Non hic cano Hiſpaniæ encomiũ, alijs ego illã rebus laudatã vellẽ, nõ armis et victorijs, hoc eſt latrocinijs & crudelitate. nec Hiſpaniam pro peiore haberem, ſi eſſet victa, nec Galliã pro potiore, ſi viciſſet. Quid aliud toto ago opere, q̃ furores iſtos deteſtari, & ſi poſſim, vtinam ita ſim felix, ex hominum mentibus vel tollere penitus, vel certe, ſi qua detur, extenuare ac diminuere.

nec multum refert,laudes hominē de armis,an de inhumanitate.aut Chriſtianum de victorijs & cæde,an de defectione a Chriſto ad diabolum commēdes.Faceret Chriſtus, vt alijs præſtantioribus rebus magiſq; Chriſtianis hominibus dignas ego aliquando & Hiſpaniam quę me genuit,et Galliam quę aluit, florentes vigenteſq; & in certamen pulcherrimum adductas aſpicerem,vt non ſæuitia & odijs contenderent,vtra alteri maiora damna & mala adferret,quod non eſt vel Chriſtianarum,vel vicinarum nationum, vel earum,inter quas per tantam annorum continuationem optime conuenerat, ſed certarent vtra eruditior, vtra prudētior,ac humanior,vtra eſſet ſanctior & magis dedita pietati. O ſi id ego videā, antequam ex hac vita migro,quam me opportuniſſ.natum eſſe tempore exiſtimabo? Quocirca huc ſpectant ea,quæ ſunt mihi adhuc dicta,vt oſtenderem,q̄ exiguam laudis ac gloriæ celebritatem conſequanť in diſcordia victores apud victam nationem.Quid ad alias? an hæ ſunt incorruptiores? maioribus inter-

dū affectibus,q̄ illæ ipſę quæ contende
tunt infectæ.ſicut in priuatis certamini
bus ſolet accidere, vt ſpectatores oēs
cōfeſtim ſe nutu quodam naturæ alter.
utri parti ad fauorem & beneuolentiā
applicent,& cohæreant. Exemplis eſt
parcendum, ne diſcordiam quam per.
ditam atq; extinctam cupimus, magis
irritemus. Nec poſterorum iudicium
erit ſyncerius, nam hæ affectiones &
partes,filijs cū hæreditate a parentibus
tanquam per manus traduntur.qui me
dij ſunt & ceu. neutrarū partium apud
eos victū eſſe inuitū,eſt ignominiæ, vi
ctorem eſſe,crudelitati.Ita enim ſumus
a natura facti & compoſiti,vt inferiorē
partim miſereamur,partī deſpiciamus,
prout eſt noſtrum ingenium,et ingenij
mores,ſuperiori infenſi, etiam quē ad.
miramur.Sed fac aliquos apud populū
illum naſciturum rectius de tuis rebus
geſtis locuturos.Id vero tum cōtinget
tibi,quum iam ad te non magis,quam
ad ſtatuam aliquam tuam pertinebit.
maioribus eris vel gaudijs vel mœrori
bus implicatus,quam vt vllus ad te iſta
rum vocum ſenſus vel cura pertingat.

Finge vero te omnino propagandi nominis ſtudioſum. vt maxime bello vincas, quid de te loquentur poſteri? Non omnes nationes bellũ probant, vt multę in Aſia & Africa, & rem qualis eſt, talem eſſe arbitrantur, inhumanam, atrocẽ, ſæuam, vix belluis, nedum hominibus congruentem. & aſſecuti ſunt per naturam ſine malicia, quod nos natura et philoſophia et ipſo Chriſto magiſtro non aſſequimur propter maliciam. Quid in iſtis ipſis nationibus, in quibus bellorũ victoria pulchra exiſtimatur, q̃ multi ſunt, qui vel ingeniorum, vel ſapientiæ ope, vel numine quodam ac beneficio dei victoriam abhominãtur, vt tetram ac execrandam. Opifices ac operarij, quæ eſt maxima humani generis pars, de bello vel non loquuntur ſuis rebus occupati & intenti, vt alijs non vacet attendere, vel deteſtantur rem ſibi damnoſiſſ. atq; exitiabilem. Interdũ, ꝙ ſunt partes aliquæ adeo remotę, vt ad illas nõ niſi ſero, & ęgre, & perleuis poſſit fama rerũ geſtarum penetrare, quod de Caucaſo monte & Euphrate amne ſcribit Cicero, q̃s tran-

ſcendere Romanorum fama, & tam in
credibiles geſtæ res nequiuerunt. Sed
noſtra ipſa memoria, & his ipſis annis,
in quibus viuimus, q̃ ſero, q̃ negligen-
ter audiuimus Sulthanũ tantũ Princi-
pem a Turcarum rege captum fuiſſe ac
ſpoliatum imperio, & rem iam decen-
nẽ, nondũ tamẽ omnes ſciunt. Quid in
hac ipſa Europa, in mediterraneis Hiſ-
paniæ, & illa interiore Gallecia Franciȩ
rex iam erat ſolutus, quum auditum eſt
captum fuiſſe. & narratum non aliter, q̃
ſi dixiſſent magnam imbrium ac niuiũ
vim Valentiæ aut Hiſpali cecidiſſe. At
qui loquuntur, q̃ interdum aliter narrãt
multa mentiente fama, et q̃ exiguo tem
pore, partim ꝗ admiratio rerum priorũ
maioribus aliꝭs inſequentibus rebus ex
cutitur tanq̃ clauo clauus. partim ꝗ con
ſidentibus affectibus, flacceſcit et admi
ratio et dulcedo narratiõis. Aliꝭ nihil ad
mirari aut extollere ex Horatiꝭ conſilio
pro ſapientia vſurpant. aliꝭ res paulo no
tiores, aut etiam non admodum recen-
tes narrare abſurdũ ac putidum eſſe ar-
bitrant̃. Ita fit, vt breui tempore totus
ille excitatus hoĩm ſermo de victoria,

qui tanto fuerat labore ac ſollicitudine, tantis impenſis, tanta rerum optimarum quæſitus iactura, propter quē nos & opes, & ditionem noſtram, & pietatem & totum fere humanum genus in periculum adduxeramus, vel negligatur ab intentis in res alias, vel nō ſe longe diffundat, vel breui tempore conticeſcat amiſſa gratia nouitatis, et loquor de magnis bellis ac victorijs. Nam diſcordiæ illæ & factiunculæ in ciuitatibus, tametſi nec leuiore rabie ſuſceptæ nec minoribus animis exercitæ, tamen ignobiles ſunt penitus, incognitæ non modo extra vrbis mœnia, ſed ſæpe extra viciniam, in qua exercentur. Illi vero ita ſe periculis pro vano hoc & confictо honoris noīe obijciūt, ac ſi gladiatores in orbis totius amphitheatro depugnarēt, vt illorū inſaniā neſcias ridendā ne magis habeas, velut puerilē, ꝙ inanes quaſdā & commenticias res tanti fecerint, an deplorandā, ꝙ ſe optimarū in vita rerū, & ſcientia & fructu fraudauerūt, dum hac vna nobilitari exoptāt, & de vniuerſa ſua & ſuorū exiſtimatione agi cenſent, quam ſe manſuetudine

amiſſuros, crudelitate retenturos arbi‑
trant.q̃ vere excitant motus in ſympu‑
lo, puerili quidẽ opere, ſed ſcelerato aīo
nō minus, q̃ magni & ſæui reges? O q̃
pudendũ eſt vnius cerdonis vel naturę
iudicio tantũ tribui, conſcientiæ animi
noſtri tã parũ, vt meliorẽ facias hominẽ
ſortis extremę, q̃ te vel generoſum, vel
eruditũ, vel etiã principẽ virũ? Q; ſi tan‑
tum deferimus hominis vnius iudicio,
quanto plus eſt angelis ſpectatoribus,
& ipſi ſummo & ſapientiſſ. deo deferẽ‑
dum mundi pręſidi, & conſcio etiã illo
rũ in nobis, quæ ipſi nos ignoramus? Iã
expendamus res ipſas, ex quibus glo‑
ria captat. viciſti, quod tandẽ eſt tuũ de‑
cus, quod ipſe poſſis tibi velut iure tuo
vindicare? te. xxx. bellatorũ millibus co
mitatũ abegiſſe imbelle pecus, combuſ
ſiſſe agros, diruiſſe villas, vaſtaſſe regio‑
nẽ, cepiſſe diu ſedẽdo vrbẽ, aut oppidũ
fame, ſiti, et alijs multis malis preſſum, et
confectũ? Adde etiã, ſi placet, concurſu
acierũ, altera. xxx. armatorũ millia ſupe‑
raſſe. Si qua eſt laus, cur nō totus exerci
tus ad eã vocat, cur nō ſæpe gregarius
aliqs miles, q primo cōcurſu magnũ ad

Res ex quibus gloria petitur.

victoriā momentū attulit, cur tu vnus Princeps tibi vni adſcribis ac vſurpas, quod eſt tam multorum? Non iniuria Clytus ille, quem Alexander occidit, in extrema illa cœna græcorum morem ac patrium inſtitutum damnauit, qui in tropæis non militum nomina, ſed vnius ducis adſcriberent. Fortaſſis tolerabilius hoc fuerit, ꝗ omnia attribui ei, q per legatos ſedens inter omne voluptatum genus, procul nō a iactu modo, vt aiunt, ſed ab auditione ipſius belli hoſtium acies dicitur toto campo conſtrauiſſe, quum cæſi, et ſepulti, & putrefacti ſint prius, ꝗ nuncius ad eū magnis quidem itineribus perferatur, nonnunquā re in vetuſtatem iam & propemodum obliuionem, vbi contigerit, adducta. Quid quum fortiſſimas legiones non militum haſtæ & lacerti, ſed vel res muta ſtrauerit, vel caſus aliquis domuerit? Si ingens aliqua bombarda multos in prælio mortales diſcerpſerit, vt inde victoria paretur, cuius eſt ea laus? cuius gloria & decus militare? an bombardę? vt illi tropæum ſtatuatur, nō duci, an ne eius, qui incenderit? quod puer poteſt

feciſſe.an ne poſſidentis? quum poſſit eſſe vel fœminæ vl' viri ignauiſſ. An nõ apparet ſic extolli commẽdariq; victorem prælij,quemadmodum illi olim in Græcia incredibilibus celebrabãt laudibus, quorũ equi aut currus olympia viciſſent.quumq; illi vel fœmina,vel ſenex vir fractus morbis,contuſus doloribus & aſperr.cruciatu mouere ſe e lecto in Sicilia vel Aſia non valeret, prę co interea omnis generis laudes de celeritate & fortitudine in ſenem claudũ, atq; extremæ & perditæ valetudinis, omni clamore ac contentione vocis cõ gerebat,non ſine riſu eorum,qui illum noſſent,qui ſic laudaretur.Ita vincit vel fœminæ,vel infantis vagientis, vel ludentis pueri,vel adoleſcentis,iuuenis, ſenis voluptatibus immerſi,aut certe rebus alijs & negocijs domi dediti exercitus,claſſis,bellica inſtrumenta.victor nominatur,& laus ad illum redit,quia titulum obtinet poſſidentis. Iam ne intelligis,ꝙ ficta,ꝙ vana,ꝙ falſa ſit res,ꝙ ex iniquis et ſtultis iudicijs,quæ operæ ex perti operę mercedem attribuit,& prę mium defert ad eũ,in quo nihil eſt me.

Caſus belli. riti. Quid in caſibus? Fabius maximus Samnitiũ validiſſ. acies errore eorũ fudit, q̃ acclamatũ eſſet in exercitu aduentare a Samnitiũ tergo collegã P. Deciũ. Sol & ventus Romanis aduerſi multũ ad victoriã Annibali profuerũt. quoties formido & trepidatio legiones oẽs vno hoĩe fugiente inuaſit, qui trahit ſecũ viros fortiſſimos et cuncti exercitus robur. caſus equi vnius equitatũ auertit, vna haſta in haſtas hoſtiũ tranſuerſa iniecta ordines turbauit. Cuius erit ea laus? cui ſtatuẽt tropæũ? nõ forti exercitui, ſed forti fortunę. Quid quum fame, aut ſiti, aut peſte, aut quo morbo alio maximæ militũ copiæ abſumunt, validiſſima præſidia in poteſtatẽ hoſtiũ cogunt venire. Tempeſtas numeroſam & fortẽ claſſem confregit, ruina arcẽ diruit, vna ſcintilla caſu in puluerẽ bombardicũ inſiliẽs arcẽ cũ toto præſidio incendit, cuius erit hæc fama? quis ob victoriã celebrabit? Nihilominus qui feliciores fuerũt, ad ſeſe trahunt laudẽ, perinde ac ſi fortitudine vinceret, qui vincit caſu. Sed ex omnibus honor & decus captatur, quũ illud crebrius vſu ve-

niat,vt ignauiori et peiori ſoleat ſors potius & caſus ſecundũ ventum aſpirare. Quis poſſit dicendo exponere,quanta ſit in his rebus ſtultitia:ſed inhumana tamen atq; immanis.vtriq; ſe nõ raro pro victoribus habẽt,et gerũt.& tropæa in ſua quiſq; regione de altero ſtatuit, vt bellis Peloponneſiacis Athenienſes et Lacedęmonij.quę ſigna victorię ad diuturnitatẽ impreſſa dici nõ poteſt,quantum incitant vtrorumq; animos, & veteres iam ac prope obliteratas inimicitias reuocant & exacerbãt.vnde multa & olim & nuper ea ſola de cauſa reparata eſſe bella nouimus.quã puto fuiſſe cauſſam, cur antiquis militaribus legibus ſancitũ fuerit, ne renouari atq; inſtaurari collapſa liceret tropæa, videlicet ne tam diu inimicitiarũ et notę & irritamenta pſeuerarẽt. Pro tropæis ſunt modo ſigna militaria diuis apud templa affixa. O miſerũ,cuius tot laborũ & periculorũ fructũ ſitum eſſe in vna aut altera lintheí vlna putas, qbus nihil eſt magis caducũ,aut quod celerius corrũpat ac pereat, vbi ſunt tot Græcorũ,tot Romanorum tropęorum millia arcus, Tropea.

obeliſci, & alia ſigna victoriæ, etiã dijs ſacra et pene gentiũ iure inuiolabilia? q̃ cito linthea illa diſcindunt? q̃ pauci aſpiciũt, q̃ nullus fere animaduertit, aut quęrit cauſſam? nam interdum apud gentẽ victam nõ pauciora eſt videre, q̃ apud victricem. Illud vero iam nõ humanũ, ſed vel belluinũ, ex ſtupore ac inconſyderantia, vel diabolicũ ex impia malicia, quod Chriſto & martyribus eius inſignia noſtrę crudelitatis appendimus, manifeſtiſſima argumenta nos & dei iuſſis, & eiuſdem ac martyrum exemplis minime auſcultare ; Veteres olim ad Martem bellorum deum & Iouem, in cuius manu credebant eſſe victoriã rei bene geſtę ſigna deferebant, indiciũ grati animi, ꝙ illis referebant acceptũ, quorum beneficio crederetur eueniſſe. Q̃ȝ ineptus fuiſſet, qui Veneri, aut gratijs, aut Nymphis arma de hoſtibus manu capta appendiſſet, deabus manſuetis & a bello alienis? Quid ſi deum aliquem habuiſſent, qui ſemper ad amorẽ, ad pacem, ad concordiam, ad patientiã eſſet adhortatus, a diſcordia, a bellis & cædibus homines præceptis ſuis auer-

tiſſet, q̃ eum ducem aut militem impiũ & nefarium cenſuiſſent, qui illi ipſi deo bellorum prædam impartiretur. et eam rem, quemadmodũ expiari oporteret, pontifices conſultarent. Nos vero eiuſmodi pugnarũ Chriſto & martyribus offerimus teſtimonia, quibus illi maluerunt vinci, q̃ omnino pugnare. & qui vita, & verbis nihil docuerunt aliud, q̃ ſibi tales diſſenſiones maxime diſplicere, per eas non ad deum illum patrem concordiæ & manſuetudinis peruenīri, ſed ad diabolum caput & principem diſſidij, odij, pugnę, ac cædis. Longe aliud eſt ignis & gladij & pugnarum genus, quod ille cœleſtis magiſter, & dei vnicus natura filius ad immittendum e cœlo in terram venit, vt omnia charitate conflagrarent, vt vir ab vxore, pater a filio, hic a patre ſepararetur ad ſequendum Chriſtum. certarẽt omnes pietate in deũ & beneficentia inter ſe. Hæc eſt Chriſtiana pugna, id eſt hominis perfectiſſ. At qualiſcunq; hominis, modo hominis, illa ſunt, ingenio, prudẽtia, ratione, moderatione, temperantia contendere, ac conniti, ne quis te ſuperet. Sic

Humanæ pugnæ.

Socrates pugnauit inſtructus ſolius naturæ armis. Sic Cato, de quo Saluſtius ſcribit, Catoni ſtudium modeſtiæ, decoris, ſed maxime ſeueritatis erat. nõ diuitijs cũ diuite, neq; factione cũ factioſo, ſed cũ ſtrenuo virtute, cũ modeſto pudore, cum innocente abſtinentia certabat. Hęc demũ eſt vera victoria vincentis, nam in alijs contentionibus neceſſe eſt prius vincare ab ira, ab immanitate, anteq̃ inimicũ vincas. prius te fatearis inferiorẽ, & fuiſſe ſub inimico, quũ te læderet. nam qui ſuperior eſt, nunq̃ attingitur damno, velut numen quoddã extra humanas iniurias & damna poſitũ. Sed quid nobis alienis exemplis eſt opus, q tot domeſticis abũdemus, Chriſti in primis, et martyrũ illius? quorũ ſi glorioſiſſ. & fructuoſiſſimas victorias admiramur, ac celebramus, illorum nos pugnas imitari fas iuſq; eſt, vt ad decoris q̃q; et glõiæ participatũ admittamur. Cedo ecq̃d ſe dei filius atq; ipſa eadẽ veritas viciſſe ꝓfitet? nõ caſtellũ aliqd', aut frigidũ ac inane opidũ, nõ infirmos, & breui perituros mortales. Ego inq̃t vici mundũ, cõfidite, quanta oſtẽdit fiducię

atq; alacritatis cauſſa,ſub eo imperatore tyrociniũ militiæ ſumus faſſuri, ſub eo diſcemus nũq̃ vinci,ſed vincere,q ſolus ipſe mũdũ deuicerit. Q, ſi ſolus tãtas & tã validas acies diſiecit, fudit, cõſtrauit, qd cẽſemus illius milites ac manũ pſen. te illo facturos? Nimirũ aderit adiutor pugnę,laudator victoriæ. coronabit ſu os,vt inquit horũ caſtrorũ miles Cypri anus, & ipſe coronabit viciſſim p illos. Hæc ſunt hoĩm,hæc Chriſtianorũ præ. lia,et cõtra hos hoſtes,hęc hominũ.Nã nec vires,quãtũcũq; augeant, tauri,aut elephãtis robur,nec animi ſecuritas par erit Leoninæ,niſi qs ab hoĩs ingenio ac natura in deſperatã aliquã feritatẽ & ra. biem degeneret. Quid q vires corpo. ris in parte ſunt bruta & viliſſ. animoſi. tas in ea pte animi,quę a belluis nihil dif fert,vt victorię harũ ptiũ laus plane ſit cũ beſtijs cõis. Quid,an nõ hoc teſtant exẽpla oĩa & ſimilitudies de bellica for titudĩe ac robore,q̃ oĩa ex belluis,ex re. bus prorſum inſanis petuntur. confe. runtur viri pugnaces leonibus, confe. rũtur apris,vrſis.eorum impetus,vẽtis, vndis concitatis,tẽpeſtatibus,fulmi.i.

pleni ſunt harũ rerũ Homerus, Vergili us, Pindarus & alĳ, qui tanto ſpiritu, ar dore, facundia bella & pugnas cecine. rũt, quanto ſi res mites, humanas, & ho minibus profuturas. nę illis humanum genus plurimũ deberet, quibus nũc ꝑ. parũ debet. Itaq; illa ſit veræ humanæ laudis victoria, quũ ingenio, iudicio, ra tione, mente, conſilio, ſapientia, virtute ſuperamus, quæ hominũ ſunt propria, nõ & cũ feris communia. Num etiã in gloria ponendum erit, bis millies mille hominũ Cæſarẽ ſuis victorĳs occidiſſe, & tantã iniuriã, ſicut Plinius dicit, factã humano generi? Alexandrũ Macedo. nẽ Seneca furioſum iuuenem appellat. Lucanus, Terrarũ fatale malũ, fulmẽq; quod ipſum Percuteret populos pari. ter, et ſydus iniquũ Gentibus. Nec poſ. ſunt victi laudare, a quo tot incommo. dis et malis ſunt affecti. nec tui victores a quo ſunt exhauſti. ita pro tanta glorię ſpe aĩo iam pręcepta ac deuorata, vel ex ecrationes reportas, vel querelas male uolentia ac odio intinctas & concinna tas. Iam quis poſſit illum vere ac ex ani. mo reuereri, quem incitatum & prope

furentem aſpicit? vnde colligit prauiſſimi cordis multa argumenta, leuitatis, imbecillitatis, imprudentiæ. Si imprudens in inimicitias deuenit, indiciũ eſt temeritatis, ſin vltro eas appetijt, acerbæ ac immitis naturę. diffugiunt amici, exhorrent atq; abhominantur proximi tantam pectoris illius ſæuiciam. & non ſecus deuitant, q̃ acutiſſ. ſpinas aut animal veneno armatũ, cuius non eſt tam peſtis pręſentanea, q̃ hominis rixoſi, & ad diſcordiam procliuis. adde fœditatẽ oris, & confuſionem verborum, vt neſcias, inquit Seneca, deteſtabile magis id ſit vicium, an deforme. idem ad alios eſt puerile, ad alios ſæuum & formidabile. nam quibus noceri poteſt, ij terrentur, & periculo quoad valent, ſe ſubducunt. quibus non poteſt, ij nõ aliter irati motus & feroces minas rident, q̃ feræ in cauea tumultuantis, aut tragœdi grandia loquentis ſub perſona Herculis vel Aiacis. Nam quid eſt contemptibilius, q̃ ferox & elatus animus ſine viribus? Equidem nihil magis miror, q̃ eſſe doctum aut prudentem vllum virum, cui hæc ſunt cognita, qui non a ſe

primũ omnium impetret, exigat, extorqueat, ne cui iraſcatur, ne de illa trãquilliſſima animi quiete deturbetur inimicicijs ſuſceptis, et diſcordia excercẽda. quę quum cuicunq; eſt homini turpis ac probroſa, tum doctos, & eos qui pro ſapiẽtibus habẽtur, maxime dedecet, vt quę omne authoritatis pondus detrahit, & relinquit ſapientiæ pcepta fidei inania, quum vident tam alienam eſſe vitam a profeſſione & dictis magnificis. quem rixantẽ & iurgantem videmus, minoris multo facimus, q̃ antea. dumq; conuicium facit, et ipſe accipit, eo illo inquinatur. atq; ex pugna nigri ac dehoneſtati recedũt ſiue victores ſiue victi. id tanto magis & certius, q nulla eſt rixa, in qua non aduerſarius aliquid pro ſe adferat, & contra te, quod tibi ſuſpicionẽ aliquã aſpergat culpæ. vt eſt nemo ſic vndiq; integer ac inculpatus, vt in eo nulla poſſit hærere nota maledicti. Quid q nec eſt tam vilis atq; abiectus vllus, tam in cõmune odioſus oĩbus, qui non habeat, qui ſibi ex affectu faueant, nulla cõſyderatione rationis & cauſæ. Quando quidẽ nec Vatinio illi, cuius odiũ pro-

uerbio locum dedit, defuere, qui illum fouerent, qui adiuuarent, euehèrent ad magnos Po. Ro. honores. Nam & Tribunus fuit plebis, & Prætor. Contra, nullus eſt adeo apud omnes gratioſus charusq́ꝫ, cuius non ſint aliqui maleuoli ac inimici, qui conuicia in illum & libenter audiãt, & facile propter odium credant etiam ab hoīe fœcis extremæ, vt qui Clodium amplectebantur in inuidiam Ciceronis, & Vatinium aduerſus M. Catonem. Quis credat, q̃ leui veriſimilitudine criminis, hominum voluntates commutantur? q̃ ideo breuis eſt a decore ad ignominiam, a gloria ad infamiam tranſitus? q̃ celeriter maledictum mittitur, quantas momento temporis vires colligit? q̃ cito hæret? q̃ ægre, q̃ tarde eluitur, ac perpurgatur? Sunt nonnulli, qui quod conuiciũ non ignorant eſſe vaniſſimũ, auditum tamẽ mandant memorię, & inſigni malicia ꝑ occaſionem abutũtur, ſiquãdo illos volunt ꝑmere, in quos eſt iactum. Inter homines eruditos eleuata tãtopere authoritate literarum, ſpreta & conculcata ꝑ eorũ diſcordiã ſapiẽtię maieſtate, audẽt

irrumpere in vetita imperiti, ingerunt ſe doctorum pugnis, arbitros faciunt certaminis, & ſequeſtros pacis. quanto artium ac diſciplinarum omnium detri mento? Lutetiæ in comicijs rectorijs, cum inter Philoſophos non conueniret, eſſetque ad pugnos & fuſtes progreſſum, vidi non ſemel prophanum magiſtratũ comitia illa moderantẽ, hominẽ quantum mihi quidem tum eſt viſum, nõ hebetem, aut indoctum, deridentem magiſtrorum & immodeſtiam in ſuffragando, & in loquendo imperitiam. Aequum fuit, vt qui ſe regere neſciebant, ab ijs regerentur, quos illis & natura & ius ac leges, & ratio ac dignitas profeſſionis ſubiecerant. Sũt quidam, qui dum ſatiſfacere huic honoris ſtultæ exiſtimationi vindicanda iniuria affectant, maiore ſe probro ac dedecore inuoluunt, ſicut captæ auiculæ, quæ dum retibus ſe ac laqueis, temerarijs agitationibus conantur explicare, arctius innodant atque irretiunt, vt ille in Hiſpania, q oſtenſo ab inimico fuſte, pro accepto ſe fuſtuarium habere eſt profeſſus, in quas ſe implicuit miſerias, dũ

iniuriam,quam non acceperat,vlciſcit: vt grauiſſ. Seneca dixerit,multos altius iniurias ſibi dimiſiſſe, dum vindicant. Quanto ille acutius & prudentius,qui cum alapam accepiſſet, clã dediſſe ſe ſimulauit.ita dum vterq; & datam a ſe,et acceptã ab altero cõtendit,res eſt plauſibili riſu extincta.q dederat,contentus fuit cõſcientia.qui acceperat, ſimulatione. Conuicium vel patientia exceptũ non hæret, vel ratione ſine ira dilutum amittit vires,ira aũt in argumentum ſumitur conſcientię.at vero qui conuiciũ gladio regerit, tam honorem ſuum lædit,q̃ inimicum,de quo ſe vlciſcitur.relinquit enim in animo cuiuſq; ſuſpicandum,quod cuiq;libet.ita nec illis ſatiſfacit,nec quum id reputat,ſibi ipſe. Chriſtiani hominis verũ ac ſolidum decus ſitum eſt in teſtimonio ſuæ conſcientiæ, et approbatione illius agonothetę dei, qui ſpectator & arbiter eſt noſtrorum & operum & cogitatuum.Non qui ſe ipſum commendat inquit ſanctus apoſtolus, is probatus eſt, ſed quem deus commendat.Magnum eſt,iuxta vetus prouerbium, Athletam placuiſſe Her.

culi.nullus erat in gymnaſio tam ambi-
tioſus iuuenis aut captator auræ popu-
laris, qui non ſe vni Herculi maluiſſet
approbari, quam vniuerſo, quamlibet
numeroſo conſeſſui. Quod, ſi in quo
nos exercemus, tantũ illius tribuimus
oculis, qui plurimum in ea arte valet,
vt orator Ciceronis aut Demoſthenis,
Apellis pictor, Medicus Galeni, quid
nos ſentire de ſpectatore noſtro deo
fas eſt? quam omnia quæcunq; vel di-
cimus, vel facimus, vel etiam cogita-
mus, quandandoquidem ſancta illa &
omnipotens maieſtas rebus eſt omni
bus præſens, ad illius voluntatem atq;
approbationem ita ſunt accurate diri-
genda, vt collimemus? Illinc ergo ho-
nor Chriſtiani hominis, non ex ſtultis,
incertis, caducis hominis vnius aut
alterius ſermunculis. Hanc ipſam vir-
tutem poſtea honor conſequetur, eti-
am minime abs te quæſitus, imo vel
reiectus interdum ac repulſus. Eſt
enim honor virtutis vmbra. Itaq; ſa-
piẽter Socrates ſuos admonebat com-
pendiariam eſſe ad laudem & ſummũ
decus viam per virtutem, ſi talis quiſq;

eſſet, qualis vellet exiſtimari. vmbram qui cupit retinere, non illam, ſed corpus eius apprehendit. Quanta eſt ad omnes ſpectantes reuerentia animi in ſua pace tranquilli? & noſtra iſta faſtigia ſupergreſſi? atq; ea deſpicientis, quæ nos ſuſpicimus, atq; admiramur? Colligantur omnia omnium & veterum & recentium ducum geſta bellorum, non ea æque laudant homines, & cum dulci quadam beneuolentia in animos recipiunt, ac ſi quid ab illis audiunt clementer, manſuete, humaniter eſſe factum. illa charitatem in tanto antea vita functos, illa plauſus, & fauorem, & gratam ſui memoriam excitant. illorum nos & libenter & ſæpe recordamur, quos deo ſimillimos eſſe arbitramur non victorijs & cædibus, ſed ſumma moderatione in ſumma potentia, vt tam parum libere ſibi per manſuetudinem imperauerint, quibus tam multũ per opes ac potentiã licebat. Q; fauorabilis et oĩm ſermone celebrata eſt illa laus noluiſſe nocere, quum poſſet, quum illud etiam,

qui nihil damni accepimus, tamen no-
cuiſſe execremur. virtus nemini vnq̃
nocuit. prodeſt etiam ſublata ex oculis,
& ocultis actionibus ſepulchro eſt ſu-
perſtes ad iuuādum. Vtrum vero Ale
xander Macedo maiorē nactus eſt glo
riam, aut in animos legentium libētius
admittitur Darium, Porꝝ, & totā Aſiā
vincens, an quum clementiſſime ſe at-
ꝙ humaniſſime aduerſus matrem vxo
rem & liberos Darij gerit, qua manſue
tudine animi id conſecutus eſt, vt vetu
la Siſigambis poſt filium & nurum &
tantas amiſſas opes durare ſuſtinuerit
in vita, nō ſuſtinuerit poſt Alexandrū.
Quin etiam nunc ob eam ipſam cauſ-
ſam bonorum principum numero non
prorſum eximitur, inter quos non ma-
gis reponitur ob victorias, q̃ Lyſander,
vel Hannibal, vel Seuerus. Etiā in pri-
uatis hominibus, & in tenuitate rerum
ex vitæ conſtantia ac perpetuo quodā
tenore intelligitur non pacem illam ex
ignauia eſſe aut ſegnitie animi ꝑfectā,
ſed ex vitæ inſtituto atꝙ animi altitudi
ne. Et fama hæc virtutis, vt ſplendor
tanquam ex quodam ortus ſole non ſe

vnius domus aut ciuitatis angulo cohibet,concluditq́;,ſed quoquo verſum radios emittit, vt etiã in abditiſſ. & maxime recondita penetret. Quanto plures ſunt humiles ac egeni homines, cõſtãtia pacis ac virtutum ampliorem cõſecuti famam, & veriorem gloriam,q̃ magni reges hominum ſtrage & bellicis victorijs? Si tanquã ad cenſum multitudo vocaretur,quæ prodirent philoſophorum apud gentes examina, quæ prophetarum apud Iudæos,quanta diuorum in noſtra religione! Nec eſt,qđ quiſquam miretur,quum in virtute laudetur homo, ĩ bello bellua.bellica laus opinionibus hominum cõſtat,virtutis vero gloria natura. Itaq́; videas laudari ac celebrari bellaces illos Annibales, Alexandros, Cæſares a perpaucis,Socrates vero,Platones,Senecas,Paulos Petros,Auguſtinos,Ambroſios vel latronibus eſſe venerabiles ac ſacroſanctos.videlicet illorum arma & bellicæ artes bonis nocuerunt,horum ſtudia et actiones oĩbus in commune ſunt vſui. bonos meliores reddunt,malos vtcunq́; inhibent, & interdum ad virtutem

exemplo ſui flectunt aut bene monendo. In magnis ducibus ardorem quendam animorum igne volucrem, vt ille dicit, laudant, in ſapientibus & ſanctis viris, velut numen quoddam illis clauſum pectoribus adoramus. Quanta veneratione mens noſtra vnius eiuſmodi occurſu viri imbuitur, vt ei non parere velut numini celitus delapſo nefas habeatur. & illi nonnunquam a nobis impetrent, quod nec leges ciuitatum & minaces illis pœnæ additæ, nec principum potentia ferro & præſenti morte armata. Tumultuãtes conciones, quas nec prçconum voces ſilentia indicentium, nec lictores & faſces magiſtratuum, nec magiſtratus ipſi & minæ carceris, nec immiſſus in turbam miles ſedauit, quemadmodum eleganter Virgilius inquit,

Pietate grauẽ ac meritiſ ſi forte viꝝ quẽ
Cõſpexere, ſilẽt, arrectiſq; auribus aſtãt,
Ille regit dictis aĩos, et pectora mulcet.

Idcirco imperioſius eſſe imperiũ quieti & tranquilli animi experimur, q̃ præferuidi ac turbulenti.

Peragit tranquilla poteſtas,

Q đ violẽta neq̃t, mãdataq; fortius vr-
Imperioſa quies. (get
Quid de diuturnitate loquar? Ingẽtes victorias, clades, vltiones, non ſolum qui paſſi ſunt, conantur hominum memoriæ eximere, quia coniunctas eſſe cum aliqua ſua ignominia arbitrantur, verum etiam ijdem ipſi, qui fecerunt, confundi eiuſce rei notas, & deleri recordationem cupiunt, vel ad tollendã ſuſpicionem ſuę crudelitatis, vel ad ſarctam & reconciliatam amicitiam ſolidandam, ne tanta ſæuarum ſuperſint inimicitiarum veſtigia. & alioqui ſine hominum cura hæc omnia tempus conſumit, vtiq; eſt e re hominum penitus aboleri. At exempla manſuetudinis, tolererantiæ, modeſtiæ, moderationis, quam omnes extendi ac propagari cupimus? conſignamus litteris, exprimimus picturis, narramus alij alijs. & quia libenter, ideo crebro. tradunt parentes filijs, magiſtri diſcipulis ad imitationem virtutis. vt eiuſmodi factorum memoriam neceſſe ſit eſſe immortalem, & eſſe hominum generi conducit. Equidem de iſtis, qui

per bella & diſcordias magnitudines falſas quærūt, audire peruelim, num ſit aliquid in mundo maius, q̃ proxime ad diuinę naturæ ſanctitatē, maieſtatem q; accedere? At huc manſuetudine, clementia, & pace peruenitur, nihil eſt eni mitius numine. & cuius potentiæ vim ac magnitudinem ingenia noſtra non capiunt, hunc potiſſ. conſtat de clementia eſſe admirabilem. Quænam eſt iſta inſana feritas exiſtimare deiecti ac degeneris eſſe animi, parcere aut pacem petere? ergo vilis & degener deus, qui toties a nobis offenſus & ſanctis ſuis legibus violatis ad pacem & amicitiam vocat? conuertimini ad me clamat idē ipſe & ego cōuertar ad vos. An nō inter ipſos quoq; hoies, quo quiſq; eſt excelſiore animo, hoc eum ad ignoſcēdum proniorem experimur, minusq; iniuriarum perſequentem. quod in generoſis feris videmus contingere. quippe leones, & vrſi, & elephanti minus iniurias ſuas ſentiunt, minus perſequūtur, quum contra timida animalcula inſtent, & ſæuiant in proſtratum. An vero humaniorē exiſtimari in honoratio-

rem oportet, & ſapientia in ſtultitię eſt numero collocanda? plane oſtendimus nos diaboli diſcipulos id ſolum habere in precio, q̄d illi maxime placet. Apud Indos narrant noſtri nautæ eſſe quaſdā gentes, quæ inter bona vitæ huius, ſolā numerent concordiam, & duobus diſſidētibus tam eſſe honeſtum, qui prior occupet pacem, quam is inter nos eſt probro atq; ignominiæ obnoxius. quāto illi ſapientius ſolo naturæ magiſterio, quam nos tot litteris & libris & cęleſti philoſophia ad ſcelus abutentes? Indos ergo ſimiliores fecit deo natura, q̄ nos īſtitutio? Eſt ne aliquid magis in tanta potentia beneficium, q̄ deus, qui infinitas illas ſuas vires nunquam ad nocendum oſtentat, ſemper iuuando & beneficijs immenſam eſſe ſuam potentiam declarat. Contra noſtri homuli ad principatum, & res adminiſtrandas euecti, nocendo patefacere volūt, quantum poſſunt, quum alioqui nihil ſit facilius etiam infirmiſſimo quam lędere. vera magnitudo beneficijs oſtenditur. nam prodeſſe, hoc demum eſt poſſe. Quum Lacedæmone nuncia-

tum eſſet Olynthum eſſe a Philippo euerſam, Aegeſipolis Cleombroti filius ſapienter ſubiecit, Atqui talem ille vrbem nunquam condet, nimirum ſignificãs nõ protinus Philippũ magnũ aut potentem debere cenſeri, ꝙ Olynthum bene conditam & conſtitutã deleuiſſet, ſed ſi alteram vrbem illius ſimilem conſtrueret ædificijs, fundaret legibus. Nam ciuitatis ſtatum ſubuertere, & vrbem excindere ſeditioſus poteſt ciuis, piſtor vel nauta de fęce vulgi, vt his proximis oſtẽſum eſt Hiſpanię motibus, at condere, erigere, fundare, conſtituere, hoc demum eſt magni viri & præcellentis. Hæc quidẽ, quæ ſunt a nobis adhuc dicta, extra hominem natura poſuit. accedamus propius. Sunt in homine partes duę, corpus & anima. Corpus velut ægrũ nõ poteſt ſine continuis medicamentis viuere clauſis terra & mari itineribus, vt quibus nobis opus eſt, nequeant importari, & domi vero depopulato agro ac exciſo non poſſumus ijs rebus ali, q̃ ſalubritati ſunt corporꝫ neceſſarię. Quid ſi obſideamur, et deliberatũ atq; obfirmatũ ſit deditionẽ

Corpus

non niſi in rebus extremis ac deplora-
tis facere, ibi cibos ī corpus ingerimus
tetros, & ſolo nomine abhominandos.
quoties legimus clauſos toleraſſe ſe
equis, canibus, felibus, quoties muri-
bus. quum Athenæ obſidione preme-
rentur a Demetrio, qui ſe Poliorceten
cognominabat, tam dira fuit fames, vt
ob murem forte e tecto delapſum mor
tuū, pater & filius ferro dimicarint, &
quidem Philoſophi. Nuper in Gotha-
lonia muribus ſe bellis gallicis aluerūt,
quibus quærendis etiā domus diruebā
tur. Nec res eſt obſidētibus cōmodior
vaſtato ab eiſdem agro, conculcata in
herba ſegete, corruptis frugibus. vel
clauſa hoſtium armis regione, vel quū
in hoſtico habentur ſtatiua, & obſeſſo-
res odio vicinarum gentium laborant.
Itaq; in caſtris ea eſt vita, quam ne ca-
nes quidem perferrent, quantumcun-
q; vincti, quin abrumpere omnia, quæ
cunque remorantur, conarentur, vt
diffugerent. Eſuriendum eſt vnum at-
q; alterum diem, aut ſe tolerandum ci-
bo exiguo atque eo fœdiſſimo & auer
ſando, & quem nemo intueri ſuſtineat

apertis naribus, qualem etiam ſus obeſiſſ.faſtidiret. & eo loci, vbi etiam ſi delicatiſſimas habeas epulas, ſalubres eſſe corpori non queant in cœno, inter ſaniem, & tabum, inter cadauera. Carolo Burgundię duci nocte, qua ad montem Hericum vicit, trepido adhuc, nec ſatis victoriæ ſuæ fidenti menſa eſt humi appoſita. & tria aut quattuor cadauera ſubducta ex eo loci, vt eſſet vbi princeps ſederet victor. tum vnus aut alter faſcis allatus ſtraminis. ibi feſſus e labore prælij, & ſaucius, & parum ſecurus ſumpſit eam cœnam, qualem cōijcere quiſq; poteſt illo & loco & tempore & rerum motu potuiſſe apparari. Sæpenumero non cibo veſcimur, ſed quacunq; materia in ventrem ingeſta. vt quum Cæſar ad Dirrachium obſideret Gn. Pompeium, inopia commeatuum Cæſariani milites quicquid terræ affixum inuenerunt, pro alimento ſunt vſi. In exercitu M. Antonij m̄ viri, quē contra Parthos ductabat, abſumpto q̃d habebant frumento, & hordeaceis panibus argento repenſis, tam fœda fames exercitum inuaſit, vt quicquid in

agro radicibus hærebat, euulſerint ad eſum. inciderunt in herbam, quæ alienatos homines, & mente captos eiecta bili enecabat, qua peſte plurimi ſunt de ſyderati. quoties ventum eſt ad lora ma defacta, quoties ad humana corpora decimo quoq; in ſortem vocato: vt in exercitu Cambyſis, quem in Aethiopiam ducebat, Belliſario Iuſtiniani duce cum Oſtrogotthis in Italia bellante tanta fuit annonæ penuria, vt ſe hominum cor poribus coacti ſint tolerare. Nec vnicum eſt malum cibi inopia, ſitis quoq; infeſtat. ſicut in reliquijs Pompeianis, quas Cato per Africæ deſerta tranſtulit in regnum Iubæ. In mari & fames & ſitis eſt atrocior, quod celerrime omnia corrumpuntur, nec eſt effugium inter vndas, vt ſaltem fuga liceat præſentem vrgentemque perniciem euadere. Et iſtis ſic paſtis detrahitur credo labor, aut habentur mollius corpora tam maligne alita. perferenda centurionum atque aliorum ducum & verba ſuperbiſſima, & verbera grauiſſima. cubandum humi, ſub dio, interdiu nocte, in æſtu, in pluuia, ſæpe in foſ

ſa aqua plena, tranandi verticoſiſſimi fluuij, cædenda robuſtiſſima ſylua, luctandum cum dumetis & vepretis denſiſſimis, & cum natura ipſa rerum, portandum vallum, ducenda foſſa, aggeranda ſaxa aut harena, conſtruendum, diruendum laborioſiſſime, & inter volitantes ſagittas & bombardarum glandes. baiulanda impedimenta humeris & dorſo vt mulis, nec ea appellatione carent, qui re id præſtant, muli nominantur Mariani, inſtituto C. Marij. & hæc illis patienda, qui in caſtra tanquam in aſylum quoddam quietis & ocij, odio laboris ac artium bonarum confugerunt. Itaque illud ſunt nacti iuſtiſſimum deſidiæ præmium. Prætereo cœli iniurias, æſtus, calores, imbres, & in mari tempeſtates, quibus maximæ ſunt ſæpe claſſes iactatæ ac eliſæ. ex quo verbo venit mihi in mentem loci cuiuſdam Senecæ in naturalibus quæſtionibus, quē equidem propter ſententiæ grauitatem, & gratiam verborum non grauabor adſcribere. Quæ nos, inquit, dementia exagitat, & in mutuum compellit exitium? ve-

la ventis damus bellum paraturi, & pe
riclitamur periculi cauſſa. Incertam for
tunam experimur, vim tempeſtatum
nulla ope humana ſuperabilem, mor-
tem ſine ſpe ſepulturæ. Non erat tanti,
ſi ad pacem per iſta veheremur. Nunc
quum euaſerimus tot ſcopulos laten-
tes, & inſidias vadoſi maris, cum effu-
gerimus procelloſos deſuper montes,
per quos præceps in nauigantes ven-
tus impingitur, cum inuoluto nubi-
lo dies, & nimbis ac tonitruis hor- *aliàs tonitribus*
rendas noctes cum turbinibus diuul-
ſa nauigia, quis erit huius laboris ac
metus fructus? quis nos feſſos tot ma-
lis portus excipiet? Bellum ſcilicet,
& obuius in littore hoſtis, & truci-
dandæ gentes, tracturæq; magna ex
parte victorem, & antiquarum vr-
bium flamma. Quid in arma cogi-
mus populos? Quid exercitus ſcri-
bimus directuros aciem in medijs flu-
ctibus? Quid maria inquietamus, pa-
rum videlicet ad mortes noſtras terra la
te patet. Nimis delicate fortuna nos tra
ctat. Nimis dura dedit nobis corpora,

felicem valetudinem. Non depopulat̃ nos caſus incurrens. Emetiri cuiq; an. nos ſuos ex commodo licet, & ad ſene ctutem decurrere. Itaq; eamus in pela. gus, & vocemus in nos fata ceſſantia. Miſeri quid quæritis mortem, quæ vbi q; ſupereſt? Petit illa nos & ex lectulo, ſed innocentes petat. occupabit nos in noſtra domo, ſed occupet nullum mo. lientes malum. Sic Seneca. Hinc in ca. ſtris ciborum, & victus rationi certiſſi. ma parata eſt lues. nihil eſt, q vetera po nam exempla. nunquam diſſolutus eſt ſine graui aliquo & deteſtabili morbo exercitus, ſępe etiam nouo & inaudito videlicet λοιμὸσ μετὰ λιμόν, vt eſt in græ. co prouerbio. Fieri aliter nequit, quo minus affligatur tanta inedia, & eiuſ. modi alimentis valetudo, & corrupta morbo tot corpora contagiem ſuam in vicina tranſmittant. & vt ſunt cibi inſoliti atque a natura corporum no. ſtrorum abhorrentes, ita morbi quo que fœdi, abhominabiles, & nun. quam antea cogniti. vel ipſa tam diu. turna inedia, quum reditur ad prio. rem & conſuetã victus rationẽ morbũ

Morbus poſt famem.

generat,& ſæpiſſime præſentaneã perniciem ac interitũ adfert. vt Perpiniaci ſoluta obſidione,quum liberi iam & in campos egreſſi,cibum ac potum largius ſumerent,plurimi ſubito vitalium compreſſu expirabant. & proceſſiſſet longius ea peſtis,ni diæta occurſum fuiſſet a medicis. Sed recedamus pauliſp abello & caſtris,in ipſis vrbis tectis,& ſub toga feruor ille iræ & æſtus cordis vltionẽ expetentis,concutit velut tormento quodã animos & corpora. Nã dum in hoc tanquam corporis carcere animæ noſtræ incluſæ detinentur, permagna eſt illis cum corporibus connexio ac colligatio, vt impetus & commotiones vehementes,non illum ſolũ in quo fiũt afflictent, ſed etiam vtrũq;. Hinc et affectus alij atq; alij in animum ex corporis habitu dimanant,vt ex animi affectionibus morbi in corpus,atq; etiã hominis interitus conſequatur.Sic obijt L. Sylla Puteolis dum in Graniũ quendã Puteolanum ardentius excandeſcit. De lætitia, de mœrore, de metu infinita ſunt exempla,nec de ira paucio ra. Nec corpus curamus, dum in æſtu

illo ex anxietate oblitinoſtri vel vltio-
nis cupidine anhelamus, vel metuen-
tes nos contrahimus. Oblituſq; ſui eſt
Ithacus diſcrimine tãto, nec vlli nos lo
co,nec homini,nec cibo credimus.Er-
go,quod ſumitur, q̃ poteſt eſſe in tanta
perturbatione mẽtis vel ſalubre vel iu-
cundũ? Iam vita ipſa,et libertas,& ſalus
ſemper eſt ſub ictu,ſiue in caſtris,ſiue in
vrbe, quia inimicis perpetuo pendet
vtrinq; hamus occaſioni ſuæ intentus,
& impetũt mutuo fuſte,ſaxo,ferro,fun
da,arcu,ſcorpione,bombarda, cunicu-
lo,veneno. Addunt his tot artes,aſtuti-
as,fraudes. Nec in acie inter volitantes
glandes,aut ingentes bombardarũ glo
bos licet, vel leuiter commutato loco
præſentẽ mortẽ declinare. cadendũ eſt
tibi vel a bombarda icto,vel a ſocio,quẽ
tua es dilaceratiõe in idẽ fatũ tracturus.
Extra aciẽ vero quis euitabit tã intenta
et vigilantia ad nocendũ ingenia,tanto
periculoſiora,quanto magis vicina? ad-
uocant̃ oẽs nerui ingenij et rationis,ex-
cogitant̃ tot artes, & lædendi viæ.bene
ageret̃ cũ humano genere, ſi tã intentã
curã,& continuũ in bonis artibus labo-

rẽ collocaret. Didicerũt iã hoĩes & vſu continuo, & aucta indies rabie odiorũ, ita habere viles hoĩm animas, vt a cane & ab hoĩe offenſus magis dubitet canẽ occidere, q̃ hoĩem. Quid ego furorẽ illorũ commemorẽ, q dũ inſtruunt̃ ad cõcurſum acies, ingentis cuiuſdã muneris loco a ducibus ſuis petũt, vt primi collocentur, hoc eſt primi oppetãt mortẽ, ita meritorũ ſuorũ & laborũ oĩm abunde relatã eſſe ſibi gratiã præ ſe ferũt. Nõ eſt hæc fortitudo, ſed ſtultæ gloriæ cupido incõſulta. Miſerũ q̃d laudabũt? cadauer iã nõ ſentiẽs? q̃d refert ſiue laudẽt illud, ſiue equũ tuũ. at qui nã hoĩes laudabũt? ij quorũ ipſe nõ ignoras eſſe ſtultiſſ. & inſipientiſſ. vt veræ virtuti teſtimoniũ nõ poſſint reddere, quia nec iudicãt, nec ſi iudicẽt, q̃bus ſit verbis opus, extollãt. et illis ipſis fortaſſe nõ licebit te laudare occupatis maiore malo, aut factũ aliq̃d, q̃d ad victoriã maius attulerit momentũ, tuum illud primũ obſcurabit, & face lucerna obruetur, aut non erunt, qui laudẽt cæſo exercitu, aut certe conſcij virtutis tuæ. Sic enĩ libet nominare, illorũ vocabulis, qui viros bonos nominant *Milites primi in acie*

iracundos,ſuperbos,crudeliter animoſos,& ſæuitiã virtutẽ, ſed fac loqui. Q́ loquentur diu?poſtridie non meminerint ſcortis & aleæ ſuæ intenti. Quanto aliter in concordia affluit copia rerum omnium beatiſſima, & eorũ quæ intus in agro proueniũt,& quæ foris importantur,quum ſunt omnia ſalubria ex ſe, tum vero fiunt ſalubriora & ex cœlo a contagijs puro,& ex cuiuſq; animi trãquillitate et quiete. Videre eſt maciẽ et pallorẽ inuidentiũ,aut diſcordiũ,quorũ corda offenſæ dolore,aut vindictę cura et cupiditate coquunt̃,q̃ foras affectus promicat, & ſigna ſui in facie & toto corpore ſparſa imprimit: contra,ijs quibus intus pax eſt,lætitia in aſpectu ipſo intelligitur,de quo ſunt illa viri ſapientis in ſacris parabolis,Melior eſt buccella panis cum gaudio,q̃ domus plena victimis cũ iurgio. Animus gaudens ætatem floridam facit, ſpiritus triſtis exiccat oſſa. Profecto nõ minorem excitat in aĩo diſcordia tempeſtatẽ,q̃ quũ venti velut agmine facto, vt inquit Poeta, Qua data porta ruũt,totumq; a ſedibus imis Vna Eurusq;,notuſq;,ruũt creber

ꝙ proceſſis Africus,& vaſtos voluunt ad littora fluctus. Non poſſum aptiore ſimilitudine motus in animo diſcordię ob oculos proponere. ita cunctæ pariter tempeſtates,& perturbationes partim a ſuperbia excitatæ, dũ nocere,partim a ſollicitudine dũ ne noceatur ſibi, vitat,& cauet,tumultuant, vt venti illi in anguſto,& qua data porta ruũt. Nec aliud exiſtimãda eſt cuſpis illa,qua Aeolus montem impulit, q̃ mucro diſcordiæ. Q, ſi huic immani ac ſęuę cupiditati vires ſint additæ, tum fit illud, quod alibi Poeta idem canit, Ipſe pater media nimborũ in nocte coruſca Fulmina molit̃ dextra, quo maxima motu Terra tremit. fugere ferę,& mortalia corda Per gentes humilis ſtrauit pauor. Nullus diſcordia nunciata,relinquitur affectus in animo qetus aut ocioſus. Videre mihi videor illum,quẽ Romani Gallicum aut Italicum tumultum nominabant,in quo nullæ valebant vacationes nec ſtipendiorum emeritorũ, nec ætatis,nec dignitatis, quin omnes etiã viri conſulares irent ad ſaga. Prima omniũ conſurgit ira tanta interdum,vt ex ea in

furorē breuiſſ. ac facillimus ſit gradus quemadmodū in Hercule et Aiace. nec Ennius iniuria iniciū furoris dixit eſſe irā. Tū inuidia affectus teter, ac rabidus Hinc mœror, ſpes, lætitia, metus. Quippe neceſſe eſt metuat multos, quē multi metuunt, vt ille dicit. Quales ſint tyrānorū metus ac terrores idē ipſi declararunt, vt doctus homo & ingenioſus Dionyſius Syracuſanus, qui amicū opes ſuas, & fortunas, & regiam dignitatem laudantem, vt ſpecimen eiuſmodi vitæ ſumeret, collocari iuſſit in lecto ornatiſſimo, & regio more atq; apparatu conuiuium inſtrui. e lacunari vero ſupra ceruicem illius acutum gladium ſuſpendi de ſeta equina. et quanq̄ non omnes ſūt fortuna tyranni aut reges, omnes tamē qui inimicitias exercent, & metū faciūt in eadem ſunt pauoris & formidinis cōditione. Neq; enim ſolus ille Dionyſius filias habebat ſuſpectas, aut ſolus Pheręus Alexander vxorem. in quamlibet humili tecto & tenui fortuna trepidandū, metuendum, ex pauescendum eſt diſcordi. Et quemadmodum nec amicis, nec notis, aut propinquis fidimus,

ita nec tutos nos eſſe arbitramur a rebus coniunctiſſimis, quæq; vel idē ſint nobiſcum, liberis, & vxore, videlicet non ignari, quot mariti ſint ab vxoribus, quot parentes a filijs proditi & vēditi. quodq; magis mirandū ſit, filij a parentibus, dū vel iræ ac diſcordię ſuæ ſeruiunt, vel manus ſuas alienæ diſcordiæ accommodant, Nulla eſt in animo vnquam pax, aut quies, ſed curæ irrequietæ, & anxia ſollicitudo, omnia ſemper tumultu plena, & panicis terroribus. Nam ſicut per nebulam intuentibus omnia videntur eſſe maiora, q̃ re vera ſint, ita per iram, aut metum, & diſcordiam iudicantes omnia grauiora eſſe & atrociora cenſent, verba, facta, geſtus. omnia in peius interpretantur ſtimulata mente odij ac ſimultatum œſtro. Itaque voces & ſonitus omnes anxij & ſuſpenſi captant, oſtij ſtrepitum, felis vocem, ſoricis ſtridorem impetū eſſe irruentis inimici ſuſpicantur, arborum vmbras armatos hoſtes. & fugiunt nō inimicos, ſed ſuam ipſorum mentē, hęc ſibi confingentē ex terrore.

nec vlla eſt tam leuis per noctem commotio aut ſonitus, qui nō male quietos ſomnos interrumpat, vt non ſolum inquieta ſit vigilia, ſed ſomnus ipſe nomē illud ſuum quietis iucundiſſimū amittat. nulla mortis mentio, quæ ipſos non exanimet. gladium, venenum, arcum, bombardam, vel ſi nominetur, imminere ſibi ac ſupra caput inſtare ſuſpicanť. Auertit ea cogitatio animū, vt nunquā adſit rebus præſentibus. Itaq; nec tempus anni vernū, & illa camporū amœnitas atq; auiū concentus, nec vlla alia harmonia; nec conuiuia, nec amicorū colloquia ſuauia eſſe poſſunt animo, id eſt, lætitiæ & ſuauitatis fonte corrupto ac venenato. ſeq; omnibus priuat voluptatibus, quū intus calamitates cuncta obſideant, vt nullum cibi genus gratū eſſe poteſt ei, cuius palatum febre & bilioſo eſt humore deprauatū. Eſt ne hoc viuere? an torqueri, nec finem inuenire tormentorum? Hæc ſunt furiæ illæ ac intemperiæ animorum, quas poetæ ardentibus facibus conſceleratorum hominum mentes perſequi nō tam finxerunt, q̄ imagine quadam quid homines

Furiæ.

paterentur, oſtenderunt. nec re vera alia ſunt apud vita functos ſcelerum, & male actæ vitæ ſupplicia. At in concordia nihil non eſt gratum & dulce, tali condi tura cibis omnibus infuſa. etiam hybernæ tempeſtates, quoniam intus eſt ſerenitas, quæ tempeſtatem illam procul ab animo eijcit ac depellit. etiam inconditi atq; abſurdi ſoni, quoniam interior harmonia efficit, ne abſona illa exaudiantur. etiam cum ijs, qui nos odio proſequunt̃ congreſſus & confabulationes, quoniam amor, qui animum occupauit, exterius odium nõ aliter colliquefacit, q̃ ignis ceram. Hoc vidit vir ille prudentiſſimus, qui in lite decẽ ducatorũ milliũ cauſſam aduerſario ceſſit, ꝙ diceret pecuniã præſertim tantam ob voluptates modo quæri, at ſibi plus paratũ iri, voluptatũ ceſſione illa & renunciatione controuerſiæ, q̃ pecunia victa lite. Nec mihi nec aduerſario tã ſum, inquit, hoſtis, vt pecuniæ illius ſpe tam duram acerbamq; vtriq; noſtrum fabricer vitam. Inſtrumentum vitæ eſt pecunia. At homines miſeri, qui ſequunt̃ lites prius moriunt̃, q̃ viuãt. & quum vita ſit deinceps

incerta, ipſi eam in præſens certa morte mercantur. Denique vt inferorum imago eſt diſcordia ad viuum expreſſa, ita concordia cœleſtis vitæ, & guſtus quidam ſempiternæ illius beatitudinis. Ingeniorum nullus eſſe per diſcordiam poteſt cultus. Artes illæ cellulariæ & quæ manus operi admoliuntur, iaceant neceſſe eſt ſublato quæſtu, hoc eſt, earum honore ac precio, commeatibus intercluſis, quum aliud nec emitur, nec habetur in precio, niſi quod quottidianis & ineuitabilibus neceſſitatibus ſeruiat. Nec eſt, qui vel eas artes, vel has magis ingenuas tradat, aut percipiat, in bello demerſis omnium animis ac cogitationibus, in cura belli & ſollicitudine euentus. Næc eſt vnde alantur, eruditionem traditurus & accepturus in publica omnium egeſtate, aut certe parſimonia, quum nullæ ſint tantæ opes, quæ bello vel mediocri ſufficiant. Sed qualiſcunque occuparit animum diſcordia, ſiue publici belli, ſiue ciuilium factionum, ſiue priuatarum & inermium ſimultatum, nec docere præceptorem ſinit, nec auditorem addiſcere, nec patrem de inſtitutio-

Cultus ingeniorum.

ne filij prudenter conſultare. Quomodo philoſophabor, inquit Græcus ille, in quem ſemper incumbit ſeruitutis, paupertatis, mortis metus? Nec foris exaudiri ſapientis hominis vox poteſt, quum armis vniuerſa perſtrepant, & tumultu ſint plena. Sed carmina tantum, inquit Poeta, noſtra valent Lycida tela inter Martia, quantum Chaonias dicunt aquila veniente palumbas. Nec intus poteſt aliquid audiri, atq; intelligi, quũ maior adhuc in animo agitetur tempeſtas, & vaſtiores clamores omnia confundant, tumultuante illic diſcordia, quibus obtunditur mens, ne quid exaudiat aliud recte ac ſapienter dictum. Quã multi magnis & præſtantibus ingenijs præditi, longiſſime in artes ac ſapientiam potuiſſent progredi, niſi auocati eſſent diſcordijs, retracti cura inimicitiarum, qua publice, qua priuatim. multa ſunt vtriuſq; rei exempla, ſed de publicis diſſidijs notiora etiã in principibus viris Alcibiade, Alexandro, Iulio Cæſare, Germanico Druſi filio. Iam vero quẽadmodũ oĩa concedũt in mores victoris, & volũtas regentis eſt ꝑ lege, et vita

pro exemplo,ita vbi furor omnia occu pauit,non ſolum ea facit ſui iuris,ſed ſapientiam,modum,moderationem deriſui eſſe,& haberi ꝓ inſania. Ergo contempta,deſpectaque omni ſapientia & mentium cultu, libri proculcati & pro nihilo habiti,tanquam vilis pręda & ſarcina,inutilis vel ferro vel diſcerptione, vel igne ſunt abſumpti. Hinc tanta bibliothecis clades, & tot deſyderantur magnorum authorum monumenta, quibus amiſſis,dici nõ poteſt quantam ſtudia & artes omnes plagam acceperint,vt bellis Gotthicis,Alanicis,Agarenicis.nec exigua, vt credi par eſt, librorum iacturanunc Roma capta & direpta.Pace opus eſt,quiete,concordia, vt ingenia excolantur,& vigeant artes. quieſcendo,ſicut eſt apud Ariſtotelem, paratur ſapientia, non motibus & perturbationibus animi.haud aliter q̃ in turbulenta aqua nihil videt̃,quæ clara perſpicuaqꝫ,dum quieſcit,& piſciculos & calculos in imo oſtendit. In Po.Ro.q̃ diu ille vicinis bellis & proximo terrore eſt concuſſus,nullæ omnino fuerunt litteræ,videlicet vſqꝫ ad finem belli Pu.

nici ſecundi. liberatus et defunctus propinquis bellis reſpirauit eius animus, et vacauit ei litteras atq; humanitatē, hoc eſt, vnicū paſtum ſuum requirere. Quicquid enim fuit literarum in illa gente, id totum a domita Carthagine vſq; ad Antoninos floruit. Et nuper renaſcentes in Italia literæ quaſiq; longo poſtliminio domum reuertentes, ſecedere nunc & latere ſunt coactæ, concuſſa & diſcerpta tot nationū bellis Italia. Hiſpania mea a prima ſua origine in regulos, & proinde in continua bella diſſecta, rudis atq; agreſtis litteris, & omni pene humanitatis cultu caruit, pace vero per Romanos parta, & diuulſis illis partibus in vnum velut corpus redactis, litterę atq; eruditio fuit tanta, vt certare cum ipſa Roma poſſet, ſiue cognitione rerum, ſiue ingeniorū acumine, quod ſatis abunde q; teſtantur monumenta litterarum, quæ ſunt ante Gotthorum aduentum ab Hiſpanis conſcripta. Poſt Gotthos & Agarenos nunquam Hiſpania de manibus arma poſuit, ideo tam rara illic eruditio, & ſi qua erat, ſordida & de fęce hauſta, Nunc vero vbi ſublatis per

petuis hoſtibus, qui octingentos pro-
pe annos in viſceribus illius, tanquam
grauiſſimus quidam morbus hæſerant,
arma abs ſe in alias nationes conuer-
tit, partaque eſt aliqua domi quies. in-
cipit ad priſtinum illud decus aſpira-
re, & ornamenta illa ingeniorum tam-
diu amiſſa per veras, ac ſolidas diſci-
plinas requirere. Hoc idem Galliæ
contigit, hoc Germaniæ, & cæteris
nationibus ac prouincijs. quippe
nulla ars, nulla diſciplina ex illis præ-
ſtantibus, & quæ in animis ſitæ, ani-
morum vi atque actione exercentur,
vel percipi poteſt recte, vel ad alios
perferri, eo deuincto atque impedi-
to, quo vno conſtant, nempe animi
ac mentis lumine atque acie. vtique
nec viles illæ, & quas manuum ope-
rationibus tuemur colligatis manibus
& externis ſenſibus, vel extinctis pe-
nitus, vel viciatis. Quod ſi quis mor-
bus pictoris, aut celatoris, aut agricolæ
manus inuadat & conſtringat, rege-
re digitorum articulos, vt non queat,
ſi muſici aures, quomodo artem illam
tuebitur ac præſtabit, quam profite-

tur? Eundem ad modum res ſe in ingenuis habet artibus, & ſtudijs totius philoſophię. Si enim vis illa & quaſi mentis oculus, odij atque iracundiæ puluere ac nebula obductus eſt, penetrare ad recti verique diſpicientiam, vt non valeat, nec percipere poterit illam inuentorum a maximis ingenijs ſubtilitatem, nec tradere. Ita videmus a præclaris ingenijs, quum in eruendam veritatem alicuius rei altiſſimæ obrutæ ac reconditæ incumbunt, quæri loca quietiſſima, & ab omni turba ac ſtrepitu remota, eligi tranquillitatem & ſilentium illud noctis perpetuum. Sed quid iuuabit pacata eſſe procul omnia, ſi proximus vicinus, ſi etiam contubernalis ebrius vociferetur, & clamoribus inconditis atque abſurdis omnia repleat, ac confundat? ſi curæ interturbent, ſi quiritetur ira, ſi pungat, ſi ſollicitet, ſi vexet, atque infeſtet odium. Percurrat quis per artes ac diſciplinas omnes, inueniet vnamquamque quietē animi exigere, ſine qua defungi officio nō poſſit.

In Grammatica, illa rerum & verborũ cognitio, illa reconditorum ac dificiliũ apud Poetas, Oratores, hiſtoricos, locorum inquiſitio, atque intelligentia vacantem alijs curis animum requirũt. Quid carmen pangendum, an nõ Poetas vel diuino quodã afflatu inſtinctos in nemora & loca ſilentio, ac ſolitudine venerabilia mittit, in quibus ſacræ habitant muſę? Carmina, inquit Ouidius, proueniũt animo deducta ſereno. Carmina ſeceſſus ſcribentis & ocia quærunt. Horatius queritſibi occupato in tantis turbis & clamoſa ciuitate nõ licere carmen componere. Ideo Poetæ grande aliqd mandaturi chartis, degeneres recedere optant curas, et ſe terris ac nubilis eripi. Dialectica purum atque exactum iudicium poſtulat, minimeque affectionibus vel detortum, vel obſcuratum. nihilque diſputantibus æque obeſſe docet Ariſtoteles, vt ira incendi. Orator vel odio tumens, vel ira inflammatus, quid dicet ingenio & eruditis auribus dignum? effundet furore plenos clamores, & tumultu omnia replebit. & quum nulla ſit ars, quæ ira

prudentia nitatur, vt oratoria, nullam ab affectibus, ab odio, ab inimicitijs, ab animi commota atq; efferueſcenti iracundia longius cõuenit abeſſe, quę oĩa ſi mentem occuparint, procul inde prudentiam omnẽ abigent, atq; expellent, ſine qua, oratoria inſania eſt, nõ res grauiſſima ac præſtantiſſima. Mathemathicæ artes in ſacros ſeſe mentis receſſus & venerandum ſilentium recipiunt, vt vel in medio prælio & vrbis oppugnatione, quum iam hoſtis murũ et portas tenet, iam faces ædificijs admouet, pax & quies ſit in animo mathematici, qualem in Archimede fuiſſe accepimus, quum Syracuſę a Marcello caperentur. Quid, ea philoſophia, vel quę eſt de cõtẽplatione naturæ, vel de moribus, poteſt ne a cõcitatis, et cõcuſſis animis pcipi ac teneri? Qui naturę rerum cognitioni erãt dediti, nõ ſolũ publicis rebus oĩbus & priuatis renunciabant, verũ etiã ſuo ipſorum corpori, vt non modo vanitatẽ iniuriarum vllam, ſed nec morbos nec incommoda ſentirent, vix etiã dolores acerbiſſimos, vt poſuiſſe hic ſenſus omnis corporis viderentur, dum ſe

in peregrinationem naturæ dabant & per cœlos ac elementa vagabantur,ſic Thales,ſic Pythagoras,Democritus et alij fere vitam ediderunt ea mente atque inſtituto ingeniorum & actionum. Iã ea quæ mores & hominum animos ad pulcherrimum habitũ componit, quũ tota ad quietem quandam & dulciſſimum pectoris contentum pertineat, quomodo inagitato & perturbato inimicitijs corde ſedem & domiciliũ ponet. Quis philoſophiam hanc vel aſſecutus eſt in Gręcię populis primus,vel tradidit? niſi ille Socrates hac ipſa de cauſſa ſapientiſſimus nominatus & habitus, in cuius animo incredibilis erat altitudo ad deſpicientiam iniuriarum. tanta & tam pertinax quies, vt eodem oris habitu & ingredi domum ſit ſolitus & domo egredi.ita affectus ſuos omnes rexit,habuitque in manu & poteſtate ſua,vt prope caruiſſe illis ſit creditus.Iuris prudentia ex hac ipſa eſt diſciplina genita.quid aliud ſunt iuriſconſulti,q̃,ſicut Vlpianus ex Celſo dicit,ſacerdotes boni,æqui,antiſtites iuſtitiæ,prę ſides legũ,patroni iuris.Si norma hæc,

quã rectiſſimã eſſe cõuenit inflectatur, ſi inficiatur venenis fons concordiæ, ſi ipſi inimicitijs & odio imbuãtur, pacis & beneuolentiæ tutores, quid reliquũ erit miſeris ciuibus ſpei, quũ amiſſus ſit vnicus ex tempeſtatibus portus iuſtitiæ. & tam publicæ quietis, q̃ priuatæ. ſi ipſi qui iniuriarũ depulſionem profitẽtur ac promittunt, paratos ad faciendã gerunt animos? Quomodo quid rectũ ſit, metiet̃ ac iudicabit detortus deprauatusq; gnomon? & iam Leſbia erit regula, nõ ad prudẽtem ſalutis omnium moderationem ac temperamentum, ſed ad obſequium animi & ſeruitutem affectus, quo nihil peruerſius cogitari poteſt aut iniquius. Quod ſi tales eſſe & magiſtros & ſtudioſos aliarum artium oportet, quæ omnes ſunt humanæ, qualem eſſe illum diuinæ ſapientiæ vel profeſſorem vel certe adminiſtrum, nam profiteri arrogans videri poſſet, illum, vt inquit Paulus, diſpenſatorem myſteriorũ dei fas eſt? ſcilicet æmulatorẽ Chriſti, apoſtolis ſimilẽ. Lãpas eſt Chr̃i pax fulgẽtiſſima, qua greſſus ad illa ſacroſancta adita regimus, nũ

Leſbia norma Plumbea flexibilis.

quam peruenturi ad intima, niſi ope ac ſubſidio illius mitiſſ. ſpiritus, per quem Apoſtoli peruenerũt. Spiritus, inquit, ſanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia, quæcunq; dixero vobis. ſuperuacaneo profecto futuro tanto dei beneficio et tam ſingulari munere, ſi id humanæ præſtare poterãt vires, qđ diuinus ſpiritus promittebat. Aliæ quidem humanæ artes exhiberi ac percipi poſſunt, humano ſpiritu perpurgato, & naturæ efficientia ac luce illuſtrato, diuina hæc ſine diuino ſpiritu nõ poteſt. magiſter eſt artis quiſq; ſuæ & conſeruator optimus. humanus tuebit̃ humana, diuinus diuina. Curſus ipſe rerũ perduxit nos ad religionẽ, id eſt ad ſummum felicitatis hominum. & quæ nos, vt magnis authoribus placuit, a ferarũ conditione ſola ſeparet. quid enim homo eſſet ſublata pietate ac religione erga numen, niſi agreſte quoddã brutũ: capite in terram deiecto, nec patriã, nec originem ſuã reſpectans, deditũ affectibus, mancipatũ voluptatibus, religio illum extollit. & tam erigit mentem in

Religio

animo, q̃ natura in corporis cõſtitutione ac forma caput erectum atq; excelſum finxit. Hæc vna ad beatitudinem reducit, quam quia philoſophi veteres non tenuerunt, ideo in beatitudinis inquiſitione tam multa poſuerunt abſurda, & tam varia. non q; fuerunt hereſes in illo hominũ genere, ſed q; ſcribentes aut diſputantes. videlicet vnicum eſt in ſcopo album, extra id vero vaſtum eſt atq; infinitum ſpatium. Nec ea vita modo functos beatos efficit, ſed hic etiam nũ carcere hoc clauſos magnis arabonibus pigneratur. Idcirco in diuinis oraculis pij homines, beati iam nunc nominantur. Beati, inquit, ſanctus Propheta immaculati in via, qui ambulant in lege domini. beati, qui ſcrutãtur teſtimonia eius, in toto corde exquirunt eum. Et dominus noſter in euangelio, beati eritis, quum vos oderint homines propter me. beati pacifici, beati mites, beati, qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiã. Porro, vera & ſancta Chriſtiana pietas duobus eſt velut capitibus vniuerſa comprehenſa, ijsq; amoris, charitatis, pacis, concordiæ amore

proximi,quẽ vides, & amore dei, quẽ non vides. In his duobus legem ac prophetas omnes ſitos eſſe ac concluſos veritas ipſa pronunciat. Plenitudo legis, inquit Paulus, id eſt, cuſtodia atq; obſeruatio legis, dilectio. Idem paulo ante de hominum dilectione ita loquitur, qui diligit proximum, legẽ impleuit. Nam non adulteraberis, non occides, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces, & ſi quod eſt aliud mandatum, in hoc verbo clauditur, diliges proximum, ſicut teipſum. Dilectio proximi malum non operatur. Quæ porro poteſt eſſe proximi charitas in diſcordia, quum oderis, & affectui tuo ſeruiẽs abijcis ea, quæ ex amore nata, amore etiam conſeruantur? ea ſunt humanitas, manſuetudo, clemẽtia, & illud humanæ ſocietatis vinculũ iuſtitia. Spolias immerentes non hoſtes ſolum, hoc eſt, hoſtis tui ſubditos, ſed tuos etiã ipſius, quũ & inimico, cui ſcis te odioſum atq; inuiſum eſſe religio te iubeat ſubuenire, & nudũ veſtire, & paſcere eſurientem. contra diſcordia expilat, diruit, incẽdit, opprimit, violat virgi

Iuſtitia,
Humanitas

nes,ſtuprat matronas, miles numo empτos illos iugulat,a qbus nunq̃ erat læſus,imo q̃s antea nunq̃ viderat,nec audierat q̃dē nomē. Quid opus eſt vetera cōmemorare exēpla,quorū nullus ē modus aut finis,quū recētibus abūdemus tāto cū dolore nr̃o? ea ipſa nos moueāt, quę oculis quottidie vſurpamus. Honeſtos hoīes videmus ī hac Belgica cōplures, & olim bene locupletes hoſtiatim ſtipē poſcere, comitatos vxoribus, honuſtos liberorū gregibus, belli pcellā fortunis oībus deturbatos, ijs indutos pannis, qbus aliqñ nō eſſent dignati culinę inſtrumēta, aut etiā pauimentū verrere. eo ſe pane tolerātes, ijs epulis, quas antea nec ſuſtinuiſſent ītueri. Plures ſi huiuſmodi in Frācia. In Italia vero nihil eſt aliud videre, in vrbibus, in oppidis, in vijs, ī agro, ī locis deſertis. Quid fœīæ & nuptę & innuptę, quāto cū pudore petūt, q̃ ſe ſuſtentēt? q pudor paulatim terendo deteritur, atq; excutitur funditus. Patritiæ virgines vulgando corpore ſe alunt, ſub parentibus primoribus ſui populi honeſtiſſime ac ſanctiſſime educatæ atque inſtitutæ, ſed ad

eam calamitatem ictu belli detruſæ. In quo miror eſſe vllũ tã ſaxeum, qui poſ‑ ſit cohibere lachrymas. Quis credat hæc aliquando narrari regibus, eos ta‑ men in ſuo furore perſiſtere. adduci nõ poſſum, vt credam, adeo illos eſſe inhu manos. In pugna atq; in victoria parci tur fere bellorum cauſſæ & origini ma lorum, multantur inſontes, & qui nihil peccauere. Cæſar Octauius importuni tate L. Antonij laceſſitus, vt volebat vi deri, non inuitus cepit arma. Antoniũ Peruſiæ incluſit, preſſumq; obſidione & fame teterrima coegit deditionem facere. ipſi fonti & authori diſcordiæ ignouit, ſimul cum ſceleratis ac nefarijs militibus, oppidum vero diruit, & mi‑ ſeros atq; innoxios ciues fame prius cõ tuſos & profligatos pleroſq; occidit, alios fortunis & poſſeſſionibus detur‑ batos in egeſtatem & acerba mala eie‑ cit. Q; illud eſt ex quorundam regum craſſiſſima ſtoliditate, quod apud Liba nium Menelaus pro concione Troia‑ norum Helenam repetens dicit. Hacte nus quidem, inquit, facti culpa vno Pa‑ ride concluditur, poſt hanc vero cõcio

nem, ſi Helena non reddatur, liquido intelligetur vos in illius facinus cõſentire, & penes vtroſq; futurum crimen. Itaq; & de illo ſceleris authore, & de vobis approbatoribus nos pœnas ſumemus. Quaſi vero in manu ſit populi, quoties velit prauis principum cõſultis obſiſtere. Si id priuati homines nullo vitæ vſu dicerent, & diſputarent reſiſtere tam multos vni poſſe, ſi velint, quod non faciant, coniecturam eſſe, non facultatem illos deficere, ſed volũtatem, minus mirarer, At Principes & principũ conſultores id dicere atq; aſſeuerare, hoĩes illo ingenio, illa eruditione & rerũ vſu, quantũ in eo eſſe cõuenit, q conſiliũ dat rectori populorũ ac gentiũ, id eos ſentire, id confirmare, qs nõ miretur? quis ferat? nũ nõ de ſeipſis poſſunt coniecturã ſumere, an populus eorũ voluntates expendit, aut expẽſas ſi damnat, prohibere poteſt, quominus ſtatuta & decreta exequantur. q̃ multa populus ignorat. alia, quæ cognoſcit et improbat, tamẽ tacet, aut muſſat et quã q̃ paratũ cernit periculũ, tamen videns & prudens perfert, & rapitur tanquã

in torrẽte,ꝙ volũtas principis inclinat, non quo ſua,ne in peius malũ incurrat, ſeditionẽ ac ciuilem diſcordiã. Si principes non inſanirent, eiuſmodi homines agi,ſpoliari,rapi,premi,cędi ducerent dignos? Aiunt non poſſe ad hoſtẽ perueniri,niſi per hos. vtrum ergo cenſent iuſtius,multa & malis innoxios afficere, vt noxium puniant, an noxio ignoſcere,ne immerentes lædant? Humanitate,æquitate,ratione,natura,deo in conſilium adhibitis hoc dicent.ſed quia his omnibus repudiatis ac excluſis,crudelitatem,furorem, cacodæmones aſciſcunt, prius illud exequuntur. Olim Auguſtus Alexandrinis pepercit propter amicum ſuum Artium,propter vnum tam multis, & hoc fit a magnis & ſapientibus viris, quum tamen ſaluus & tutus ſit futurus ille.iſti ſęui et crudeles vnum quærunt per tot milliũ perniciem ac peſtem, incertum an meritus ille dabit pœnas,quum interea iſti innoxij atq; immerẽtes plectant. Equidẽ nõ video,quę excuſatio ſatis eſſe poſſit huiuſmodi cõſilijs & factis. Iã ęquitatis nõ exigua pars aut de poſtremis eſt,

ſatiſfacere quęq; ſuo muneri. At nullus eſt in officio, q̄ illud rite queat obire, cui ſit odio ſeruiendū, cui cogitandū de inimicitijs, cui vltio procuranda, ſiue is ſit priuatus aliquis ſeu magiſtratus. Nec rex a bello occupatus prorſum & poſſeſſus, poteſt munia exeq̄ vel regis, vel quod idē eſt, patris. nō vacat audire ſingulos, nō cognoſcere cauſſas, nō querelas, quæ ad illū tanq̄ ad communē parētem deferuntur, non etiam ipſis ciuitatibus aut populis opē illius implorantibus ꝓſpicere ac ſubuenire. Nec delyre illa vetula, cui cum reſpondiſſet Cæſar Adrianus, nō vacare ſibi auſcultare, ne ergo vacet imperare. Eiecta iuſtitia, quę nodū eſſe humanarum congregationum nemo ignorat, id quod in ſocietate proximū & cōiunctū eſt cū ipſa iuſtitia, adimit̄ libertas, qua efficit̄, vt homo hōi hoīs ſit loco, non pecoris. Nec *Libertas* decurrere poteſt fluuius fōte arefacto. *Leges.* leges nullę ſt̄ ſine p̄ſidio iuſtitiæ, ſilēt leges inter arma, queadmodū ait Ennius nec ſe ſinunt expectari. C. Marius, quū ciuitate Romana cōtra leges q̄ſdam donaret victor, obiecta ei poſtmodū lege,

negauit ſe illam inter arma exaudiuiſſe. Et quum leges bonis tutelam ac ſecuritatem, malis terrorem adferant, pœnas & ſupplicia minent, diſcordia in diuerſum mutatis rebus, pauorem bonis, impunitatem malis & ſecuritatē præbet.

Tūc data libertas odijs, reſolutaq; legū
Frenis ira ruit, nō vni cuncta dabant,
Sed fecit ſibi quiſq; nefas, ſemel omnia
victor Iuſſerat.

Etidem

Seruilia ſoluit
Agmina, conflato ſæuas examina ferro
Exeruere manus. nulli geſtāda dabant
Signa ducis, niſi q ſcelerū iā fecerat vſū,
Attuleratq; in caſtra nefas,

vt inquit Lucanus. In tāto hoīm odio, *Amor dei* quis poteſt mentem ad dei amorem ac pietatem attollere? Ioānes ille Chriſto intimus & arcanorum particeps, aperte teſtatur, ſi quis dixerit diligere ſe deū quum oderit fratrem, hunc mendacem eſſe. nec concedit deum colere ſemper aut munienti ſe & cauenti ab altero, aut tendenti alteri inſidias. nec de deo poſſumus cogitare aliter affecto aīo, q ipſe eſt deus, nempe tranquillus & pa-

catus. turbato enim,ſanctæ oẽs cogita-tiones magno turbine,& ingenti quo-dam excutiuntur tormento. Itaqꝫ negle-cto dei reſpectu, oĩa quæ in illius erant gratiã colenda, ac veneranda contem-nuntur. prophanantur templa, cõtami-nantur ſacra, nulla ſacramentoꝝ & præ ſentis numinis verecũdia. Gentem no ui, apud quã multi in hoc ſolũ eunt ad templa, vt in conſeſſu, & in ſignificatio ne pacis experiantur, quantum ſibi de-ferẽ. Ibi de loco, de pace, rixæ & pugnę & plagæ ac vulnera, atqꝫ etiam cędes, in concordia quærunt diſcordiã, ex pace illis bellũ oritur. An non adorantẽ my ſterium corporis Chriſti Galeacũ du-cẽ Mediolanẽ. inimici cõfecerunt, vt memoria patrum Iulianũ medicem, q Clementem hũc genuit? Quid addam aliud, quod animus vel cogitare refor-midat, & tacebitur in honorem ſæculi prioris, & poſteritatis cauſſa. & mira-mur hanc eſſe in Chriſtiano nomine malorum continuationem, ac feriẽ, quã nos ipſi qui miramur, noſtris ipſorũ ma nibus acceſſimus & fabricamur. Periu ria & blaſphemiæ ad argumentum mi-

litaris fortitudinis iam pertinent. Epiſcopus ille in Hiſpania dux militum, id eſt vtroq; armatus gladio, & ductator ſpiritualium & corporalium copiarũ, militem, qui raro & verecũde iurabat, grauiter increpauit, quod parum viriliter blaſphemaret. Cõmotus animus & aliquo affectu incenſus, non dubitat falſum iurare, dum ſibi indulget, & ſcelera ex continuatione in vſum ac mores tranſierunt, vt non ſolum permittantur & tolerentur, ſed pulchra etiam exiſtimentur eſſe ac laudabilia. Peccator, quum in profundum peccatorum venerit, contemnit. o conſuetudo peccãdi, exclamat Cicero, quantã habes iucunditatem in improbis & audacibus, quum pœna abfuit, & licentia conſecuta eſt. ea fiunt deo, Chriſto, Diuæ virgini ab irritatis animis conuicia, quæ puderet nos lenoni aut meretrici facere. Quis acutus rerũ æſtimator poſſit principes eos exiſtimare pilũ vnũ habere Chriſtiani hominis, qui, modo odij ſui acerbitatem exatient, iſta non dubitant perferre, & talium ſcelerum non ſolum impunitatem dare, verumetiam occa-

Falſum iuſiurandum.

ſionem, cauſſam, incitamentum. hæc in pietate ſunt ſita. Quid ego de iudicio & prudētia dicam? ijsne quos propter ſtipem aut rem leuiſſ. peierare vides, & fœdiſſ. cōuicium in Chriſtum & diuos omnes iacere, credis commendasq́; in diſcordia regnum, ſalutem, vitam tuam, ſecuruſq́; conquieſcis vno illorum iure iurando fretus, ſe non proditúros nec deſerturos tua ſigna, quos vides ſingulis momentis peierantes & fidem fallētes? Occiſo Galba, inquit Plutarchus Otho ſenatum iureiurando adegit in ſua verba, tanquam alij ipſi eſſent ſenatores, aut aliorum deorum cultores. ita iurarunt id, quod Otho ipſe & ſenatus, quum pro Galba iuraſſent, non tamen præſtiterunt. Nec ſolum ab impuro milite proculcatur, quicquid eſt ſanctū ac pium, ſed a craſſo ac ſtolido purpurato, qui totum in aula diem ocioſus deſidet, aut recumbit. irridetur aperte pietas & dei reuerentia, vel obliquis & tectis dictis illuditur. Si quis inter belli furores de pietate, de charitate proximi, de reſpectu vllo dei verba faciat, non ſolum deſes atque iners nobili-

tas totum ſermonem frigidiſſ. ac impijs facetijs excludit, verumetiam conſiliarij graues corpore et veſtitu, atq; etiam opinione, & aliorum & ſua de incredibili ſua ſapientia magno faſtidio reijciunt, quos eo perſuaſionis euexit authoritas, vt ſatis eſſe putẽt, ſi nutu repudient ſententiam, aut ſi dicant non eſſe ita. Alij, ſi quid eſt manſuetius ac Chriſtianius monitũ, id monachis in monaſterio conuenire, non regi in aula & regno cauillantur. Tum de adminiſtrando bello & populis regendis ſic diſſerũt, quomodo nec apud Hannibalẽ, aut Dionyſiũ, aut aliquem tyrannũ ex gentilitate illa ꝑmiſſum eſſet agi ac deliberari. quaſi ꝟo nihil intereſſe oporteat inter principẽ Chriſtianũ, & paganũ, aut ſolos monachos Chriſtianam præſtare pietatẽ fas ſit, alij oẽs et reges in primis ſoluti ſint legibus. ſuis quidẽ quiſq; eſt ſolutus non maioris aut potioris ſe. videre eſt hoc inter ipſos homulos. nõ alligãt comitẽ ſuæ leges, tenẽt & cõſtringũt, ducis ĩ cuius eſt cliẽtela. Dux ſolutus eſt in ditione ſua, ſubditusq; victusq; ſub rege ſuo. q̄ ſi oẽs legibus tenẽtur

potentioris, homines infirmi hominũ infirmorum, quis legibus ſempiterni illius et prępotentis dei eximet, ad quẽ reliquus vniuerſus mundus comparatus, minus eſt, q̃ nihil ad magnũ aliq d, et admirandũ. Tu ergo diaria formicula contra dei æternam omnipotentiã aſſurgis, & ſtultiſſimum animalculum in diuinã ſapientiam cauillaris, ac dicta dicis. Sunt qui animi rabie atq; impotentia excæcati, res ſacras praue interpretentur & intelligant, tantum ne cum ijs conſentiãt opinione, a quibus diſſentiunt voluntate. Interea, quæ ſunt veræ pietatis, odioſis vtrinq; altercationibus ac litibus obſcurantur, & tanq̃ in confrictu duarum molarum atteruntur. non abs re noſtri prouerbio dicunt, pugnantibus molitoribus, væ farinæ. His temporibus tantã pietas accepit plagam, quantam nemo bonus ſine lachrymis queat recordari. quum inter doctos, vtrorumq; importunitate, res vocatæ ſint in dubiũ & controuerſiam, quas ſemel firmatas & conſtitutas, immotas deinceps manere oportebat. Et ex doctorum rixis incipiũt in animis multorũ nõ ſolũ illa refrigeſce

Quantã plagam accepit pietas his tẽporibus.

re,quæ velut appendices & infirmorũ adminicula verę illi & ſolidę pietati per probos ac cordatos viros erant addita, ſed quod omnium eſtacerbiſſimum,miſerrimum,deflendũ, ſumma quoq; pietatis luxari ac nutare. Nec occurri poteſt tanto malo,aut medicina vlla adhiberi,quum in commune conſultari non queat,quippe principũ diſcordiæ regiones claudunt, ne congregari & in vnũ conuenire poſſunt corpora, & doctorũ odia animos diſiungunt, ne inter ſe ad communem deliberationẽ mentes coeant, vt nec loqui vtrinq; de alteris ſit iam tutum. & quemadmodũ in caſtris Gn.Pompeij ſcriptores tradunt fuiſſe Domitium,Appium, & aliquot alios, qui medios & neutrarum partiũ ciues, hoſtium numero habendos cenſerent, ita apud alterutros de pace, de reconciliatione mentionẽ facere,ſuſpicione nõ caret fauoris partium aduerſarum,quaſi concordiã nemo optare poſſit, niſi pro inimicis faciens. an non liquido poteſt intelligi ſua vtroſq; ſponte ad odium veniſſe,non neceſſitate aliqua impulſos ad diſſentiendũ. De re loqui maxime Chri

ſtiana, imo pene vnice Chriſtiana, rem optare, ſuadere, procurare, quam vnam commendauit, præcepit Chriſtus, alienum erit a Chriſtianitate? Nulla alteri in alteros oſtendunt ſigna beneuolentiæ. omnia hoſtilia, omnia ſunt acerba, oĩa capitalia, vi & ferro, & crudelitate pugnatur, tanquam de fundo deiiciendus ſit iniuſtus occupator, nõ praua opinio de ſenſu. de imperio, de fortunis, de vita dimicatur, non de dogmatibus & manſuetiſſ. religione. ſic agere, expeditiſſ. eſt via ad depellenda corpora ab agris ac ciuitatibus, non mentes ab erroribus.

Quis ſine grauiſſ. dolore recenſeat, quæ Chriſtianum nomen inter bella principum & diſſenſiones opinionum amiſerit? Aetate D. Hieronymi, quum Conſtantinus Auguſtus profeſſus religionẽ noſtrã iuſſit templa deorũ dirui, hoc eſt anno a paſſo Chriſto plus paulo. 300. vnica erat per totũ Romanũ imperium Chriſtiana pietas. Nam præterq̃ ꝙ princeps ſequebatur meliora, iam ex ſe multo antea gentilis ſuperſtitio frigebat, atq; ibat peſſum. Itaq; colebat Chriſtum, quicquid inter Gades & Euphratem

amnē, id eſt Romani imperij terminos per Europam atq; Africā ſe pandit. Paulatim vero in eas anguſtias ſumus redacti, vt vix ſextam illius terrarum tractus poſſideamus partem. amiſimus Africā totam a Tinge ad Hilum, Aegyptum, Arabias duas, Paleſtinā, Syriam, Aſiam, Pontum, & fere illam Pauli laboribus meliore philoſophia imbutam atq; inſtitutam Græciam. in angulo hoc, quē nobis fecimus reliqui, tumultuamur, belligeramur, inſanimus. Itaq; pauxillū hoc tantę fortunę reliquias ægre tuemur, retenturi ne ſimus, neſcio quid magni mali animus præſagit. Nā quæ poteſt eſſe vlla in poſterum boni ſpes, aut quid ſupereſt in ſolaciū tot malorum, ſi hoſtes in exitium noſtrum conſpirant, et vires in commune conferunt ad mutuum auxilium. nos contra in communi diſcrimine conſpiramus, vt deſeramus ac perdamus inuicē, imo vero, qua clam, qua aperte alij alios in extremum diſcrimen deturbemus, & adiuuemus exitiū. An nō fuit Iulianus quidā comes in Hiſpania, qui Poderico regi offenſus Agarenos per Bethycā, cui præerat, in Hiſpa.

niam introduxit, vbi hæſerũt vſq; ad noſtram memoriã, & calamitas illa orbem fere Chriſtianũ eſſet peruagata et vaſtaſſet, ſi Hiſpaniæ, vt reguli Agarenorum multi, ita vnus contigiſſet. Rhodũ non pdidit eques quidã illius inſtituti? Conſtantinopolitanæ cladis quinam fuerint cauſſa, nolo commemorare, ne recentia quidẽ vulnera, a quibus ſit per hoſce annos accitus et ſollicitatus Turca, vt Chriſtianorum arma inter ſe conſerta ſuis opprimeret. Hos putamus vnquã vel per ſomniũ de Chriſto, aut humana anima, de morte ac vita cogitaſſe? Ergo & nos ſanctũ dei nomen contemnimus ac conculcamus, & propter nos male audit a Paganis, qui, quũ vident tanto nos aliter, q̃ habeamus in legis præſcripto viuere, vana eſſe quæcunq; dicimus, & fictam nos agere fabulã ſuſpicantur. Itaq; a religione noſtra longius propter nos diſcedentes, in errore ſuo magis confirmantur, in quo vident ſe humanius ac ad naturã rationemq;, congruentius viuere, q̃ nos inter diuina oracula, & præcepta cœleſtis philoſophiæ. Concordia & patientia & charitate mutua addu-

ctus eſt ad Chriſtum mundus, quùm homines viderent ſectatoribus Chriſti nõ modo bene inter ſe conuenire, verum etiam cum exteris. illos inimicis etiam ſuis & perſecutoribus bene velle, & a quibus magnis eſſent affecti iniurijs, beneficia reponere pro dolore, tantum aberat, vt contumeliç vel damni meminiſſent. Qui eſſent tandem tam ſaxeo pectore, tam rigido & ferreo corde, quos non permouiſſent hæc exempla animi excelſi ac planè cœleſtis, & humanis rebus omnibus altioris? In concordia & principum armis poſitis, & opinionum modeſtia & ratione dominantibus, nõ ſtomacho aut cupiditate vlla, medicina adhiberi tantis malis poſſet. Neq; enim aliud tam firmauit noſtram religionem, q̃ Chriſtianorũ concordia, tam infirmauit, q̃ diſſenſio. ſcilicet legi charitatis, quid aptius aut congruentius inueniri poteſt, q̃ conſenſus, pax, concordia, vnanimitas? quid inimicius aut magis noxium, q̃ vlla penitus diſſenſio? quod præuidens Paulus grauiter increpat Corinthios, & per hos eccleſias deinde oẽs, ꝙ lites & controuerſiolæ, etiã ſi a primo

in ſpeciem leues, inter illos exiſterent. Sed nihil eſt in diſcordia tam minutum aut negligendum, quod charitati nõ officiat, quodq; nõ paulatim ex q̃libet leui motu aut tenui flatu, velut in ſtupam ardens ſcintilla incidẽs, magnã mox flammã & grande incendiũ ſuſcitet. Idẽ, quãta ſollicitudine, q̃ accuratis & anxijs verbis concordiã Chriſtianis commendat ſcribẽs Philippenſibus, ſi qua eſt exhortatio, ſi quod ex amore ſolacium, ſi qua ſpiritus communio, ſi qua viſcera, & cõmiſeratio, implete gaudiũ meũ, vt idem ſentiatis, eandẽ habentes charitatẽ, vnanimes vnũ idemq; ſapientes, nihil per contentionẽ aut gloriã inanẽ, ſed demiſſe de ſeipſo ſentiat quiſq;, quemuis ſibi aliũ anteponẽs, ne quis ſua ipſius quęrat commoda, ſed aliorũ. Et quemadmodũ via eſt ad beatitudinẽ religio, et ipſa etiã beatitas, ſic nihil eſt dulcius aut ſuauius, q̃ amicitia & concordia, quã q e vita tollit, ſolẽ, vt inquit Cicero, e mundo tollit. nihil eſt beatius, q̃ amare, etiã ſi nõ redameris, nihil acerbius aut miſerius, q̃ non amare, etiã ſi ameris. neq; enĩ alien⁹ te affectus vľ miſerũ faciet, vľ felicẽ, ſed tuus

ipſius.nihil tantam infert toto animo læticiã,quã amor. nihil tantas tenebras & tempeſtates,q̃ odium.Ipſum beneface. re,quod ex amore proficiſcitur, q̃ ex ſe iuuat:q̃ pulchrũ eſt:q̃ beatum,vt Paulus inquit,& quidẽ ex verbis domini:quantas habet vires:vt dare et benefacere crebro velit,qui ſemel dulcedinẽ illam guſtarit.vnde priſco dicto largitionẽ fundum ferũt nõ habere.Hęc ſunt in diſcordia mala, hæc bona in concordia. quis hominẽ a tantis bonis in tanta mala traduxit? genius aliquis hoſtis ſæuiſſimus, deus iratus,imo idẽ ipſe,qui nocet ſibi, dũ alteri vult nocere, & ad aliena incerta mala,per certa ſua vadit.Cedo eſt tanti diſcordia,et illa vltionis dulcedo inhumana,vt tot incommoda,tot mala propter eam accerſantur,tot commodis,tot bonis præteritis ac relictis? Vtriuſq; rei & concordiæ & diſcordiæ veſtigia authorũ ſunt et actionũ ſimilia.Concordia hominum genus congregauit,ciuitates condidit,auxit, conſeruat. inuexit artes vitæ vtiles,opes,cultum ingeniorũ.effecit maximo ingenio viros ſapientia,eruditione,virtute. Ex diſcordia relinquũ.

Quæ poſt concordiã & diſcordiã remanent.

tur diſperſi ac diſpalati homines, pleni terrore ac formidine, nulli ſe loco, nulli hominum credentes, vt pes ab ſpina recens læſus veſtigium ſecuro non figit. diſſipati cõuentus & congregationes ſublatis legibus, rupto concordiæ fœdere. Aedificia, villę, vrbes dirutæ, quicquid ſolo affixũ erat euulſum, fames, peſtis, inopia rerũ omniũ, imperitia, inertia, peſſimi mores, & ex militibus exautoratis, peritiſſimi ac ſtrenui latrones, q̃ metamorphoſis ex illis eſt, quã naturæ ſcrutatores dicũt eſſe inter res confines, & quibus ſit aliquis velut pons cõmunis. Vndecũq; vero redeãt milites, aduehũt ſecum domũ, quicquid in illa erat gente morborũ ac viciorũ, tum animi, tũ corporis. Nã vt ſecta cępa quicquid circa ſe nacta eſt praui ac vicioſi, vel humoris vel ſpiritus, ad ſe attrahit, nihil boni aut ſalutaris, ita milites quocunq; ſunt ingreſſi, nunquam illinc rectos & bene conſtitutos mores, ſi qui ſunt, educũt. Sed morbos, peſtes, flagitia, vicia, quæ omnia in caſtra extemplo confluunt, tanquã in pronam aliquã & amplam cloacã. Hæ ſunt veteres que-

Milites peßima queq; domũ reuehũt.

relæ virorũ in Po.Ro.ſapientũ,qui deflebant ciues ſuos a Sicilia,Græcia,atq́; Aſia eſſe corruptos.illinc malos mores & a ſanctis illis antiquis vehementer abhorrentes in ciuitatem ſuam milites cum armis & victoria reportaſſe.Equidem nolim ætatem noſtram nimis ſępe ſuggillare,ſed nemo hodie ignorat,qui morbi,qui mores,quę opiniones & iudicia de rebus, quæ ſcelera ab alijs ad alias nationes per exercitus,hoc eſt,per vias militares commigrarint. Age vero,quid eſt tanto tumultu,tot et alienis malis quæſitum & noſtris? plerumq́; nihil præter luctũ & impatientiæ querelas,dum vterq́; domũ reuertitur pauperior & peior perditis corruptiſq́; tã ſuis,q̃ hoſtium rebus. At interdum augetur ditio,ſed incremento breui amittendo,etiam nonnunquam cum fœnore, quum victus aduocata noua manu feſſos & ſua ipſorum victoria vexatos ac fractos inuadit.Sed fac remanere regnum amplius. Quid quæſo aliud eſt magnũ imperium moliri,q̃ vt ille dicit, materiã ſtruere magnæ per vota ruinæ? paulũ modo ſi conniueas,de gradu ex-

Magnũ imperium quid.

cuteris. documento ſunt tot Romani principes, quorũ alij, q diligentia complecti ac tueri tam vaſtã ditionẽ ſtatuerant, onere illo tantæ molis oppreſſi ac vix reſpirantes ad priuatã ſubinde vitã reſpectabãt, atq; ad eius vel ſolam commemorationẽ animũ cum læta quadã ſpe erigebãt, quemadmodũ Auguſtus Cæſar, qui toties ſibi aio proponebat ociũ illud, quod acturus eſſet depoſita illa perſona tam graui, tam intoleranda odiorũ atq; ærumnarũ referta. Nec defuere, qui ſe penitus priuatos facerent, hoc eſt, darẽt ſe ab illo faſtigio præcipites, quũ in imo mollẽ & felicẽ vitã aſpicerẽt. Alij vero, quum ſe ad voluptates cõtuliſſent, illudq; exiſtimarẽt eſſe præmiũ ingentis potentiæ, ipſa immenſæ molis volubilitas, quę male ſiſtit, in voragines inextricabiles deturbauit. Exemplorũ in his nullus eſt modus. Taceo de Parthis, de Perſis, de alijs magnis et ampliſſ. regibus. exempla ſunt ꝑ totũ humanũ genus ſimilia, vel eadẽ potius. vt non iniuria rex ille ſapientiſſ. oblato diademate acclamarit, nobilẽ magis, q̃ iucũdũ pannũ, quẽ, ſi qs ſciret, q̃t labo-

res,ſollicitudines,calamitates,gemitus contegeret,ne humi quidem iacentem vellet tollere. Quid vero gentibus ac nationibus eſt magna potentia,niſi occaſio viciorum & ſcelerum omnium capitalium ac nefandorum? quæ in magnam ciuitatem,ceu in ſentinam quandam ex vniuerſo orbe confluunt. Non enim flagitia & ſcelera inopiã aut paupertatem ſequuntur,ſed opes & regnũ voluptatum. Quod excogitari poteſt ſceleris genus, quod in vrbe Roma iã principe gentium non vigeret, quod non haberetur in precio, quod non regnaret. Aſſentationes,factiones,periuria,homicidia,circumſcriptiones,fraudes,adulteria,ſtupra & luxuriæ non dicendi modi, coniurationes, corrupta iudicia,falſæ tabulæ,falſi teſtes,auaricia, arrogantia,inuidentia, parricidia. hæc omnia ita illic erant frequentia,quottidiana,in magnis,in paruis,vt ex conſuetudine iam ſenſum amiſiſſent, nec alio habebantur loco,q̃ eſſe,aut bibere,aut dormire. obduruerat & percalluerat ciuitatis incredibilis conſenſus ad ſcelera. Quod ſi vna aliqua peſtis ſatis eſt ad nu

meroſam aliquam gentem delendam, quum ſæue ac diu graſſatur, quid hæ tot,et tam crudeles peſtes conglobatę, velut agmine vno in ciuitatem irruentes? quantas dabũt ſtrages? quid ex eo populo integrum aut intactum relinquent? Itaq;, vt integritas & continentia, & labor & moderatio, & frugalitas & bona fide cultæ amicitiæ vnamquãq; gentem, in qua recipiuntur, gloria et potentia ſuper cæteras extollũt, ita contraria his vicia diruunt, & extirpitus reuellunt. Quoties Po. Ro. prolapſos & corruptiſſ. mores latini ſcriptores deplorarũt? quoties Græci ſcriptores Attici Po. ac Lacedæmonij? Locum vnũ attingam Iſocratis, in quo paucis ille et ſane q̃ grauiter mala ingentis fortunæ & ampli imperij connumerat. Hoc inquit, quod vocatis imperiũ, facile quiuis intelliget nil eſſe aliud, q̃ calamitatẽ meram, quandoquidem ea eſt eius vis ac natura, peiores vt illos reddat, a quibus poſſidetur. Maximum ſit huius rei argumentũ, q & nos & ciuitatem Lacedæmoniorum tantopere corruperit. Quam enim rempub. illi octingentos

p annos firmā atq; ſtabilē ppetuo cōſeruarāt, eā ipſam principatus ſenſim collabefactā penitus cunctā diſſoluit, ſcilicet p antiq̄ ritu, pro more ac inſtituto maiorū, qbus erat ciuitas illa regi ſolita, ſingulos qdē ciuiū imbuit ſegnicie, iniqtate, prauis animi cupidinibus, tū parādę rei, tū iniurię faciūdæ. aduerſus vero ipſam remp. principatus idē ſuſpicionē intulit ſocijs, cupiditatē hoſtibus prædæ tā opimæ quoquomodo potiundę. fœderū vero, pactorū, et iuriſiurandi eū contemptū, vt p nihilo penitus ducerent. Sic Iſocrates in oratione, quæ eſt de pace. Quibus de cauſſis et rationibus potentes oēs populos, ſine exceptione in felicitatis curſu, vel oppreſos penitus videmus et exciſos, vl' vexatos et adductos in ſummū diſcrimē, certe ad extremū diſſolutos et abſumptos vicijs prius et ſceleribus exeſos tanq̄ carie. Nihil neceſſe habeo Athenas, Sparthā, Thebas, ipſam Romā, et vetuſta noīa meminiſſe, vicinis poſſumus exemplis admoneri, q̄ ſuppeditāt Hiſpania, Gallia, Italia. Accedit his, q nec iucundū eſſe, quātumcūq; imperiū poteſt, quomodo paratū ſit cogitanti, q̄ta ſæuitia, quot cædi

Odiū victorū

bus, odijs, execrationibus, quot dãnis & diſpendijs bonorũ, et in alijs & in ſe maximorũ. q̃ res eſt tanti, vt delectare poſſidẽtẽ queat reputãtẽ, q̃ ſit malis arti bus quęſita! Primũ nihil adeo refugit atq; abhorret humanus animus natura liber ac ſui iuris, q̃ ſpeciẽ oẽm vel captiui tatis vľ ſeruitutis. nec vnq̃ damnis, mul. tatione, iniurijs flectet, q nec beneficijs q̃dẽ violentis tenet. elici tantũ poteſt blande et quaſi ſuauitate quadã euocari integra prorſum libertate, quapropter infenſiſſima et capitalia ſunt eorũ odia, q vi ac metu ad parendũ ptrahunt. Nec imprudenter Scythę illi Alexandũ monẽt, caueat ne amicos ſibi credat eſſe q̃s vicerit, int dñm et ſeruũ nullã eſſe amicitiã. His odijs querelę et odia illorũ q̃q; accedũt, a q̃bus es adiutus, dũ compenſare illorũ nõ potes operas vľ impẽſas. *Odia ſodorũ & militum.* Neq; enĩ deſyderia militũ opes explerẽt vllę. nec ciuibus ex quãtacũq; victoria repręſentabis, qđ ademeris belli tpe. Ita finito bello, p ſimplicibus hoſtibus nactus es binos, & illos, in quos armatus exercuiſti ſæuitiã, & tuos, in quos nõ minus fuiſti, ſed ſine armis, crudelis.

Interdum quoq; armis et terrore oſten ſo, ne inſolens & intolerabile imperiũ recuſarent. Sunt ne hi fructus victoriæ, vt poſt exhauſtum regnum tuum, cui te parentis eſſe loco diui omnes ac homines iubent, reducas in illud decem millia militum, hoc eſt totidẽ latrones, qui publicam quietem quottidie infeſtent ac interturbent, qui artes vexent, leges impugnent, virtutes infeſtent, et cęptos labefactari populorum mores corpore præcipitent toto? Quæ mala non ad vnum aut alterum, vel menſem vel annum durant, ſed tam alte & in animis, & in rebus ipſis infiguntur, vt extrahi ſit lõgum & difficile. Veſtigia exercitus alicuius per pacatum tranſeuntis vident etiam filij, per hoſticũ vero abnepotes bene impreſſa & diſtincta, quæ confundere non valuit tanta temporis diuturnitas, qua omnia abſumuntur. ea vero quoties ſpectantur, ſubit animos recordatio illa, qui fecerint. Hinc odia & inimicitiæ ſempiternæ, quæ toties inſtaurantur, quoties memoria illius calamitatis renouatur aſpectu. vtinam non haberemus tam

vicina exempla. Romani, quum multa & magna in Italia bella gererent, multas clades dediſſent, multa ademiſſent, multa diruiſſent, intellexerunt inter tot vicina odia ſe non poſſe conſiſtere, niſi inſigni aliquo beneficio victos ad ſe illexiſſent. ciuitate ſua omnes prope Italiæ populos donauerunt, vt Roma tanquã cõmunis quædã eſſet omnium patria, & bellum non contra illos eſſet geſtũ, ſed pro illis. nec minus eſſet victoria Italis omnibus, q̃ Romanis vtilis. cladesq; non eſſet ab alienis accepta, ſed a ſeipſis. Hinc vetus illud manauit verbum, Romanos ignoſcendo & clementia creuiſſe. Nam ijs deinceps vſi ſunt socijs fideliſſimis, quibus bello victis captiſq; pepercisſent. quod nõ modo in populis ac nationibus, ſed in ſingulis noſtrum quottidie videmus contingere, vt qui amicitiam cõſeruare ſtuduit, vel ſilentio, vel obſequio, vel diſſimulatione offenſionis ac iniuriæ. vel clemẽtia & ignoſcendo, poſtmodum beneuolentiſſimũ ſit eũ exptus, quẽ acerrimum inimicum ſenſiſſet, ſi omnia ſtatuiſſet perſequi ſummo iure, vel potius

Romanorum conſilium de clementia

ſumma libidine. nec illum ſolũ, ſed alios multos ſæuitia irritatos ad propulſandum tanquam commune incommodũ & incendiũ publicum. Regnabat Augustus Cæſar Romæ, id eſt, in ciuitate nondum ſeruire aſſueta, itaq; multorũ eſt inſidijs petitus, quos vel recordatio extimulabat libertatis, vel præſentium rerum inuidia, vel cupiditas ad eũdem perueniendi locum, in quo illum videbant. De omnibus ſe ille ſeuere vindicauit, nec tamen pœnæ deterrebant alios. animaduertit in Saluidenum, ſecutus eſt Lepidus. iii. viri f. hoc ſummoto extitit L. Murena. Poſt Murenam Seruilius Cępio. mox Ignatius. clara nomina audiuiſtis, vt ſeruos & de plebe hoĩnes taceam idem auſos. Poſtremo L. Cinna ſacrificantem Cæſarem adoriri ſtatuerat, & ad aras ceu victimam quãdam immolare. delatum eſt ad Cæſarem indicium, qui mœſtus admodum & anxius, quod aduerſum ſe coniurationes nullis terminis cohibe rentur, decreuit, quandoquidem nihil hactenus ſeueritate profecerat, aliam viam tentare, Cinnæ ad ſe vocato, quæ com-

Augusti clementia

periſſet, oſtendit. tacenti & manifeſto vitam, fortunas, dignitatem, & alia in ciuitate præclara dixit ſe donare, vt ex eo die inciperet inter eos amicitia. Cinnam deinde per totam vitam amicißimum fideliſſimumq; ſemper eſt expertus, a quo & hæres eſt moriens relictus. nec ab vllo deinceps alio inſidijs appetitus eſt. qua clementia mirum dictu, quantopere & ſtudia ſibi publica adiunxerit, & dicto audientes habuerit, quotquot erant in tanto imperio. nec vllorum erga ſe maiorem charitatem ſenſit, quam eorum, quos ſeruarat, quos feccrat ſibi ex hoſtibus amicos. Domitios, Meſſalas, Aſinios, Cicerones, Cocceios, Saluſtios, Duellios. deniq;, quantumcunq; erat floris in tam florenti ciuitate. Nempe allicitur atq; inuitatur humanus animus bonitate, tolerantia. capitur generoſa illa magnitudine, qua iniuria occultatur, ne exiſtat, ne extimulet eum, cui eſt facta. mancipium eſt clementiæ. amat, ſuſpicit, adorat. ergo tanto illi beneficio parem ſe referre gratiam non arbitratur poſſe, niſi

ſe illi cunctum dedat, ac deuoueat. Itaq; amici ex ijs fiunt non modo charitate & conſtantia, ſed nec obſequio & vſu cuiq; veterum concedentes & illorũ, quos nũquam inimicos habuimus. nam & amant amore ac bonitate adducti, & ſe plurimum debere intelligunt, vt quæ agant non dare ſe amico exiſtiment, quod alij amici faciunt, ſed reddere. Verſiculus eſt quidam grçcus, quo ſignificatur dulciſſimũ eſſe vlciſci ſe de eo, qui lęſerit. at dulcedo eiuſmodi q̃ eſt breuis? quam diluta? quanto odio, labore, moleſtia temperata? num ea eſt cum hoc tanto fructu, cum tam incredibili ignoſcentiæ ac recõciliationis voluptate, vel diuturnitate, vel ſoliditate cõparãda? Expletio eſt illa quædã affectus beluina, hæc vero mera eſt & propria mentis atq; animi delectatio. Ecquẽ aliquando clementiæ pęnituit, ac reconciliationis? quem non diſcordiæ ac vindictæ? Quid q͏ iniuria iniuriam irritat, ac producit. nec vſq̃ ſiſtitur, dum punitio ſemper atq; vltio non eo nomine accipitur, ſed iniuriæ & maleficij. ergo punitioni pųnitio imminet. vltio ex vltio

ne naſcitur tanquã ex aqua glacies,rurſum aqua ex glacie.Neq; vero illos modo,in quos benignos ſe ac clementes præbuerunt, tales reperiuntur, quales dixi,verumetiam plurimorum ſibi animos ad beneuolentiam et veneratione adiungunt,qui omnes non ſecus ac numini proſpero & ſalutari fauẽt & obſequuntur. ſicut contra multorum etiam amicorum odia excitãtur exemplo crudelitatis in vnum aliquem ędito. Q; ſi ad amicitiam intercludatur reditus,,& pro iniuria reponatur maleficium;adducti in deſperationem, quacunq; dañ, nocent. Seuerus Cæſar Nigro victo, quum eius exercitum illi ſe dedentem aſperis modis & crudeliter, vt erat natura ſæuus,acciperet, complures ex veteranis militibus coegit trans Euphratem ad Parthos confugere.ij quum barbaros diſciplinam,& Romana militandi exercitia docuiſſent,effecerunt,vt illi in poſterum moleſtiſſimum Romanis copijs negocium ſubinde exhiberent.Contra Gn.Pompeius victo Sertorio nõ modo contrarijs militibus impunitatem propoſuit,ſed & litteras ci

uium in Sertorij ſcrinijs deprehenſas, quis opem atq; operã illi ſuam aduerſus Syllanas pollicebantur partes, non lectas bona fide inſpectante exercitu combuſſit, ne illis ſpem omnem reconciliationis adimeret, neu hoſtes aperte fierent, ſi eſſe crederentur. Retulit Cæſar pro Sertorio & Mariana factione bis Pompeio gratiam, ſemel ipſi eidem victo ad Pharſalum Theſſaliæ, iterum in eius ſocero Metello Scipione ad Thapſum Africæ, videlicet ne ſi tot ciuium animi, mentes, conſilia palam fierent, acrius ſibi eſſet, q̃ quod gerebat, ſuſcipiendum bellum. Quin Cæſar idem & ciuibus omnibus quicũq; Pompeij eſſent partes ac voluntatem ſecuti, clementiſſime ignouit, vt nullus toto illo bello perierit, niſi in acie armatus. Nec tamen tanta clemẽtia lenire ac manſuefacere potuit iratos animos ac odio tumentes. nec in amicis quidem, & ſuarum partium militibus ingentibus ab ſe beneficijs affectis fidẽ inuenit, quã tantopere expetierat, quã in illorum pectoribus tã ſedulo ſtudio, tot muneribus atq; humanitate curarat confirmadã. quid il

li futurꝫ arbitramur, ſi ſequiſſet: ſed quia multi ſe ab illo læſos exiſtimabant, non defuit occaſioni ſuæ ſemper imminens vltio. & illæſos pertraxit in conſpiratione læſorꝫ dolor tanq̃ admonitu cõmunis fortunę, tãto eſt facilius per damnũ animos alienare, q̃ poſtea quocunq; beneficio ſarcire diſciſſam gratiã, quocũq; lenimento mollire animum tumẽtem & quam ipſe feceris, plagam ſanare. videlicet in procliui ſunt dãna & diſcordiæ, commoda vero & reconciliatio in arduo. ſcite Homerus vt alia permulta Atam. id eſt offenſam & damnum finxit celerrime per hominum capita diſcurrentem, Litas vero, id eſt preces ac reconciliationẽ, cunctabundas & claudas lentiſſ. ſubſequi, vt quod Ata diſiecerit ac diruerit, inſtaurent. Sic enim ait, nam vertam latine vtcunque more meo, *Ata Homeri & litæ*

Haſq; litas genuit claudas Saturnia proles
Deformeſq; ſtrabis oculis, rugiſq; uerendas,
Quæ à tergo comites Atæ ueſtigia ſeruant.
Has ualida & firmis pedibus præuertitur Ate
Per gentes grauibus genus hoc mortale ruinis
Concutiens, & damna ferens impune uagatur.

His lento paſſu cura eſt lenire dolores

Qui deſiderā tur poſt cōcordiam.

Iam quos deſyderamus poſt diſcordiā ciues, ſocios, viros claros, graues, ſapiētes, vtiles reip. vt ea iactura reſarciri poſtea & compenſari nullis omnino cōmodis valeat. quales neceſſarios et amícos, quos principes bona regni ſui parte vellēt, fieri ſi poſſet, vitę reſtitui. Nec in eo affectu ſoli ſunt principes, nos etiam priuati homines eos interdū in diſſidio amittimus, pro quorum vita & ſalute fortunas, ſanguinem, vitam & iam noſtram parati eſſemus impedere, vt illi pro nobis fecerūt. Memini me Valētiæ de ſenibus noſtris crebro audiuiſſe, Alphonſum Aragoniæ regem regno Neapolitano poſt tot labores potitū nō ita gaudere ſolitū, ꝙ factus eſſet voti compos, ꝗ mœrere fratris in obſidione occiſi morte, quē prope ſua ipſius vita, regno ſine dubio multo habebat chariorē. Quales bellū hoc & Cæſari & Frācíſco amicos abſumpſit? Cęſari Borboniū, Hugonē, Mōcadā, Fieramoſcā, Gallo Paliciā, Trimollā, Boniuetū, Leſcutiū, Spuriū Sabaudiæ auunculū, Baiardū, Lautretiū, Vaudemoniū deſtina

tũ regẽ Neapolis, quanti vnumquenq; illorũ redemptũ nũc vellent? atq; vtinã hactenus modo Atæ huic permiſſum fuerit humanis capitibus inſultare, nec pluris vtriq; horum ſtet tã præferuida contentio. Nec aliter poſt diſcordiã vi demus accidere, q̃, vt vel victus & victor pariter mœreãt, vel lugeat victor. Perit uictus luget uictor intereat victus aut quũ mitiſſimũ fuit bellũ, lugeant ambo. Certe vtrũq; eius pœnitet. nec vllũ fere tam felix fuit aut bellũ aut diſſidiũ, qđ prudens victor ſingula expendens, ac ad rationẽ & calculũ reuocans nõ mallet nunq̃ fuiſſe ſuſceptum. Neſtor & Menelaus, quos ſapientes Homerus finxit, eoſdẽ facit bellũ ad Troiã geſtum deplorantes. & illius nobiliſſ. victoriæ pigere ac pœnitere, quũ recordantur, quot illam damnis & calamitatibus, quanta malorũ aliorũ ex aliis renaſcentiũ ſerie, cuiuſmodi virorũ iactura comparaſſent. Diomedes apud Verg. iã iuuenili feruore refrigerato, iam annis grauior atq; vſu rerũ ac prudentia edoctus meliora, nõ impetu illo, quo ad Troiam acies ſternebat & congrediebatur cũ diuis, ſed auditis il-

le hæc placido ſic reddidit ore. (altis,
Mitto ea q̃ muris bellãdo exhauſta ſub
Quos Simois premit ille viros, Infan-
da per orbem (oẽs,
Supplicia et ſceleꝶ pœnas expẽdimus
Vel Priamo miſeranda manus. (bellũ
Nec mihi cũ Teucris vllum poſt eruta
Pergama, nec veteꝶ memini lætorue
maloꝶ.

Deniqꝫ fieri nullo poteſt modo, vt al-
teruter diſcedat ſine dãno q alteri exiti
um parat, inq̃t ille in Tragœdia, eũ ſci-
re oportet ſibi paratã peſtem, vt partici
pet partẽ. Iratus enĩ, periculũ dũ facit,
aliâs parem nõ videt, ita aperit aliquid, qua lędi poſ
ſit vel ab imbecillimo. pręſertim, quũ ni
hil ſit tã inualidũ, cui nõ ſatis ſit viriũ ac
potẽtiæ ad lędendũ naturę noſtræ infir
mitatẽ, quę ſe ꝑ ſeipſam ſine externis vl
lis frangereť viribus. nẽpe ex q̃ primũ
die eſt in lucẽ ꝓducta, multis obnoxia
caſibus, fulciť & retineť ingẽti atqꝫ an-
xia cura, prona ſꝑ in interitũ, q̃ illi quan
tũcunqꝫ arte ac diligentia cõſerueť, tan-
dẽ cadẽdũ eſt, vt minime ſit vlla impul-
ſio neceſſaria moli huic nutu ac põdere
ſuo ꝑ præceps ruẽti. ☞ Finis libri. III.

IOANNIS

LODO. VIVIS DE CONCOR.
liber quartus, Quæ ſit ad veram concordiam via.

SVperioribus libris, quãtũ a nobis ex tãta rerum multitudine ac varietate, quæ etiam abit in infinitum, colligi potuit, ſatis & diſcordiæ ſunt mala expoſita, & concordię bona, vt neminem eſſe adeo natura ſua litium & rixarum, & contentionis, & pugnarum amantem exiſtimem, quin originẽ authoremq; tot malorum diſſenſionem fugiat, & tot bonorum commodorũq; parentẽ ac nutricẽ conſenſionẽ concordiãq; libens totoq; animi ſtudio conſectet. ſed ab hoc mẽtis propoſito firmo nõnunq̃ ac bene cõſtituto abducit nos affectus, vel impetu valẽs, vel diuturnitate grauis ac potens, nec ſecũ ipſe ſatis cõſentiẽs & cõcors. Piratę & latrones, q̃rũ ars atq; exercitiũ eſt infeſtare hoĩm genus, ꝑturbare quietẽ, leges ac iura cõculcare, cõtaminare ſacra & prophana

oia,tamen inter ſe pacem quandam & concordiã conſeruant definitam certis quibuſdã legibus & velut iuſtitię ęquitate nec aliter poſſent coitiones illas ſuas & latrocinij ſocietatẽ retinere. Q. ſi ita eſt,profecto affectus peiores ſunt latronibus,& illorum ſæuitia minus vlla conſortionis lege ac ratione contineri ac cohiberi poteſt q̃ hoim impuriſſ. Nã animi motibus nõ,vt Seneca inquit,infida eſt & mala pax.ſed nulla pax penitus,nõ quies, nõ inducię a bello.lætitię repugnat ęgritudo,ſpei metus,inuidię candor,deſperationi fiducia. tũ miſti im vt in confuſa acie concurrunt.certæ rei fiducia tollit ęgritudinẽ,metus inuidiã, hilaritas crudelitatem,deſperatio iram, quorum alia aliorum ictu aut pondere ſubinde & extolluntur,& deprimũtur. Quid vnicuiq; affectui an pax eſt ſecum? minime vero.metus huius rei metum alterius diluit,ſpes huius adimit illius,vt lux luce aduſtio aduſtione tollitur. Qui ergo nec inter ſe,nec eorum vllus ſecum ipſo pacem poteſt habere,ij ſi regnum occupent animi,conſyderare cuiq; eſt promptum, quos

Affectuum diſcordiæ.

edent intus & foris tumultus, quæ bella excitabunt, quas dabunt ſtrages ac clades impotenti rabie, & cœco cõcurſu. oportet hos quietis iuri & regno iudicij ac rationis ſubdi, ne omnia perturbent, vt validior ratio frænos illis iniiciat, & regat impotentiam, fractosq́ꝫ & debilitatos cogat diſcere audientes eſſe dicto. neq́ꝫ enim dum recti & integri ſtabunt, parebunt vnquam. Sic quidem facto opus eſſet, ſed vbi ſunt opes ad diſſoluendam hanc Tyrannidem? quum peccati tormento in hominem impacto amiſſæ ſint corporis vires, proſtrata ratio, cõfirmati affectus, magnaq́ꝫ illis poteſtas & rerum omnium effuſiſſima licentia conceſſa. vt iam homini capto & vincto libertas ſit aliena ope ac beneficio quærẽda, nimirum dei opificis, vt eodem inſtrumento opus confractum reficiat, quo fecerat integrum, nempe ſapientia illa, vnico filio ſuo. qui corroborata ratione ac mente animorum tumultus ac violentiam cohibet, & obtẽperare cogit melioribus. vt quum regendi peritus ſceptrum obtinet, parent vero, qui aliud

facere non debent, quia nec ſciunt, vera ſit in toto homine pax, quæ ex hoc velut fonte foras dimanet, oĩaqꝫ tranquilla ſint in cuncto hominum genere, quia intus ĩ vnoquoqꝫ arma ſunt de manibus extorta ac proinde rebellio ſub-

Pax Chriſti

lata. Hęc eſt pax illa, quã ſe Chriſtus ait ſuis impartiri, ſed qualẽ dare non valet mundus. homines enim pactionibus ſuis affectus leniunt, nõ comprimunt, blandiuntur, non cohibent. ad ſummũ vi & metu manus arcent ab iniuria, id eſt maiore diſcordia, ligant minorem. Chriſti vero pax aſpera inquietis affectibus rationem magnis opibus inſtructam in ſolium totius animi euehit, vt iam nec obſignatis tabulis, nec teſtibus, nec iureiurando ſit opus, nec paratis armis & oſtenſione terroris, quãdo quidem diſſenſionis materia, occaſio, authores, arma ſunt penitus erepta. Quæ omnia ſimul ac illa pax diſceſſerit, in animum ſubeunt, vt tacitum ſit et acerbiſſimum bellum, etiam quum pax videtur maxime florere, & manus ceſſant. Non eſt pax impijs, exclamat diuinũ oraculum. Nam ardet intus bellum,

etiam inter ipſos eoſdem excitatũ,qui prius ad rebellandũ conſpirarant. Quo circa mirandum non eſt inter homines, vt qui ſeſe cunctos affectibus regendos dediderunt, nunquam pacem, nunquam concordiam & communem animorum eſſe ſenſum, quum nõ ſit inter eorum dominos, & a quibus leges iuraq; accipiunt. Sunt cauſſæ rerum nonnullæ, quæ ita ſunt cum ſuis operibus coniunctæ & connexæ, vt quiſquis vel hæc vel illa cognouerit, nihil ſit amplius, quod de alteris dubitet. Solẽ ſplendor hic ſequitur, ignem fumus, qui fumum videt, intelligit ibi eſſe ignem, qui ignem, fumum. Sic qui ſcelera noſtra animaduerterit ex interiori habitu profecta, is non mirabitur tale eſſe inter nos bellum. qui vero bellum, deprehendet, quales intus ſimus, nempe flagitioſiſſimi ac peſſimi. Sunt enim hæc illorum opificum exercitamenta & opera. Paulus ex diſſidijs ſuorum carnis regnum arguit, et ex hoc regno diſſidia. Quãdoquidem neceſſe eſt inter eos, quos perturbati animorũ motus quolibet impellũt, et in ſentiẽdo

& in cupiendo diſcordiam exiſtere. vt quum ſententia regat animos, cupiditas vitam, & opiniones ſint pugnãtes, & voluntates inimicæ, & actiones hoſtiles. Hinc naſcitur tantũ, tã variũ, tam vaſtum diſcordiarũ mare, q̃ prioribus voluminibus patefeci, in quod demerſit nos noſtrorum continuata & pertinax ſcelerum conſuetudo, quorum nullam intermiſſionem facimus. adeo, vt malefacere ex vſu in naturam videatur verſum, nec tantis incommodis & calamitatibus, quæ aliæ ex alijs ſuppullulãt, non diſſimili fœcunditate noſtrorum delictorum admoniti ſumus ſequi meliora. Nam facimus quidem ipſi nobis manu noſtra hæc mala, ſed quibus tamen indulgentiſſimus ille mundi & prudentiſſimus rector vtitur ceu ſtimulis ad excitandos nos flagitijs & delictis noſtris indormientes ſeu immorientes verius. vt excitati atque expergefacti & in memoriam culpa reuocata cauſſas fugiamus tantorum in præſens maloꝝ, et q̃ nos in æterna, ni caueri mus, demerſuræ ſint. ita vt ipſum qđ ſcatet ex vomicis noſtris pus, & q̃ ex ſce-

Deus mala noſtra uertit in bonum.

leribus noſtris naſcuntur mala, vertantur nobis in medicinā morbi & emendationem erratorū, ſi intelligamus. At nobis tantū induxit callum aſſiduitas peccandi, vt iam nulla ſentiamus verbera, nec caſtigationem eſſe erratorū exiſtimemus, ſed quouis aliorſum potius, q̃ ad officij admonitionem referamus. Quocirca, ſicut prudenter Auguſtinus ait, perdimus reprehenſionis et caſtigationis fructum, dum talia eſſe nō libet intelligere ac credere. & quæ ſunt diuini conſilij, in caſum, ſortem, fatū quodā reijcimus, in quo ſit temeritas euentus, non effectus deſtinatus. Itaq; perit & vſus, & preciū medicinæ. nam dum non ea mente & ſenſu ſumitur, nec locus, nec tempus, nec actio eius animaduertitur atq; obſeruatur. fitq; ſæpenumero noxia, quæ, vt oportebat ſumpta ſalutaris fuiſſet. Tot iam perpetuis annis gerunt bella, tot ſunt datæ & acceptæ clades, tantū ſanguinis exhauſtū, incenſi agri, occiſa pecora, violatæ leges, prophanata ſacra. toties nefas vile habitum, quis inter has tam atroces calamitates factus eſt pilo melior? Tanta

Nemo tot dānis factus eſt melior.

cultum, faſtum omnē oſtentare, & exercere ſuperbiam, quā ſæpe aſperæ res, vt bella & diſcordiæ cogunt deliteſcere atq; occultari. Ita fit, vt expedire ferme videatur bellū eſſe, quando quidē pace vti neſcimus, & illius quietem noſtrorū viciorū alimenta facimus, vt nō iniuria queſtus ſit ille in ſatyra, malis nos pacis vexari. Non quærimus pacē, ſed ſecuritatem & ocium explendis cupiditatibus. non alijs nos volumus bene velle, ſed vt alij nobis. non alios eſſe nobis charos, ſed nos illis. Neq; enī expoſcimus a deo illud, quod eſt maximū ad hominē munus, vt bonam det mentem, vt prauos affectus vel mutet, vel domet & rationi ſubijciat. cæterum vt voluptates, luxum, ſuperbiam noſtrā nullus de repente metus interturbet, vt in alta & compoſita ſecuritate liceat cupiditatibus regnum ſuum libere exercere. Quem tandem diuorū auſcultaturū hæc tam turpia vota arbitramur? quem non damnaturū ac reiecturum? quæ nos puderet homine arbitro atq; audiente pnunciare, ea impetrare contendimus a deo immortali, ſapientiſſ.

pro quibus a viro bono conuicium & obiurgationem referremus. Imperatorem quendã ferunt caſtris & vrbe hoſtium potitũ, quum de conditionibus pacis ageretur, & ab eo quædã poſtularentur, partim iniqua, partim contra voluntatem ipſius, & commoda ſuæ reip. admiratũ eſſe hoſtiũ dementiã, qui ad ſe potentiorẽ & armatũ, non dubitarẽt eiuſmodi poſtulata mittere. itaq; illis hoc ſolum reſpondit, quonĩã iniuſta a fortiori petitis, nec iuſta vos ab eo impetrare iuſtum eſt. Quis nõ admiretur noſtram dementiam ne an impietatẽ, an cæcitatem dicam animi, nomẽ mihi, quo id exprimã, latinũ deeſt, qui omnipotentem deum, nos homuntiones ex fimo & argilla ficti non dubitemus, noſtris rogatibus offendere, & ab eo poſtulare, quæ ſunt illi inimiciſſima. Nam quid aliud eſt opes, voluptates, honores, potentiã petere? Sed de ĳs alio loco. nunc de quibus agimus. quid eſt victoriam ab eo de fratre tuo vi & cæde partã poſtulare, & ei ſigna ex hoſte capta & ſpolia appendere, id eſt munimẽtũ crudelitatis, a qua ille mitiſſ. ſemper

abhorruit, & illi gratulari tuam ſæuitiam. quid hoc inquam eſt aliud, quam ſi explicatius & apertius velis loqui, ſic eum conuenire. Princeps potentiſſime & iuſtiſſime vniuerſitatis huius domine iubes me eſſe tui ſimilem, hoc eſt æquum, mitem, clementem. iubes non malum malo rependere, iubes me fratrem meum, vt meipſum amare propter te. iubes etiam diligere voluntate inimicum, & benefacere nocenti ac lædenti. ego tamen ſtatui contra leges, & iuſſa, & exemplum tuum ferro illum & igne perſequi, vel quia animus eſt aliquid illi adimere, vel quia viam aliquam proſpicio ad amplius regnū, vel vt obſequar prauo alicui affectui, nempe iræ aut inuidiæ. Decreui, quacunq; poſſim, illi & fortunis eius cladem, exitium, peſtem, mari, terra, factis, verbis adferre. Rogo te pater clementiſſ. ac mitiſſ. vt ad eam rem ſuppedites vires, aperias viam, conſilia adiuues, ſecundes cœpta. ſi victor rediero, ornabitur ædes tua præda & ſignis militaribus. ego & fortiſſimi milites mei, re ſtrenue geſta, madentes adhuc a cru-

Quid eſt victoriam de homine petere.

ore & cæde circum templa tua omnia ibimus gratulatum, & ſupplicatum, quod ſtratos, cęſoſque reliquerimus filios tuos, quos tu vt redimeres, ac ſeruares, nō dubitaſti numen humanitati noſtræ coniungere, & in tuo puriſſimo atque innocentiſſimo corpore dolores incredibiles, & ignominioſam atque acerbiſſimam mortem perferre. Hæc ſi quis diceret, nonne omnes eum & ſaxo ſtupidiorem, & quouis diabolo deſperatiorem clamarent, dignumque, qui atrociſſimos a deo cruciatus pro tali voto reportaret? Atqui nemo fallat ſe, conſyderet ea, quæ rogat in diſcordia, excutiat, expendat ſingula, intelliget alijs quidem verbis, ſed re tamen hæc eſſe, non alia. Quiſquis aliquid ab alio rogat, videat prius quid, & a quo, & quis roget. ita facile vel cogitationem omnem ponet nō impetraturus, vel rationem & viam inueniet, qua aſſequatur. Homo a CHRISTO pacem petit, id eſt, inops a ditiſſimo rem quã ipſe libentiſſime ſolet tribuere, modo pacē petamus, hoc eſt quietē animi,

cuius ope & amare homines liceat, & pie colere ſanctũ numen. Nam ſecuritatem in delicijs & cupiditatibus optare non eſt pacẽ rogare, ſed ſemina diſcordiarũ & bellorũ ominũ, quæ ex indulgentia affectuũ exardeſcunt. Petat ho- homo a deo, petat Chriſtianus a Chriſto. ſi ſaltẽ hominẽ deus agnoſceret in petente & non diabolũ, indubie largiretur rẽ homini inter cæteras maxime conducibilem ac neceſſariã. nunc ſub humanis formis diabolicos ſpiritus & arrogantiã intuetur, mirandũ non eſt, ſi iuſtiſſimus ac ſapientiſſimus diſpenſator nõ dat dæmonibus, quod eſt hoĩm. Redeamus ad hominũ naturã id eſt ad nos ipſos. ille cœleſtis pater deus, cuius bonitatẽ, benignitatemq; innumeris quottidie beneficijs ac muneribus experimur, imbecillitati noſtræ nõ deerit propicius ac fauẽs. ille conantes ad iuuabit, & erigentes ſe porrecta manu ſuſtinebit ac fulciet, quodq; deficit naturæ, ſupplebit illius paratiſſima benignitas, vt ex infirmo & debili hoĩe Chriſtianus fiat, id eſt numeris omnibus perfectus atq; abſolutus. Incipiat iam ergo

homo eſſe homo, id eſt noſſe ſe. nã neq̧ *Homo noſcat ſe*
dæmones ſe norũt, quia nolũt, nec be-
ſtiæ, quia nõ poſſunt. hæ nunquã nactæ
fuerũt tanti boni facultatẽ. illi accu mu-
latione & continuatione ſcelerũ prorſum amiſerũt, vt callũ obduxerint intel
ligentiæ delictorũ. Radix ſicuti oſten-
di, & ſeminariũ diſcordiæ totius eſt ſu-
perbia, quæ tantis delicijs animũ emol
liuit, vt nihil ſit tam leue aut tenue, per-
ferre vt poſſit. tanta caligine mentes no
ſtras obruit ac oppreſſit, vt nemo ſe no
ſcat, nemo quis, vbi, cũ quibus, quem-
admodũ viuat, quæ ſit rerum natura, qđ
preciũ, q vſus inſpiciat & contempleť.
Agnoſcat ſe & ſua homo, & tanq̃ fene-
ſtra ad meridiẽ ſpectante aperta, inferet
ſe lumen, quod diſcuſſis tenebris clare
omnia & dilucide monſtrabit. tum ſi-
dent huic gallo criſtæ, et pauo, ſicut nar
rant, ponet alas aſpecta pedum fœdita-
te. videat animal hoc ſuperbiſſimum &
conſyderet, quæ ſunt illa, ob quæ ſuper
bit, & intelliget ſe ſordidum ac panno-
ſum de cultu gloriari, infirmum de viri
bus, egenum de opibus, deformem ac
fœdum de pulchritudine. Habet aĩm, *Animus.*

primum quam concuſſum et agitatum affectuum tempeſtatibus? quam diſciſum, diuulſumque illa diſcordia ciuili, quam ſecum, quocunque fugiat, circumfert? Sollicitus, anxius, metuit, ſperat, mœret, contrahitur, dilatatur, leuiſſima arula totus ab imo concitatur, vt harenæ & cœnum, & alga, & quicquid eſt in flumine immundiſſimo, miſceantur vno numo, vna voce, vno geſtu, vno iudicio poſtremi hominis & defece. hæc quiſquis erit contuitus, nō minus ipſum ſui ipſius pudebit, quam terrebitur aſpectu talis monſtri, varij, multiformis, ſæui, importuni, horribilis, & quod niſi coerceatur, ac dometur, præſentem allaturum ſit magnam peſtem & ſæuam. itaque non blandietur, nec molliter in ſuā perniciem alet eiuſmodi belluam centicipitem, nec pulchra nomina capitibus imponet, quibus allectus & falſus in certum exitium proturbetur. nō appellabit iram magnanimitatem, aut cotem virtutum, non ſæuitiam ſtrenuitatem, non metum cautionem, non temeritatem fortitudinem. Nam quæ tandem eſſe ſpes

ſanationis poteſt vlla, ſi morbis ſanitatum nomina imponuntur? quomodo ſanabitur is, qui ſe belliſſime valere non dubitat medicis iratus tanquam inſanis ac inimicis, & qui depulſuros ſe profiteantur, quod ille præſtantiſſimum ſe habere credit? Nullus eſt prorſum affectus, qui ſi ad mentis & rationis iudicium vocetur, non protinus appareat vere deformis, abhominandus. quid abiectius metu? quid magis indecorum quam ira, quid execrabilius ſuperbia? Iam mens ipſa ſuprema animi & celſiſſima pars, videbit quantopere ſit tum natura ſua tarda ac præpedita, tum tenebris peccati cæca, & a doctrina vſu ac ſolertia imperita & rudis, vt ne ea quidem, quæ videt quæque manibus contrectat, cuiuſmodi ſint, aut qui fiant, aſſequatur. nedum vt in abdita illa naturæ arcana poſſit penetrare. Sapienterque ab Ariſtotele illa eſt poſita ſententia, mentem noſtram ad manifeſtiſſima naturæ non aliter habere ſe, quã noctuę oculũ ad lumẽ ſolis. ea omnia, quæ vniuerſum hominum genus nouit, quota *Mens*

ſunt pars eorum, quæ ignoramus, nec ſolum id vniuerſitate artiū eſt verum, ſed in ſingulis earum, in quarū nulla tan tū eſt humanū ingeniū progreſſum, vt ad mediū peruenerit, etiā in infimis illis ac viliſſ. vt nihil exiſtimetur verius eſſe dictū ab Academicis, q̄ ſciri nihil, quod qui primus profeſſus in ſe eſt Socrates, hūc ea de cauſſa ſapientiſſ. eſſe illius dei oraculo pronunciatum, cui deo reliqui omnes de ſapientia conceſſiſſent, nullamq; eſſe maiorē inſipientiā, q̄ hominē exiſtimare ſe ſcire, quod neſciat. Id. q; videmus magnis viris in curriculo ſapientiæ vſu euenire, vt quo vlterius ſint in eo progreſſi, eo ſe minus intelligāt & deprehendāt ſcire, tanquā rurſus ad carceres e curſu ipſo referant. quanq̄ qui rem acutius inſpexerit, & ſubtilius inquiſierit, facile deprehendet nihil ſcire, & putare ſe ſcire, in ipſis adhuc hære re carceribus. intelligere aūt ſe nihil ſci re, ad metā humanæ ſapientiæ pertigiſſe. quantū eſt ergo ſtultitię ac imperitię argumentū, offendi quem, q indoctus vocetur, q; illud obijciatur ſibi, quod eſſet ipſi, ſi ſaperet, profitendū. quanta

exiſtimatur iniuria dicere ignorari qd ab aliquo,q ſi centies ſe excuſſerit,nunquã ſcientiæ vllius mica decidet, videlicet quũ nulla inſit penitus. Nunquã ita quiſquã bene ſubducta ratione ad vitã fuit,quin res,ætas,vſus ſemper aliquid adportet noui, aliquid moneat, vt illa quæ te ſcire credas, neſcias, & quæ tibi putaris prima,in experiundo repudies, quemadmodũ inquit ille,in comœdia. id eſt nemo tam vnquã firma & conſtituta fuit ſapientia,quin tempus et ætas doceret eum nihil ſcire,falli,errare.ſicut ſeni illi tam diu percepta,infixa,confirmata opinio ad poſtremũ tamẽ fuit mutanda. Cuius eſt tã ſpectata vel ſapientia vel felicitas,cui nõ plurima euentus ſit mentitus?imo vero,qui non vſu deprehendat ſe ignorantia prolapſum,cæcitate aberraſſe,ſtulte per imprudentiã conſuluiſſe, vt ipſum ſuimetipſius pudeat. quas arbitrabamur firmiſſimas coniecturas, & quibus nos impenſiſſ. nobis placebamus tanquam occultam rem & alte abditam marte ac induſtria noſtra eruerimus,ſequens dies, dies vero,imo ſequens hora confutat, & leuiſſ.

ſimis nos rebus patefacit impulſos. Cur ergo toties experti ac falſi, pergimus tamen coniecturulis nos totos permittere? quod equidem eſſet ferendum vtcunque, ſi id ad bene faciendũ, ad iuuandum alios pertineret. ad nocẽdũ vero, ad vitia, ad ſcelera credere toties mentitis, & fraudis manifeſtis quanta eſt ſocordia? quum in rebus exigui precij capti ſemel & fraudati tanto in poſterum diligentius proſpicimus & cauemus, quam oſtendimus inuitos nos eſſe bonos, vltro ad malefaciendum currere? leuem occaſionem, tenuem prætextum, atque adeo ſæpenumero nullum ſufficere ardenti in hoc & concitatæ voluntati.

Voluntas

At voluntas hæc ſi retegatur, quanta obijciet oculis intuentium vlcera, quas plagas a vicijs & delictis acceptas? Ipſa per ſe imbecilla motuum arietibus ſubinde concuſſa, quam facile confringitur ac ruit, & ex tanta cadendi continuatione tanquam pedum ſuorum vſum amiſit? iam illi ſtare prope tam alienum eſt & coactum, quam quæ contra naturam, quam naturam

ipſi tam perpetua & pertinax conſue- tudo velut nouam quandam effinxit: Ita vt vel de iuſto ſit in libris ſapientiæ, ꝙ ſepties cadat ſingulis diebus. quid fa cturum cenſemus iniuſtum hominem aut impium? & in epiſtola ſancti Ioan- nis legimus, Si dixerimus, ꝙ peccatũ non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. hoc vero non illi ſunt modo aſſequuti, quibus tradi- tum erat celitus omnia eſſe ſubdita ty- rannidi peccati, liberari vero per crucẽ filij dei, Gentiles quoque, etſi cauſſam ignorant, rem tamen perſpiciunt. Sene cæ eſt ſententia illa, Neminem inueni- ri, qui ſe poſſit abſoluere, & innocentẽ quemq; ſe dicere, ꝙ reſpiciat teſtem, nõ conſcientiam. & alio loco fuſius. Si vo lumus inquit æqui omnium rerum iudices eſſe, hoc primum nobis perſua deamus neminẽ noſtrum eſſe ſine cul- pa. Hinc enim maxima indignatio ori- tur, nihil peccaui, nihil feci, imo nihil fa teris. Indignamur aliqua admonitione aut coercione nos caſtigatos, quum il- lo ipſo tp̃e peccemus, quo adiecimus malefactis arrogantiã & contumaciã.

Quis eſt iſte, qui ſe profitetͬ omnibus legibus innocentem? vt hoc ita ſit, q̃ anguſta innocentia eſt ad legem bonũ eſſe? quanto latius patet officiorum, q̃ iuris regula? q̃ multa pietas, humanitas, liberalitas, iuſtitia, fides exigunt, quæ omnia extra publicas tabulas ſunt? ſed ne ad illam quidem arctiſſimam innocentiæ formulam præſtare nos poſſumus, alia fecimus, alia cogitauimus, alia optauimus, alijs fauimus. in quibuſdã innocentes ſumus, quia non ſucceſſit. Sic Seneca. Atqui iſte tantopere vlceroſus & indicanti vlcera iraſcitur, & medicamentum ad ſanationem vel oſtendenti, vel adhibenti eſt infenſus, tanquam facienti iniuriam, ꝙ ægrum appellet eum, qui ſe optime valere arbitratur. alijs vero qui eodem tenentur morbo, & ceu in eodem iacent valetudinario, ſuccenſet. atq; adeo alienis verrucis grauiſſime offenditur, q ipſe turpiſſimis eſt tuberib9 deformatus. Hoc eſt diaboli ingenium, bonũ ſe credere, quũ ſit peſſimus. ita vt monſtranti morbum tanquam mendaci et maledico & conuicianti inimico male velit. tũ alios

minus, q̃ ipſe ſit, malos graui ſupercilio increpat, & teterrimum uideri uult id viciũ, quo ipſe vel aliud, vel idẽ ipſum maius & notabilius occurrẽtium ocu-lis expoſitũ circumfert. Hæc eſt humani animi facies, hic ſtatus, in quo cernitis q̃ nihil ſit gloriãdum, aut vnde ſe homo poſſit extollere. At cuiuſmodi habet corpus, quod alij ſepulchrũ nominarunt, alij carcerem, verius dici poſſet putris cuiuſdam nauis ſentina aut cloaca ruinoſa. fetebit ſi aperias ſterquilinium hoc opertum cute. quod quale ſit, abunde oſtendunt, quæ per eius omnes meatus perenni ſcaturiunt. per nares, per aures, per axillas, per os ipſum. quid dicam per ea, quę pudor vetat eloqui, non minus q̃ proferri? & in hac obſcœnitate ſordium, quãta imbecillitas? nam & ſentinæ fiunt ſæpe ex forti abiete, ex robore. & cloacæ, ex ſaxo duriſſimo. quę porro pars eſt corporis, cui nõ peculiaris ſit morbus aliquis, & doloris faces ardentiſſimæ? non caput, non manus, non pes, non ipſi etiã dentes & extremi vngues, præter eos morbos, q̃ vniuerſum hoĩem inuadunt, & quaſi in Corpus

genti tormento concutiunt. Ante Plinij ætatem trecenta erant morborum genera annotata ab ijs, quibus curæ eſt iſta perſequi. poſt illum, quot ſunt exorta noua, incognita, nullis veterũ cedentia ſiue præſenti periculo, ſiue acerbo dolore, ſiue abhominabili fœditate? Habent alia animantia, vt de inanimis taceam, villos, & ſetas, & cutem duriſſimã, quibus etiã graues punctiones nõ ſentiunt, et aduerſus animalculorũ morſus & moleſtias tanq̃ lorica quadã ſunt armata. homo tenerrima et molliſſima cute nec arenę papulã, nec ſtipulã, nec rugã, nec floccũ, nec pilũ adhærentẽ perfert. q̃d dicã araneolos, muſcas, culices, cymices, formicas, pulices, pediculos, & alia exigua dictu & viſu animalcula? quantũ hęc oĩa negociũ faceſſunt huic giganti, etiã quũ de cæde populorum & nationũ, quũ de euertẽdis regnis cogitat, quum de bello aliquo ſæuiſſimo? quantũ ei bellũ infert pulex? q̃ totum ad ſe conuertit hunc vrbiũ & gentium domitorẽ atq; euerſorem? o miſerũ, tã fortia cogitas in tanta infirmitate? cur non prius conualeſcis, anteq̃ te tãto vi

riũ certamini obijcias? cur non vincis prius hũc vicinũ hoſtẽ,a quo infeſtaris? poſtmodũ illos aggrediere fortiores,a quibus nunquam es laceſſitus? Quid hic recenſeam moleſtias a ſolo,a cœlo, ab ætate? ingredienti harena moratur veſtigium,lutum detinet, lapides pungunt,rupes frangunt. quomodo luctãdum cum terra & tanq̃ ab inuita extorquendum,quo vita ſuſtentetur? quanta in varietate temporum moleſtia? ardores præfocant,rigores adurunt.pluuias non ferimus,expaueſcimus fulmina,tonitribus pene exanimamur. quæ eſt infantiæ imbecillitas? quantis cum lachrymis ſunt omnia excudenda? quam eſt ſeni grauis vita ipſa, alioqui ex ſe fugax & incerta,milleq́ per ſingula horæ momenta periculis obnoxia & expoſita? vt nihil ſit tam exiguum & contemptibile, quod non ſatis ſit ad hoĩem vel robuſtiſſimũ proſternendũ.quid dicã abſumi quoſdã incognita prorſum cauſſa,vt a vita ad vitã,tanq̃ a cubiculo ad cubiculũ migrẽt. vt nemo poſſit ſibi nõ dico annũ polliceri,vt eſt in vetere dicto, ſed nec horã,

Quocirca quis aſſequi verbis poſſit, quantus ſit furor, q̄ cæcus propter verbum vnum, vt vel prauæ animi tui libidini vel iudicio dementis alicuius ſatiſfacias, & quietem vitæ, quæ alioqui rara & perbreuis eſt, & fructum viuendi amittere. &, quemadmodū Ennius inquit in Tragœdia, præterpropter vitā viuere. Nanque dum de vltione ira cogitat & deliberat, nihilque minus agit, q̄ id propter quod eſt vita homini cōceſſa. quumque tot vndique inſtent moleſtię ac difficultates, ſi quid eſt vel a ſolo vel a cœlo ſuaue, vel ab amicitijs, vel ab ætate, eo ſe fraudare, & maiora ſibi arceſſere pericula, q̄ quibus nos natura circū ſepſit. vt vita ſe omnino fraudet, qui bili & ſtomacho ſuo ſeruit, qui linguę indulget, qui vltioni habenas laxat. quū contra ex pace, ex concordia, ex modeſtia & moderatione cōſequi poſſimus, vt & commodis vitæ facile perfruamur, & leuiora nobis fiant incommoda. Quęrit ſanctus ille vates, ſit ne aliqs homo, qui velit vitam, qui diligat dies videre bonos? Atqui hoc, q non cupiat eſt nemo. audiat ergo, qd illi ſit, vt hoc

adipiſcatur,faciēdum. Prohibe linguã tuam a malo & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte a malo & fac bonũ,inquire pacem, & perſequere eam. Exteriora omnia animorum ſigna in linguæ ſunt appellatione comprehēſa. illa enĩ, quemadmodum interna affecta ſint,loquuntur. Vir etiam in ſęculo moderatus ac bonus,nam de perfecto illo et diuino nondũ diſſero,linguam et manus ſubijciet publicis legibus, prudens geſtus quoq; ac nutus educationi, vafer vtilitatibus. Quorſum pertinent dicta, nutus,detorſiones labiorum, oculorũ, ſuperciliorum,geſticulationes,et notę, quibus alios irridemus, ſigna maleuolentiæ? Primum q̃ ſunt illa omnia turpia,deformia,indigna non ſolũ prudentia,ſed quouis vel mediocri acumine? An tu idem putas eſſe geſticulari, irridere,quod acute reprehendere, ſapienter admonere? ſi geſticulatiões ingenij ſunt,& prudentiæ ſigna, concedamus omnes hiſtrionibus ac ſcurris. An eſt quicq̃ promptius aut facilius,q̃ torquere labra,corrugare naſum, contrahere vultũ, cachinari, ſcomma vel conuiciũ Lingua

iacere?hæc magis ſunt ijs ad manũ, qui mente ac ratione minus valent. illis armis pugnãt inermes ac inopes iudicij, acuminis, peritiæ. Nihil eſt ſimplicius, planius, rectius, ſenſu, verbis, vultu hominis prudentis ac cordati. Neq; irridere probitatis eſt aut ſapientiæ argumentum, nec irridere ſtultitiæ vel prauitatis. Adde illa oĩa, q̃ ſint inefficatia, declaramus nos prauo eſſe aĩo atq; etiam inimico ſine vllo alterius damno cũ periculo noſtro. q̃ eſt intẽperãtis ac impotentis ſtultitiæ id agere, qđ nec nocere poſſit alteri, nec tibi prodeſſe: a nulla re longius videt̃ diſcedere felicitas fortunæ, q̃ ab impotentia animorũ, ab intemperantia linguę. maxima egenorũ pars eo eſt delapſa, q; ſibi nequiuerũt imperare, vt leues impulſiunculas ſuſtinerẽt. & dum tangenti toto corpore reſiſtũt, ſeipſos in imũ deturbarunt, noluerunt nutui cedere, cedunt patrimonijs, poſſeſſionibus, fortunis oĩbus. noluerunt verbulo cedere, cedunt vitæ. Nã quandoquidẽ res oẽs hoĩum in lubrico ſunt & præcipiti loco derelictæ, ſi vehementius te aduerſus aliquẽ cõcitaris, facies

tibi impulſum & caſum, quod prius leuis erat contactus. Qualem vero illius exiſtimamus fortunam fore, qui amicū mauult perdere, q̄ verbum? At contra pleriq; diſſimulandis iniurijs nacti conſenſionem & amicitias etiam allice factis ad ſe illis, qui odiſſe videbantur, opes ampliſſimas & ingentem potentiam collegerunt. quam multis naſcentibus inimicitijs & futuris aliquando atrociſſimis obuiam ſilentium iuit, & ingentia molimina tanquam ſubtracto fundamento diſcuſſit, quaſiq; materiam detraxit naſcenti flammę? Antonio Eremitæ viro illi ſanctitate inclyto perhibent, quum alia multa in illa eſſe ſolitudine & locis deſertis diuinitus oſtenſa, tum vero quodam die orbem vniuerſum retibus & laqueis coopertum, ipſumque exclamaſſe, mi domine, quis effugiet hæc? cui a cœlo miſſa ſit vox, animi demiſſio. Ita eſt plane. Quāto promptius eſt viuere in cōcordia, q̄ in diſſidio? videlicet cedere facilius eſt, q̄ reſiſtere. cedentē nemo perſequtur, reſiſtentē impellimus. Illi quoq;, vt grauiter eſt apū Senecā, q̄s ſors iniqua

in ancipiti poſuit,tutiores erunt ſuper- biam detrahẽdo rebus per ſe ſuperbis, & fortunam ſuam,q̃ maxime poterũt, in planum deferẽdo. Expoſitus eſt no bis breuiter vniuerſus homo intus & foris.qui ſi talis eſt,tã alijs miſerandus, pudendus ſibi,haud vtiq; difficile fue- rit cogitare, qualia ſint humana omnia, quæ ipſe ſibi vel aſciuit neceſſitate,vel opinione adfinxit.Opes & potentia,q̃
Opes a re omni vtili ſolida & mãſura inanes, q̃ leues, momentaneæ, inconſtantes. quod idem licet de fauore,de gratia,de honore,de dignitate,de gloria dicere. quid ni,quum omnia regat partim po- pulus,partim fortuna,quis duobus,q̃d poteſt inconſtantius atq; inſtabilius co gitari?vt ſæpe nox vna,ſæpe paucæ ho ræ inter regnum & carcerem, inter tri- umphum & exilium,inter ſummã glo- riam & ſummam ignominiam,inter vi tam deorum honori parem et mortem contumelioſiſſ. inter fuerint.meũ ergo aliquis appellet,q̃d poſſit ante horã per dere?Sumptuoſa ædificia,magnus do- mi et in toto cultu apparatus,q̃ exiguo eſt vſui?nec nos tuetur,imo contra nos

illum ingenti ac moleſtiſſimo tuemur labore per tot curas, per tot incommoda, adde etiã per diſcrimina, adde per nefaria facinora & capitalia ſcelera, tanquam vaſtam & inconditam molem. Quod ſi & in horum natura tanta eſt infirmitas, & in poſſeſſione inconſtantia, tam facile ab alijs vel lęduntur vel tolluntur penitus, quid prodeſt inimicitias propter hæc ipſa ſuſcipere, quum maius ab inimicis damnum breuiſſimo & poſſit & ſoleat afferri tempore, quam eſt illud ipſum, propter quod diſcordias excitauimus? Itaque videmus quottidie cõtingere, vt vniuerſum cenſum in diſcrimen adducant, qui numũ ſeſtertiũ nõ luerũt cõtemnere. Nobilitatẽ cõfinximus, quũ conſtemus oẽs ex eiſdẽ principijs & elementis, cõditi ab eodẽ naturæ principe, progeniti ab eiſdẽ authoribus gentis. gignimur in flagitio, ex ſemine fœdiſſimo ac ſpurciſſimo. naſcimur ex malis hominibus inter dolores & grauiſſ. cruciatus cũ pręſentiſſ. & noſtro & enitentiũ diſcrimine. nutrimur in moleſtijs, educamur i laboribus. vbi ſunt inter hęc natales? quid vult ſibi ſan Nobilitas.

guis putris morborum omnium fons, imo ſanies & pus olidiſſimum? Quis iratus genius tantum oneris huic iumẽto impoſuit, quũ ſeipſum ægre portet? vt magis mirer non ipſum ſæpenumero deſponſo aio oneri ſuccumbere, & hanc vanitatis telam, quam tantis cum ærumnis orſus eſt, & texit, medio texẽdi curſu præ indignitate ſuccidere. Hęc omnia perſpiciet ac cõſyderabit is vir, qui quantum effici, ac præſtari ab ipſo poſſit, cœno ſe humanæ maliciæ conat excutere, abluere a ſordibus affectuum & prauarũ cogitationũ. quiq; tãto onere liberatus ſolutuſq; ad magnitudinẽ animi & ad faſtigium humani decoris magno gradu contendit, vnde nos duræ atq; aſperrimæ calamitates deturbarũt, ſed culpa noſtra contractæ. Ergo ſe mora paulatim in eo per ſui cognitionem, qua premebatur ſuperbia, deijciẽtur violenti animorum ſpiritus ac motus quo fiet, vt tanq̃ alteri lanci ingenti detracto mométo, altera ſuſtollatur, in qua eſt mens. quantoq; illa perturbationũ atq; arrogantiæ facta erit leuior, tanto ſe altius mẽs attollet vſq; ad faſtigiũ

luminis & noticię omnium, ex quo ſin gula, tanq̃ de ſpecula, facillime circum ſpiciet. proferent ſe ac exerent ea, quæ prius abiecta & oppreſſa cogebantur latere, iudicium, ratio, prudentia, vt pul chra & magnifica cogitata, quẽadmodũ exequi oporteat, intelligat. habeatq; prouiſum iam & paratum in occaſionẽ atq; vſum. Confirmabitur voluntas, vt tantum ſit aggrediendis rebus firmitatis ac roboris, quantũ a ratione iudicatũ fuerit neceſſariũ futurũ. Et quia obices luminis huius & iudicij interturbatores ſunt affectus illi feri ac incitati, eos ante oĩa vel relegabit, ſi qua valeat, vel certe cũprimet in præſens ac cõpeſcet, nec in deliberationẽ vllomodo ſinet venire. ſed ſi qua irrepſerint, diſeret in prę ſentia conſultationẽ, donec exierint. dabit morã, & ſe ſuſtinebit, nec aliquid ſtatuet, dum in cõcilio aderit aliqua animi cõcitatio. nõ magis q̃ vteretur aqua turbida, niſi eã prius pateretur eliqueſcere. Nã quẽadmodũ, q vel oceanũ alicũde conãt aggeribus excludere, vel ei eius ędificare æſtuarijs, a principio operis, quũ ęquor intumeſcit, cedũt mari, et ceſſant *Affectus pellendi.*

quo in ſe reuerſo magna tum diligen-
tia atq; induſtria ingentes moles pro
fundamentis iaciunt, locumq; ſedulo
communiunt, ne totum opus vis illa
Oceani recurrentis diſturbet ac cõfun-
dat. nec quicq̃ faciunt prius, q̃ influxũ
maris ab opere arcere, donec ſtructura
ita vel aſcenderit, vel firma ſit ac conſti-
tuta, vt nihil ſit amplius periculi ab vn-
dis & tempeſtate. Ita in hoc animi ædi
ficio, qđ in medijs fluctibus molimur,
a quo ſummouendus eſt impetus illius
affectuum tempeſtatis, initio quum ij
inuadunt, quieſcendum eſt, & manus
ab opere tollendę. affectibus vero ſeda
tis, interea dum liberi ſumus, celerrima
eſt & rapaciſſima occaſio arripienda
tantæ duntaxat rei. figenda ſunt & ſta-
tuenda propugnacula aduerſus illorũ
aſſultus, quoad tale ſit nobis abſolutũ
opus, in quod nullam impreſſionem
queat facere animi qualibet concitati
violentia. Quapropter nihil magis aut
accuratius cogitare debet animus quie
tus, quam vt minime deinceps contur-
betur, aut vt cõturbatio extra opera ra-
tionis & conſilij tumultuetur, ac ſequiat.

in illa non irrumpat. Ergo affectione iã compreſſa & alio auerſa, vel certe quieſcente, & præbente inducias, hoc erit eius opus, ingenij, iudicij, rationis, vt tum demum ad conſyderationem rerũ deſcendat, & quaſi cenſor quidam ſingula ad precium atq; æſtimationem aduocet, quod vel ipſe ſatis ſibi notus ac fidens multumq; ad eam rem nactus prudentię imponet, vel a magnis viris, & quibus tuto fiditur, impoſitũ tenebit ac cõſeruabit. Nam, quemadmodũ præclare eſt a multis traditum, error ac miſeria omnis in humana vita ex ignoratione naſcitur, ꝙ mala pro bonis ducimus, & rurſus bona pro malis. Eorũ, quæ ab hominibus poſſidentur, oĩm naturam primum cõtemplabitur, hinc vſum. Quid enim magis eſt ſapientis, ꝗ cogitare atq; expendere, quę cuiuſq; rei ratio ſit, qui finis. Nam beſtiæ mentis ac conſilij expertes præſentibus modo acquieſcunt. hoĩs eſt propriũ, aciem mentis in futura pręmittere, ne in aliũ vnamquanq; rem ſumat vſum, ꝗ in verũ ac naturalẽ, alioqui nihil a beſtia diſtabit, & non ſecus atq; illa, nunquam

Conſyderatio naturæ ac uſus

iudicio, nunquam ratione ac conſilio ducetur, ſemper animi affectionibus ſeruiet. ſin vero & naturam et vſum nō ignoret, velitq́ rationi ac veritati obtemperare, nec plus de vnaquaq́ ſumet, quam oportet, & res inſtituto naturæ ſuæ curſu vadere minime moleſte feret, ita in ſe quietus tranquillusq́ nunquam vel ſibi erit ipſe, vel alijs iratus. Natura rerum humanarum hæc eſt, vt quæcunq́ hominibus cōtingant, vana ſint, caduca, obnoxia caſibus, commendata, non donata. Solam virtutem ita a deo nobis tribui, vt ea demum fiat poſſidentis, ſi velit. reliqua vero nunquam in ius & mancipium tranſire eius, qui vtitur. Ingenij acumen vel tempore, vel vſu immodico, vel interdū morbo, aut caſu aliquo deteritur ac retunditur. memoriæ ætas eſt inimica. nihil eſt in homine quod citius ſentiat incommoda ſenectutis. Doctrina deſſuetudine elabitur, morbo perit, Vires nimijs laboribus, aut vna febricula frangunt. denicq́ eas aufert illa, quæ reliqua omnia, ætas. Corpus quot morbis expoſitum, imo obuium, quot doloribus, quot gra

uiſſ. cruciatibus? in illud dominātur cœli, elementa omnia, ſtirpes, venena, feræ, homines quam multis modis? hoſtes, latrones, tyrāni, magiſtratus? vt prætereā caſus, quorum exponi ſumma non poſſet. Vita ipſa ex ſe fugaciſſima, & vel ad ſemihoram incerta finienda morte non huius aut alterius generis, ſed incerti, incogniti, inexpectati. Parentes, liberos, vxorem, amicos, ſeruos, clientes, homines eſſe omnes, id eſt, et mortales, & in vita mutabiles. vt nec ſi moriant, quicquam acciderit cōtra naturam. nec ſi voluntate & moribus mutentur, nec minus equi, & iumenta, & pecora ſub mortis ac mutabilitatis ſunt ditione, quam homines. Pecunia metallum eſt, quid aliud, quam terra in ſuis viſceribus concreta? huic tendunt inſidias tā multi. hanc inuadūt & oppugnant fur clancularia rapina, latro vi aperta. alius blanditijs, alius fraude. infinitæ ſunt artes auertendi ab alio ad ſe pecuniam. Veſtes infeſtant tot vermiculi, tot papiliones, ſitus, puluis, ipſum tempus. Vitreū aut Samium vas eſt fragile. Picturæ vel eluuntur, vel deteruntur. ædi-

ficia alias tempeſtatibus ruunt, alias ex materia ducunt vitium. alias tempore collabuntur. Agri interdum bellico impetu vaſtãtur, interdum calamitatibus a cœlo aut ſolo. tot nimbis, fulminibus, grandine, eluuionibus, ariditatibus, tot exitijs & peſtibus frugum, ſæpe arroduntur a vermiculis, ſæpe a cognatis herbis ſuffocantur, ac corrumpuntur. Quid eſt decus, quid honor, quid gloria? geſtus aliquis aut verbulũ inane penitus, q̃ cito, q̃ facile exoleſcit decus, & in ignominiam vertitur? Nobilitas vel nõ agnoſcitur, vel egeſtate ac vilitate progeniei penitus exoleſcit. Quid nõ eſt morti & caſibus ſubditũ? quid illis vi, arte, ratione poteſt vlla eximi? Qui ergo hanc eſſe naturã rerũ, conditionẽ. ꝙ recordabitur, nę is vteť, quemadmodũ oportet, pręſentibus. ſi v̇o abſint & diſcedãt, nõ magis cõtriſtabiť, q̃ ſi in roſetis roſas nõ iueniat ſub brumã. Quippe eã ſciet eſſe legẽ & conditionẽ eiuſmodi reꝝ, vt ſuis vicibus mõ influant, mõ abſcedãt, ęquo feret aĩo res naturæ ſuę curſu vadere. quemadmodũ veris illi gratiſſimo tẽperamento nõ moleſte

fert ęſtatis feruores ſuccedere, aut his hyemis rigorē. & oceanū q̄ inundarat, inde recedere, naueſq; paulo antea fluitātes in ſicco relinqui. Huic ſi ſe naturæ accōmodarit, facillime ac iucundiſſime verſabitur in vita. nihil eſt enī dulcius, q̄ ſecundum naturam viuere, id eſt, flumine placido, & ſecundo vento nauigare. nec ei vnquam illa pœnitentiæ excidet vox, nō putaram. omnia enim habebit præcognita & præuiſa. ſin vero contra naturā aliquid cupiat, & quaſi nauigiū aduerſis ventis aduerſo æquore conetū agere, nec vnquā compos fiet voti, & ſemper inter moleſtias faſtidia, ægritudines conflictabitur, infenſus & ſibi & multis. An tu indigneris, aut inimicitias cū vllo omnino ſumas, q vel res naturæ, id eſt domino ſuo ſeruierint, non tuæ voluntati, vel q eo illa ipſa natura ſit vſa velut inſtrumēto inſtituti ſui curſus? Quis fulmini vel pelago iraſcitur, aut cum eo exercet ſimultates, q filium vel ædes vel mercimonium eripuerit? Nam etſi voluntas videtur aliqua adhiberi inter homines, tamen viro ſapienti natura eſt magis rerū ſpectanda, mi-

niſtra dei, q̃ voluntas hominis praua, miniſtra maliciæ, ſed quæ nec ſatis fuiſſet, vt adimeret vir malus pecuniã vel veſtem vel ſpeciẽ illam honoris, ſi tam illa naturę ſuæ vi fuiſſet tua, q̃ virtus. At quibus nihil auferunt homines, auferunt caſus a cœlo, ab elementis, a rebus inanimis, ab animãtibus, incognitis nobis cauſſis, ſed nõ omnino nullis. Itaq; quam conſolationẽ alienis caſibus exhibere ſoles ex natura ipſa promptam, eandem tuis ipſius adhibe, id eſt, vtere eadem medicina, quam alijs in eodem morbo cõſulis. Obijt alienus filius aut vxor, dicis mortalem fuiſſe. ſurrepta eſt furto aliena res, dicis ſolere fieri, aliquid puer alienus peccauit, dicis hominem eſſe. verberatus eſt aliquis conuicio, facta eſt alicui iniuria, dicis eã eſſe vitæ legẽ, ad hæc ferenda incommoda & alia huiuſmodi hominẽ eſſe natum. quin tu idẽ dicis & cogitas in tuis ipſius? an alios vis conditionis rerũ recordari, ipſe obliuiſceris? Hęc quidẽ eſt natura, quid vero vſus? cũ ex natura deductũ eſſe & deriuatũ conuenit. Sunt in rebus, quas neceſſitas expreſſit, ſunt, quas commo-

Vſus rerũ

ditas ſuaſit. ſunt, quas opinio hoim̃ de‑
prauata inuenit. neceſſitas ineuitabilis
eſt, vt eſſe, bibere, propulſare a corpore
vim frigoris, vim æſtus, deniq; ea para‑
re, ſine quibus tueri vitã hanc nõ poſſu‑
mus. paucula quædã addidit commodi
tas, multa, imo infinita commenta eſt
opinio affectuũ iudicijs perſuaſa, et alie
nis exemplis longiſſime impulſa, ita vt
facta ſit ingẽs, vaſta, immanis, inſatiabi‑
lis. hæc honorũ tot genera excogitauit
faſtus, oſtẽtationis, decoris, dignitatis,
potentiæ, regni, imperij, & in his ex mi‑
nimis initijs nullus iã modus, dũ nihil
aliud, q̃ expetere nos docet, atq; hortať,
qđ eſt ſane immenſum ac interminabi‑
le, qd, qua ratione, quo fine expetendũ
ſit, tacet, nempe a cupidine extimulata
atq; incenſa. Neq; eni vllus iſtorũ, q tã
anxio labore tantos cumulos excitant,
opum, poſſeſſionũ, honorũ, ditionũ, re‑
gnorũ interrogatus, quẽ in vſum id faci
at, pbabilẽ vllã adferre poterit facti ſui
rationẽ & cauſſam. quippe his neceſſi‑
tas nõ eget, cõmoditas reſpuit, q̃ tanto
eſt et melior, et veri⁹ nomẽ ſuũ retinet,
quanto habilior. at hæc moles tã vaſta,
tã ſparſa ac diffuſa incommodiſſima eſt.

Quid reſtat,niſi,vt ſe opinionē ſequi dicāt,inſano affectui obedientē,a ratione prorſum & iudicio alienam atq; abhorrentē? Equidē de iſtis,quos dominandi & excellendi cupido inexhauſta,totos ita rapuit atq; incendit, vt ardentiſſ.ex ſe ſcintillas quoquouerſum iaculentur, vnde ſæuiſſ.bellorum incendia ſuſcitantur,de iſtis inquā peruelim audire,quid ſequātur? quē ſibi in deſyderio finē ſtatuant? Nam rem tantā nullo propoſito fine ſuſcipere,hoc vero inferius eſt cōditione,beſtiarū,quarum etſi præſentibus modo contentarū,nullæ ſunt tamē adeo leues motiunculæ, quas illæ ſine cauſſa omnino, & ſine propoſito vllo edant. Quid conſectantur,abundantiā voluptatū? At quanto plures & maiores ſubminiſtrat quies & mediocre regnū ac regi habile,q̄ tumultus bellici,et ampliſſ.ditio,in qua maxima eſt ſollicitudo,& cura perpetua? Nam quemadmodū in grandi hominis corpore, & humoribus redundanti ſemper eſt aliquid,quod querelam adferat,& medicantis manū requirat,ita in ingenti regno ſemper exiſtit pars aliqua,quæ cor

Dominandi infinita cupiditas ſine cauſſa.

pus totũ ſuo aliquo morbo infeſtet, ac inquietet, ſiue rebellione cuiusq̃ populi, ſiue caſu aliquo & calamitate, vel ab hominibus, vel a fortuna illata. Pyrrhũ Epirotarũ regẽ expeditionẽ ꝓ Tarentinis aduerſus Romanos parantẽ Cineas philoſophus apud eũ gratioſiſſ. rogauit, quid facere victis Romanis cogitaret. extemplo tota, inquit ille, Italia imperio noſtro parebit. quid vero ſubacta Italia? traijciemus in Siciliã, & eam adijciemus noſtris opibus. Quid porro victa Sicilia, quid reſtabit poſt eam? in Hiſpaniã, inq̃t ille, arma tranſferemus. quid hac occupata? cũ Carthagine nobis res erit, quam aggrediemur ingenti potentia ſubnixi ac ſuffulti. Fac oĩa hæc ſubacta eſſe & poſſeſſa. Huc reuertemur, inquit rex, & beatiſſime explebimur omni genere voluptatũ. Is ne eſt finis, ſubiecit philoſophus? quid ergo obſtat, quin extra tot pericula, quibus ignoras, an ſuperſtes ſis futurus, ijſdem ipſis voluptatibus iam nũc hic pro arbitrio abũdemus ac conſtipemur? Sunt, qui dicũt, nihil ſe aliud quærere, q̃ imperare aut regere. Iſti vero idẽ eſſe putãt,

regere & regē nominari. Atqui rex vocat etiā in fabulis hiſtrio ille, qui Agamemnonis, aut Priami pſonā ſuſtinet. nec aliter rex eſt, q̄, quid ſit regere, ignorat. Regē eſſe, eſt multis proſpicere ac conſulere, hoc ſi expetis, rem ſane oīm pulcherrimam et magnificam expetis. Sed inſpice prius te, & conſydera, an teipſum, an ea, quæ iam habes poſſis regere. id ſi es nactus, tunc ſane foras ad alia regenda egredere. Q̃ ſi nec exiguū regnū, nec domū, nec teipſum rite potes gubernare, quis furor dicendus eſt, te multarū nationū atq; vrbiū habenas depoſcere? nō aliter, q̄ Phaetontē in fabulis ferūt adoleſcentē Solis patris ſui currū & equos, quos lachrymis & importunitate conſecutus & ſeipſum pdidit, et incendit mundū. Nec aliter multi ex iſtis quęrūt & poſtulāt regna, q̄ pueri equorū lora, vel clauū in naui. putant enī regere eſſe manū admouere. nā gubernatoris artē, quia nō aſſequunt̄, credūt illū nō arte, nō ingenio & induſtria vti in cōtorquenda tanta mole, ſed ſolū manu temere, et vt caſus ferat, mota. Ita videas iſtos, q tot motibus et turbatio-

ne rerũ humanarũ ad ingẽtes ditiones ꝑuaſerũt, exiſtimare belliſſ. ꝑfunctos ſe regendi munere, ſi diplomatis nomen ſuũ adſcripſerint, cætera vel in ſiluas venando abditos, vel in regiæ penitiſſ. inter ſcorta et conuiuia et aleã. Exempla ſunt horũ inter veteres ꝑmulta, atq; vtinã ſolũ apud illos. Strenuiſſ. & prudentiſſ. vir Po. Ro. P. Scipio, quũ cenſor de more voti carmen, ſcriba ex publicis tabulis præeunte, pronunciaret, ventumq; eſſet illuc, Iuppiter auge remp. nunquam ſic precari animum induxit, monente multum ſcriba atq; hortante, ſed ſic, Iuppiter conſerua rempublicã, ſatis eſſe auctam dicens, modo conſeruaretur. ac protinus, vt inquit Valerius, in publicis tabulis ad hunc modũ carmen emendari iuſſit, qua votorũ verecundia deinceps cenſores in condẽdis luſtris vſi ſſ. Auguſtus Cæſar princeps plane regẽdi artifex mirari ſolebat Alexandrũ Macedonẽ nõ magis cogitaſſe, quemadmodũ parta regna adminiſtraret, q̃ quemadmodũ noua alia partis adiungeret. Et ad Chriſtianũ principem par eſt loq; de onere regendi homines.

Quid enim eſt aliud plures quærere, quos regas, q̄ habere, de quorū vita, ſalute, fortunis, moribus ratione ſis deo redditurus mundi pręſidi et iudici oīm exactiſſimo, qui illos oēs fidei ac curæ tuæ commiſit ac commendauit. illius reuera eſt grex, tu nihil es aliud in eo, q̄ fidei commiſſarius vel datus origine, vel aſcitus voluntate, vel ingeſtus vi ac intruſus. Nihil apud illū proderūt ſpecioſi tituli, quibus falli quidem poſſunt homines, & eis ſilentiū imponi, deus falli nō poteſt, apud quē vnuſquiſq; ſeipſum ex mentis ſuæ conſcientia, vel damnat vel abſoluit, nō ex teſtibus, nō ex tabulis, nō ex rumoribus confictis, nō ex patroni meditatis coloribus aduerſus crimē. Recipiat ſe introrſus vnuſquiſq; ad mentē, ad conſiliū animi, & intelliget hāc imperandi & potentiæ cupiditatē, propter quā toties orbis vniuerſus concutit̄, ac turbat̄, totā ex ignorantia & cæcitate noſtrarū opinionē ortā eſſe, quæ ſe a iudicio & conſilio rationis ſeiunxerūt, tranſfugerūt ad affectus.

Conſydera tio aliorum.

Egrediet̄ foras vir prudēs, et alios quoq; homines excutiet, atq; eodē exami-

nabit Lyndio lapide, quo ſeipſum. ho- rũ oim neminẽ non inueniet ſimilẽ ſui. inualidũ, mille caſibus ſubiectũ, & proinde miſerabilẽ. quũq; viderit, quæ ſint vnicuiq; etiã beatiſſimo ferenda in vita, ſortẽ & conditionẽ ſuam intelliget ſibi eſſe patibilẽ, vt non ſit, cur ſe aliter vltũ de eo cupiat, a quo iniuriã ſe accepiſſe opinatur, q̃ vlciſcetur caſus & ipſa conditio humana. Quid optas inimico? fortunarũ aut dignitatis iacturam? expecta parumper, videbis. Neq; eſt eni tam felix vllus in vita, cui non eiuſmodi caſus aliquis intercurrat. cladẽ eius ditioni, ſi ſit princeps? accipiet peſtem, famẽ, eluuionẽ, terrę motũ, populi inter ſe diſcordiã & dirũ malũ ſeditionẽ. Cupis orbitatẽ aut mortes chariſſimorũ? ſi ſuſtinere pauliſper potes, fiet tibi natura votorũ tuorũ adminiſtra. At morbos mauis, acriores natura dolores inferet, & ardẽtiores admouebit faces, quã hoſtis crudeliſſimus ac immaniſſimus. quę humana rabies adeo poteſt humanũ corpus torquere, vt torquet ſtomachi morbus, vt podagra, vt dolor etiã dentiũ? Equidẽ præterire nec poſſum, nec debeo, q̃

apud Aureliū Prudentiū ſanctiſſimus Martyr Romanus de Cataſta, in qua torquebatur, ad populū concionabundus loquitur.

Nec diſtat ignis & fidiculæ ſæuiant,
An corpus ægrū languor aſp torqueat,
Quū ſępe morbos maior armet ſęuitia.
Non vngularū tanta vis latus fodit,
Mucrone quanto dira pulſat pleureſis.
Nec ſic inuſta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit,
Vel ſummam pellis ignis obductus co
quit,
Papulaſq; feruor æſtuoſus excitat.
Credas cremari ſtridulis cauteribus.
Miſerū putatis, ꝙ retortus pendeo
Extentus vlnis, ꝙ reuelluntur pedes,
Compago neruisq; ſonat crepantibus,
Sic eiulantes oſſa clamant diuidi,
Nodoſa torquet ꝗ ſpodagra et artheſis.
Horretis oēs haſce carnificū manus,
Num mitiores ſunt manus medentiū
Laniena quando ſæuit Hippocratica?
Viuū ſecatur viſcus, & recens cruor
Scalpella tingit, dū putredo abraditur.
Sic ille. At curas & ſollicitudines, & mentis furias illi optas, habebit per ſin

gula momenta, alijs ex alijs motibus, perturbationibuſque animum ſubeuntibus, tanquam vndis, vi tempeſtatum impactis ad littus. concutietur, & agitabitur, metuet, pauebit, mœrebit, terrebitur, confundetur, contabeſcet ægritudine, ſtimulabitur inuidia, æſtuabit odio, ardebit ira. & accenſus nec compos erit animi, nec corporis, nec fortunarum. nunquam enim iſti mari deeſt, quo concitetur auſter aliquis, nunquam hominum vita non ſuppeditat affectibus & occaſionem & materiam tumultuandi. Quod ſi alia deſint omnia, certe is, qui fecit iniuriam, furias illas ſentiet vltrices, quas adfert maleficij conſcientia. Quæ eſt prima ſcelerum vltio, vt ille dicit in ſatyra, quod ſe iudice nemo nocens abſoluitur. nec vlla vel optari poteſt, vel excogitari acerbior. Nam aliæ omnes fortunæ ſunt aut naturæ, iſta delicti, quemadmodum Cicero multis verbis in L. Piſonē perſequitur. aliæ vel ad nos nunq̄ perueniūt, vel corpus attingūt ſolū iſta aīm, id eſt, hoīem ipſum tranſuerberat. *Furiæ conſcientiæ.*

Nec exiſtimandum eſt aliud eſſe illud ſcelerum apud vita functos ſempiternum ſupplicium, de quibus eſt illud in myſticis litteris, vermis illorum non moritur, & ignis eorũ nõ extinguitur. Hoc cruciatu quanto leuior eſt mors? quam tamen, vt ſummũ malorum plerique inimicis ſuis imprecantur. Eſt quidem illa ſummum malorum omnium, ſed extremum tamen, vt qui aliorum lætantur morte, ipſi in malis remaneãt, alij malis ſint exuti ac liberati, & in ea forſitan traducti bona, ad quæ nunquã peruenient, qui illorum mortem vel procurarunt vel optarunt, vt vota pro illorum ſalute videantur feciſſe, quos oderant, quos execrabantur, quos diris deuouebant. Sed omnino mortem illi deſyderas, & eam optare animo obſtinaſti, quieſce parumper, nam & te & illum duci natura iuſſit. ambos quo die in lucem edebamini, capitis damnauit. non longo interuallo plectemini. quoties contigit, vt prior moreretur is, qui alium mori iuſſerat? Captus eſt Galliarum Rex Franciſcus a Carolo Borbonio, a Marchione Piſcariæ, a Ca-

Mors

rolo Lanoio præfecto Neapolitano. omnes illos tres ante duos annos ſepul tos audiuit. Si illis erat iratus, quid plus voluiſſet facere? ſi habuiſſet in ſua poteſtate ad vltionem, quid aliud feciſſet, quā fecit natura? Quid ergo animaduerſionem aliam, quid alium quæris carnificem, quum habeas tam paratas naturam & fortunam? quæ ita nonnunquā miſeram imbecillitatem hanc affligūt, vt ijs etiam ſimus miſerandi, qui interitum noſtrum auidiſſime expectabant, et caſus ſæuiſſimi exempli imprecabantur. Vergilianus Diomedes ita iactatos & concuſſos narrat fuiſſe Græcos Troia reuertentes, vt etiam Priamo fuiſſent miſerandi. Poſt reputationem caſuum & fragilitatis figmenti huius contemplabitur, quibus erroribus homines in vita agitentur. quid bonum vocent, quid malum. De his quam longe aliter ſtatuant, quam pro vero & recte inſtituta ratione. hinc quid pro contemptu habeant, quid pro iniuria, quas ſibi vltiones & pœnas ſumant, q̄ pueriliter tantis in rebus ludant, vt per tumultum & precipitanter conſultent,

nempe affectu præſide. q̃ leuibus conjecturis rapiantur, videlicet vbi ſe auræ leuiſſimæ ac concitatiſſimæ cunctos pmiſerunt. Ita fit, vt eos continuo poſt factũ grauis pœnitentia inuadat. Hæc erunt ei pro exemplo, vt ipſe ex alienis erratis, quod genus eſt prudentiæ feliciſſimum, vitam ſuam emendet, mores atq; actiones componat. In quo primũ erit omniũ, vt, quemadmodum ſe non extollit iam arrogantia ſublata, neq; enĩ videt cauſſam vllã, cur id faciat, ita nec ſe cuiquam anteponat, nec vllum contemnat, niſi qua et ſe quoq; contemnendum cenſeat, quum tanta ſit in natura humani generis ſimilitudo, nec ſit quiſquam, qui non aliqua ex parte alio ſit melior, alio peior. ſtultorum, qui ſe nõ nouerunt, eſt alios contemnere. quippe qui alijs detrahunt, quod ſibi arrogant. At vir notitia ſui inſtitutus, inſtructus, fretus intelligit ſe nihilo plus habere, q̃ alium quemuis de turba, & paupertatem ſuam tacitus agnoſcit. q; ſi alios videat non minus, quam ipſe ſit, pauperes, qui ſe locupletes vel ab ingenio vel ab opibus, vel a genere, vel a digni-

tate eſſe autument, non eos propterea deſpiciet, quum in re nullum ſit diſcrimen, æque ſunt pauperes & abiecti. nonnihil fortaſſis in cogitationibus interſit. certe non magis ridiculum ſit hunc ſe illi anteponere, quam ſi olla figlina, cui nihil ſit adſcriptum, præſtare ſe illi dicat, in qua inſcriptum ſit, argentea. par eſt vilitas naturæ, & inter res æque humiles abiectaſque, quantulum intereſt, etiam ſi titulus ſit mendax? falletur fortaſſe imperitus, at qui materiam & precium nouerit, nunquam falletur. Iam quum homines, vel vere ſint animi, vel mente cenſeantur, atque æſtimentur, quis poterit homo de homine ferre ſententiam? quum nemo valeat ad intima illa mentis & penetralia peruenire, quæ tot inuolucris, tot operimentis contecta & occulta, nec angelis quidem patent, ſoli authori ſuo noſcuntur, ſibi quoque ipſa non ſatis plerunque cognita atque explorata. Poſtremo non ignorat, nihil eſſe in vita malum præter culpam, quæ, vt etiam eſt a gentilibus animaduerſum, ſola eſt homini præſtāda, qua quū ſciat ſe quiſque

Ex āio æſtimādi omnia.

nō carere, de altero in cuius ſe compa-
rationem adducit, incertus ac ignarus. quippe animus, in quo vno eſt culpa, vti modo dicebam, longiſſime ab humano intuitu receſſit. an non hinc fit, vt cauſſa ſit nulla, cur homini cordato & rite omnia expendenti, alius ſit vllus contemptibilis præ ſe? Atqui hinc certa erat petenda & veriſſima vniuſcuiuſq; humanæ actionis cenſura. probe ac ſapienter Epictetus Stoicus, Lauatur quis cito, ne dicas male eum lauari, ſed cito. bibit quis multum vini, ne dicas male, ſed multū. niſi enim eius conſilium ſcias, vnde ſcis an male. Niſi forte expectamus, dum ille relicto animo, ad comparationem corporum deſcendat, & aliquid arroget ſibi, ac ſe efferat, ꝙ validiori ſit, aut integriori corpore, et egenus ac miſer homini conditionis eiuſdē ſe anteponat, ꝙ tunica ſua adeo reſarcta, vt iam ex centonibus & commiſſuris tota ſit conſuta, pauciores habeat commiſſuras q̄ illius. aut calcei ſint minus detriti. vtinā tā bene egiſſet nobiſcū natura, vt aliq̄d haberent humana corpora, quo poſſent ſuperbire, & glo-

Corpus q̄ contemnendum.

riari. quid nõ habẽt putidũ, fœdũ, auer-ſandum? Nouercam nominarunt naturam, & magnũ illi conuiciũ fecerunt viri ſapientiæ affectatores, qui corpora ſolummodo noſtra ſpectarũt, non perinde animos. Quiſquis homo hominem deſpicit de corpore, in id periculum ſe adducit, ne ſibi beſtias habeat prępone-das. & qui hominem cõtemnit, belluis ſit contemptui eadem de cauſſa. Nulla enim re corporis præſtamus, quin ea ipſa ab aliquibus belluarũ ſuperemur. Cedo quis tandem tanti faciet ſuum corpus, vt inde ſibi animos ſumat? An vir probus ac ſapiens, cuius bona oĩa in virtute ſunt ſita, qui ſola mente confiſus ac fretus vitam ſecurus agit et felix? An vero acutus homo, & qui omnino non ſit ab incõſyderantia dementatus, quem in corpus ſuum intuẽtem pudet ſui ipſius, quiq;, ſi in contentionem laudis corpus adducat, metuit ne nõ aliter cũ ludibrio atq; ignominia repellat̃, q̃ ſi olidiſſimũ ſcaphium adferret auro intectũ. nihil puto eſſe magis abſurdũ ac ridiculũ, q̃ ꝙ iactet quis magnã ſe aut integrã aut bene compactã firmãq; circũ-

ferre foricam affixam ſemper ac hæren tem ſibi. Nam hæc demũ ſunt vera nomina iſtius pudendæ ſuperbiæ tot malorũ per gentes omnes originis ac fontis largiſſimi. Quod ſi nihil homo ingenioſus & prudens ex tota corporis & mentis noſtræ natura poteſt deligere, quo ſe alicui anteponat, quãto habebit minus ex ijs, quæ foris ſunt, quæ aliena dici debent, non noſtra? velut nobilitas & genus & proaui, & quæ nõ fecimus ipſi, vt Iuuenalis inquit. aut de opibus, de ſeruis, de ædificijs, quæ ſæpe & peioribus & ſtultioribus & ægris copioſiores contingunt, q̃ bonis & ſapientibus & robuſtis. quæq; vel noſtrã imbecillitatem teſtentur, qui tot indiguimus, vel malitiam & metum, qui deſiſi deo tantum ex caducis & momentaneis rebus præſidium petierimus, quaſi nõ maius eſſet paratũ dei & per deũ mentis ac rationis noſtrę. At propter dignitatẽ? ceu vero nunq̃ ea indigniſſ. eueniat. de honore, de fama? quaſi vero populus non fallat in cenſenda virtute. ſingulorũ naturã, vſum, preciũ nouit, excuſſit, expẽdit, ſcit, q̃ ſit parũ tribuendũ hiſce oĩbus,

quæ nõ in ſua habet manu, ſed in aliena poſita libidine, nullũ meliorẽ poſſunt facere, ſi accedãt. nullũ feliciorem. vtiq; nec peiorẽ, ſi recedãt, iactata temeritate caſuũ, fundata opiniõibus imperite ſentiẽtiũ. Nã illa, ꝑpter togã aut tunicã, aut pileũ, aut calceos, aut anulũ, aut equũ, anteferre ſe alijs, puerorũ ſunt, q̃bus hęc ſola videñ bona, quoniã alia nõ intelligũt. Neq; vero, ſi qua edita fuerit ab alio cõtẽptus in ipſum ſpecies, aut iniuriæ ſignificatio offendetur & conturbabiř: Quippe ſuperbia diſcedens abſtulit ſecũ delicias, q̃bus ſublatis, vt nihil inuenit, ob q̃d ſibi placeat & ſe erigat, ita robuſtior factus minus iãleues punctiunculas ſentit. Quale ſit in ſe iactum telum contemplabitur, ſi vera dicantur, ſi æqua fiant, non magis iniuriæ loco deputabit, quam ſi homo vocaretur, aut mortalis, aut ſi ſe illi angelus præferret aut ipſe belluis. ſin falſa aut iniuſta, nõ tam ob inane dictum indignabitur, quam vicem ſocij dolebit, qui ita fallatur. & miſerabitur vel cæcum, qui inconſulto impetu in alium fertur, vel errantẽ, cui alij præ ignorantia lui ſordẽt,

An indignatur aliquis, & non potius ridendum ducit, ſi cęcus cęcitatem exprobret cęco? ſcabioſus ſcabioſo ſcabiem? claudus claudo pedē & gradum? imo etiam non raro, quod tanto eſt magis ridiculum, cęcus videnti, ſcabioſus puro, claudus recto, adeo vt ſpectatores q̄libet rudes & vulgari ſenſu iocula re citius exiſtiment, q̄ maledictum. Et quemadmodum ignorātia ſuperbiam aſciſcit, hæc venit comitata delicijs, moroſitate, ſuſpicionibus iniurię, cupidine vltionis, rationibus ſui vindicādi, ſic peritia modeſtiam ſecū importat, & moderationem, & æquabilitatem animi. cauſſas diſcordiæ extenuat, aut omnino reijcit, concordiæ prorſum & vndiq; conquirit. Nec vllus poteſt iniuriam velle facere, pro quo paratā nō habeat excuſationem. & in eo ipſo, quo fertur iniuria, patrocinium. vt nemini magis ſit iniquus, q̄ ſibi ipſe. ſic enim alios tuetur, ac defendit. ſenex putatur lęſiſſe, canis & ætati magna debetur reuerentia. Puer, multa ſunt illi infirmitati iudicij cōdonanda. Mulier, imbecillitas ſexus meretur veniam. Aeger, quis ſapit in

Peritia iniurias omnes extenuat

Extenuationes iniuriarū.

in morbo? illud dolor fecit, non homo, nec medici iraſcuntur ſuis phreneticis, a quibus multa ſunt audienda cõuicia. Doctus, aliquid tribuendum peritiæ, & exiſtimandum nihil ab eo temere di ci aut fieri. Indoctus, ignoſcendum in-ſcitiæ, quod genus eſt cæcitatis. Nam & cęcus, ſi in quem impingat, quis eſt adeo delicatus, qui non magis miſera-tur, & reducat in viam, q̃ ſuccenſeat, & animaduerſione iudicet dignum? Me-lior, ſi ſe tibi anteponat, ferendum. nũ tu vis ordinẽ rerum confundi? nũ non animam corpori præſtare, angelũ tibi, te beſtijs? Peior, ridendum, vt quũ Gal lus aquilam contemnit. Par, dolendum ac miſerãdũ, ꝙ nõ intelligat viã ſe ad ſui contemptũ aperire per cõtemptũ tui. Cum validiore certare inſanum, cũ in-firmiore turpe, cum pari periculoſum. fortuna diuitem tuetur, Pauperem ex-cuſat, ſeruum miſerabilem facit condi-tio, maiorem tu poſtulas a ſeruo vltio-nem, q̃ dederũt leges, quæ rem illi oĩm maximi precij libertatẽ ademerunt. Po tens. cedendũ ei, cui tam multi cedunt. An ego, inquit Phauorinus, vno in ver

bo repugnem Adriano, cui in oĩbus tri ginta legiones obediũt? q̃ ſcite de ſe & C. Cæſare Laberius, Etenim ipſi dij negare cui nihil potuerunt, Hominẽ me denegare, qs poſſet pati? Magiſtratus, obtemperandũ legibus, & patriæ debita pietas præſtanda. Qui parũ poſſunt, quanta eſt dementia eos inimicitias cũ potentioribus exercere? quæ, vt feliciſſime cadant, non tamen vel ſtultitiæ notã effugiunt, vel ſuperbię. Quid ꝙ illos non in ſe modo irritant, ſed aduerſum quoſcunq; eiuſdẽ nationis, profeſſiõis, ordinis, etiã corporis, ac formæ. dãnata in totũ ſimilitudine illius, cui male volunt, tanq̃ oẽs eiuſdẽ ſint ingenij ac naturę. turbant quoq; publicam quietem, dum cogunt diuites & hoĩes opibus feroces oĩa commouere, quo ſe vlciſcãtur. At qui plurimum poſſunt, hos tãto decet agere circumſpectius, ne illã fortunæ magnitudinem vniuerſam in diſcrimen adducant ſortis aſſuetæ exiguo mometo ingentia vertere. quid, ꝙ moles, quanto eſt grandior, hoc eſt minus regi habilis, & facilius in tẽpeſtate aut cõtentione rerũ commotaq; frangitur,

certe aliquid accepit detrimēti in anguſtijs, & alioqui potentibus, etiāſi diſcedāt ſuperiores, non tamen erit admodū decorum. ſin inferiores probroſiſſimū. Deniq; nullū inuenias, quē expediat diſcordiam in ſe admittere. nullū, cū quo expediat. omnes impedit & prohibet tum ſuæ perſonæ ratio, tum eorum, qui buscum ſunt diſſenſuri, tum perſonarų comparatio inter ſe. Videlicet natura exerta voce clamat ſe homines omnes ad mutuum amorem finxiſſe, & conciliaſſe inter ſe, vt ſicut ciuis ciui nocere non poteſt, quin patriam vulneret, quę oēs cōi quodā vinculo quaſi mater cōplectit, ita nemo homo hoīem poteſt illęſa natura lædere, q̃ꝗ nō maximā hāc humani gn̄is patriā conſauciet, & ſancta naturæ iura violet, quæ eadē ſunt diuina. Quid quod ſi diligēter ſingula animo aduertamus, neminē fere inuenias, in quo præter coēm illā nō aliqua ſit etiam peculiaris amoris cauſſa. Quis enī hoīm nō eſt, aut parens, aut frater, aut filius, nepos, auus, proauus, propinquus, affinis, neceſſarius, gentilis, cognominis? alius eſt vicinus, alius eſt ciuis, aut

Coniunctiones omnium perſonarum

conterraneus, alius hoſpes, alius ami. cus, familiaris patris, aui, fratris, amicus amicorum, ſocius ſtudiorum, ſocius ar. tis eiuſdem, ſocius operæ, laboris, itine ris, ſodalis collega. vt nunquam ad no. cendum poſſis cõſurgere, quin tibi ve. nerabilis aliqua ſuperior poteſtas, ve. lut manus iniiciat, & a motu reuocet in; conſulto. parentem lędere vetat pietas. propinquum ſanguis, affinem coniun. ctio, vicinus ꝑ cognato haberi debet, & hunc tuæ ipſius vtilitates tibi com. mendant, quæ a vicinis paratę ſunt etiã maximæ. ciuem defendit lex, peregri. no ne noceas, educatio prohibet, infe. riori bonitas. cum ſuperiore ne conten das ratio ſuadet, cũ pare periculũ. Chri. ſtianũ religio facit tibi fratrẽ, et cõmu- nis parẽs deus, et idem caput Chriſtus. At hic nihil videtur profuiſſe, profuit fortaſſis, ſed inſcio, vel iam immemori, vt puero, vt in aliud intento & parum aduertẽti ad beneficium. profuit igno. tus, præteriens. q̃ multos pueros eripi: mus periculis? adiuuamus ope, opera, conſilio? qui nos minime nouerunt, qui nunquam poſtea recordãtur. q̃ multis

occulte ſumus opitulati, q̃ magnã, quã accipiebant a nobis opem, nõ ſenſerũt At non profuit nobis ipſis. Profuit certe ijs, quibus nos non aliter conſultũ, q̃ nobis ipſis cupimus. filijs, parẽtibus, amicis. Profuerunt nobis aut noſtris ij, qui in hoc gratiam a nobis repoſcũt ſui beneficij, vt eius parentes, liberi, neceſſarij. At proderit, at proderunt ſui, vel nobis, vel noſtris. & fortaſſis ijdem erunt illius nepotes & noſtri. Num diſſenſiſſent tanto odio L. Salinator & Cl. Nero, ſi cogitaſſent futurum, vt aliquando duæ illæ gentes in vnam coaleſcerent? belluarum eſt ſola præſentia intuitas illis acquieſcere, hominum in procul futura mentem mittere, nempe immortalium, & ad æternitatem creatorum. Non eſt notus, eſſe poteſt, & quidem familiaris & amiciſſimus nemini amore atq; officijs ceſſurus, ſi te oſtendas diligere. hoc eſt, attrahes. ſi certiſſimum hamum eſcamque obtuleris, amorem. Meliorem conciliet tibi admiratio præſtantiæ. parem naturæ ſimilitudo & morum. ama in illo, quas in te vides, laudes ac virtutes. aut mi-

ſerare,quod in te vides miſerãdum. Erga inferiorẽ ex miſeratione creſcat charitas. quis enim nocere vult ei, cuius miſeretur? Deniq; hominem homini coniungat ſimilitudo efficaciſſima ad congregationem & charitatem. neminem inuenies tam ferum, tamq; alienum ab humanitate omni, qui amore prouocatus non reſpondeat, quum etiam feræ beſtiæ tantopere a ſenſu naturæ noſtræ in rigorem illum animorum ſemotę cicurentur tamen, & eos diligant, in quibus ſigna aliqua beneuolentię ſenſerũt. Nihil non ſatis eſſe ad diſcordiam ſolet contra naturam, cur tam multa ad concordiam pro natura nihil valebunt? Leuia ſunt ex his quędam, dicet aliquis. an leue eſſe aliquid poteſt, cui robur addit natura? hoc eſt numen ſanctum & omnipotens. ecquod iſtorum vocas leue tu, cui ſatis eſt grauis ad diſcordiã vnus numulus, vna vocula, vnus nutus aut leuiſſimum alicuius & cõtemptiſſimũ hominis iudicium, etiam contra patriã, pietatem, contra ius ſanguinis, contra officium, contra æquitatem, contra ſanctitatem amicitiæ, contra fidem. ſcilicet

hæc ſunt grauia, quæ tu ex ſtultitia tua confinxiſti, leuia erunt illa alia, quæ ſtatuit natura æquo bono, pio, ſancto fulta & munita. Qui violatum ſe ab aliquo arbitratur, hic quemadmodum eſt a nobis poſitum, tanquam prudentiæ totius caput, de ea re cõſulere debet ac decernere, quacunq; commotione animi liber, et a tempeſtatibus ſedatus, alioqui praue, vt de omnibus ſtatuat, eſt neceſſe augente omnia tumore tẽpeſtatis, nihilq; in ſtatu et magnitudine ſua naturali relinquente. Quod ſi affectus cõtinuo, vt ſolet, exurgat & inuocatus atq; inexpectatus irrumpat & inuadat inuitos, id tamen crebra meditatione & vſu perceptũ habere nos & firmũ oportet, vt nos ſuſtineamus, nec ſinamus ab affectu auferri, moràq; actioni demus, ne impetu ſuo cogitationi et conſilio anteuertat, vt præpoſtero atq; inuerſo rerũ ordine, tũ demũ cogitationi demus locũ, quũ res eſt iã peracta, & nos eo ꝓgreſſi, vnde integrũ nõ eſt redire, nec aliquid eſt conſiliũ & ratio & cogitatio profutura. Itaq; reputet apud ſe & externa & interna, quid ſibi &

ſuis vltio eſt commodi allatura quid in commodi. Quanta eſt illa animorũ cęcitas, quã rapidus & præceps impetus, quantus egreſſus ab homine ratione prædito, & degeneratio in feram rationis penitus expertem! nõ poſſe hominẽ, quũ ad ledẽdũ, aut ſe vlciſcendũ cõſurgit, vel breuiſſimã ab ſe morã impetrare, dũ æſtimet atq; expendat, quantũ idem ipſe damnũ eſt accepturus ex eo ipſo damno, quod alteri feſtinat factũ. Si nõ ipſe, at ij, quos nõ minus vel habet vel certe habere debet charos, q̃ ſe metipſum. parentes, patria, fratres, filij, nepotes, cognati, affines, neceſſarij, ciues, deniq; ipſa religio, quã vnam oĩm decet vnicuiq; noſtrum longe eſſe chariſſimam & commendatiſſimam. Hinc

Conſideratio ſui in iniuria

poſt aſpectum rerum externarum oculos iam in ſemetipſum conuertat & in communem conditionẽ. Platonẽ, quoties in hominum vicia ac errores incideret, ferunt ex ſeipſo ſolitum percontari, num & ego ſum talis. ꝙ ſi ipſe in eiſdem peccaret, turpe exiſtimabat nõ ſe eo vicio purgare, quod in alio deforme eſſe arbitraretur, potius q̃ alteri illi

ſuccenſere. quis ferat furem alienis furtis vehementer offendi, & latronem in latrocinia animaduertere? Diogenes Cynicus, quum cœnoſis pedibus ſtrata Platonis triclinia calcaret, rogatus quid ageret, calco, inquit, Platonis faſtum. at, inquit Plato, calcas hunc faſtum meum, ſed faſtu tuo. quoties id nobis vſu venit in vita, vt faſtum calcemus faſtu, & alienam iracundiam velimus cohibere noſtra? & quæ ſunt per immodicum animi feruorem peccata, nos alio animorum feruore puniamus? Quale eſt te eam veniam alijs negare, quam toties habes petendam? aut, vt vicia diligenter occultaris, certe venia indiges, ſi non ab alijs, qui a flagitiorum tuorum ſunt ignari, vtique a tua ipſius conſcientia, quæ omnia intuetur. ſed non eadem in te crimina admittis, at non diſſimilia, & forſitan grauiora. nam ſunt, qui in ſua tantum præſentia intuentur, vt ſi non idipſum quod alij, delinquant, pro innocentiſſimis haberi ſe ac inculpatiſſimis poſtulent, etiam ſi alia ſingulis horis ſexcenta flagitia & ſcelera deſignent. Sed in hoc ſi-

bi humana ſuperbia mirifice indulget ad alios ſeuera et rigida. vt vulnera, quę ipſi facimus punctiunculas exiſtimemus. ſi alij nos pungant, vulnera eſſe cenſeamus deorum atq; hominum fidem exclamantes. noſtra conuicia leues iocos, aliorum iocos, non ferendas contumelias & dignas animaduerſione noui exempli. quod potiſſ. habent homines dicaces, vt ipſi in alios, quæcunq; viſum eſt dicta libere dicant, idq; impune ſibi eſſe ęquum exiſtiment ipſi dictorum & iocorum impatientiſſimi. nam ſi quis eos vel leuiſſ. perſtringat, ita excandeſcũt, tanq̃ fortunæ ſint omnes, & caput impetitum. Ita nullos videas crebrius iraſci nec acerbius, q̃ qui alijs materiam & occaſionem præbent excandeſcendi. nec alij maiores edunt turbas, q̃ ij, a quibus initium turbæ eſt exortum. Peccamus omnes, erramus, labimur, delinquimus alij in alijs, nemo non in aliquo. Ignoſcamus inuicem in culpa cõmuni, imo vero ignoſcat quiſq; alijs in culpa perſæpe ſua ipſius, nõ illorum. Q; ſi quis altius eſt in gradibus ſapientiæ ac iudicij prouectus, vt alioꝝ

hominum errores videat,et ipſe minus quam alij delinquat, quid alijs indigna tur,quod non idem præſtent,qui non idem ſunt facultatis ad bene ſentiendum ac viuendum conſecuti? vin tu tantundem illum efficere, qui non tan tum poſſit? Is vero grauiter eſt caſtigandus qui tam parum præſtat, quum tam multum ſit nactus. M.Cato cenſorius vocem ſępenumero emittebat plenam fiduciæ ſui,quam ei non arrogantia dictabat,ſed rectiſſima conſcientia, oportere alijs veniã dari,ſi peccaſſent, ſibi non item.nam in illis,quæ deliquiſſent, vel inſcitiæ vel impotentiæ affectuum deberent videri imputanda, in quorum poteſtate adhuc eſſent.ſe vero ſi peccaſſet malitiæ eſſe,non ignorantiæ,aut animi concitati. Idem,quum in victoria fugientium hoſtium tergo inſtaret,& ex cæſis quendam cum opulenta præda iacentem vidiſſet,ſequenti ſe dixit armigero, tu hunc ſpolia, qui non es Cato. videlicet non rebatur idem ſapienti Catoni licere,quod cuilibet militũ.magnas compedes iniecerat ei ſtudiũ probitatis,quibus alij propter

ignorantiam et corruptos mores erant ſoluti, ſed ita ſoluti quemadmodum, qui viuunt ſine legibus, ignoratia humani iuris. vt quantum ab ſtultitia vir ſapiens ſoluitur, tantum a ſapientia colligetur. Ecquid poteſt dici dulcius aut felicius, quam ignorantiæ vinculis liberari, vinciri ſapientia? quam libenter hiſce nodis innecterer, vt illo ergaſtulo liberarer ſtultitiæ? Quocirca ſtudioſus ille ſapientiæ iam deinceps plus a ſe exigat, & quia plus poteſt, & vt in arte, cui ſe addixit, dedicauitq́ꝫ, exerceat. maiores illi quottidie in ea fiant progreſſus, quo ſe altius a ſolo & a vulgaribus ſenſibus ſuſtollet ac vindicabit. Tum rurſum acutius eam intuebitur, quam nos ſedulo ante oculos propoſitam habere conuenit, hominum naturam. videbit animal infirmum ac mutabile. & quam veniam haberet aut ægris, aut pueris, aut fatuis, eandem cuiuis hominũ concedat. quibus enim aliјs humanæ omnes ſocietates conſtant, quam ignorantia pueris, ſtultitia fatuis, potentia inualidis ac infirmis? vnde ea ſunt omnia, ob quæ

indignamur, & quas iniurias nominamus, videlicet vel ex ignorantia eorũ, qui & faciunt iniuriam, & qui ſe dicunt accipere. alij nec tantũ aſſequuntur, vt quid ſit iniuria, intelligãt. quid alteri nocere, quid ſibi. ita dum ſe alios credunt lædere, ſibi potius, q̃ alijs officiunt. Alij minus habent virium, q̃ vt animũ effrænem et impetu ſe aliquo irruentem continere poſſint ac ſiſtere, vt q ſe per pronum deiecerunt, qua ex infirmitate impotentes nominant. Eſt in ijs, cui ætas nondũ attulit iuſtum robur, vt puero. eſt cui robur excluſit imperitia, eſt quẽ eneruarunt delitiæ, quales ſunt locupletes, & homines fortunæ fauore in peius refecti, alium inflauit vanũ potentię nomen, alium rupit indignatio, alium contudit deſperatio, & confregit. hæc damna per humanũ genus vagantia homines, vt malos efficiunt, ita etiã miſerabiles, dũ grandi ac forti teſtudine quatiuntur muri tam fragiles et caduci. Q. ſi cui in aſcenſu ad ſapientiæ faſtigium multũ eſt profectũ, quã pulchra & magnifica erit huiuſmodi perſona ſapientis? q̃ velut imago quædã numinis ex- *Perſona ſapientis.*

preſſiſſima inter homines verſabitur: quantum illi gaudium, quū ſe contemplabitur a violentis dominis, vt Sophocles inquit, liberatum aſſertumq̧, nempe animi affectionibus & morbis ſæuiſſimis tyrannis, qui nō ſolum ipſi in quēcunq̧ animum inuaſerint, importuniſſimū exercent dominatum, verumetiam efficiunt, vt is ipſe animus tyrannidem in alios affectet, & quatenus poſſit, exerceat, ſimul, quo nihil eſt monſtroſius, grauiſſimus dominus & ſeruus abiectiſſimus. Hinc videbit ſe errores illos iam elapſum ac eluctatum, inter quos alij adhuc cum præſentiſſimo diſcrimine, tanquam inter rupes aſperrimas, in magnis tempeſtatibus conflictentur. Intuebitur ſub ſe alios miſere circa res inaniſſimas laborantes & anxios, ipſe ſicut Statius inquit,

Celſa mentis ab arce (det.
Deſpicit errantes, humanaq̧ gaudia ri-

In ſe vero reductus et cęteris altior, tantum ab eorum curis ac cogitationibus diſtabit, quantum videns a cæco, ſanus ab ægroto. nec aliter gaudebit, q̄ ex ſeruitute poſt liminio quodam reuerſus

in patriam, aut primis illis veriſq; naturæ natalibus ingenti aliquo beneficio reſtitutus. Nec magis alijs indignabitur ac ſuccenſebit, quam ope aliqua dei ex tempeſtate in portum adductus, ijs, qui adhuc in medijs fluctibus vi ventorum ac maris iactantur. itaque miſerebitur, adiuuabit, quacunque poterit ope, opera, votis. Quis enim naufragus aſtans iam in littore, & alios in vndis adhuc cernens agitari, illos vel pede, vel contis intorſus retrudit? & non potius ipſe aliquo vſque in ipſum mare ingreſſus, quantum ei ſaluo capite licet, manu prehendit, vt in ſiccum trahat, aut tabulas & perticas porrigit, quibus innixi ad eandem perueniant ſalutem, in qua ſe ipſe iam conſtitutum eſſe lętatur. Ita vir hic ſapiens aſcendentes non detrudet pede, non cubito Quid enim alienum eſt magis a ſapientia & probitate, quam inuidentia, quam liuor? Sed ijs porriget manum, & gradum fulciet, & quatenus incolumi ſapientia licebit, ſe demittet, vt alios eodem perducat, quo ipſe iam peruenit. In q̃ ſtatu animi ſui, quẽ rectiſſimo

& firmo iudicio approbarit, vti ſe conſeruet, quantamcunq; poterit operam ponet. nec quicq̃ exiſtimabit accidere ſibi miſerabilius poſſe, q̃ tanto ex faſtigio deturbari, & ex quietiſſimo portu in tempeſtuoſiſſimũ oceanũ retroagi. Quanq̃ difficile factu eſt, vt qui ſemel beatitudinis illius guſtum ceperint, ad ſordes & acerbitates priſtinas vllo impulſu relabantur. Primũ enĩ tranquillitas in illa animi ſublimitate erit, & pax et æquabilitas tanta, quanta eſt in excelſis illis rebus, & hunc turbulentũ aerẽ excedentibus. nam quo quæq; res eſt altior, minus ad eã penetrant & pertingũt hi motus, quibus inferiora hęc continenter percelluntur, quanta eſt in cœlis ordinis conſtantia, vt omnes definita lege per æuũ decurrãt: nec vlla ſit tot ſeculis varietas, aut perturbatio, ſed placida ſemp tranquillitate curſus ac conuerſiones ſuas conficiãt. cœleſtia ſemp

Quo res eſt altior, eo pacatior.

Inconcuſſa ſuo voluunt ſydera mũdo.
Fulminibus ꝓpior terræ ſuccendit aer.
Imaq; telluris vẽtos tractuſq; coruſcos
Flammarum accipiunt. nubes excedit olympus.

Lege deũ, minimas rerũ diſcordia tur.
Pacem ſumma tenent. (bat.
Quid eſt deo ſtabilius aut firmius, qui in ſancta illa ſua maieſtate immutabilis moderatur admirabili ſapientia mundum vniuerſum? & ſapientis hominis mens, tanquã terreſtre quoddã numen feliciſſimũ, altior eſt motibus atq; agitationibus, quibus expoſiti ſunt atq; obnoxij ſenſus hoĩm rudiorũ. effictorq; diuinæ illius naturæ ac æmulus, nõ aliter iniuriam ſibi poſſe fieri arbitratur, q̃ deo, cui nihil poteſt ſuũ adimi. Ita ille, q ſua bona oĩa in ſe vno poſita eſſe ducit, ſemper ſua ſecũ circumfert, vt philoſophũ illũ Gręciæ ferũt reſpondiſſe, quæ eius ſunt generis, vt illis nec iniici manus poſſint, nec noceri. quo aĩo, qua fiducia Socrates, q̃ ſecurus ſui, Me, inqt, occidere Anytus & Melitus poſſunt, lædere nõ poſſunt. Nec eſt aliud certius magnitudinis argumentũ, q̃ vulgaribus iſtis nõ permoueri, tanq̃ altius ſe ſuſtuliſſe, q̃ quo ſe erigãt ac perueniãt ea, quæ ſemper circũ humũ repunt, turbulenta, varia, iniqua, inconſtantia. Doctrina viri, inquit Hebręus ſapiens, per pa.

tientiam noſcitur, & gloria eius iniqua prætergredi. Quid vel ad inſpicientes admirabilius, vel ad vſum vitæ dulcius ac beatius, quam eiuſmodi quies tam æquabilis, & perpetua? Cuius pulchritudo & felicitas, quum ex ſeipſa intelligitur ordine, conſtantia, firmitate quadam cum alacritate & lætitia, tum ex contrarij motus agitationibus, tormentis, & perſpicua miſeria. In ea igitur vir ſapiens, vbi collocatũ ſe viderit, omnẽ nauabit operã, vt ſiſtat & confirmet ijs cogitationibus, quas ſuperius dixi, atq; illa rerum omnium expenſione, vt non amplius cuiq; tribuat, quam illa eſt, & a bene iudicantibus cenſetur. ſe vero quantum facere atq; eniti poterit, muniet vndiq;, & conſepiet, ne qd eo perſuadat, quod ſublimem illam tranquillitatem interpellet, id eſt, ne ex felicitate et ceu diuina quadã vita in priſtinas hominum miſerias retrahatur. Ita erit paratus et eo ſe loci conſtituet, vt altior ſit, q̃, vt illuc penetrare poſſint humilia hęc in humanis rebus volitantia iacula et inſultantia capitibus hominũ pumilorũ. tum etiã armatior erit, q̃, vt penetrent,

etiam ſi pertingant.vt ſit,quod pręclare Tertullianus dicit,iaculum in virũ forͤ tem miſſum redit ad mittentem.et quũ ideo te lædit,vt doleas,ſi nõ doles,fruͤ ctum ille iniuriæ amiſit.ita tu abibis illæ ſus,& delectatus aduerſarij tui dolore. Qui in aliquem dicit,dolet ſe dictũ per didiſſe,quod non intelligatur,quanto magis perdit,ſi intelligatur,non tamen quo mittebatur,hęreat.Nam illic dictũ eſt neglectũ,quia nõ intellectũ.hic ve͏ro & dictũ & dicẽs ipſe negliguntͤ ſeu contemnuntur.verius.Mollia oportet eſſe & multo tenerrima,quæ leui aura verbi agitantur quæ ablationẽ rei,quæ nos nõ attingit,ſentiunt,vt flocci & ſti͏pulæ,quæ ex ſubito commouentur, vel ſi quis aſurgat aut veſtem moueat, volitant.Quid illa nõ aſſurgere,nõ nu dare caput,ſic aut ſic ſalutare,hoc aut il͏lo loco recipi,& alia quæ huiuſmodi ſunt,vt quum leges & iura ciuitatum, concordiæ,ciuium maximopere con͏ſultũ voluerint,negligenda tamẽ duxe rint,tanq̃ vel minora,q̃ quæ poſſent cer nere,vel leuiora,quam pro ſua cura. Er͏go aliquis adeo erit delicatus & tener,

ijſce vt conturbetur ac permoueat mor
bis, quos propter eorũ tenuitatẽ medi-
cina contempſerit, ac præterierit? indi-
gnaq; iudicarit, de quorũ ſanatione, vel
verbũ vnũ perderet? Maius eſt robur
ſapientiæ, q̃ vt tã exiguis & leuiſſimis
cedat impulſibus. Socrati, Platoni, Dio
geni & alijs philoſophis, nõ ſolũ in his
leuiculis atq; inanibus, verũ & illis re-
bus, quas vulgus pro intolerandis ha-
bet iniurijs, quies & tranquillitas ſup-
petijt, etiã vſq; ad hilaritatẽ, vt in ea illi
iocarentur & luderent, quæ alij per diſ-
crimen orbis totius ducunt vindican-
da, vſq; adeo non tantum leuia eſſe cen-
ſebant, vt negligerent, ſed humilia, vt
contemnerent, inepta & puerilia, vt ri-
derent. ſcilicet tectus ille tanto clypeo
ſapientiæ, exit in vitam & hominũ cœ-
tus, tanquã in magnã quandã et confer-
tam turbã, vel in nauẽ vectoribus ple-
nam, agitatã & concuſſam vndis, & fla
tibus ventorũ, in qua nõ oportet iraſci
eum ſi impellatur, ſi pede, ſi cubito pul-
ſetur, ſi aſpergatur vnda, ſi peruomatur
a vectore proximo. Loco & tempeſta
ti ſunt illa imputanda, non hominibus,

Quomodo ſapiens exit in uitam.

qui eo tempore aliud vel neſciunt age- re, quia non didicerũt, vel non poſſunt, quia in aliena ſunt poteſtate, nõ in ſua. Sic homo ſapiens, quum domo egredi tur, imo vero domi quoq; & in lecto ſuo ſcit ſe inter ſuperbos verſari, vt fe- renda ſint ei inſolentia, faſtus, iniuriæ; inter iracundos, vt clamores & conui- tia, atq; etiã plagæ. inter inuidos, vt ob- trectatio & maleuolentiæ argumenta, & virus illud pectoris ac linguæ, inter dicaces, vt dicta & aculei, & ſcurrilis ꝓ cacitas. inter rapaces, vt furta. inter ru- des, vt inertia. inter ineptos, vt moleſtię & putida vel facta vel dicta. inter inſipi entes, vt ſtultitia, inter hebetes tardoſ- q;, vt torpor ac ſocordia. Deniq; in om ni genere vicij, ſtultitiæ, imprudentiæ, quibus omnibus nõ eſt aliter ignoſcen dum, q̃ affectis in magno aliquo valetu dinario iacentibus. Et quũ præſcius ſit ſe omnia hæc reperturũ, viſurũ, expertu rum, nihil tanq̃ nouũ admirabitur, vn- de animo ſollicitari poſſit, aut angi. Da- bit quidẽ operã & elaborabit, vt ſanet, ſi quos poſſit, ſed ita ne dum eos curare ſtudet, ipſe in illum ipſum eorũ morbũ

incidat. miſerabitur illorum ſortem, & affectus extra proſpectabunt, non ſe in trorſus reflectent. neq; enim ſua dolebit cauſſa, non incendetur, non vociferabitur, non indignabitur, non feriet tanquam ipſe indigna paſſus, quæ omnia iudicabit eſſe ab illa ſua tam præclara, tamq; magnifica perſona multo alieniſſima. nec vllam exiſtimabit eſſe cauſam tantam, propter quam ad hæc impellatur, et tanto ex culmine deſcendat. C. Cæſar dictator reſiſtenti voluntati

Dictum Cæſaris.

ſuæ Metello Trib. Ple. nunquam effici es, inquit, vt iram Cæſaris mereare. O vocem vere magnitudinis in falſa. Ergo Cæſar, quod Pompeio ex Italia profligato armatas in vrbem legiones induxerat, tantũ aſcendiſſe ſe credet, vt potentia inferiores indignos ira ſua cenſeat, ſapiens hic, qui altius vulgari hominum faſtigio per ſapientiæ gradus eſt euectus, non idem verius atque efficatius exiſtimabit? quem ad culmen rerum humanarum non ſigna & armatæ latronum cohortes, ſed virtus deo ſimillima ſuſtulerit. Atqui illam ipſam ingentis animi vocem magis ipſi Cæ-

ſari congruere arbitrarer, poſtquam victor armis poſitis, & republica conſtituta clementia & beneficijs ſuperaſſet, quos prius armis & exercitu. Tum demum princeps in ſua ciuitate iuſtitia & moderatione regens ac temperans ſeipſum, & reliqua omnia dicat ſuis ciuibus, iram Cæſaris non merebimini. non quod indignum ducat vnius hominis ſanguine contaminari legiones aduerſus Pompeium & Senatum, & maximam ciuium partem in Italiam traductas, ſed ꝙ indignum ſit iraſci ſanum ægris, valentem inualidis, ſapientẽ ſtultis. eum, qui ratione, qui iudicio regitur ijs, qui ſe totos animi concitatis affectionibus permiſerunt. Nam ſi quẽ ea magnitudine decet reliquos antecellere, profecto eum eſſe principem oportet. alioqui quomodo vel equum, vel bouem, vel nauem reget, qui non plus habeat mentis & iudicij, hoc eſt facultatis ad regendum, quam bos vel equus, vel etiam malus aut codex aliquis nauis. Illa demum eſt magnitudo vera principis, melius de rebus ſtatuere, quã vulgus, & primũ oĩm ſeipſum

Principis magnitudo.

moderari, qui tot millia habet in ſua po teſtate. Ex hac magnitudine non facile deijciet ſe, aut deſcendet princeps ira et diſcordia cũ alijs, ne ſe in ordinem redi gat, & priuatũ reddat ex principe. Nã facit ſe aduerſarium, qui contendit, & vt vinceret, par fuit. Quid eſt porro ali ud verus princeps, q̃ vir ſapiẽs cũ pub-lica poteſtate: ita vt inter principem & ſapientẽ in poteſtate erga alios quidẽ fortaſſis aliquantulũ, in iudicio vero ra tione, mente, conſilio, voluntate nihil intereſt. & hoc præſtat homini in homi nes ſapientia, quod homini in beſtias ra tio, vt quemadmodũ per rationẽ vita-tur belluarũ impetus, domatur contu-macia, cicuratur feritas, ita per ſapien-tiã facile & tuto verſetur quiuis in tan-ta viciorũ importunitate & immanita-te ſcelerũ. Qui infirmus eſt, cui nihil ac ceſſit roboris ex ſapientia, ſi ea conſyde ret, quæ quottidie in humano genere deſignant, ſyluas forſan & ſolitudines tanq̃ pfugiũ tot malorũ quærat. Sapiẽs vero et conſtãs, nec violentiã ſcelerũ re formidat, nec turbæ in ſe incurrentis ictus ſentit, nec contagia cõuerſationũ

timet. nec iter ſuũ ad eos aditus flectit, quos ipſa præbet turba circumſtans & præmẽs. neq; enim aut dicentibus aut iraſcentibus aut minantibus, aut quo alio morbo percitis ſe accommodat, vt ea flectat modos actionis ſuæ, quod eſt quũ infinitũ, tũ vero hominũ anxie ac miſerrime viuentiũ. Subinde enim ex tranſuerſo exiſtit, & in nos fertur, qui nos a propoſito dimoueat, et qui proximo relicto ſeruire ſibi nos cogat. quod ſi ſpectet & ſequatẽ ſapiens, nihil illi eſſe vnquã poterit ſtatutũ de virtute. & fit, vt dũ inſeruire cupis vni, & vnius offenſionẽ vitas, offendas duos, ſæpe etiã plures, atq; adeo illũ eundẽ, cui te vendicabas, Q uamobrẽ magnus ille vir in quietã iam & tranquillã ſapientiã compoſitus, electa ſemel virtutis & ſapientiæ via eã tenebit perpetuo rectã et ſimplicẽ. Si in ea ſint ſemitæ, qua ingrediatẽ commodius, malet ambulare per ſiccũ, q̃ per cœnum, & planam eliget relicta ſaxoſa. & in ea non incurret vltro in venientem ex aduerſo, ſed cedet de ſemita, quamlibet commoda. perq; lutum iter faciet & lamas, modo ne extra viã,

Sapientiæ uia quomodo tenenda.

vt non illum aut offendat, aut lædat, q̄ ſi ille ita ſe opponat, vt ſi nolit eum detrudere atque amoliri, omnino ſit ei de via egrediendum, non curabit offenſiones aliorum, culpam enim eſſe ſibi præſtandam ſciet, non caſum. Et tam procul ab hominum erroribus ſublatus, indignum loco illo & magnitudine fecerit, ſi aurem demiſerit, vt iſtas voces humiles audiat, & leues ac inanes colligat rumores. Nec vnquam pluris iudicium aliorum faciet, quam ſuum, quid de ſe alij ſentient, minime ſollicitus conſcientia mentis ſuæ acquieſcet. An non abſurdiſſimum eſt valentem nec credere, nec curare ægri iudicium de ſaporibus, pictorem populi de imaginibus, muſicum de carmine et concentu, ſapientem vero ſollicitum eſſe, quid de ſapientia ſtultus ſentiat?

Conſcientia ſapientis. Et quandoquidem conſcientiam ſuam vir ſapiens videt, optime de vita & omnibus actionibus arbitrari atque ſtatuere, illa erit vna contentus, pluriſq; illius vocem ac teſtimonium æſtimabit, quam ampliſſimum theatrum refertum ſtultitia opificum & turbæ popu-

taris, quam non diſtingo cenſu aut veſtibus, ſed iudicio & ſententia de rebus. Quapropter per omnia vagatus tantus vir, & aſſecutus, quæ ſit hominum cogitatio, qui ſenſus de vita, quã inique de rebus iudicent, quam maligne optima interpretentur, quam mala ex ſuo quiſque affectu. Deniq; quid poſſint hæ voces laudantium aut vituperantium, vnde profectæ, quo pertineant ac pertingant, gloriam & sermones hominum non pluris apud ſe faciet, quam voces pſittacorum, qui quæ non intelligunt, loquuntur, aut reddũt, quæ ab aliĳs accepere. & quod ad verã ſublimitatẽ magnitudinemq; vnũ deerat, depoſitis nugis & leuitatibus noſtrorũ errorũ ad poſtremũ gloriã quoq; abĳciet, & pro nihilo ducet. Ita perfunctus externo omni bello a nullo extrinſecus hoſte ampli⁹ impetẽt ac infeſtabiť. tũ vacabit illi curas oẽs ab externis ad interna conuertere, & ciuilẽ acerbiſſimã diſcordiã, quã in pectore ſuo ſp ſecũ circũfert, q̃ pacto mitiget & componat, quærere. Nam ne putet deuictis externis hoſtibus debellatum ſibi eſſe.

Gloria poſtrema exuenda.

Hoſtes in terni. Alij reſtãt domi ſuperandi multo, quã illi externi acriores atq; immaniores, qui affixi hærent viſceribus, nunquam nos relinquunt, ſemper occaſionibus ſuis intenti atq; imminentes, imo vero occaſiones ipſi ſibi faciunt, & vndecunq; arripiunt. modo aperta ruunt pugna, modo agunt cuniculos, qua ſe inſinuent, modo conglobati iuſta acie decernunt, & quaſi collatis ſignis. interdum ſinguli aut manus aliqua excurſiones facit, nullæ induciæ, nulla interceſſatio, nulla quies, aut certe multo breuiſſima. Et ijdem vbi coegerunt totam ciuitatem tumultuari, proruunt ſe foras, atq; externum bellum ſuſcitant e ciuili. Hi ſunt ignoratio, imprudentia, affectuum tyrannis, & rebellio viciorum, & ſcelerum ſordes atque ſpurcitia, morborum dolores, corporis imbecillitas, & tot neceſſitates, curæ ſollicitudines parandi res eas, quæ vitæ ſunt non modo in diem neceſſariæ, ſed in horas etiam. O miſerum hominem, domi hoſtes hos habes, & alios foris quæris, quibus cum pugnes! num nõ iſti ſatis tibi negotij exhibent

duri, acerbi, perpetui, vt alios tibi vacet curare, & vlciſci: ceu qs peſte ictus ciuitatē circumeat chirurgū requirens, qui malagma vel epiſpaſticū adhibeat reduuię. Contra hos ergo vires omnes ſapientiæ aduocabit. Nam & robur paci reipublicæ circundabit, id eſt quieti animi, ne poſſit illorum motibus ac tumultibus perturbari. & moderatione illos ſepiet, ne ſe effundant foras ad vicinas & ſocias ciuitates, hoc eſt ne homines lædant, quos minime omnium oportet læſos, nempe conuinctos nobiſcum, & cōfœderatos naturæ & dei vinculis pactiſq́;, tum prudentia ac conſilio domabit ac leniet præferuidos illos ac feroces, vt iram. & excitabit ſegnes, vt hanc corporis noſtri molē, vel retundet pertinaces, vt ſuperbiam ac inuidiam. erudiet imperitos vt ignorantiam. Deniq́; dabit operā, vt alios, quos expellere nulla poterit ratiōe, velut neceſſitates & infirmitatem corporis cōmodos quieti ac iuſtitiæ ſuæ reddat. quoſcunq́; aūt poſſit, vel tollat, vt inuidiam atq́; arrogantiā, vel q̄ longiſſime arceat & excludat, vt iram & ſegnitiem

et curas anxietatemq́ corporis tuendi. o quantum habet quiſq́, quod agat domi. vt plane cõtingat nobis, q̃d Plutarchus de Lamijs ſcribit ĩ libro de curioſitate, quæ domi cæcæ nihil cernunt, foris aũt oculatæ & acutæ omnia. Quæris pacẽ, abs te ordire, quæris bellũ, domi habes. q̃ appoſite Iob hoĩs vitã, quã hic tranſigimus, militiã nuncupauit: vides ne homo manifeſtũ te de ſtultitia teneri, quũ bello, imo perpetua pugna, quam intra te geris, & a qua in ſummũ quottidie diſcrimen mitteris, neglecta, alienis te admiſces. Huic noſtræ oratio

Attende querelam.

ni audio multorum deplorationes ac querelas adiunctas, q̃ victis, profligatis, p̃ditis, deletis prorſum externis hoſtibus, quum ad inteſtina diſſidia oculos reflectunt, pacemq́ domi cupiunt conſtituere, maius ſubinde inter manus ſuccreſcat bellum his aut illis irritatis, dum alios leniunt, mitigant, comprimunt, coercent. Cuius rei exempla ſũt crebra in omni genere humanæ philoſophiæ. ſiue quis in Græciæ ſapientes intueatur, ſiue in Romanos, ſiue in gentes illas, quas Græci barbaras

nominabant, Aegyptios, Aethiopes, Chaldæos, Perſas, Indos. Illis eni poſtq̃ & hominum voces, & iniurię, & cõtumeliæ, & fama, & morbi corporis, et neceſſitates, & vita ipſa, & omnia quæ pro charis vulgo habentur, erant contempta & ſuperata, intra ſe in ſuis ipſorum animis alij a ſuperbia vexabantur, dum omnes tanquam pecudes ipſi homines deſpiciunt. alij conſtricti tenebantur ignorantia rerum cognitu dignisſimarum, aut quas homini turpe eſt neſcire, alij circa res leuiculas magno erant conatu detenti atque occupati, alij ſemper irati, alij ſemper mœſti, alij nunquam non læti, alij profuſi in riſus & cachinnos & quidem cum irriſu generis humani, alij reſoluti in lachrymas & contracti dolore. alij hoſtes publici hominum, infenſi omnibus, & omnes rabie quadam proſcindentes. alij vanis ſomnijs territi, alij temeraria confidentia in omnia irruentes, alij mira cæcitate confundentes omnia rerum diſcrimina. alij nimia ſubtilitate nihil non diſcriminantes, alij ſingulari ſocordia

nihil rati eſſe deum,alij ridicula ſuperſti tione nihil non eſſe deum, quæ omnia etiam pueris ſunt nota & decãtata.qui‑ bus e rebus fiebat, vt dum ab externis veniebant ad interna,rurſum hæc illos in externas inimicitias mitterent. ita nec vlla erat intus pax,nec externa diu turna.& quies illa vitę magis erat ſimu latio pacis,q̃ pax vera,nam ſpecie vide bantur homines nõ curare, intus vero acriter mordebantur. & qui homines negligebãt,etiã oderant. ergo pax erat non ex amore & charitate mutua, ſed ꝙ ad iniuriarum ſenſum occaluiſſent. vel hunc affectum iræ diſſimulabãt, dũ alteri ſeruirent maiori,nempe glorię ac ſuperbiæ ſuæ.quæ ſi contingebant ho‑ minibus ſapientiæ ſtudioſis & ſectato‑ ribus,imo vero ſapientiam ipſam miro omniũ fauore iam adeptis ac profeſſis, quid oportet vſu nobis euenire homi‑ nibus de plebe nec illis ingenijs prædi tis,nec tanta diligentia ac ſtudio? Ita vt id bellum ineuitabile infinitũ eſſe qui‑ dam cenſeant,& victoriam nobis nul‑ la arte aut viribus parabilem.& certa‑ men adeo cum hominum natura & cõ

ditione connexum, hoſtemq́ ita inſuperabilem, vt furori ſimile videatur victoriam ſperare. Profecto homini hoc rerum ſtatu ſine diuina ope impoſſibilis eſt. Et veteres illi ſapientiæ ſtudioſi, exiguum quendam lucis radium, quē nemini diuina bonitas negauit, procul intuebantur. ſed paulum modo ſi aciē atq́ intentionem illam cogitationis remiſiſſent, in has tenebras recidebant, quas ſecum humanus animus malicia contaminatus circunfert, dumq́ tā longe abeſſe ſe a lumine viderent, deſperarūt ſe vnq̄ effecturos, vt propius rebus ſuis admotum opera atq́ actiones ſuas omneis illuſtraret. Itaq́ ad ſe reuerſi a ſeipſis opem petierūt, quā a ſolo erat lumine ſperandū. Quapropter mirandū nō eſt illos parū fuiſſe fortes ad ſuſtinēdum illud bellum, quum ab eo peterēt ſuppetias, qui dare non poterat, nempe quiſq́ a ſeipſo, ab humana ſapientia, id eſt, vt homini peſte ſaucio prodeſſet alterius hominis eodem morbo infecti ſanies. Nam quum remediū corruptæ ac deprauatæ humanæ ſapientiæ quæreretur, quomodo ab ipſa eadē ſapiētia

maieſtatis,cuius reſpectus in humanis pectoribus motus illos ſubitos & legi ac rationi parum obtemperantes coercebit,vinciet,reddetq́ trãquilla omnia & ſerena et efficiet,vt cum hominibus concorditer viuamus,nõ quaſi cum canibus aut felibus ex contemptu,ſed tãquam cum paribus & ſimillimis ex charitate. Nam in illo authore rerum oĩm, quum alia intuebitur magna & præſtãtiſſima,tum illud, q incredibili ſapientia & æquitate mundo præeſt,& occulto ſuo cõſilio ſingulis ea diſtribuit,quę videt cuiq́ maxime conducere.Nec eſſe aliam credet in rebus fortunam, non alium caſum,non fatum,non parcas,nõ neceſſitatem,non Adraſtiam, non Nemeſim,& alia,quæ vetuſtas imperita in illa cæcitate ac nocte,ex ijs quę videbat, cõfinxit, quũ cauſſas ignoraret. illa oia eſſe deum vnum, easq́ appellationes ex operibus ſortiri, quemadmodũ etiã eſt a nonnullis gentilium proditum,Seneca ſtoico ex placitis ſectæ,& Ariſtotele peripatetico. Sancti viri diuinæ naturæ & intelligentia & amore coniunctiſſimi grauia atq́ acerba perpeſſi in

Dei conſyderatio.

hac vita nunquam de fortuna, nunq̃ de caſu aut fato ſunt quæſti, ad deũ lachrymas & querelas oẽs conuerterunt. illũ vbi nominaſſent, fortunãſe & fatum et reliqua ab ignoratione vulgi diſtincta inter ſe ac ſeparata comprehendiſſe exiſtimabãt. cuiuſmodi vt exẽplo dicã, fuerunt Iob, Dauid, Thobias, in quorũ, plurima quum ſenſiſſent aduerſa, queri moniis nunq̃ eſt vel fortunæ nomen auditũ vel fati, ſemper dei oĩa & potentis, & videntis, & diſpenſantis. caſus ergo humanos moderatius feremus, quũ perſuaſum habuerimus ab illo adminiſtrari & proficiſci oĩa, illũ ad ſua opera nullius miniſterio ĩdigere, multorũ vti. alias cœlorũ, ac ſyderũ, alias elementorũ, alias hoĩm, quos Paulus miniſtros iuſtitiæ dei facit, quum dicit principes a deo miſſos ad vindictã malorũ, laudẽ vero bonorũ. Et Dominus noſter ad tribunal Pilati adductus, id eſt iudex ad tribunal rei ſui, docet humanum genus hominibus in homines vel ad lædendũ vel ad iuuandũ vires diuinitus dari, nõ a ſeipſis. Quis porro miniſtris iraſcitur, & nõ illi, a quo iuſſi aliquid faciũt?

& poſſe falli, q̃ ſeipſum, & ſolere. referã eius factũ Valerij Maximi verbis. Audierat Xenocratem multa de ſe impie locutum, & ſine vlla cunctatione criminationem reſpuit. inſtabat certo vultu iudex quærens cauſſam, cur ſibi fides non haberetur, adiecit non eſſe credibile, vt quẽ tantopere amaret ab eo inuicem non diligeretur. poſtremo, quũ ad iuſiurandũ inimici aſſerẽtis malignitas confugiſſet, ne de periurio eius diſputaretur, affirmauit nunquam Xenocratẽ illa dicturũ fuiſſe, niſi ea dici ſibi expedire iudicaſſet. Q̃ acute inſpexit homo prudens poſſe eum falli, qui referat. ſolere falli, velle fallere. adduci huc non amicitia & amore noſtri, ſed odio ac maleuolentia eius, de quo aliquid narret, ſed cupiditate ſuarũ vtilitatũ, ꝙ ſe aliquid adeptuꝝ ſperet, ſi fidẽ ſit nactus. Nos vero inter hæc omnia prauiſſima cæcitate & ſtultiſſ. animi libidine quæ inuiti audimus, libenter credimus, vt inquit Seneca. Sed nec humanas leges vir hic pius & vno deo innixus ad vindictã implorabit. quid illi, qui ſola fidit ope dei cũ humana ope & cũ legibus,

Humanæ leges.

quæ ſunt alioqui non raro iniquæ, nempe ab iniquis hominibus latæ & acceptæ, & ijs quos in eis ſanciendis rexit magis animi libido, q̃ rectum iudiciũ. & alij aliter de rebus ſentiunt. ſunt quibus qualecunq; furtum morte videatur eſſe dignum, vt Draconi. ſunt, qui rem eſſe putent riſu magis, quam animaduerſione dignã, vt Lacedæmoniis & Aegyptijs. adulterijs alibi pœna propoſita eſt, & quidem capitalis, ea ipſa alibi ſunt impunita. Iam qui leges exercent, magiſtratus, qui ea de cauſſa leges loquentes nominantur, adducũtur magis affectu aliquo, quam iure aut bono. alij periculo territi, alij ſpe deliniti, alij mercede corrupti, alij odio tumentes, alij amicitia, fauore, gratia, impulſi torquent leges & deflectunt ab æquitate ad obſequium animi. ita medicinam in venena noxia conuertunt, & quod paratum erat ad cohibendos animi temerarios affectus, ipſi eo illo abutuntur, vt ſuis ſeruire affectibus cogant. Accedunt patroni & aduocati, qui rectam & religionis cuſtodientem iudicis mentem dicendo & arte captã

ab ęquitate ad ſuas vtilitates deuocent. Quid, ꝙ vir pius de quo iamdudũ loquimur, nihil faciet tanti, vt eam ob rẽ & ſuam & ſocij ſui quietem litibus defatiget ac vexet, & de charitate illa aliquid detrahat, ac diminuat. Quid enim ducet eſſe tantum, vt anteponendum cenſeat vel quieti animi ſui, vel illi charitati, quam humano generi adeo exacte deus commendauit? An ille vel rumores, vel verba, vel pecuniam, vel veſtem, vel etiam ſuum ipſius corpus pluris, quam animam æſtimabit? quid eſt quod comparari poſſit menti? Nõ eſt in mundo maius aliquid homine nec in homine maius aliquid mente. Quid commutabit homo cum anima ſua? inquit ille cœleſtis ſapientiæ magiſter. Itaq; forenſes haſce actiones ridebit tanq̃ pueriles, & pueris aut mulierculis inuentas ac paratas, non ſibi, qui pietate iam adoleuit, & ad robuſtã conſtantẽq; ætatẽ peruenit. qui pueri ſunt adhuc, & vmbris mouentur, nec vera intelligunt rerum precia, ij menſura legis indigent, tanquam publica. quandoquidem nullam ſuam habent. qui ve

ro menſuram & normam habent rerũ omnium deum & conſcientiam mentis ſuæ, quam illi vni ſe ſtudent approbare, ijs leges ſuperuacaneæ ſunt. nec aliter eas rident atq; aſpernantur, quam viri puerorum pacta & conditiones in luſibus, quæ pueri mira grauitate ac cura conſtituunt, & obſeruãt. Quantopere deſtomachatur Paulus lites eſſe inter Chriſtianos, hoc eſt homines præſtantes & ex perfecta illa nota? huius doctrinam ſequuti veteres illi patres forũ & lites Chriſtianæ magnitudini atq; excellentię turpes & deuitandas duxerũt vt Tertullianus, Ambroſius, Lactãtius & priſca illa eccleſia. Quid Paulos, q̃d Petros cõmemoro? quid ſynceru3 illũ & diuinum populũ? Q̃ ſe Socrates, Plato, Xenocrates & alij ex ſeculo ſapientes male feriatos exiſtimaſſent, ſi diem illis dixiſſent, a quibus iniurijs aut incommodis erant adfecti? hoc ergo pręſtitit gẽtilis in tenebris humi abiectus, cæcus & ignarus veri, non præſtabit Chriſtianus in claritate, in luce hac, in hoc fulgore, in rerum oĩm certiſſima cognitione atq; intelligentia? cuius vita

cœlitus pendet, qui illuc tendit, illuc aſpirat, nec aliter corpus hoc intuetur, q̃ ergaſtulum animi. nec vitam aliter, quã exilium, vt nihil eſſe cenſeat, quo facilius compos votorum omnium reddatur, quam hinc q̃ celerrime reuolare ad patriam & patrem ſuum, & quemadmodum optat Paulus, diſſolui iam tandẽ & eſſe cum Chriſto. Tu hunc ita affectum, ita expeditum ad profectionẽ, ita feſtinantem reſpecturum putas nugas, & impedimentis ſeſe itineris intricaturum, vt dum illa curat, ſerius perueniat, quo intendit? Q. ſi iure non agit, ſi non repetit, nõ perſequitur ea, de quibus formula eſt a legibus conſtituta, an illa ſentiet, quæ vſq; adeo ſunt minuta et tenuia, vt curam legum atq; aciem effugerint? verbum non honoris plenũ, non aſſurgere, non recipi loco honeſtiſſimo. quæ ita ſunt leuia atque exilia, vt oporteat animum eſſe inermem nudumque ad quem hæc perueniant, & tenerrimum, quem hæc commoueant. Age vero quid petimus? vltione reponere iniuriam ei, qui fecit? Atqui animus eſt, qui ſolus facit

Animus facit iniuriam

iniuriam,ad quem ſolum homo pertin gere ac penetrare nõ poteſt,necꝫ cognitione,necꝫ vindicta.necꝫ enim eſt iniuria,ſi animus a lædendi voluntate abfuit. Nos vero animum ex actionibus interpretamur, in quo iudicio ſæpiſſime fallimur,quum facta & dicta aliorſum rapimus,q̃ ille,qui fecit quid,aut dixit. multi ſimplicius aut inconſyderatius, vel egerũt aliquid,vel ſunt elocuti.alij non rati ſunt eſſe iniuriam, aut id,quo quis poſſet offendi. & is loquendi aut agendi mos,qui tibi iniuriæ eſt & contumeliæ plenus,illis eſt comis ac ciuilis educationis.alij non ignorant eſſe rem ſubaſperam, ſed animus illis non fuit, nec contemnendi, nec lædendi, tantũ id ſunt auſi freti bonitate noſtra et manſuetudine.denicꝫ ſuos fines habuerunt alieniſſimos ac remotiſſimos a contumelia noſtri,ab iniuria,a lædendo. Iam vero nos ꝑ animo nocemus pecuniæ, agris,pecoribus, poſſeſſionibus denicꝫ corpori, & quod eſt omniũ iniquiſſimum hominibus,nempe ſeruis,filijs, vxori,amicis,ſubditis, inſontibus atcꝫ innoxijs pro nocente, quæ etiã poſtq̃

ꝑfecimus, quē ſumus vlti? poſſunt illa
oīa perire aio illęſo. itaq; nos nō ei, q in-
iuriatus eſt gratiā referimus, ſed ījs quæ
poſſidet, et quemadmodū eſt in vetere
ſentētia, clitellā ferimus, quando aſinū
nō licet. vt q impulſus ab aſino, cui inſi-
debat agaſo, quū hominē tentaret cęde
re, protinuſq; is exclameſſet Athenień
eſſe ſe, tū ille in aſinū verſus, atqui hic nō
eſt, inqt, Athenień, itaq; eū plagis one-
rauit. omnino tales ſſt nr̄æ vltiones, qua
lis puerilis quidā in Hiſpania luſus, ex
cuius legibus clamāt pueri, feri nō feri-
entē te, vt nō liceat eū, q cęcidit, referi-
re, ſed proximū, q nos nō tetigit. Iam et
in menſura rependendo erramus. alios
minus, q̄ peccarūt, punimus, alios am-
plius, alios nō ſuo tp̄e, alios nō ſuo lo-
co. ꝓpterea, q ſiue affectione rapimur,
in ea eſt cæcus impetus ad conſyderati-
onē horū oīm, nullo prorſum modo
aptus. ſiue iudicio ducimur, in eo eſt
ignorantia, ne poſſit aſſequi, vt maxime
Deus ſolus uerus ultor attendat & conet̄. Solus deus humana
intuet̄ corda, quod eſt illius propriū, vt
καρδιογνώστης dicat̄. Apud illū, inquit Iob,
eſt fortitudo & ſapientia. ipſe nouit de

cipientē,& eū, qui decipitur. Itaq; ſolùs poteſt expendere, quantum quiſq; peccet, quantum bene faciat, quantum mereaт. ſcilicet animus eſt, qui in actione omni eſt expendendus, non ipſa actio, quæ & eadem a diuerſiſſimis poteſt animis proficiſci, & diuerſiſſima ab eiſdem. Ergo ille detecta vnicuiq; ſua conſcientia efficit, vt ſe quiſq; prodat, & manifeſtum eſſe fateatur. tum punit & vindicat æquiſſime. primum eum, qui fecit, & eum ſolum, & eo loco & tempore, quo congruit, et vbi maxime doleat, & vere ſe intelligat punitū acrius, q̄ vel hoſtes ipſi poſſent optare. O q̄ formidabilis eſt iudex ille, apud quem quiſq; nō expectata ſententiæ ꝓnuntiatione ſe iudicat, & q punit nō externa, id eſt, veſtē, ꝓ hoīe, ſed illud ipſum, in q̄ ſedes eſt ac ſenſus acerbiſſimi doloris, Chriſtus imperator noſter & pater ſapientiſſimus, hoc demū periculū & tyrones ſuos, & filios quos habet chariſſimos, metuere docet ac vitare, cuius hoc eſt ex monitis illis et pręceptis diuinis, nolite eos timere, q occidūt corpus, at poſtq̄ occiderit, aliud qđ agāt, nō habēt.

illum, illum timete, qui poſtquam corpus occiderit, poteſt animam mittere in gehennam. An tu vis, aut ſi optio offerretur, eligere aptiorem poſſes vltorem doloris tui, & ſapientiſſimum, vt quantũ quiſq; meritus ſit, videat, & æquiſſimum, vt velit, & potentiſſimum, vt poſſit punire? Tu ergo abſtine omnino manum ab vltione, quam maximis, vt vides, de cauſſis ademit eam tibi dominus omnium de conſeruo tuo, pater omniũ de fratre tuo, princeps omniũ de ciue tuo. Neq; eni patiuntur ciuiles leges, vt priuatus de priuati iniuria ipſe ſtatuat, & vindicet, ſed vltionẽ ac principẽ remittũt. et tamẽ princeps ipſe homo eſt inter homines ius dicturus. quã to eſt intolerabilius mortalẽ deo præripere vltionẽ, et humanã ſtultitiã diuinę quæſtioni præiudicare? quũ non ſecus ea homini a deo tollatur, q̃ puero vel furioſo ferrum a ſene, a ſano, a ſapiente. Quamobrem non minus eſt maleficiũ hominẽ laceſſitũ nocere, q̃ laceſſentem. grauiter Q. Tertullianus & ſancte qd refert, inquit, inter prouocantẽ & prouocatũ? niſi q, ille prior in maleficio de-

prehenditur, at ille poſterior. tamẽ vter
 laeſi hominis dño reus eſt, qui omne
nequã & prohibet & damnat. Nulla in
maleficio ordinis ratio eſt, nec locus ſe-
cernit, quod ſimilitudo coniungit. Ab-
ſolute itaq; præcipitur malũ malo non
rependendũ. par factũ, par habet meri-
tũ, ſic ille. Nec ſolũ ab vltione cohibenẽ
manus, ſed verba, oculi, nutus, geſtus.
quæ omnia prudens in mundo & calli-
dus modeſtiæ ac moderationi habet
ſubdita. Chriſtianus deo, non intentus
ſuis occaſionibus, vt ille, nec tempora
vafre obſeruãs, ſed expectãs patienter
ac ſimpliciter diem domini, ſicut ſancti
martyres in reuelationibus D. Ioannis
iubentur facere, de quo Cyprianus ad
hunc modum ſcribit. Et quoniam
plurimos ſcio fratres dilectiſſimi, vel
pondere iniuriarũ ingentiũ, vel dolore
de ĳs qui aduerſum ſe graſſantur & ſæ-
uiunt, vindicare velociter cupere, nec
illud in extrema parte reticendũ eſt, vt
in iſtis fluctuantis mundi turbinibus,
& Iudæorũ ſiue gentiliũ & hæreticorũ
quoq; perſecutionibus conſtituti, pati-
enter expectemus vltionis diem, nec

ad vindictam doloris noſtri querula feſtinatione properemus, cum ſcriptum ſit: Expecta me, dicit Dominus, in diem reſurrectionis meæ in teſtimoniū, quoniam iudicium meum eſt ad congregationes gentium, vt excipiam reges, & effundam ſuper eos iram meam. Expectare nos iubet Dominus, & futuræ vltionis diē forti patientia ſuſtinere: qui & in Apocalypſi loquitur dicens: Ne ſignaueris verba prophetię libri huius, quia iam tempus in proximo eſt, vt & ij qui perſeuerāt nocere, noceāt, & qui in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc: iuſtus autē adhuc iuſtior fiat, ſimiliter & qui ſanctus eſt, ſanctior. Ecce venio cito, & merces mea mecū eſt, reddere vnicuiq; ſecundū facta ſua. Vnde etiā clamantes martyres, & ad vindictā ſuā dolore erūpente properantes, expectare adhuc iubeñ, & temporibus conſummādis implendiſq; martyribus prębere patiētiā. Et cū aperuiſſet, inquit, agnus quintū ſigillū, vidi ſub ara dei animas occiſorū propter verbū dei & martyriū ſuū, & clamauerūt voce magna dicētes: Quouſq; dñe ſanctus & verus nō iudicas &

vindicas ſanguinẽ noſtrũ, de ijs qui in terris inhabitant? Et datę ſunt eis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt eis vt requieſcerent breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conſeruorũ & fratrum eorũ, quicq́ postea occiderentur exemplo ipſorũ. Hęc Cyprianus. Quã quã illi nõ eã vindictã aio expetunt, quã ſæuitia impiorum erga ſe & meretur et videtur poſtulare. Sed eadem figura ſunt illa dicta, qua alia in myſticis litteris permulta, vt rerũ ad iudicia noſtra affectus attribuantur perſonis, quæ res illas vel egerũt, vel ſunt paſſi. Nam bonus ciuis & vir in hoc ſæculo prudens manus habet a lege ciuitatis conſtrictas, vocem & geſtus omnes ab aliorum iudicijs & comi quadam educatione ac inſtitutione prudenti, animum ſolutum, ad quem neq́ homines, neq́ leges humanæ penetrãt. Chriſtianus vero etiã animũ tam deo obſequentẽ, quã illi manus aut vultum legi et oculis ſpectantium. Ita qui manu ſibi vindictam prohibent ſumere, nec animo ſinuntur optare. quantũ enim ad diuinas leges intereſt, fecerit quis aliqd, an voluerit?

nam ſi manu ſeſe vlciſci propter homi-
num leges nefas eſt, non minus erit ani
mo expetiſſe vltionem apud illum, qui
acutius animos intuetur, q̃ nos manus
& opera externa. Non habẽt Chriſtia-
ni inquietas manus, non habent ſpirita-
les homines ſæuos ſpiritus, quũ omnia
ad oculos referãt dei ſpiritalis, ſpirituũ
ſpectatoris & cenſoris. Multo ergo ha-
bere eos oportet animos mitiores &
magis domitos atq; educatos, quã ma-
nus. Diſcite a me ait exemplar humanę
vitæ, qui mitis ſum & humilis corde.
Non execrantur lingua, ſed nec volun-
tate. Nam qui animo & cupiditate vl-
tionem expetit, ſumeret, ſi liceret. at q;
non licet, imputandũ eſt facultati, non
voluntati. Tu quidẽ tantũ concupiſti,
quantũ is, qui læſit. intuenti opera excu
ſari potes, intuenti animum nõ potes.
Procul abſunt a Chriſtiana manſuetu-
dine tales animi, rogãt potius commu-
nẽ patrẽ, ne & ſibi iraſcatur, et ex aliena
culpa recordantur de ſua, ne dũ alienũ
erratũ perſequuntur, ſui quoq; manife-
ſti fiant. Ergo in aliena imbecillitate
agnoſcentes ſuã & ſui & illorum miſe-

rentur, quũ videt ex communi infirmitate atq; animorũ impotentia fieri, vt & lædãt illi, et nos vltionẽ expetamus. Itaq; miſerti inimicorũ orant patrẽ, vt & lumẽ in eorũ mentibus accendat, & tam fractã afflictamq; humanã debilitatem confirmet ac corroboret. huius rei habemus exemplũ in filio dei, q̃ moribundus poſt tot cruciatus & indigniſſimas contumelias patrẽ ſuũ precatus eſt, vt ijs ignoſceret, a quibus talia pateret. quod alij ſecuti ſunt et imitati, multi quidẽ, de quibus nõ eſt proditũ memoriæ. de Stephano vero in actibus Apoſtolorũ ſcribit̃. Qua in re nõ ſolũ emolumenta ad eũ veniũt, pro quo orat̃, ſed maximus ad orantẽ fructus, quũ nõ ſolũ pro illo rogat, ſed pro cõi vtriuſq; infirmitate, in q̃ ſimul ſui meminit, ſimul ad gratiã et fauorẽ dei prꝑſtruit ſibi viã, q̃ negauit ſe nobiſcũ rediturũ in gratiã, niſi nos hoĩes hoĩbus reconciliemur, nõ ficte, nõ ſimulate, nõ ad tempus, nõ pro loco, ſed bona fide, penitus, ex toto aĩo atq; affectu. V̾ba oraculi ſunt, nõ ignoturũ nobis patrẽ cœleſtẽ, niſi nos remiſerimus quiſq; fratri ſuo de cordi-

buſnoſtris. pacem,concordiam,beneuolentiã,charitatem vult eſſe inter homines omnes mutuã. Nam ille filius natura vnigenus,quẽ pater donauit recõciliationi humani generis, & oĩm quæ ſunt in cœlo,et quę in terra,diremit mediam maceriem,& vtrunq; parietẽ in ſe coniunxit,factus lapis angularis,& copula totius ædificij,ille,qui ab ijs,qui ſecundũ humanos ſenſus ac cupiditates ædificarẽt,nõ ſecundũ ſapientiã & voluntatẽ dei reiectus toties ac reprobatus fuerat, atq; etiã nũ reprobat. Olim natura oẽs inter ſe deuincierat, ſeparauit malitia. rurſum quæſitæ ſunt ab hominibus rationes aliquæ coniungendi hoĩm inter ſe,alios communione ciuitatis,alios ſacris, alios ſanguine & affinitatibus,alios pactis ac fœderibus,alios magiſtratibus, collegijs, ſodalicijs. Sed quibus copulis nonnullos coniungebãt,eiſdẽ diſiungebãt alios,vt q coniuncti erãt ciuitate,ij tanq̃ mœnibus arbitrabant ſe cinctos,quis diſiungerent ab alijs ciuitatibus. q ſacris, ſeparati erãt ab ijs,quibus alia erant ſacra. ita alienus erat Gentilis Iudęo,propter ſacra & ce

Chriſti reconciliatio.

remonias vtriq; ꝓprias. Græcus a barbaro propter nationes. Athenieñ a Lacedæmonio ꝓpter ciuitates. Hiſpanus coniunctus Italo fœdere, diſiunctus a Pœno ꝓpter idẽ fœdus. Hæc oĩa hæſerũt in humano genere ex noxia vetuſti Adã. Nouus vero Adã exors peccati oĩs, & cœleſtis a deo miſſus oẽs illas ſepes, oẽs terminos ac limites diruit, & in primã illã ac verã naturã hoĩem repoſuit, vt quũ ipſe eſſet pater & princeps oĩm, effeciſſetq; ſuo ſanguĩe, vt vniuerſi hoĩes ad eandẽ ciuitatẽ, ad eadẽ ſacra, ad eandẽ felicitatẽ ꝑtinerẽt, iã ceſſarẽt humanæ diſtinctiones, noua eſſemus oẽs & vna creatura, in qua iã nec diſcrimẽ eſſet nationis, nec gentis, nec conditionis, nec ſtat⁹, ſed membra vnius corporis, vna beneuolentia, vno ſenſu coniuncta. qđ quũ ſolũ conaretᷣ Chriſtus inter ſuos ꝑficere aſſertos iã a ſeruitute ſcelerũ ac flagitiorũ, & ꝑ ſanguinẽ ſuũ repoſitos in gratiã patris, id vidit vna ratione commodiſſime poſſe fieri, ſi homines oẽs mutuo inter ſe bene vellent, atq; vnanimes æuũ ĩ hac vitę cõmunione traducerẽt. Idcirco vnicũ dedit ſuæ

Chriſti unicũ præceptum.

gratiæ præceptũ, vt inuicẽ diligamus. Multa habet dogmata humana philoſophia, multas leges gentilitas. multas ceremonias, præcepta, iuſſa Moſes q̃ plurima. Nõ amãti multis monitis, pręceptis, dogmatibus, legibus, minis, terrore, blandicijs eſt opus, vt recte velit agere, & huic panno putri multis ſubinde commiſſuris. Si amor accedat, tanq̃ ignis noxia & vicioſa oĩa excoquẽs ac perpurgãs, is vnus vice erit legũ, quæcunq; excogitari poſſunt, oĩm. Itaq; ſapientiſſimi dei, et expeditiſſime cuncta obeuntis verbũ eſt vnicũ breue, ſed validiſſimũ atq; efficaciſſimũ. hoc eſt, inquit Chriſtus, præceptũ meũ, vt diligatis inuicẽ. quo dicto tanq̃ a præcentore prolato carmine, mirus conſurrexit cõcentus oĩm ſequentiũ, nihil aliud ſonantiũ præter amorẽ, charitatẽ, beneuolentiam, pacẽ, concordiã. Quid aliud ſunt Euangelia? quid ſcripta Apoſtolorum & ſanctorum patrum, q̃ præconia charitatis, exhortationes ad charitatem? ignis flagrantiſſimus, ſed ſaluberrimus cœleſtium ſimilis. Hoc iubet, hoc vult deus, vt homo hominem, hoc ipſo q̃

ſit homo, diligat, nec gentem ſpectet, nec conditionem, nec aliud, q̃ humanitatem & deum. quam regulam qui ſequuntur, ij demũ ſunt Iſraelitę dei, chari domino, pax ſuper illos, vt inquit Paulus. Iudæus fratrem ſuum diligebat Iudæum, a gentilibus tantopere ex præceptis alienus, vt etiam non dubitarint eorum magiſtri addere, proſequendũ eſſe inimicum odio. At Dominus noſter vt pater vniuerſorum hominum, omnes patria charitate complectens, omnes omnibus conciliat, vt fratres inter ſe. & ita vult nos eſſe affectos erga omnes, quemadmodum ipſe idem fuit, qui pro omnibus venit, quantum in ſe fuit, omnes reuexit ad ſalutem & vitam, amicos, inimicos, cognatos, tribules, municipes, populares, alienos, ſi quid modo dici aut eſſe poterat alienum naturæ illi omnia complectenti. Socrates interrogatus cuias eſſet, mundanum ſe eſſe reſpondit. Idem Anaxagoras, Democritus, Diogenes. An homines tenuem quandam lucem per anguſtiſſimam rimulam intuiti, homines omnes tanquam ciues ſuos aſpicient,

non aſpiciet is, qui ſcit omnibus eſſe vnum communem patrem, qui in hoc deſcenderit in terras, vt & deum hominibus pacaret, & homines inter ſe. Quo circa illis qui ſunt extra eccleſiam & communionem gratiæ corporis Chriſti, non cladem optabit Chriſtianus, non mortem, non infortunium. quæ barbaria eſt exiſtimare hoc demũ eſſe vere Chriſtiani, ſi ſtrenue Turcas, aut alios Agarenos execretur. & martyrem ſe putat, qui plurimos illorum iugularit, quaſi id nõ poſſit melius præſtare impuriſſimus ac crudeliſſimus latro: amandi ſunt Turcæ, nempe homines, amandi ab ijs, qui illi voci volunt parere, Diligite inimicos veſtros. illis ergo, quod veri eſt amoris, bene cupiemus, illudq́ optabimus vnicum & maximum bonum agnitionem veritatis, quod nunquam aſſequentur conuicijs aut maledictis noſtris, ſed eo modo, quo nos ipſi ope ac beneficio ſumus Apoſtolorum conſecuti. rationibus naturæ et humanis ingenijs congruentibus, integritate vitæ, modeſtia, moderatione, inculpatis moribus, vt nos ipſi priores

re oſtendamus, quæ profitemur & iubemus, ne a fide noſtrorum dictorum arceat eos tam diſcrepans vita. Nec ſolum hoc erimus affectu atq; animo in eos impios,a quibus non lædimur, ſed in eos ipſos, qui nos perſequuntur & affligunt. hoc naturæ lex poſtulat, hoc Chriſti iuſſa, hoc imitatio cœleſtis patris,hoc noſtræ ipſorũ vtilitates. Quid enim eſt magis ex naturæ ratione ac iure,quam vnumquemq; ita ſe aduerſum alios gerere,quemadmodum alios velit erga ſe? Atqui nos amari vellemus etiam ab ijs,quos capitaliter oderimus, & nobis beneuolentiam pro maleuolentia rependi, vt etiam iniuriam nos accipere conqueramur,q non amiciſſimorum hominũ opera ab illis ipſis accipimus, quos nos habemus inuiſiſſimos.q ſi ita ſentimus de nobis,naturæ profecto violamus iura et leges,niſi ad eundẽ quoq; nos modũ in alios geramus.Chriſtus quo id nobis efficatius ꝑſuadeat,exemplũ ꝓponit non humanæ ſapientiæ,ſed diuinæ naturæ, quæ nihil odit,in oẽs etiã inimiciſſimos benefica. Dicet aliqs,ſublime nimis exẽplũ,nec

facile eſſe humanæ imbecillitati id ex-primere. imo vero, ſi finis votorum noſtrorum eſt, ſempiternam illam felicitatem conſequi, quæ nihil eſt aliud, quã coniungi cum deo, & vnum cum illo fieri? nõ potes cum illo iungi & vnum fieri, niſi prius illi fias quam ſimillimus. an tu vnum ſperes fieri cum deo in tanta diſſimilitudine & diſcrepantia voluntatum, animorum, ſenſuum, actionum? Atqui ſola nos charitas cum illo coniunget. nam nec potentia potes eſſe deo ſimilis, nec ſapientia, nec operibus infinitis. charitate potes. hac ſola ad illum peruenies. ꝙ ſi ille tam larga atque effuſa ſit charitate, vt amicos & inimicos diligat, ſolem hunc ſuum, a quo tantas vtilitates percipimus, ſuper bonos extendat & malos, pluuiam ſuam in agros iuſtorum & iniuſtorum ad fruges atque alimenta ſpargat, tu vero tam arcta ſis charitate, & adeo maligna, vt ſolos amicos tuos velis diligere, quod et ethnici faciũt, et hoĩes ſcelerati ac nefarij. qua tandem re ſperas te futurum diuinæ illius naturæ imitatorẽ & ſimilem; vt illi poſſis ad immorta-

lem felicitatem coniungi? Hoc ege. rũt Chriſtus,hoc eius Apoſtoli & mar tyres,quo nihil ſciebãt propius eſſe nu mini præpotentis dei,vt quum ſeſe eo cõſtituiſſent loci,breuis foret ad coniũ ctionẽ diuinitatis gradus. vbi ſunt iſti, q magnũ & pulchrũ ducũt,nõ ignoſce re,vlciſci inimicũ,exaturare irã, dolorẽ explere,vnde nata ſunt illa apud Græ. cos,iram viri melle eſſe dulciorem, & iucundum eſſe vlciſci in eum,qui prior lęſerit.o inſaniam ſingularem.an poteſt aliquid eſſe pulchrius aut magnificen. tius,q̃ quod ſimile & propinquum ſit illi præcellenti naturæ dei,quę eſt fons, origo,exemplum, regula, cenſura pul. charum,magnarum, admirabiliũ oĩm rerũ? Quid vero magis eſt illius,q̃ mi. ſereri,ignoſcere, clementia & benigni tate vti incredibili,etiam in hoſtes,etiã in ingratos!hoc eſt magnitudinis illius nolle vindictam ſumere, quum poſſit. omneſq; offenſas noſtras ſublimitate & amplitudine ſua obruere atq; occul tare,ne qua ſentiantũ,et exiſtant.Contra paruorũ eſt animorũ & prauorum vel le ſe vlciſci, & tentare,etiam,quum nõ

poſſint,experiri tamen, & peſſimam libidinem oſtendere,quamuis irritã.verſus ſunt apud Auſonium Gallum duo ex Biantis,vt ſcribit,ſententia.
Q đ prudentis opus ? quũ poſſit,nolle nocere. Q đ ſtulti propriũ? nõ poſſe, & velle nocere. Hoc nõ ſolũ in deo videmus & Chriſto eius filio deo ipſo, ſed in ſanctis viris,qui ingentẽ illã atq; admirabilem a deo acceptam poteſtatẽ ſanandi ęgros,excitandi ad lucẽ hanc & vitã mortuos,occidendi contumaces,tradendi Sathanæ,nunq̃ in eos vel tentarũt cõuertere,a quibus tot contumelijs, tot iniurijs afficiebant.nec illis ſolũ nõ conati ſunt nocere,ſed nec optarunt,nec ſunt dira imprecati.nõ ita erãt a magiſtro edocti,& aliã pugnãdi vincendiq; rationẽ inierant,nẽpe qualẽ doctor ipſe atq; imperator Chriſtus, qualẽ dominus oĩm deus,vt ferẽdo,vt tolerando oĩa ſuperarẽt, & per bonũ diuinæ gratiæ malitiã vincerent humanam. Hoc vere eſt magni animi & deo ſimillimi.Nã verbũ aut iniuriã nõ poſſe perferre,tã eſt magni animi & fortis,q̃ magni & valentis ſtomachi bucceã aliquã

panis aut caſei nō poſſe cōcoquere. nihil eſt hac præſertim in parte aīo ſimilius q̃ ſtomachus. nã & hic pro animo atq; affectu ſolet poni. & vtrobiq; deuorare dicimus, & concoquere, vt eodẽ ſit modo de animi viribus ac robore cenſendum, quo de ſtomacho. Quid q̧ inimicos & perſecutores ſuos non aliter aſpicit Chriſtianus, q̃ vir fortis labores & vberrimã gloriæ ſuæ materiã? qd enim, inquit Cicero, odiſſet Clodiũ Milo ſegetem ac materiã gloriæ ſuæ? Parũ ne exiſtimamus hominẽ perſecutione hominũ meliorẽ fieri? quanta eſt illa, & q̃ optanda cōmutatio hoīm odio patienter tolerando gratiã & peculiarem quandã beneuolentiã parari dei ſummi ac præpotentis? Quum Paulus carnis ſuæ ſtimulo plusq̃ vellet, vrgeretur, ter rogauit dominũ, vt ſe illo liberaret. ab eodẽ reſponſum eſt illi, ſufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. quod vbi ille audiuiſſet, non aliter deinceps aſpexit & interpretatus eſt infirmitates ſuas, q̃ magnetẽ & inuitamẽtum diuini fauoris, vt proſperas ſibi eas arbitrabatur, per quas tanti poſſeſſio

boni pararetur. Qui poterat ille odiſſe infirmitates ſuas, de quibus ait ſe gloriari? qui videret patefacere illas in ſe adi. tũ gratiæ numinis? An non atrociores ſunt in vnoquoq; infirmitates & ſtimuli carnis ſuæ, q̃ externi inimici. atq; ille eas non odit, imo libens ac lætus amplecti tur, tanq̃ labores, quos tam incredibilis manet merces. oderit credo homines, quibus ferendis diligẽdisq; tantũ ſciat eſſe premium propoſitum, tanta pœna, ſi oderit, ſi auerſetur, ſi ſit illis infeſtus. Nec vero quiſq̃ ſibi magnopere conce dat aut indulgeat in odio viciorum, nõ hominum, ne lõgius in hoc progredia. tur, q̃ oportet, nedum non ſatis acute et ſubtiliter diſtinguit, hoĩes oderit, dum ſe vicia odiſſe cauſſat. In quo vehemen ter eſt opus iudicio & prudentia, qui. bus qui non perinde valent, ijs conſul. tius fuerit vicia non perinde odiſſe, ac miſerari, affectumq;, quo ipſe indiget, in communi infirmitate præbere. Q; ſi eos, qui ſunt extra eccleſiam, ſic iubẽt natura, Chriſtus, deus amari, cogitare conuenit, quo nos animo eſſe par eſt er ga illos, qui eiuſdem ſunt corporis mẽ.

Quomodo amãdi fratres Chriſtiani

bra,cuius et nos,inter quos diſſenſio et odium. non alius ſunt generis,q̃ ſi a manu diſſideret lacertus, aut digitus ab oculo. Eorum commodis & bonis tã gaudebit,q̃ oculus, ſi per ſe ſenſum haberet,vtilitate manus aut pectoris, nõ aliter dolebit illorum malis,q̃ oculus dãnis & cruciatu pedis. Quoniãquidem non minore harmonia & concentu coalitũ coaugmẽtatumq; eſt corpus Chriſti,quæ eſt eccleſia,q̃ corpus vniuſcuiuſq; noſtrum. fecit enim Chriſtus cõgregationem hanc & conuentum ſuorum omnium,corpus vnum,cuius ſe caput conſtituit,totumq; viuida illa & ardentiſſima ſua charitate animauit. Maiuſq; eſt in hoc corpore vinculum charitas, maior ex ſalute capitis animatio,quã in corpore cuiuſcunq; animantis ſanguis atq; anima. Et ſanctus ille ac cœleſtis ardor ſubtiliorem & acutiorem ſenſum per omnia corporis huius membra diffundit,q̃ ſpiritus & continuatio in animali. At ſunt,qui eum ſe ſentire ſenſum negent, mirandum non eſt, vt qui ſint caloris ac vitæ corporis expertes, vtiq; nec emortua in animante membra,quę

vita prorſum, quæ calore ſunt orbata, quemadmodum alia ſint adfecta membra ſentiunt, maximumq́; eſt argumentũ mortuã eſſe partẽ, quum ad aliarum dolorem non commouetur, ſcilicet interrupta eſt illa corporis harmonia, per quã ſenſus toto ſe corpore inſinuat, ac ꝑuadit. Quid nõ in ipſa humana charitate maior interdũ eſt in amante ſenſus rei charę, ꝙ̃ ſui ipſius? Cui nõ nota eſt hiſtoria illa Arrię vxoris Pęti? quę quum decreuiſſet cũ marito mori, vulnuſq́; in papillã pugione impreſſiſſet, extractũ pugionẽ marito porrigens non dolet, Pęte, inquit, vulnus hoc, ſed qđ tu facies, hoc dolet. Quid Epaminundã, qđ Lyſaniã, Brutũ, Decios, quid reliquã illam fortium virorum famoſam manũ commemorem? qui ꝙ vnice patriam et ſuos ciues diligerent, libenter vitã pro patria deponebant. Plena eſt exemplorũ hiſtoria, ſed vita cõmunis nemini nõ quottidie rẽ ob oculos ſubijcit. patres, matres, morientes maiore de liberis cura vrgeri, ꝙ̃ de ſeipſis. Quid in illa belluarum feritate, atq; illo inflexibili rigore animorꝝ, nũ nõ amor eaſdẽ vires exer-

cet & oſtendit? Viuit in amato amans, nō in ſe, viuit ī ipſo amatus, nō ipſe. Audiamus doctorē gentiū & magiſtrū ecclesiarū tātis charitatis flāmis accenſum ac peruſtū, vt prope extra ſeipſum efferret, viuo, inquit, ego iā nō ego, viuit aūt in me Chriſtus. idē alios docet, quādoquidē Chriſtus ꝓ oībus paſſus ſit mortē, & inuitā ſe reduxerit, vt neq̧s illius ſectator ſibi amplius viuat, ſed ipſi Chriſto. Q ſi tantus eſt ꝑ mēbra illa inſinuatus ac inditus ſenſus, quę mēbra nō ſunt pcti frigore emortua, ſed cōfota ſalutari illo calore viuūt, vigēt, ſentiunt, quātū vnicuiq; mēbrorū cōuenit eſſe doloris ſenſum, quū aliquod peccat, id eſt extinguit, & tanq̄ a toto corpore deſecat? Qt anxius eſt ac ſollicitus verus amor, ex q̄ vox illa eiuſdē Apłi naſcit. Quis infirmat, & ego nō infirmor? q̧s ſcādaliſat, & ego nō vror? Idē q̄ ardēter, quoties, q̄ ſpū ad pacē, ad concordiā, charitatē, vnionē ſpūs ac ſenſus ſuos hortatur, & inſtigat? Et quemadmodū illa corporis nri tēperatio efficit, vt cuiuſcūq; partis q̄libet exiguæ & a corde, & capite, & vitalibus ſeparatæ morbus et dolo-

ris morſus vniuerſum corpus perſtrin. gant & affligant, dolet enim homo to. tus reduuia vna vel gemurſa, ſic in eccle ſia mira eſt conuinctio & contempera. tio cunctorum, vt ſingula non alia cura habeant, q̄ viuæ animantis partes, imò vt iam nullus ſit cuiusq̄ ſenſus per ſe a cæteris diſiunctus, ſed vnus atq; idem ex cunctis conflatus commiſtuſq;, non ſecus ac panis vnus e tot tritici granu: lis cōtuſis, aut ex tot expreſſis acinis vi. num vnum. vt inter cęteras cauſſas hęc non ſit de poſtremis, cur in illis potiſſi. mū rerum formis myſterium corporis et ſanguinis ſui dominus inſtituerit. Ita fit etiam, vt ſit in hoc eccleſiæ corpore magna communicatio bonorum, & qua. ſi ab aliis ad alios ceu quædam redunda tio, damna etiam atq; incommoda, ve. lut contagio ab aliis ad alios tranſeunt. Iraſcit̃ deus illi multitudini, in qua ple. riq; ſunt mali. placatur ei, in qua pleri. q; boni. affligit innocentes propter no centes, & parcit malis in gratiā bono. rum. tanta eſt participatio membrorū in commodis atq; incommodis. Hæc demū eſt vera charitas, quæ ita charos

coniungit, vt vnum faciat, vt eueniat, qđ Chriſtus patrem precabatur, vt ſic vnum fieremus omnes, quemadmodũ ipſe & pater vnũ eſſent. vt iam nõ alio animo, non alijs oculis, mente, iudicio fratrẽ quiſq; ſuũ aſpiceret, q̃ ſeipſum. hæc ſola eſt charitas vera, & quæ oculis dei poſſit approbari, q capi nõ poteſt ijs rebus, quibus humani oculi falluntur, nẽpe vana & caſſa rerũ ſpecie. Quapropter Chriſtiana charitas illa dicitur, quę non eſt ficta, nõ ſimulata. quæ nihil habet fuci, nihil prętextus alieni, aut in ſpeciẽ ſolũ obductũ opertũq;, quũ intus longe inſit aliud, q̃ quod apparet. Nã quũ oĩa ad ſpectatorem deum referantur, nõ eſt q quiſq̃ fallere aut imponere ſe poſſe ſperet. o q̃ nullũ eſt effugium malo, quãta bono conſolatio? habet bonus diuinos oculos, quibus ſe approbatum iri cõfidat, & illis vbi ſatiſfecerit, nihil eſt, quod requirat amplius. vertat ſe vero malus & verſutus, quo volet cunq;, cernitur, latere nõ poteſt, deprehenſus eſt, tenetur, quũ vt ſe abditiſſime aut vaferrime circumſepiat & occultet, conſcientiam certe ſuam eludere non magis po-

Chriſtiana charitas.

Videlicet quod in vnoquoq; ardens il la efficit charitas, vt ſibi quiſq; facile ignoſcat, & ad ſua peccata conniueat, idem eadem charitas perficiet, ſi ſe foras proferat, ſicut debet. vt non aliter errata, & iniuriæ, & contumeliæ cuiuſq; aduerſus alterum igne illo flagrantiſſ. ſine vllo penitus ſui ſenſu abſumantur, quam ſi prætenues aliquę roris guttæ in maximum aliquod incendium aſpergerentur. Hinc fiet, vt amor, qui ſemel ſit vere ac bona fide in cuiuſpiam pectore conceptus, nunquam deinceps reſtinguatur. quandoquidem nec vnquam ardori deerit materia, nec aliquid poterit tantum intercurrere, quo non flamma illa ſit validior. quæ, vt eſt in prouerbio, vincit omnia. Hoc ille vir acutiſſimus ſignificauit, qui amoris natura inſpecta pronunciat, amicitia quæ potuit deſinere, nunquam vera fuit. O q̄ oportet eſſe ſanctū atq; auguſtū fontē illum vnde tā ſacros riuulos videmus dimanare. Q, ſi illi ſunt charitatis certiſſimi effectus & actiones, q̄ aperte arguimur nos nihil habere charitatis, & nomine tenus vſurpare

chriſtianitatis profeſſionẽ, ꝙ vnuſquiſ-
q́; quæ a patre & diſtributore omnium
accepit, in communem vſum omnium,
neq́; enim aliud q̃ diſpenſatores ſumus
munerũ dei, ea ita recõdimus, & alios
arcemus ab ijs, vt appareat nos cogita-
re & munera eſſe poſſidentis propria,
& alieniſſimũ eſſe vnumquẽq́; ab alio.
Sunt, quos deus pecunijs ditauit. Sũt,
quos viribus, potentia, prudentia, con-
ſilio, litteris, gratia, authoritate. Nemo
nõ ſibi hęc reſeruat et vult eſſe propria.
clamat opulentus meũ, meum. doctus
nõ docet, niſi accepta mercede, ſępe ma-
ligne & diſcipulis inuidens. prudentes
hoc eſſe officiũ ſuũ rentur, vt tanq̃ alie-
na ſpectent oĩa, ſuũ agant negociũ, ſibi
proſpiciant, & caueant. ſibi vnis viuãt,
introrſum reducta omni cogitatione. q
gratia vel authoritate valet, non ea vti-
tur ad commoda multoꝝ, ſed ad ſuam
vel vtilitatem vel laudem. Deus, qui tã
eſt benigne impartitus, iubet gratis da-
re, quod gratis acceperimus. homo qui
accepit, cogitat, hæc ſunt mea. qd plus
habebo, quam alij, ſi communicem? re-
condit, claudit, munit ferro, vi, legibus.

Vnuſquiſq́; ſibi.

Quis poſſit ſine acerbiſſimo dolore meminiſſe, quot ſunt in Chriſtiano populo indocti, quos ſinunt errare & falli hoïes eruditi? quot imprudentes & incauti, quibus nemo bene cõſulit, & tanquam errantes reducit in viã? quot pueri inconditi, ineducati, quibus educandis atque inſtituendis nemo vel digitũ dignaret mouere? quot egeni, quos nemo adiuuat. quot inopes vbique obuij et expoſiti, quibus nemo ſuccurrit? quid hęc indicant aliud, quid apertiſſime loquunt, quam nos noïa ſolũ retinere, rẽ prorſum abieciſſe, nõ eſſe inter nos communicationẽ illã corporis Chriſti, ſed vnumquenque ſuũ ſenſum habere, ſuũ negociũ agere, ſe ſpectare ac intueri, nõ Chriſtũ vnũ communẽ omnibus. Nõ eſſe in nobis ſpiritũ illum manſuetudinis Chriſti, qui nõ, quæ ſua ſunt, quærit, ſed quæ aliorum. qui tacite omnia perfert, qui bene omnibus precatur, conſulit, proſpicit pro virili ſui parte, neminem iudicat, niſi ſe ipſum, ne a domino iudicetur. Contra hic noſter ſuperbus & contumax ſpiritus in vnoquoque interponit iudiciũ, nõ de ſe, ſed de cæteris, vnde ſuperbia, &

Quam faciles ſumus ad iudicandum.

arrogantia,& aliorum cōtemptus, atq; hinc rixæ,inimicitiæ,odia capitalia. At q̃ indignum & intolerandum eſt, ſeruum de conſeruo iudicare? cæcum de eo,quod non videt? imperitum de eo, quod neſcit? & anteuertere iudicium dei verum ac iuſtum? Quid eſt q; alium iudicemus,quum ignoremus occultos humanis cognitionibus humanos animos? Tu vero alienũ animũ putas te p̃ſpecturũ,q tuũ ipſius ignores? Iã quur ego ſocium contemnã,quũ neſciã vtrũ ille me ſit præſtantior & melior,an deterior. Agimus in vita hac, tanq̃ in magni cuiuſdam principis aula & comitatu,in quo honoratiſſimi ſunt & primæ æſtimationis, non qui claritate ſanguinis excellunt,nec qui ampliſſimas poſſident opes, nec qui cultiſſime atq; ornatiſſime veſtiuntur, non robore inſignes,nõ eruditione aut vſu rerum prǽſtantes,ſed qui flagrantiſſima ad principem pollent gratia. Ita inter nos,ſolum Chriſtiani hominis bonum eſt, gratioſum eſſe deo.quis vero de ſeipſo, nedũ de alio poſſit ſtatuere,quam illi ſit gratus,vt non habeat homo,vnde vel ſe at

In vita agimus tanq̃ in regia.

tollat, vel deprimat fratrem ſuum. Sunt iuſti & ſapientes, inquit Solomon, & opera eorum in manu dei, & neſcit homo vtrum odio an ira dignus ſit. Apoſtolus Paulus examinata conſcientia pectoris ſui, nihil ſe quidem inuenire ait ſceleris aut flagitij, ſed nec protinus ſe eſſe iuſtificatum. Ideo præcipitur, vt accedentes ad ſeruitutem dei, quum de illius fauore tantopere ſimus incerti, vigilemus, aſtemus in timore. & Paulus toties monet timendum eſſe caſum ei, qui ſtet, nõ eſſe deſpiciendum fratrem, non iudicandum, ne in eo ipſo, quod arguit, ſeipſum cõdemnet. Hæc quidem, quæ hactenus dixi, ad vitã hanc pertinent fere omnia. Quid, ſi quis ſe attollat ad cogitationẽ & ſpem illius ſempiterni prẹmij, aut ſupplicij metũ? Apud Ciceronẽ Scipio Africanus, quũ ei a patre Paulo, & Scipione Africano auo oſtẽſa eſſet cœleſtis illa felicitas, qua fruerẽt ij, q̃ patriã adiuuiſſent, ego ꝟo, inq̃t, etſi in patriã antehac optime erã adfectus veſtigijs ingreſſus veſtris, nũc tamẽ tãto ꝑpoſito prẹmio annitar multo vigilãtius, quẽ nõ excitaret contẽplatio illoꝝ De altera uita

bonorum? ſuperant illa cęleſtia & ęterna bona oē̃m ſpem, omne votū, omnę̄ cogitationem hominum. vnū fieri cū ipſo deo, qui melior, qui maior, qui beatior eſt, ꝙ qui amplitudine capi poſſit humanę mentis, contra in diſiunctione illius cruciatus et ſupplicia ſunt, quę vel cogitare animus vix ſuſtinet. o miſerū, quū iſtuc vadas, in his occuparis? ad tāta bona es genitus, ac editus in hanc lucē̃, numulū aut verbulū reſpectas? etiā vt ad bona hæc nulla eſt via, ꝙ per concordiam expeditior, ita nulla ad infelicitatē̃, ꝙ per diſcordiam. videlicet in hoc, quemadmodū in elementis, in animantibus, in vniuerſa natura, gradus eſt ſimile ſui ſimilis. nihil cęleſti beatitudini conformius ac confinius, ꝙ noſtra concordia. nihil infernę calamitati, ꝙ diſſidiū, ꝙ odiū. Quid ꝙ, etiamſi diſcordia nihil obeſſet ad tantū preciū currentibus, oīa eſſent excutienda atqꝫ abijcienda, ne qd paratis atqꝫ expeditis curſum moraret̃, qd̃ videmus vere Chriſtianos hoīes feciſſe, vt expeditius celeriuſqꝫ ꝑtingerent. ꝙ tantopere intendebāt. Tu vero ad iniuriolas, ad vindictas oculos

reflectis illuc currẽs, vt dum aciculã vel floccũ colligis, occaſionem e manibus amittas tanti precij nanciſcendi. Nemo eſt noſtrũ paulũ modo in regio aliquo verſatus comitatu, q nõ frequenter viderit, quũ quis principẽ adit, etiã inter iſtos noſtros mediocrẽ, ſi a fatuo quopiã, quales nunq̃ deeſſe in aulis ſolẽt, q animi gratia dicunt ali, ſi quis ergo ab horũ aliquo vel cędat, vel impetat con uitio, ac petulanti dicto, eũ vocẽ illam aut plagã ita contemnere, tanq̃ auocari ſenſu maioris rei videatur, videlicet captus aſpectu numinis illius terreſtris, et in id penitus intentus. idq; nõ ignorat principi eſſe gratiſſimũ, q videat ꝑpter ſe reliqua deſpici oĩa, et veneratione ſuę maieſtatis ꝑculſos ac pene attonitos, nihil reliquorũ ſentire, ceu alloquio & conuerſatione ſua altius euectos, q̃ quo ꝑtingat iſtarum humiliũ rerũ ſenſus aut cura. hæc quidẽ ad homulũ putrẽ, miſerũ, imbecillũ, breui periturũ. Tu vero, quũ ad deũ talẽ principẽ tẽdas, torques ſubinde oculos & caput, & totũ interim corpus ad neſcio quã aurulã vel iacturã pulueris, ac luti, aut ſpurcæ ſaniei,

et tabi tui corporis fœtidiſſ. O ferreum hominē, imo ferrū ipſum, ſine mente, ſine ſenſu. de humanis inimicitijs vacat tibi cogitare periclitanti de diuinis? plane abſumpta eſt funditus ſpes omnis ſalutis, quando leuiſſimi nos vrgēt morbi, grauiū & peſtilentiū ſenſus eſt nullus. Non vides paratum tibi inimicum deū, niſi recta ad ſe tendas, cunctis alijs rebus contemptis ac pro nihilo habitis? An nō hoc aperte vox diuinæ ſapientiæ edicit, et clamat: Niſi quis reliquerit patrē, & matrē, & ſorores, & vitā ſuā propter me, nō eſt me dignus? Qua tandem re dixit illum nō eſſe dignum? pecunia credo, aut veſtibus, aut ædificijs, agris, ſeruis, opibus, poſſeſſionibus, dignitate, imperio, potentia, quæ oīa poſſidenti & arcte complectenti, hora vna, ſiue caſus, ſiue mortis eripit ac extorquet. nō eſſe deo dignū dixit. i. cumulo verorū oīm bonorū & æternorū, & q̄ humanā oēm cogitationē ac cupiditatē transcendāt. Ille ergo deo eſt dignus, id eſt, feliciſſimus, qui ita viuit, ita ſe parat, vt a ſolo deo pendeat, remotis oībus impedimētis, nugis amputatis ac reiectis,

nec vllius opē vel ſperat, vel implorat; q̄ illi9, ſine qua nudū ſe ac deſertū videt atroci prælio obiectū, cū qua munitior eſt, q̄ vt lædi vi aliqua poſſit. Eā opē, vt maximā eſſe oīm intelligit, et potentiſſ. quæq; vt reliquas oēs ita abſorbeat & obſcuret, vt penitus nō exiſtant, ſeu vt verius nocumenta ſint, nō auxilia, ita cō fidit & certū habet paratā eſſe oībus, q ad eā cōfugiūt, q fiduciā in illa ſuā oēm collocarūt. Sic eni ab oraculo eſt reſpō ſum, præſto eſt dn̄s oībus inuocātibus ſe, inuocātibus aūt nō ficte, nō ore mo. do et verbis, ſed vere atq; ex aīo. Idē in quietē illā ſuā ſanctā, ꝑpetuā, inuiolabi. lē pacē, illā ſedē totius beatitudinis faci le illos recipit ac admittit, q ipſi ſuā ipſo rū pacē, quantū in ipſis fuit, modeſte ac placido aīo præſtiterūt. Pacē habete, in quit Paulus, et deus pacis erit vobiſcū. Ecqđ bellū poteſt eū mouere, q ſeptus eſt tanta pace? quis terror ꝑuenire ad tā immotā et continuā ſecuritatē? Hæc eſt petra illa, in qua, ſi quis fundamenta ędi ficij ſui ponat, id nec alluuies fluminū, nec oceani reciprocatiões, atq; æſtuoſę tempeſtates, nec turbines et vētorū vio lētia plus lædēt, q̄ ſolē, aut aliqđ ſyderū,

quo nõ attingũt. Neq; eñi vel hoĩm iniuriæ, vel caſuũ incommoda & calamitates, vel aſtus dæmonũ ac fraudes validiora ſunt, q̃ bonitas, conſiliũ, vires illius, q in illo pacis pectore, tanq̃ in ſacro quodã templo, habitat. Sup quẽ, requieſcet ſpiritus ille mitiſſimus dei, niſi ſup modeſtũ, & demiſſe de ſe ſentientẽ, & cuſtodientẽ præcepta dei? Quid illud eſt, q̃ Helias videt, ſpiritũ ſubuertentẽ montes, & conterentẽ petras ante dominũ? & audit, nõ in ſpiritu eſſe dñm, tum poſt ſpiritũ commotionẽ, neq; ibi dñm, et poſt commotionẽ ignẽ, neq; in igne dñm. poſtremũ, ſibilũ auræ tenuis, & in ſibilo dñm? quia nõ eſt prærapidus & violentus is, quẽ deus p ſui cultũ, tanq̃ ſedẽ quandã ſuã delegit. nõ ſæuus, nõ turbulentus, nõ vltor & maleficus. Nã de illo dei filio, q ipſe eſt deus et prĩ ſimilis, æqualis, vnus, in cuius corpore inhabitat plenitudo infinitæ diuinitatis, Eſaias propheta ſcribit, Nõ clamabit, neq; accipiet pſonã, nec audietur vox eius foris, calamũ quaſſatũ nõ conteret, et linũ fumigãs nõ extinguet. Huius eſt generis ac naturæ ſedes ſuauiſſ

Sedes Dei

illius ſpũs, q ad manſuetudinẽ ſuã decla randã, columbę ſimpliciſſimę & mitiſſ. animantis ſpeciẽ, tanq̃ ſymbolũ ſui hominibus oſtendit. Hic eſt illius locus, q factus eſt illi in pace, & habitatio eius in Sion, nõ iam in illa Sion armata et pugnace, ſed in hac quieta & exarmata, & ſeipſam nõ vlciſcente, imo pacẽ reddente, ꝓ bello, pro odio charitatẽ, qua vna commutatione princeps & imperator noſter confregit potentias, arcũ, ſagittã, et bellũ. in illa Sion illuſtrata mirabiliter a montibus æternis, illa tã pacis copioſa & quietis redundante, vt iã, q illã incolũt, conflẽt gladios ſuos in vomeres et lanceas ſuas in falces. nec amplius tollat gens contra gentẽ gladiũ, nec exerceant vltra ad pręliũ. O ſalue pax, quã de cœlo ad hoĩm animos pacificator ille deduxit dei & hoĩm, deus & homo, quæ tanta es, vt eã nec humana ſapientia magno ſupcilio atq; arrogantia ſuffulta, nec hoĩm opes, copiæ, vires, potentia, quibus miſeri mortales animos ſumũt, deniq; nõ vniuerſus orbis coniunctus & conglobatus, vt maxime velit et coneẽ, dare poſſit. pax tã immenſa, PAX.

tã admiranda,vt nemo eã ꝟbis explica-
re,nemo explicãti queat credere. ſolus
credit,q experit̃,q guſtũ illius qñq; ali-
quẽ accepit. Hęc in nobis præſtabit,qđ
fracta & debilitata nr̃a ratio non valet.
vt pace intus in aĩo & quiete parta, ac
confirmata nec foris vlla ſit diſſenſio,q̃
ſemꝑ ex interiore manat diſſidio, tanq̃
ex perpetuo fonte.pax erit intus,foris,
publice,priuatim,vnicuiq; cũ aliȷ̃s,vni
cuiq; ſecũ,qđ munus quantũ ſit,vl hinc
licebit intelligere ꝙ dñs oĩm,cui pater
cœlũ & terrã,tanq̃ herili filio, vt ſic lo-
quar,iam emancipato ſubiecit,inter tot
ac tantas opes illud vnicũ delegerit,qđ
filiȷ̃s ſibi chariſſimis ad patrẽ rediturus,
quaſi teſtamento relinqueret.Q uis du
bitet,quin rẽ & ꝑ ſe ampliſſimã & pre-
cȷ̃ ingentis,et vtiliſſimam nobis. Audi
nũc homo, quiſqs es,ſed affectu animi
pauliſꝑ ſepoſito,ratione,mente,iudicio
in conſiliũ aſſumptis. Vides,vt te ad pa
cẽ & concordiã ȷ̃ oẽs adhortant̃,ac ex-
timulãt,quibus vnice es charus.natura
deus,tu ipſe, a diſcordia dehortant̃, ac
deterrẽt,ad quã ſolus inſtigat ac ſollici-
tat te hoſtis tuus diabolus. Vides bona

oĩa,& animi,& corporis,et fortunę ex concordia oriri,mala ex diſſidio atq; inimicicijs. Pacẽ & concordiã viã eſſe ad ſempiternã felicitatẽ,diſſenſionẽ et maleuolentiã ad æternos cruciatus ac ſupplicia. Cur ergo tam auide in tuũ exitiũ ruis? cur exigua cauſſa, impulſu minimo,ſæpe etiã nullo diſcedis,ac deſciſcis a natura,a deo,a teipſo?tranſfugis vidẽs ac prudẽs ad hoſtẽ nunq̃ amicũ futurũ? ad mala,quorum nec in præſens,nec in poſterũ modus eſt vllus aut finis?Redi ad te ipſum,& eũ qui vere tu es, dilige. Nã ſi te nõ abieceris,ac deſerueris,facile & cũ natura tibi conueniet,& ad deũ aſcendes,nec a re aliqua abhorrebis magis,q̃ ab odio et diſcordia,nullius æque ſtudioſus,vt concordiæ ac amoris.

De concordia & diſcordia in humano genere Finis, Brugis, 1529.

IOANNIS LODOVICI VIVIS DE PACIFICATIONE LIBER Vnus.

Antuerpiæ in Rapo excudebat
Michael Hillenius. Anno
M.D.XXIX.

IOANNES
LODOVICVS VIVES
DOMINO ALFONSO MAVrico Archiepiſcopo Hiſpalenſi. S. D.

QVVM libros de concordia humani generis quattuor ad Carolum Cæſarem abſoluiſſem, viſum eſt mihi reſtare, vt aliquid de pacificatione commentarer, id enī ſequi naturæ quodam ordine videbatur, vt qui inter ſe ſunt concordes, ea ipſa concordiæ dulcedine ac voluptate deliniti & capti, etiam alios videre velint bene inter ſe conſentientes, idque pro viribus procurent. Et qui ad concordiam ſit adhortatus, eum ad pacificationem adducere atque impellere par eſt. Hoc opus decreui ad te mittere. Nam quum multis nominibus doniſque, ſiue naturæ, ſiue induſtriæ, ſeu potius diuinæ benignitatis, vnde ſunt omnia, magnus ſemper occurras, nullo te illo-

rum contemplari quiſquã poteſt, quin te pacificum eſſe debere intelligat. vt nihil ſit aliud quodcunque tuum ornamentum, quam velut debitum officium pacificationi. vt ſi is eſſe velis, qui nominaris, & crederis, pacis & concordiæ publicæ perſtudioſus ſis oportet. citiúſque tibi tuorum ornamentorum ac decorum ſit perſona exuenda, quam pacificatoris. Nobilitas generis docet te pro quiete ac concordia publica, nõ ſanguinem modo, ſed vitam quoq; libenter atq; alacriter deponendam. quę ſunt enim alia nobilitatis merita? quo pertinent illi ab hominibus exhibiti honores? niſi q hoc ſunt animo in patriam & ciues ſuos. Iam ætas iſta annis domita, & manſuefacta vſu ac experimentis rerum, quid ſuadet, q̃ ſequi meliora? nempe tranquillitatẽ & quietem, refrigeratis iam in tuo pectore Martijs illis ardoribus, & flammis, quæ quũ reſtinguunt, venienti ſapientię tanq̃ poſſeſſione cordis cedũt. Tũ authoritas et locus apud principẽ, vel ſummus vel in ſummis. Neq; enĩ aliud exiſtimari conuenit conſiliarios regum, q̃ eorum ani-

mam, mentem, iudicium, & proinde reipublicæ ſalutem, qui & Principum cupiditates refrenent, & concitatos motus inhibeant, & illos vlterius quã expedit, ſe rapientes reuocẽt, ſiſtantq;. Hi ſi a pace & concordia abhorreant, ſi diſſidijs, ſi odijs faueant, an non tale erit regimen populorum, quale in corpore, ſi inſaniat mens? Adde his dignitatem Archiepiſcopi, id eſt, vicarij atq; imitatoris Chriſti illius, quem a cœlis in terras pacificatio deuocauit, vt non aliter populum ab Epiſcopo aſpici fas ſit, quam oues a paſtore. Nam ea imagine functionem iſtam veſtram ac munus Chriſtus expoſuit dominus & rex ouium omnium. diligis inquit me plus quam hi, paſce ergo oues meas. ita vt in Chriſti pecore rite, & vt conuenit paſcendo exigatur egregius quidam erga Chriſtum dominum amor, qui & in illius gregem multus ac copioſus deriuabitur, tanquam a capite in reliquum corpus. Accedit his omnibus maximis, vt vides pignoribus pacificationis, munus inquiſitionis hæreticorum, quod quum tantum ſit, tamque

periculoſum, niſi ſciat quis quo pertineat, eo peccabit grauius, quo de plurium ſalute, fortunis, fama, & vita agitur. mira dictu res, tantum eſſe permiſſum vel iudici, qui non caret humanis affectionibus, vel accuſatori quem non nunquam ad calumniam, odium, vel ſpes, vel praua aliqua impellit animi cupiditas. In tanto diſcrimine tempeſtatis non vnica ſpectanda eſt ſacra illa, vt Græci dicunt, ancora, ſed bonus & ſapiens rector claui. qui & ſciat in quem ſit portum nauis torquenda, & illuc eã velit deducere, ad pacem videlicet & quietem publicam, cui hactenus modo dum ſatiſſiat, inquiſitionis eſt munus neceſſarium. Nec arbitror in Eccleſia Dei vllam eſſe functionem maioris momenti, quæque virum requirat, & iudicio acutiorẽ, & magis bonitate præditum, minuſque morbis ac perturbationibus animi obnoxium atque obſequentem. Ergo quum te vndique decora tua omnia, & officia ad publicam pacem & concordiam impellant, cui potius de pacificatione ſcripſerõ, quam tibi? olim etiam hic mihi vel ſa-

miliarius noto. vt eſt incredibilis tua in ſtudioſos omnes humanitas, quã quũ habent omnes compertam, tum nulli teſtari poſſunt melius, quam qui quotidie experiuntur, Lodouicus Coronellus Theologus, Ioannes Martinus Poblatio Medicus, Antonius Dauaius, & Ioannes Caſtellus Philoſophi, & alij quos eſſet longum admodum connumerare. Ego meos recenſui, quorum memoriam propter eorũ & ingentem eruditionẽ, & ſingularẽ probitatẽ libentiſſime ſoleo vſurpare.

Vale.

IOANNIS

LODOVICI VIVIS DE PACIficatione liber vnus.

SAtis arbitror quum ab alijs permultis, tũ a meipſo nuper quatuor eſſe voluminibus declaratũ, neminẽ non ſolũ Chriſtianũ appellari poſſe, id eſt, perfectum & conſummatũ hominẽ, ſed nec hominẽ quidẽ, qui paci, concordię, charitati, beneuolentiæ, quantum ab eo præſtari poſſit, non ſtudeat. huc a natura nos & corporum & animorũ noſtrorũ impelli atq; incitari. huc adduci a magiſtro diuinæ ſapiẽtię ac veritatis, ab interprete naturę, imo illius principe atq; authore. Q; ſi in vnoquoq; hoim charitas ſit nõ ficta aut ſimulata, et in ſpeciẽ oculis hoim tributa, ſed vera illa, & quæ ſe dei oculis approbari poſſe non diffidat, ea nõ efficiet modo, vt mutuo amemus excluſo penitus atq; eiecto odio, & concordiť cũ alijs viuamus, verũ vt diſcordes videre ac diſſentiẽtes nõ poſſimus. nihil eſt enim in natura congruentius

Similitudo naturæ.

ſimilitudine, nihil cuiq̃ amicius, aut gratius, q̃ ſuum ſimile. nihil magis horret atq; auerſatur quicq;, q̃ diuerſum ac diſſimile. Amoris inter ſimilia hoc eſt perſpicuum ſignum, q̧ facile inter ſe commutantur ac tranſeunt, & quaſi vnum fiunt, quæ eſt amoris vis atque efficientia. Iniuſtitiam ægre fert vir iuſtus, etiam in alio aduerſus alium, quum ad ipſum nec vtilitatis aliquid pertingit, nec damni. Luxum & intemperantiam vir temperans in quocunq; auerſatur. Naturalis eſt ea actio, vt mutuo ſeſe refugiũt pugnantia, ſimilia congregentur. Q. ſi is, qui videri atq; exiſtimari poſtulat vir iuſtus, aliorum inter ſe iniurias vel libenter aſpicit, quod quidã inſigni animorum prauitate faciũt, vel certe non inuitus, vtiq; apparet non reuera iuſtitiam in mente illius vigere ac viuere, ſed ementitam eſſe iuſtitiæ imaginem, ad commoda & vtilitates priuatas ſuſceptam, vel ad gloriã nominiſq; opinionem oſtentatam, quo fit, vt res ficta atq; adumbrata non eaſdem habere poſſe vires, quas vera atq; expreſſa. Nec ſolum vera charitas ac concordia

diſſenſionem odit,ſed etiam metuit,nõ ſecus,q̃ tranquillitas procul exiſtentẽ tempeſtatem, ne ad ſe quoq; paulatim ſe inſinuet ſerpens quodam velut cõtagio, & ſubſtituens ſibi gradum per ea, quæ ſemel occuparit ad vicina, vt ſenſim omnia peruadat. Sic quieti & tranquilli viri, & amatores conſenſionis ac pacis, aliorum inter ſe iras diſſidiaq; ex pauefcũt,ne & ſua ipſorũ quies illis cõcutiatur motibus. Nã rixari & diſſidere aſſueti, temerarios illos animi impetus in quoſuis ſine diſcrimine conuertunt,incurruntq; in eos, a qbus nõ ſunt laceſſiti, quoſq; minime attingi oportebat. Stoicę diſciplinæ ſectatores ſapientem ſuum ita fixũ atq; ſtabilem fingũt, vt nullis tempeſtatibus concuti, nullis tumultibus agitari, aut moueri poſſit. cœlum,inquit Horatius,ſi ruat,impauidum ferient ruinæ. Talem ſe ille quidẽ præſtabit,ſi res id ferãt. mallet tamẽ quãtũ facere,atq; eniti poterit,vt placidę ſibi ac tranquillæ ſint res,q̃ commotæ & cõcitatæ. imo parum pro officio ſapientis hoĩs fecerit,ſi relicta quiete,in tumultus ſe ac tempeſtates conijciat, eligẽda

Sapiens ſtoicus

ſunt ei optima & cõmodiſſ. ferẽda, quo queçunq; cõtigerint. Idẽ profecto hoc erit in aio in reliquos hoies, vt vel ſibi creatas turbas & diſcordias nõ recuſet, modo per pacem & conſenſionẽ aliorum. pretereo tres Decios, Curtios, Co- clites, Sceuolas, Codros, Lyſanias, & il- las oẽs deuotiões, p ciuibus et ſalute patrię. Vir plane ſtoicus M. Cato quõ int bella ciuilia loquẽs inducit a Lucano?

Qui ſe pro alijs impenderunt.

O vtinã celiq; deis, herebiq; liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere terras.
Deuotum hoſtiles Decium preſſere cateruę.
me geminę figãt acies. me barbara telis
Rheni turba petat, cũctis ego peruius haſtis
Excipiã medius totius vulnera belli.
Hic redimat ſanguis populos, hac cęde luatur
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.

Hic eſt vere affectus magni & ſapiẽtis viri, ſe & ſuã ſalutẽ aliorũ ſaluti poſthabere, ſeq; ipſum nihil dubitare pdere, vt alij ſeruentur. Quanq̃ non poteſt ſe-

ipſum pulchrius aut magnificentius ſer
uare, aut excellentiorẽ ſibi ſalùtem pa.
rere, q̃ dum ſe vnum multis impendit,
memor a natura genitum ſe multis, a ſa
pientia regenitum omnibus. vt quod
vni naturæ tacite ac ignobiliter debet,
neq; negari aut recuſari diu poteſt, tan.
ta cum vtilitate, quũ eſt opus, repreſen.
tet. Occultus quidã naturæ ſenſus, a iu.
dicio & recta ratione cõfirmatus ꝑ gẽ.
tes oẽs humanũ genus docuit eũ, qui
id præſtaret, excelſum, ſublimẽ, magnũ
eſſe virũ atq; admirandũ, dignũq; nõ hu
manis tantũ, ſed diuinis etiã honoribus
animumq; illius magis inter numina eſ
ſe, q̃ inter quoſcunq; hoĩes reponendũ
& collocandũ, velut humanitatis con.
ditionẽ oẽm ſupergreſſum, quẽ natura,
vel deus potius ſingulari quodã mune
re ac beneficio ſimillimum ſibi dediſſet
in aliorum magis, quam in eius ipſius
cõmoda atq; vtilitates. maximũ quod.
dã eſt & ſingulare in hoc genere a deo
in hoĩes cũctos profectũ munus, & qđ
vnũ inſtar ſit oĩm, quę expeti, quę deſy
derari, quæ cogitari queant, Chriſtus
IESVS homo & dei filius deus ipſe. CHRISTVS IESVS.

Hic eſt ille Iuppiter ſeruator, hic ille Hercules malorum auerſor, monſtrorum domitor, purgator orbis. Hic quum in ſancta illa ppetua atque immutabili ageret pace, ad quam nec tumultus vllus, nec motus poteſt peruenire, miſeratus hominum diſcordias & odia, nihil dubitauit ad has noſtras ſe tempeſtates demittere, vt depulſa diſcordia atque inimicitijs, pace nos ſua illa admirabili, et quę humanum captum excedit, impartiret. Bellum erat hominibus inter ſe, bellũ

Bellum hoīs hominibus cum angelis, bellum cum deo. hominem a deo ſeiunxerat ac ſeparauerat delictum. idem ipſum & angelos auerterat ab hominibus, & hoīes inter ſeipſos ſeparabat, atque alienabat, vt perſuaſionibus ex mente ac ratione deprauata inualeſcẽtibus, alios diſſentientes ac diſcordes redderet patria, alios natales, alios profeſſio, alios imperium, alios religio, & deorum cultus. Has tãtas, tam diuturnas, tamque acerbas inimicitias Chriſtus in ſuum corpus recepit, vt quoniam temporaria quadam morte corpus ſuum erat ad immortalitatẽ innouaturus, ſimul cum illa morte ex-

tingueret, purgaretq́ res omnes conditas odijs illis ac diſſenſionibus infectas, proferretq́ puram ac nitentem creaturam, & in primis humanum genus cõformatum ac configuratum corpori excellentis ſuæ beatitudinis, cum quo corpore ipſe nos omnes tanquam in aurificis quodam catillo refuderat, ac liquefecerat, vt quicquid eſſet terrenę ſordis alienæ a præſtantia illius cœleſtis metalli, igne illo diſcuteretur ac euaneſceret, cætera remanerẽt adeo pura atq́ incorrupta, vt nec illa Chriſtus dedignaretur mẽbra ſua tanti capitis facere. nec deus ita ſibi applicaret atq́ adiũgere, vt vnũ ſimus nos & ille, qui prius & tam eramus ꝓpter ſcelera diſſentientes, & propter maculas ſpurciſſimas diſiunctiſſimi. Tali eſt illum ſpecie intuitus Malachias propheta. Ipſe enim quaſi ignis conflans, & quaſi herba fullonum. & ſedebit conflans, & emundans argentũ, & purgabit filios Leui, & colabit eos quaſi aurum, & quaſi argentum. & erũt dño offerentes ſacrificia in iuſtitia. Et placebit dño ſacrificium Iuda, & Hieruſalẽ ſicut dies ſeculi, & ſicut anni an-

tiqui. Hæc propheta. Ergo ita noſtram malā cauſſam ſuæ optimæ adiunxit, vt quum potentior inualidioris cauſſam in ſe ſuſcipit, & ius infirmum atq; imbecillum fortiori connectitur, ſeu quū alieni, aut parum fauorabilis negociū homo in ſe trāſfert gratioſus. diruta eſt per Chriſti ſanguinem ſepes omnis, & intergerinus paries, quis hæredia atq; ædificia diſterminabantur. pacata ſunt a tanto pacificatore bella oīa & terrena & cœleſtia. rediјt homo in gratiam cū deo, rediјt cum angelis. & ipſi inter ſe hoīes iā nec natales habent, quos reſpiciant, nec imperium, nec regionū limites, nec cultus deorum. vnus eſt oīm pater, vnus dn̄s, vna ciuitas, deus vnus, vna profeſſio baptiſmatis, & fidei. conditi ſunt gladij, q̄s illæ prius diſtinctiones nudabant ac diſtringebāt, inter q̄s hæc cogitantur, quemadmodū dn̄s, magiſter, princeps, pater oīm iubet ac imperat, nō ſurgit gens contra gentē, nec arma induunt, nec gladiorum eſt vſus vllus, ſed iuxta vaticiniū Heſaię, in falces conflant, & lanceæ in vomeres, vt quæ prius humana transfigebāt corpora, iā

terrã ſolũ ad cões oĩm fructus publicaſ, q; vtilitates vertant, atq; exerceant. Qui oſtendit ſe dei eſſe filiũ paterni operis amator, obſequens voluntatis? vt quũ patrẽ habeat amoris & concordiæ authorem, ipſe tãti ſit boni inſtaurator. qd poteſt filius facere, niſi, quod patrem viderit facientem? Quid facit pater aliud, q̃ mitem & benignam condere naturã conciliatricem ad amorem ac beneuolentiam omnium inter ſe? Quid aliud agit filius, niſi, vt, quod odij lollium in hanc ſegetem inimicus homo ſuperiecit, reuellat ac ſtirpet? Ille ita ſe gerit dei naturalis filius. quiſquis vero illũ erit æmulatus, filius erit etiam dei adoptione ac participatione naturalis. Beati pacifici, inquit idem ipſe dei filius, quoniam filij dei vocabuntur. non tangitur tantæ rei zelo atq; inuidentia, vt communem poſſideat, quam propriam habebit. filij dei vocabuntur, quia concordiæ amici, & amoris reparatores, cuius eſt pater & author deus. filij dei participatione, quia naturalis dei filij æmulatores voluntatis, adiutores operis. neq; enim in re tam pulchra atq; admiranda

Filij dei

dubitat gentium magiſter ſe attollere, vt etiam ſe & ſui ſimiles coadiutores ap pellet Chriſti. Quis non excitetur ad tã amplam excelſamq; nuncupationem, ad incredibilis dignitatis participatũ? Quis non velit coadiutor eſſe tanti re gis, cui pater mundum vniuerſum, atq; angelos ipſos ſubiecit? Quis non tanti premij cupiditate incendatur atq; inflã metur? Si filij dei, pacifici, ſi coadiuto res Chriſti, cuius filij, cuius coadiuto res, qui ſpargunt diſcordiæ ſemina? qui ſparſa alunt augentq;? qui rixis, qui diſ ſenſionibus gaudent? nec aliter eis paſ cuntur, q̃ ſuauiſſimo quodam cibo ac gratiſſimo? res ipſa loquitur, vt pacifici filij ſunt authoris pacis, ita & diſcordia rum odiorumq; authores, filij ſunt au thoris odij. Quid magis contrarium at q; inimicum paci & charitati q̃ odium & diſſenſio? nec aliquid deo magis ad uerſum magiſq; inimicum, q̃ diabolus. Quod ſi a deo amor proficiſcitur, fieri aliter nõ poteſt, quin a diabolo ſint diſ ſidia, rixæ, conuicia, odia, maleuolentia. ſtudioſi concordiæ filij dei, ſtudioſi di ſcordiæ filij diaboli. Neminem a paci

Coadiutores Chriſti

Omnes oportet eſſe pacificatores.

ficationis munere licet eſſe immunem, oẽs oportet eſſe pacificatores, quoniã oẽs oportet eſſe participes huius tantæ adoptionis, atq; adeo hoĩes eſſe oportet. Sunt, q aliquid ad pacificationẽ poſſint adferre opere ac reipſa. Sunt, qui rẽ nullã habent, iſti voluntatem conferãt in commune, & votis fauſtiſq; precationibus, interdũ quoq; exhortationibus atq; incitationibus adiuuent laborãtes. monet tanquam ex alto ciues omnes ſanctus propheta, vt rogent, quæ ad pacẽ ſunt Hieruſalem. Nõ prodis ipſe in aciẽ, quia, vel natura vires tibi ademit, vel opes fortuna. at certe, pdeuntes voce, votis, bonis ominibus ad victoriã adiuua, cõtribue voluntatẽ, qui facultatẽ nõ potes. An tu, quũ in opere verſatur pacificator, quũ commiſſæ ſunt cõcordia & diſcordia, id eſt, cauſſa dei cũ cauſſa diaboli, non ſaltem affectu & voluntate, cauſſæ dei cõtra cauſſam diaboli faucbis, & verba boni ominis proferes? An diabolũ males ex certamine victorem diſcedere? nõ q vinci vllo certamine poſſit deus, cuius oĩpotentia par eſt, & præſto voluntati; volũtas immenſo

conſilio innixa, ſed id quod ad noſtra commoda parauit deus, poteſt ob flagitia noſtra ac ſcelera, diaboli aſtu ac artibus auerti atq; impediri, vt nō ille fruſtretur deum ſua voluntate, ſed nos vtilitatibus ac bonis noſtris, quibus iugiter inſidiatur intenta in hoc vnum & ſedula diaboli inuidētia. Poſſunt aliquid ad cōcordiam adferre, qui apud humanos valent animos, in quibus ſedes eſt atq; origo amoris, odij, cōſenſionis, diſſidij, et vnitas illa vel diſiunctio ac diuerſitas cordiū, quæ inde nomen ſumpſerunt cōcordiæ ac diſcordiæ. Mouēt animos mortalium hæc fere, opes primū, quibus oculi & mentes multitudinis perſtringuntur, pecuniæ, poſſeſſiones, familiæ, clientelæ. multum hiſce tribuit vulgus, quod nō perinde ad iudicium, rationemq; res omnes reuocat atq; expendit, vt ſenſu quodam externo adducitur. Tū claritas generis, quibus nos multū debere propter merita progenitorū arbitramur, illoſq; non dubitamus præſtans quiddam & excelſum præ cæteris habere hominibus, qui illis ſint orti parentibus. Honor quoq;, nā id inter

Qui poßunt eße pacificatores.

pretamur ſignum quoddam atq; argumentũ virtutis. Iam ſuperior multum, vt par eſt, apud inferiorem poteſt polletq;. Domi quidem herus, cui nos ſubdunt. leges pater & mater, quibus natura & pietas. educator, pędagogus, inſtitutor, qui non aliter aĩos regenerant ad lucẽ quandã et vitã rationis, q̃ parentes hoc corpus. Publice aũt lex, quę eſt velut aĩa quædã & ſenſus & mẽs ciuitatis, & per legẽ magiſtratus, & princeps, q eſt tanq̃ cõis oĩm pater. Nec inferior apd ſuperiorẽ caret gr̃a. Hoc eni & natura rerũ docet, et recta ratio, vt quicqd alteri curat̃, charũ ſit gratũq; illi, q curat. Quippe nihil ab vllo fit recte, q nõ ex opere delectationẽ quãdã pcipit. Non equos, nõ oues, nõ naues, nõ domos, nõ deniq; artẽ aut rẽ aliquã pbe curabit, atq; exercebit is, q ex eaipſa voluptatẽ nõ capiat. At delectari nemo poteſt re aliqua, niſi eã amet, niſi ea iucunda illi ſit et chara. Quapropter neceſſe eſt regentẽ atq; adminiſtrantẽ diligere id, cui præeſt gubernando, ſiue ea ſit inanimis res ſenſus oĩs vitęq; expers, ſiue aĩata, multo oĩm maxime, ſi ſit hõ, quẽ ſi qs oderit

ſi auerſetur, nũquam ſic reget, quemadmodũ officiũ poſtulat, nẽpe vt ad illius vtilitates, qui regitur, omnia referantur. hoc demũ enim eſt regere ac gubernare, nõ ad ſuas ipſius, qđ eſt dñm ac tyrãnũ, nõ principẽ, nõ regẽ, nõ præſidẽ hominũ ac cuſtodẽ agere. Iã vero quũ nõ aliud in animis nõ modo hoim, ſed cunctorꝝ aiantium fortius aut valentius inueniri poſſit, q̃ amor, vtiq; amici ad qđuis in vtranq; partẽ perſuadendum magnas & efficaciſſimas habent vires, ad hortandũ, ad dehortandũ, impellendũ, reuocandũ, inhibendũ, ſiſtendũ. In parte amicitię ſť propinqui, q̃s cõciliat ſanguis, ciues, quos patria, q̃s lex, q̃s cõmunio ſacrorꝝ & prophanorꝝ. vicini, quos magnæ cõmodorꝝ vltro ac citro rationes. Iã ſi qua virtute inſigni q̃s præſtat, vel a natura attributa, vel induſtria, vſu, exercitatione parta & aucta, hunc & ſuſpici & plurimũ poſſe cenſemus oportere. In hoc numero ſť viri fortes, q̃bus multũ cõceditur, rũ ob admirationẽ excelſi animi, adeo vt vetuſtas deorꝝ gñe prognatos crediderit, & heroas appellarit medio quodã gñe inter deos ac ho

mines,tũ etiã ob vſum tuendę patrię,et propulſandæ iniuriæ a capitibus ciuiũ ſuoꝝ.viros porro doctrinis ac pruden tia excellentes nõ aliter ſequimur,hiſcꝫ nos tradimus ac cõmendamus, q̃ cæci videntibus.illos enim quid in quacꝫ re & rectũ & profuturum ſit,ſcire ac perſpicere nõ dubitamus. itacꝫ illis velut ducibus vtimur ad vitã.poſtremo boni id poſſunt in hoĩm aĩs ac mẽtibus,vt ijs nõ parere grande ſit nefas. Hæc quidẽ humana oĩa,id eſt hoĩm ad hoĩes.Nam eſt vis quædã & authoritas diuina,eam quantũ valere apud hoĩes fas iuſcꝫ ſit, quis poteſt ignorare? perhibet̃ hęc primũ & exponit̃ ſacris libris & myſticis litteris,quaꝝ ſt̃ interpretes atcꝫ adminiſtri q populũ Chriſti inſtituendũ ſuſceperũt,ſiue ſcriptis monumẽtis,ſiue ſcholaſticis ꝓfeſſionibus,ſiue cõcionibus atcꝫ orationibus popularibus, ſiue priuatis colloquijs,ſiue ſecretis confeſſionibus noxiaꝝ,in q̃bus ſacerdos ſi modo officio ac munere ſuo probe defungit̃, a vicijs dehortat̃ ac deterret,incitat atcꝫ impellit ad pietatẽ.conſolat̃ mœſtos,iacentes tanq̃ porrecta manu erigit,do

mat cõtumaces, lenit aſperos, deniq́ꝫ quicquid eſt in pietate vel fractũ conſolidat, vel prauum corrigit. Hi oẽs velut vox quędã ſunt diuina, quorũ authoritatem his verbis ſanxit ipſe idem deus & dñs oĩm, q vos audit, me audit. Parãt & humana illa & diuina hæc magnã hoĩbus ad hoĩes authoritatẽ, ſuntq́ꝫ oĩa velut inſtrumẽta quædã, quæ per mundũ deus in toto hominum genere ſparſit, vt quiſq́ꝫ noſtrum, quoad eius fieri poſſit, & operis ſui ſit coadiutor, & adminiſter voluntatis. vt dum iuſſis volitiſq́ꝫ illius obtemperamur, non illius beatiſſimæ naturæ agamus negocium, ſed noſtrũ. neq́ꝫ enim ille habet maius aliquid aut excellentius, in quod creſcat, vt melior vnquam aut felicior euadat. nos ſumus qui incremẽtis virtutis, qui liberatione miſeræ calamitatis indigemus, vt coniunctione tãtæ beatitudinis efficiamur beati. At ille optimus ac probiſſimus nihil vnq̃ nobis in perniciẽ noſtrã dederit filijs & figmento ſuo, nec potentiſſimus contra ſuam voluntatem. Q. ſi quodq́ꝫ inſtrumentum ei operi accommodatur, cui a natura ſua eſt tributũ, oĩa

opera exacta & conſumata exiſtent.ꝗ
vo ſint praua, præpoſtera, corrupta, nõ
alia fit de cauſſa, ꝗ quod alieniſſimis illa
inſtrumentis armiſq; aggredimur atq;
exercemus. Habet homo opes, nempe Opes
vel pecuniam, vel clientelas, vel famili-
as, vel agros, fundos, villas, & reliquas
poſſeſſiones. An hæc omnia vel ſordi-
da aceruatione ac cuſtodia contineri,
vel inani profuſione & ſtulta oſtẽtatio
ne conſumi erit ſatius, ꝗ ad multoꝝ vti
litates & bona publica diſpenſari? Qui
bus tandem rebus locupletes hoĩes me
lius poſſunt collocare ł pecuniꝫ vſum,
vel famuloꝝ aut clientũ vires, ꝗ ſi faue
ant legibus, adiuuent æquitatẽ, adſint
iuri ac iuſtitiæ? quorum oĩm mentes ac
ſenſus ad ſolam pacem, concordiamq;
ſpectant, ac intendunt. An diuites fru-
ctum ſuarum opum exiſtimabunt vo-
luptatem, tanquam pecudes aut vanã
poſſidendi iactantiã, vt arcꝫ potius cre-
dantur eſſe, ꝗ hoĩes, qui auꝝ continent,
non vtuntur. Nobilitas quꝫſita eſt per
beneficia publica ciuiũ, nẽpe ꝗ magni Nobilitas
aliqui & excelſis animis viri, conſeruan
dis ciuibus, legibus, patria, nõ ſolũ mag

nam & ſtrenuam operam, ſed ſeipſos quoq;,quũ opus eſſet,impenderũt.hęc eſt vera & propria origo nobilitatis. Nam quid aliud tantum & ipſis,& toti generi decus quęſiuiſſet?aut cur illis ob noxios ſe ciues ſui eſſe credidiſſent,niſi grata beneficiorum recordatione?quo modo ergo cõſeruatˀ honor ille ſanguinis,ac natalium,ſerendis fouendiſq; inimicitijs, natus adultuſq; pace & cõſenſione ciuium tuẽda? Quid ſibi vult ius gladij geſtandi, quo ignobiles ac plebeij carent hoĩes?an leges nouercę vel hoſtes potius ſunt ſuorum ciuium,quę ferro armãt in perniciem alioꝝ abuſuros,& nõ potius hoc cogitant,arma illi exhiberi, qui ad iuſtitiã, ad concordiã, ad pacẽ publicã,quoties res poſtulabit vtetur,id eſt,adiutorẽ ſe & pręſidẽ legũ offeret,quũ illis vis aliqua aut iniuria inferetur a concitatis animorũ motibus atq; affectionibus.tantum leges nobilitati fidunt,pro qua maiores eius ſpoponderunt maximo apud rempub.pignore poſito memoria ſuoꝝ præclare factoꝝ,in quæ velut ſucceſſores relinquunt imagines ſui,nõ mutas e cera vel

luto fictas, ſed viuas atq; ſpirantes filios, nepotes, totã deniq; ſtirpem. Ergo tu quum contra leges & iura patriæ, maleficis & conſceleratis hominibus te præbeas, & turbis ac diſcordijs gaudeas, & bella ſuſcites, hæres eius nobilitatis haberi poſtulabis, quæ genita eſt ferẽdo auxilio legibus, iudicijs, iuri, æquitati, quis ciuium quies & beneuolentia conſtituitur? Quid magis alienum vel ab origine & cauſſa nobilitatis, vel a generoſa & miti educatione, quam odijs & acerbitatibus aliorum delectari, et inimicitijs paſci? an vero id docet comitas & animus excelſus vereq; generoſus? an ſuauis illa & germane humana ciuiliſq; inſtitutio, qua cæteros mortales antecellere nobilitas dicitur? Quid illa omnis educatio ac diſciplina in verbis & geſtu, & externa quadam ſpecie conſumetur? nihil ne penetrabit ad animum, qui ſolus, quum ſit hominis præcipua pars ac prope ſola, ineducatiſſimus ac barbariſſimus remanebit ſpurco & bruto corpore, ad humanũ quendam & ciuilem habitũ apto & conformato? vt non ita ſe gerat vir nobilis ex

teriore conuerſatione,quia hoĩes ſenti
at dignos eſſe ea comitate ac reuerẽtia,
ſed quia decere exiſtimet nataliũ ſuorũ
claritatẽ,ſic loqui & geſticulari, & ve-
neratione ſimulare eorũ,quos contem
nit,& amorẽ præ ſe oſtẽtare eorũ,quos
vel odit,vel penitus negligit,vt haud fa
cile interpreteris,vtrũ eã nobilitatis di-
ſciplinã,arrogantẽ modeſtiã nomines;
ãn modeſtã arrogantiã.certe hoc docẽ-
tur ſuperbiſſimũ aĩm,perſonã agere ho
minis moderatiſſimi. Non eſt hæc ho-
minũ inſtitutio,in quibus primum oĩm
mens,qua hoĩes ſumus,ad recti atq; ho
neſti curã eſt inflectenda, ſed brutorũ,
vt pſittaci aut canis, quorum linguã &
corpus ad ea cogimus, quæ ab interio-
ribus ſunt animi ſenſibus vehementer
diſcrepantia.Quanto eſt promptius &
ſatius nobilitatẽ cadẽ ratione tueri ac ꝓ
pagare,qua eſt orta:vt quę beneficijs in
publicũ ſe ꝓtulit ac emerſit, eiſdẽ ipſis
conſeruet. & quã authoritatẽ nacta eſt
a multitudine,eandẽ illã authoritatẽ ad
commoda multitudinis conuertat, &
gratiã aliquã referat ei, cui tantũ debet.
Honor Cedo honorẽ, qua in re ſitũ eſſe exiſti-

mas?aut quē eſſe illius fructū opinaris?
an q̄ nudet caput, cedat de via, ponat
genu, magnificis titulis compellere?
Qui congruit, vt quū tu ea eſſe credaris
virtute, vt honorē merearis, virtutis tamē
honoriſq; eā demū eſſe vtilitatē putes, vt vana illa, & a quacūq; bona re vacua conſequaris? ob honorē atq; authoritatē, dicebat Chriſippus, ſemota benefaciendi occaſione manū nō vertere. O quantas occaſiones honorati hoīes, & in authoritate ad vulgū poſiti, maximarū & pulcherrimarū rerū prętermittūt, dū vana illa honoris ſpecie vmbraq; acquieſcūt. Poſſent veneratione ac maieſtate ſola, iura & leges fulcire ac ſuſtentare, componere controuerſias, inimicitias tollere, odia comprimere, ac ſedare. quietē, pacē, charitatē in ciuitate fundare ac conſtituere. Deniq; ea perficere authoritate, quæ vix vllis vel armis perficerentur, vel viribus, ſi non omnia ſingulari quadam improbitate ac malicia ad ſe & ſuas vtilitates referrent, Epicureorum more ac ſententia, quæ eſt non ſolum a philoſophia exploſa & reiecta; ſed a natura, ab educatione, a vita

damnata. Timent quidam ne detrimen- tũ authoritatis ſuæ accipiant, ſi tam mul- tos curent, & tam multa. Quã falſi ſunt reputatione rerum. an maior compara- ri aliũde poteſt authoritas, q̃ dum multi affecti ſe beneficio abs te recordantur, & dum homines omnes vident te hæc ſiue naturæ, ſiue induſtriæ, ſiue exiſtima- tionis bona iuuandis habere, q̃ plurimis parata, vt nõ vnius eſſe hominis bona exiſtimentur, ſed omniũ: nec ſecus illa vel aſpiciat quiſq;, vel curet, & conuer- ſari ſtudeat, q̃ propria. laborat quidem interdũ inſarcienda concordia animus, authoritas in tuto eſt. q; ſi hęc fluctibus forte nonnullis exiſtimationis praue iudicantium aliquando iactetur, maior tamẽ atq; admirabilior extemplo emer- git, et in tutum portum molliter deſcen- dit in poſterum inuiolabilis. Nõ vnus vel Socrates, vel Q. Fabius maximus, vel aliquis ex illa vetuſtate rei huius te- ſtimoniũ prębuit ac poſteris documen- tum. Sed quotquot veræ virtutis graſ- ſantur via, eo ſemp loci peruenere, qua- lem ipſi vix vel optare fuiſſent auſi. vi- delicet melius conſulit deus virtuti, q̃

ipſe vir bonus ſibi. O q̃ flagitioſe hono
rati homines delinquũt, qui prȩſtantiſ
ſimæ occaſionis leuiſſimũ ſibi fructum
deſumũt, & pulcherrimo oĩm in huma
no genere inſtrumento ad opus inaniſ
ſimũ abutuntur. Tu ergo quum ceu ſa
lutare quoddã numen gentibus poſſis
& populis optime conſulere, in nudatione capitis, vel aſſurrectione, tanq̃ de
ſyderiorũ fine, & optato quodã ſalutis
portu conquieſces, etiã te vere ſapientẽ
bonumq́ nuncupabimus? & præferemus nobis ipſis? quũ in rebus æſtiman
dis, a quolibet de fece vulgi nauiculato
re, vel ſeruo mediaſtino non diſtes. nec
erubeſces, quũ, vt vir ſapiẽs ſalutabere,
a quo tã procul abes actionibus? depo
ne grandia iſta nomina, & graues iſtos
honores, quibus mundo imponis. ſi il
lis ſuſtinendis es impar, ſi exequendis,
quæ illi iubẽt, vel animus te deficit, vel
voluntas. ſtulte vulgus, quur tu ſapientem aut bonũ eum vocas, & vt talẽ re
uereris, cuius bonitatẽ, ſapientiãq́ graπuem tibi ſæpe experiris, vtilem nunq̃?
Sed ad ſuperiores veniamus, nam quia
de omnibus eſt dicendũ, nõ poſſumus Superior.

multa de ſingulis dicere,quod eſſet alio qui nõ huius operis atq; inſtituti. Quæ mens eſt ſuperioris erga ſubditũ,qui finis,quid ſuadet ratio,qd loquiť natura ipſa,vt curæ ſint ſuperiori ſubditi tanq̃ cuſtodi,vt intendat,vt vigilet,quo ii,q reguntǔ, quieti pacatiq; in cenſenſione & concordia vitã traducant. Huc pertinẽt cœtus oẽs,& coitiones hominũ, in hoc datus eſt a natura ſermo,in hoc parata communio rerũ oĩm ac mutua cõmercia,in hoc & leges latæ ſunt,& magiſtratus creati ſunt,& ciuitates conſtitutæ.Hęc prima eligendi regis fuit cauſa,vt ille in ſumma oĩm poteſtate ſequeſter eſſet,vindexq; publicæ pacis.illiuſq; beneficio ac ope,quiete ac concorditer intra vna mœnia viuereť. Dare operã,vt ciues diſſideãt,irritare voluntates, incendere odia,& alere,tã eſt regis aut magiſtratus, q̃ paſtoris iugulare oues, aut cuſtodis frugũ,eas incẽdere.rector q ſuorũ odia tanq̃ noxias herbas peſtimittit extirpare, ſæuus tyrannus fit ex principe iuſto ac legitimo. Hoc vero non ſolum Chriſtiani ſcimus,qui exemplar principis ab æquitate Chriſti et di-

Rex.

uinę ſapientię ad homines deducimus, illoſq; erigimus, vt ſanctum illum exprimant principatum, aut certe illius veſtigiis inſiſtant. Sed nec gentiles ignorarunt, vt Plato, Ariſtoteles et alij, qui hoc regem a tyranno differre prodiderunt, q Rex pacem inter ciues ſuos curet & colat, tyrannus irritet animos, & ſpargat ſemina diſcordiarum, quæ vbi ſuccreuerũt, fouet. Nec habet ſubditos, vt regat, vt illorũ vtilitatibus proſpiciat, q diſſidentes poteſt videre, ſed vel vt per occaſionem diſſenſionis ſpoliet ac perdat, vel ad ludos ac delicias ſuas committat tanq̃ felem cani, vel duos canes, aut gallinaceos inter ſe. an hoc eſt regem eſſe hominũ aut principẽ, ſic habere ſubditos, quomodo pecudes a nobis, & bruta animantia poſſident? Regem, principẽ, magiſtratũ elegit populus, vt adſit iuſtitiæ, vt patron⁹ ſit ac propugnator legũ, vt vinculũ concordiæ ciuilis. in hoc ipſum confirmat deus incredibili vi maieſtatis occulte indita. Nũ vel lex ad diſcordiã eſt ciuiũ lata? vel deus author eſt diſſenſionis? et nõ potius nec lex aliud intuet̃, q̃ ciuiũ pacẽ

& quietũ conſortiũ ac conuictum, nec deus aliud iubet, q̃ charitatẽ ac mutuam beneuolentiã. Nec ſolum in leges magiſtratus & princeps, quũ dignitatem init, iurat, ſed noĩa illi induntur, quis me minerit conciliatorẽ ſe eſſe communis dilectionis, authorẽ & nodum concordiæ, vindicẽ pacis, quietis, ocij. Nam et nuncupatur pius, & clemẽs, & beneficus, & ſeruator, & in primis pater patriç, quo noĩe, vt nullũ eſt anguſtius, ita nõ aliud æque principẽ muneris ſui admonet, vt intelligat eodem ſe debere in ſubditos ſuos affectu eſſe, quo eſt erga filios pater aut mater. Multæ poſſunt ex filijs ad parentes redundare acerbiſſimæ calamitates, ſed nulla acrior, nulla atrocior, nulla, qua ita affligant ac conſternent, q̃ ſi illos inimicis inter ſe animis diſſidentes videant. hoc vero telo nullũ eſt aliud, quo parentũ corda, q̃libet dura & præfracta, q̃libet ad caſus omnes parata atq; offirmata, lætalius tranſfigantur, ac tranſuerberentur. ictu hoc nõ ſecus iacent concuſſi ac proſtrati, q̃ ſi viſcera inter ſe concurrant, & pugnent, cor cum pulmonibus, iecur cũ

Principis nomina.

ſplene. Quid enī aliud ſunt parentibus liberi, q̄ ſua ipſorum viſcera? Quid ego vel antiqua ad hanc rem exempla, vel recentia inducā? an perſequar veteres fabulas, & euoluam tragœdias, vt exponam, quo dolore affecta eſt Iocaſta filijs bellantibus Polynice atq; Etheocle? Quid Philippum Macedoniæ regem, quid Seuerū Romanum principem mœrore confecerit ac extinxerit, niſi filiorum inter ſe odia, et inimica certamina? Philippi oratio extat apud Liuium breuis quidem illa, ſed ingentis doloris index, & qualem credibile eſt paternum animū illo tempore concepiſſe. ſed vnuſquiſq; id in ſe experitur: quin etiam qui liberos nunquā genuit, hic nihil neceſſe habet antiqua rerū geſtarū monumenta ſcrutari. roget quemlibet de plebe, ab omnibus eadē audiet, videlicet natura in hoc mutata non eſt, vna omnibus ſeculis, eadem ſuiq; ſimilis perſeuerat. Quid patres morientes poſteaq̄ vniuerſis vitæ huius, vel blandimentis, vel curis renunciarūt, adhuc tamen vna ſollicitudine premuntur, vt filios concordes relinquāt. Hinc apud

oẽs rerum ſcriptores in hoc fere conſu-
munt orationes morientiũ,vt liberos,
ſi quos relinquunt,aut nepotes,deniq;
eos quos filiorũ loco habeãt,ad concor
diã,beneuolentiã,charitatẽ exhortent.
Sic Cyrus maior moriẽs apud Xeno-
phontẽ,ſic Micipſa apud Saluſtiũ.quid
fœmina illa Iulienſis,cuius mortẽ Vale
rius narrat,quũ ipſa voluntario veneni
hauſtu e vita diſcederet,quũ iam extre-
mũ vale dixiſſet humanis rebus,forti-
ter a ſe ſpretis contemptiſq; in illa vitæ
ac mortis ſecuritate,vnica reſidet cura
concordiæ ſuorũ. Talem omnino ani-
mũ,mentem,ſenſum oportet eſſe regis
ac magiſtratus in eos,quibus præeſt, ſi
vere is eſt,qui nominatur,& nõ in ferã
degenerauit ſæuiſſimam. Si generoſus
principis animus,altioribus ad imitatio
nẽ,pulchrioribuſq; exemplaribus capi
tur,habet deum,habet viciniorẽ ſibi,&
eiuſdẽ naturę Chriſtũ Ieſum, cuius ca-
put & ſumma diuinæ orationis in ex-
hortatione ſuorũ,ad vnanimitatẽ,verũ
q; ac germanum amorem verſabatur.
hæc erit,inquit,nota mea,hoc ſignum,
quo intelligãt homines vos eſſe meos,

inuicem diligere ac bene cupere. nec ſolum ita inter ſe ſuos voluit eſſe affectos, ſed cũ alienis, diligite, inquit, inimicos veſtros, orate pro affligentibus & perſequentibus vos. neq; vero ipſe ita ſe geſſit, vt contentus præcepiſſe, ſubduxerit ſeſe ſuis ipſius monitis exequendis. Qua charitate, qua pietate complexus eſt ſuos? q̃ omnes ſuppullulantes diſcordiæ inter illos radiculas ſtatim euulſit? quomodo ſeipſum morti prudens ac vidẽs obtulit, vt omnem a ſuis diſcordiam, omnes inimicitias expelleret, & atrociſſimum bellum ſeſta pace finiret, & ſempiternam conſtitueret ac conſtabiliret inter omnes vnionẽ. Principi proximus eſt eius conſiliarius, nõ modo authoritate & loco, verũ etiã potentia, nec raro eſt principe potẽtior ac pollẽtior, quũ hic p̃ſępe imperij habeat nomẽ, rẽ ille. Caput regni eſt princeps, id eſt, ſenſus, voluntas, mẽs, ratio ſui populi. Ita eſſe oporteret, & profecto eſſet, ni cupiditates ac libidines animi tantum in vnoquoq; iuris ac ditionis occupaſſent. Illud eſt in hoc rerum ſtatu, reliquum, vt Rex voluntas ſit regni, Conſiliarij.

Conſiliarij vero mens eius, & ratio, & id quod nomen ipſum loquitur, conſiliũ. cuius rei aptiſſimam concepit ac expreſſit imaginẽ, qui dixit, præſtare malũ eſſe principẽ cũ bonis conſiliarijs, q̃ bonũ cũ malis. Quod ergo eſt tandem conſiliarij munus? quæ partes? non eſt opus longa vel procul repetita expoſitione. res ipſa nos docet, quod mentis et rationis in aĩo, regere ac cohibere voluntatẽ, docere meliora, deterrere a prauis, monere, incitare, extimulare ad pulchra et prꝙſtantia, ad omne genus honeſtatis & laudis. Quale, q̃ contra rerũ naturã eſſet monſtrũ, ſi ipſa ratio, quã etiã gentilis Ariſtoteles cognouit ad optima nos ſemper adhortari, ſuadeat peſſima? & iudiciũ ac ſanitas mentis hoiem ad inſaniã rapiat. Bella & diſcordiæ ex perturbatis oriunt̃ affectionibus, pax & concordia e ratione ac mente. Si conſiliarij diſcordiã excitent, ſi illi faueãt, deſciſcunt a ſeipſis, corruptoreſq; verius nominentur, q̃ conſultores. Si regijs affectibus per ſe concitatis conſiliariorũ etiã ardentes affectus accedãt, & quidẽ cũ authoritate et fide, quantũ erit incen

diũ? quæ ruina? quis poterit cadentes ſi-
ſtere res humanas? Si quæ tuba poſita
eſt in caſtris, vt receptui det ſignum, ea
ipſa ad aciem & pugnã vocet, quis erit
finis bellandi? Quũ fons ſit communis
oĩm Rex, vnde vniuerſi hauriũt, & me-
dicina quietis publica, in quã vnã inten
tos cuncti habẽt oculos, huic ſi venenũ
ſit infuſum ab ijs ipſis, q̃ illi ſunt vel per
purgandæ, vel conſeruandæ adiuncti,
quis vllã poterit in poſterũ ſalutis micã
ſperare? Quantus ſe aperit, & q̃ late pa
tens campus, qui tamẽ nõ eſt in præſen
tia nobis decurrendus, quippe de con-
ſiliarij officio nõ ſcribimus. Itaq; perga
mus inſtituto noſtro dicere. Publicus
pater eſt princeps ac magiſtratus, priua
tus paucorũ eſt magiſter. domeſticus
eſt maritus, & qui nec patris caret noĩe
pater familiæ. Q, ſi hi oẽs affectu ſunt,
& paterno quodã ſenſu, in eos quos re-
gũt, q̃d poterũt auerſari magis, q̃ vel di-
ſcipulorũ, vel vxoris, vl' familiæ diſſidia
atq; odiũ, id eſt, cæcitatẽ quandã & furo
rẽ mentis? Magiſter atq; inſtitutor quũ
formator ſit morũ ad modeſtiã, mode- Magiſter.
rationẽ, temperantiã, ad humanitatẽ, id

eſt,animi placidã quandã tranquillitatẽ cũ ſuauitate,et beneuolentia erga alios, quid poterit congruentius munere ac profeſſione ſua facere, q̃ adhortari,impellere,quantũ conſilio, iuſſu,authoritate,verbis,& re valeat,in concordia & amicitia diſcipulos continere,non ſolũ ipſos inter ſe,ſed aduerſus alios,vt quæ pręcepta ab inſtitutore ipſo acceperũt, nõ ad verba & inanẽ quandã vel diſputandi oſtentationẽ,vel differendi conuertãt,ſed in corpus & ſanguinẽ tranſferãt,vt ſimul quanta ſit vis illorũ pręceptorũ oẽs intelligãt,quę nõ in verbis ſolũ & leui quadã aura euaneſcunt,ſed ita alte in animos penetrant, vt ad res atq; opera tranſeãt. In quo magiſter & probiſſime erit ꝑfunctus officio ſuo ac munere,& maximã operę ſuę laudẽ fructũq; colliget,ſiue humanis vocibus aliq̃d tribuendũ cenſeat, ſiue qđ eſt veri atq; abſoluti ſapientis,altius ſibi ſpectandũ ſtatuat, & teſtimonio conſcientiæ ſuæ velit acquieſcere,præmiũq; expectet illud a deo ſempiternũ.hoc demũ eſt magiſtri,hoc philoſophi,hoc ſapiẽtiæ,hoc

Eruditio. cuiuſq; eruditionis profeſſoris. Eſt eni

eruditio oīs, cultus quidā animi, quo ruditatē, feritatē, duros, aſperos, barbaros atq; inhumanos mores deponimus, ciuilitatem atq; humanitatē ſumimus, vt alienius nihil ſit ab omni literarum atq; ſtudiorum ratione, q̄ diſſidia, diſcordię, odia, maleuolentia, id eſt, q̄ inhumanitas ab humanitate. Ad exacuenda puerorum ingenia, & diligentiam excitandam facile quidem conceditur, vt leuia quædam inter eos certamina ſuſcitet magiſter ludi, & tanquam eos committat, ſed rem citra acerbitatem atq; odia debere ſubſiſtere, nemo ignorat. nam ſi ad odia, ſi ad rixas, & conuitia res ſit progreſſura, tolli certamē omne fuerit conſultius, ne dū haurire ſe eruditionē arbitrant̄, pniciosum aīs venenū imbibāt. et quū in hoc parata ſit oīs eruditio, vt tanq̄ compoſitio quędā ſit aī, et aptatio ad virtutē, vt animus p eruditionē purgatus atq; excultus excipiendæ virtuti accommodus ſit atq; idoneus, nos eā in viciorū & ſcelerū oīm gradū atq; inſtrumentū commutemus, q̄n q̄dē nō eſt crimē vllū aut ſcelus, cui odiū & diſcordia viam nō aperiat, nempe dux &

parēs ſuperbię, vnde reliqua oīa ſcelera dimanāt, vt appareat non minus magiſtrorū diligētiā curāq; in hoc debere excubare, vt diſcipulos ad beneuolentiā ac dilectionē ꝑnos redderēt, ab acerbitate oī aīoꝝ & odio auerterēt ac abducerēt, q̄ vt ijs artibus et diſciplinis pulchre inſtituerēt, quas tradendas ſuſceperūt. Hāc operā dandum eſt præceptoribus ætatū oīm, vt ſi quid vel a natura inditū ſit, vel ab inſtitutione acceptum, vel ab vſu confirmatū mite, ſuaue, amabile, humanū, id foueāt, nutriāt, educēt, educāt, confirmēt. In pueris ne molles illi ac teneri animi, & in qduis fingi cerei, prius fere incipiāt male velle, q̄ omnino velle, et odiſſe ſciāt, anteq̄ cognoſcere. neue maſſa illa mollis, quę ſenſim dureſcit cū peſſimo odij glutino coaleſcat, & indurēt. qd alienius a ratione, a mēte, a recto conſilio et ſano, q̄ nouis puerorū pectoribus acerbitatē, amarulentiā, virus exitiabile initio ꝓtinus inſtillare? Si nefarius eſt, et nō vno ſupplicio, nec vna morte dignus, q ſemina ſulcis mandāda malis venenis inficit, qd cenſebit meritus is, q pueriliа iſta ſemina, vnde magnæ

deinceps ſurgũt arbores, & ampliſſimę
ſegetes tã prauis rudimẽtis corruperit?
Quanto præſtaret domi retinere pue-
rũ, ꝙ eo mittere, vbi prius diſceret male
facere, ꝙ ſcire, quid omnino bonum ſit,
quid malum. Iam ardor ille & impetus
iuuenilis animi, nõ eſt diſcordiæ ſtimu
lis pungẽdus. id eſt, quod Pythagoras
ænigmate inquit, nõ addendus igni gla
dius. quam ætatem magis conuenit co
erceri ac refrenari, interdũ quoq; lupa-
tis & aſperrimis echinis, ꝙ illam, quæ
ſuapte natura ſtare loco neſcit? quæ pro
na & præceps ad diſſenſiones feruore
ſuo corripitur? Si huic tam ex ſeſe com-
moto atq; incitato vel habenas relaxet
moderator, quo ſperabit illum deuen-
turum, niſi in altiſſimam aliquam vora-
ginem, vnde ſe nunꝙ impoſterũ poſſit
extricare. Quid faciet prouectiorum
præceptor, & vt græco dicitur verbo
γεροντοδιδάσχαλοσ? an is refrigeratas ęta
tis beneficio immodicas illas flammas,
rurſum peſtilentis linguæ aura ſuſcita-
bit, & conuertet veteranum pulum ſuũ
decurſo iam fere ſpacio iterum ad car-
ceres? quid magis ætatẽ illam decebit,

q̃ pax animi, & quies, & beneuolentia cum multis, cum nullo odium ac diſſenſio? quorſum ergo ſcholas ætate illa ingreditur? cur iam annis grauis in gymnaſio ſe exercet? quid in auditorio ſedet rugis & canis venerãdus, niſi, vt, quod aſſequi per annos nõ potuit, diſciplinę beneficio ac ſubſidio conſequat? Quid tu illũ nõ ſolũ tã iuſto & ꝓbo voto fruſtraberis, ſed peiorẽ etiãdomũ remittes q̃ ad te venerat magiſtrũ & profeſſorẽ ſapientię? tantumq; aberit, vt aliquid ex ijs, quæ concupierat apud te adipiſcatur, vt etiam ſi quid boni recedentes anni reliquerant, perdat, dum te audit. Ergo inſtitutor pueri ac iuuenis, qui diſcipuli nõ magis imbuendum doctrina ſua pectus, quam fingendum animum recepit, ad omnem manſuetudinem, humanitatem, amorem formabit ac cicurabit diſcipulum. & magiſter natu grandioris, non ſolum nullas inijciet inimicitiarum flammas in cor auditoris, ſed ſi quę aliunde tranſilierint, omni cura atq; opera extinguere laborabit. ſciet oẽm ſuã eruditionẽ in animũ diſcipuli nũq̃ penetraturã, niſi is quietus ſit,

nulla intus tempeſtate docētis voci ob ſtrepēte & quaſi tumultuāte ꝑ foribus, ne qd eo ingrediat̃. Ita vt velit maxime obliuiſci ſui muneris ac partiū doctor ſapientiæ, vt aliarum rerum oīum, certe paci & quieti auditoris dabit operam, qui reputet fruſtra clamaturum ſe, niſi quieto ſedatoq; pectore audientis. Si exemplum alicunde repetendum eſt, quid opus erit vel vetuſtum Pythagoræ inſtitutum ac morem repetere, cuius ſchola non tā erat artiū meditatio, q̃ amicitiæ? quid Socratis, quid Platonis? optima ſunt ad imitationē oībus ꝓponenda. aſſequat̃ quiſq; ex eo, quantū vires ſufficiēt. vtiq; aſſequet̃ nō parū, ſi ſe quat̃ ſedulo ac bona fide. Chriſtus eſt exēplar hoc, & vt græci dicūt, πρωτότυπον. Quid aliud fuit vniuerſa cœleſtis illius ſcholæ doctrina, niſi charitas? quis huc deſcenſus, niſi reconciliatio, gratia, pax? Iā maritus, & q vxorē vti par eſt, diligit, optabit ac efficiet, quoad poterit, vt ꝓcul ab eius aīo abſit cruentiſſima illa aīoꝝ crux odiū atq; inimicitię, et q bene vult ꝓſpectū ſuæ familiari rei, dabit operā, ne familiæ in curā & cogita- *Maritus*

tionem ſimultatum auerſæ parum va cet domeſtica munia obire. Duo ſunt animi potentiſſimi affectus & ceu tyrā ni quidam, amor atq; odium. amor ſuauitate quadam & dulcedine delinitus, odium autem acerbitate perfuſum oīa animi munera in ius ſuum ac poſſeſſionem pertrahunt, & ſibi vnis cogunt ſeruire. Ergo ſuſceptis ſemel inimicitijs tanquam inſtitio in ciuitate indicto, ceſſant omnes animi functiones, odio ſoli opera nauatur. Quocirca illud eſt in primis cauendum ijs, qui ſunt officium aliquod exequuturi, ne ab eo procul expellantur odij tanquam tormento in animum adacto. & ij, quorum e re eſt illos probe defungi ſuo munere, vehementer expedit accurare ac elaborare, vt illi quieti tranquillicq; odiorum turbis non interpellati atq; impediti, intēti atq; alacres in id, quod agendum eſt, incumbant. hac mente oportet eſſe ſuperiores erga inferiores. magiſtratus et principes & conſiliarios erga ciues, patres in filios, heros in ſeruos, virum in vxorem. & contra ſubditos in principem, ſeruos in herum, diſcipulos in prę

ceptorem.ſi quidem tam cõducit ſupe rioribus inferiores eſſe in officio,q̃ infe rioribus ſuperiores,vtriſq; plurimũ.ne q; enim cõſtare poteſt apta illa harmo• nia & cõcentus rerum, niſi quiſq; erga alium munus atq; officium ſuũ diligen ter ac bona,quod dicitur,fide obeat.Et quemadmodum compoſitio hæc vni• uerſitatis mundi confeſtim interiret,ſi vel cœlum deſineret ſalutarem illã ſuã vim terræ immittere, vel terra excipe• re,illaq; ad vſus mortalium vti ac diſpẽ ſare,ita in ciuitate & quacũq; domo ac re familiari,omnia peſſum eant et diſſol uantur neceſſe eſt,ſi is, qui præeſt,alijs curis a gubernaculo diſcedat,& q ſub• ditus eſt,non præcipientis voci ac vo• luntati obtẽperet,ſed animo quiſq; ſuo. hoc vero ſæpenumero vſu venit iuſto præmio malitiæ,vt qui inter aliquos ini micitias optauit & aluit,ita exaſperarit eorum inter ſe animos,vt illi facile in quoſuis irritatos animi impetus cõuer• tant,etiam in illos ipſos authores diſſi• dij,& tanquam gladiationum laniſtas. quemadmodum beſtiæ feræ accenſę et irritatæ ſæuiciem illam ſuã in ipſos non

raro magiſtros conuertunt. & ignis vehementer accenſus ſcintillas iaculatur in eorum ora, qui inſufflarunt atq; accẽderunt. Id videmus paſſim & publice in ciuitatibus & regnis, & priuatim in viciniјs & domibus accidere. Ergo domiſuæ paterfamilias concordiam fouebit, vt diligentiores ſint omnes in officio memor ſapientis ſententiæ, quam a Pythagora profectam eſſe ſcribit D. Hieronymus, fuganda ſunt omnibus modis & abſcindẽda languor a corpore, imperitia ab animo, luxuria a ventre, a ciuitate ſeditio, a domo diſcordia, & in commune, a cunctis rebus intemperantia. Magnopere authoritatem in publicum lędit, eſſe domi diſcordias ac ſimultates. quis credet ciuitatem ab eo poſſe in pace ac conſenſione contineri, qui propriam domum non queat regere? Philippus Macedoniæ rex, quũ diſſidentes Græcię populos ad pacem conaretur adducere, & Leontinus Gorgias de græcorũ cõcordia librũ accuratiſſimũ in Olympia recitaſſet, vterq; eſt a multitudine reiectus ac irriſus. q de aliena cõcordia verba facerẽt, q ipſi do-

mi ſuæ nõ poſſent cõcordiã ſtabilire. nã rex domi diſſidentes habebat filium & vxorem. Orator vero vxorẽ et ancillã. Nõ adducebanť Græci, vt crederẽt ſuas querelas, rixas, diſcordias ab ijs hoĩbus ſapienter poſſe cõponi, qui ipſi priuatas domi vel authoritate, vel prudentia nõ ſedaſſent. Subditi tam debẽt diſſenſiones principum optare aut illis fauere, q̃ membra, vt caput vehemẽti aliquo motu quatiatur. Principibus in curã belli auerſis atq; incumbentibus nec res publicas vacat regere, nec de priuatis cauſſis cognoſcere, nec ſingulorum querelas audire, quę ad illũ ceu patrem quendã a filijs deferũť. exaſperatus eſt principis aĩus in bello, & efferať magis indies, ſiue dũ dat cladẽ, ſiue dũ accipit. & indigniſſimũ cẽſet priuatas ad ſe querimonias deferri, quũ ipſe de capite, de ſalute ſua, de re℞ ſumma, vel de magna aliqua ditionis parte in periculũ voceť, nõ aliter rebus pacis ac togæ ferox infenſuſq;, q̃ ſi quis equo de equa cũ pare pugnanti frenũ velit inijcere, & ad domeſtica opa reuocare. Quæ inſania eſt ſubditorũ bellũ vlla ratione optare, *Inferiores*

& non ad belli mentionem toto prorſum corpore inhorreſceret? quum illinc fons exiſtat omnibus incommodorum & malorum omnium, quum omnes dico, pauciſſimos quoſdã excipio, latrones crudeliſſimos ac impuriſſ. quibus ſub iure & æquitate vitã vel diẽ vnũ perferre nõ liceret. Quantum authoritate, quantũ ſuadendo, admonendo, hortando, precando, denique quibuſcũque rebus, ſubditũ erga ſuperiorẽ tanquam filiũ aduerſus patrẽ valere ac poſſe fas iuſque eſt, ſalua maieſtate omni ac reuerentia magiſtratus ac principis. tantum laborare ac contendere deberent, vt principẽ ſuũ & conuentus rectorẽ a turbis illis odij ac tempeſtatibus ad quietiſſ. pacis tranquillitatem traducerent, vt ex illa ſuauitate capitis multum in cætera oĩa membra deriuaretur. Quid filius? poteſt ne

Filius pius exiſtimari, qui patri odium aduerſus quẽquam vel optet vel alat? id eſt ſæuiſſ. animi morbũ imprecet? & nõ potius, ſi quis talis morbus extiterit, nõ aliter ſanandũ atque auertendũ curet quam periculoſam aliquã corporis ægrotationẽ? Poteſt pius filius perferre patrẽ vndis illis

atq; æſtibus fluctuantis cordis volui et iactari, obſideri cæcitate mentis, agitari furijs atq; intemperijs? quid enim aliud eſt odiũ, q̃ hæc oĩa. Diſcipuli quid poſſunt recti, aut ſani, aut ꝑfuturi ex eo fonte haurire, q odij venenis eſt profuſus ac imbutus. Quis adeo eſt viator mentis impos, qui ſitim ex fonte aliquo leuaturus, nõ quantũ fieri ab ipſo poteſt, purgat immundã aquã, & cœnoſam ac turbidam eliquat, quã eſt in corpus infuſurus, ne noxia ꝓ ſalutaribus ſumat. Expoſitũ eſt mihi alio in loco, q̃ nulla eruditio vel percipi ac teneri, vel ad alios perferri queat ſine pace et quiete animi. Iam vxor abutetur ne viro ſuo pro lenone, & inſtrumẽtum faciet leuitatis animi ſui ad explendum odium aut cupiditatem aliquam? ſceleratam illã coniugem, quæ coniugem ſuum ad inimicitias extimulat & accendit. ſtultum illum virum, qui ſe muliebris ſtultitię administrum præbet, quomodo vero marito vtetur commodo & ex animi ſui ſententia inimicitijs percito, & ardenti, cogitatione omni in eam curã incumbente? quid ꝗ ille impetũ oẽm cõceptę Diſcipuli Vxor

acerbitatis in quodcunq; primum fors obtulerit, effundet, atq; eo magis et acrius, ſi hoc ſibi licere in illud putet, vt viro in vxorem, hero in famulos. vt quũ ſeſſor ira perculſus in equum aſcendit, nec frenis nec calcaribus parcit, nec pugnis, nec ferro, ſi ſit ad manum, & feruẽtem illum ſanguinem in miſerũ atq; innoxium equum deſpumat, quandoquidẽ is infelicitate ſua proximus irato cõtigit. Nec immerito Plutarchus nihil magis fugiendum euitandũq; ſeruis docet, q̃ irã domini. a nulla alia mentis perturbatione maius eſſe famulis periculũ etiã ſi ea ſit in alios concepta. In vicinia, *Vicinia* in ciuitate, quid dulcius, quid amabilius aut gratius, q̃ ſuperfuſam eſſe cõcordiã, tanq̃ ſerenũ quendã et tranquillũ aerẽ per campos & prata adulto vere? Rident oĩa, abblandiuntur, vocãt, inuitãt, detinent. Ita videmus hoĩes permultos magni & iudicij et reꝝ vſus, peragratis conſpectiſq; regionibus terra & mari q̃ plurimis, oblitos patriæ & oĩm neceſſitudinũ ibi ſiſtere & finem tũ peregrinandi, tũ etiã viuẽdi facere, vbi vel moribus atq; inſtituto maioꝝ, vel mãſuetu

dine ingenioꝝ quietiſſime ac placidiſ-
ſime viuatur. ibi ducunt eſſe patriã, ibi
parentes, ibi chara oĩa pignora & nomi
na, vbicunqꝫ iuſtitia & pax & concor-
dia colãtur. exiliũ eſſe, vbi ciuis ciui vel
aduenę faceſſat negocium. vbi vicinus
vel curioſus vel turbulentus vicino ſit
moleſtus, vbi animũ propinquus, ami-
cus, leuiter notus, ignotus ſollicitet, &
de quiete illa dimoueat ac deturbet. ne-
qꝫ hæc modo pati eſt intollerabile, ſed
vel videre & ſpectare, ita eſt acerbum,
vt multi ſatius ducãt domos & patrias
ſuas ac ſuorum maiorum relinquere, &
alio quam longiſſime demigrare, quo
nullus poſſit earum rerũ ſenſus pertin-
gere, nõ aſpectus, non auditio, nõ intel
lectus. deniqꝫ, aut cognitio prorſus vlla.
Quis poteſt lætus odia diſſenſiones ſu
orum ciuium aut vicinorum videre, q
ſciat tempeſtatẽ illã vel ſubito vel ſen-
ſim, certe aliquando, ſe ad ipſum effuſu-
ram? Hominem ne aliquem ita alienis
inimicitijs delectari, vt tempeſtatem
excitet in eo ipſo mari, in quo ipſe na-
uigat? Nam quid aliud eſt ciuitas, quid
vicinia, quam idem mare, idem iter,

eadẽ nauis, qua vicini vel incolæ vehũtur? Quis poſſit enumerare ſiniſtræ illę interpretationes, quot ſint maloꝝ in ciuitate cauſſa atq; origo? ſimultatũ, odiorũ, litium, rixarum, pugnarum, & malignę alienis inuertendis æquiſſimã quidem in nos, ſed tamen aſperrimam legẽ ſancimus, vt nihil tam recte, tã ſimpliciter, tã circumſpecte poſſit qs vel agere vel dicere, quod non ilico in peiorẽ ab alijs partem rapiatur. ea illa formula interpretandi, quam idẽ ipſe edocuit peſſimus, vt in alios omnes magiſter, ita in ſeipſum. Amicus, qui amicũ videre cupit diſcordẽ, qui non quacunq; poteſt dat operã, vt reponat in gratiã aduerſarij, hunc oportet nõ eſſe amicũ, nec amare, nec amici rebus aduerſis cõmoueri aut tangi, ſed eſſe veneno infectũ, nẽpe ſimulatione amicitię ad ſuas aliquas vtilitates & commoda, vel malitia, qua nõ tam cupit habere amicum, q̃ obnoxiũ p alienas inimicitias, atq; adeo ſeruum, quem premat, cui quiduis imperet coacto præſenti neceſſitate, quia ope illius atq; auxilio indiget, metuens ne deſeratur ab amico in diſcrimine. viri fortes,

Amicus

viri fortes

quũ in hoc potiſſimũ intentũ ſit gene-
roſum illorum pectus, ac vigilet, ne cui
fiat iniuria, non tã debent curare ne fa-
ctam propulſent, q̃ ne fiat omnino. non
aliter q̃ iuſtos, nõ adeo decet illud opta
re, vt puniantur, qui peccarint, ac ne qs
velit peccare. hoc ſibi deſtinarũt leges,
huic rei medicinam conantur ac reme-
dium adhibere, ne quis noceat, ne pacẽ
conturbet, ne quietem conſternet ac
peruertat, deniq; vt velut antidotũ ad-
ferant cõtra aduentantes morbos, quo
ſanitas conſeruetur. Nam ſi viri fortes
materiam quærunt virtutis ſuæ exercẽ-
dæ, an maiorem requirunt, quam obui-
am ire malis erumpentibus, arcere iniu
rias ſenſim prorepentes, ne ſe profe-
rant, ne exiſtant? parum ne habet me-
dicus negocij, qui in corpore valetudi
nario laborat, ne ſerpat morbus, ne in-
ualeſcat. Non eſt viri fortis, & magni
atq; excelſi animi optare aduerſa, qui-
bus ſe exerceat, quibus vincendis do-
mandiſq; illam deſidentis virtutis quaſi
rubiginem extergat, ſed vbi vel caſi-
bus, vel hominum vicijs ac ſceleribus
acciderunt, præſenti cum illis animo

congredi ac pugnare. perfert quidẽ vir fortis aduerſa, non eligit. Nam qui virtutem vult ſuam inclareſcere, nimirum is oculos quærit, a quibus claritas ſpectetur. qui non dat ſua præclara facinora oculis conſcientiæ, ſed hominũ, oſtẽtator eſt magis, q̃ bonus. & fortiter agit amore laudis, non virtutis. Optare bellum & diſcordiam, quod rabie ac carnificina illa delecteris, quid immanius q̃ ſanguine oculos paſcere, & humanum animum inhumanitate reficere, ac recreare? Si ſpectes prædã, quid auarius. quid magis aut verius latronis & quidem ſæuiſſimi, qui iugulat non contentus ſpoliaſſe? nam ſunt quidam in illa inhumanitate humaniores, qui nihil præter ſpolium petant. Sin gloriam facias finem diſcordiæ ac belli, quid crudeliter ſtultius aut vanius, qui per ſcelera et nefanda facinora famam boni et magni viri aucuperis? Quod ſi hoc fortitudinis nomẽ tantopere expetis, aut omnino pati non potes actuoſam & igneam illam vim quieſcere, nõ eſt quod penuria materiæ cõqueraris, ne extra te egreditor aut vagator, fortaſſis non erit ſem

per, qđ agas foris, domi intra teipſum nunquam deerit. redi ad te obſeſſum atque oppugnatum tot fortunę caſibus, tot naturæ incommodis, tanta imbecillitate, tot morbis, tanta animi impotentia ſæuiſſimis ac importuniſſimis tyrannis ſubdita, & ab eis agitata. Quid tu alienam ciuitatem oppugnatum aut propugnatum venis, qui tuā obſeſſam & in extremo periculo deſeris? tu alienis vxoribus ac liberis fers opem, quū tuā opem tui liberi ac coniunx implorent? Non poteſt pati quietem vir fortis, tumultus alienos curat, & præſidem ſe offert alienæ domui, quum ex ſua hoſtes agant prædas, & iam ardentes faces tectis ſubijciāt. Materiam tu fortitudinis a me poſcis, qui tecū hoſtem ſemper habes teipſum? An vllam maiorem fortitudinem eſſe arbitraris, aut alios gallos Hiſpanus in Italia quæris, vel Hiſpanos Gallus, q̄ animum tuum, qui ſemper tecū, id eſt, cum mēte, iudicio, ratione, hoc eſt cū hoīe ipſo prœliat̃, in quo vincendo caue laudē vllā fortitudinis ampliorē eſſe arbitrarere. hanc etiā, qui gentes ac populos ſubiecerant, nō ſunt

conſecuti. Quam fœdus, quam imbecil lus erat Achilles ille Homericus, quam non dignus ea, quam illi circumponit Homerus perſonam, qui poſt Thebas Ciliciæ, poſt Cyprum & alias permultas inſignes victorias, victus proſtratuſ qꝫ exigua iniuriola, attollere ſe nullo poteſt pacto. non legatione amiciſſimoꝝ Regum, non precibus, nō muneribus, non præſenti gentis ſuæ periculo. quid aliud teſtatur, quam ſe ab impotētia animi victum fractumqꝫ reſumere in manus arma nō valere? Quid Alexandrū, quid alios permultos vicit, niſi hoſtis internus? hæc eſt victoria rara, ſingularis, admiranda. Huius gloria & vehementer hominum animos permouet, et diuturnior eſt, quam illa cædibus & immanitate parta. Ergo illud eſt fortium atqꝫ excelſorum, pacem & in ſe & in aliijs curare, & in hoc fortitudinis ſuæ vires atqꝫ authoritatem conſumere, vt ſit quies ac cōcordia, vt credant robur illud animorum, nihil eſſe aliud q̄ pacis, & iuſtitiæ, & quietis aram, & publicū quoddā patrocinium. Quid refert manu & armis pacē paraueris poſt bellū? an autho

ritate bellum naſcens compreſſeris? & fugientē iam pacē, cedentemq; furori incitatorū animorū, tanq̄ iniecta manu domum & in ciuitatē reduxeris? certe vtrūq; bellū ipſe confeciſti, vtriuſq; pacis es author. ſed hoc felicius, illud incruentū, q̄ ſine periculo tuo, ſine multorū certa clade, tū etiā pulchrius ac præclarius. quanto præſtantius eſt res egregias, & magna laude dignas animi, q̄ corporis viribus perficere? Animo enī ſumus hoīes, corpore a beſtijs nihil aut parū admodū diſtamus, nec corporis vel viribus, vel celeritate quantumcūq; eæ increſcant. beſtiarū permultis pares eſſe poſſumus, vtiq; nec illę ingenio, mente, virtute nobiſcum poterūt vnq̄ comparari. hæc ſunt hoīm, his qui laudantur, laudes conſequunt̃ magnis & excellentibus hoībus dignas. Milites in numero ſe & loco virorū fortiū collocari efflagitāt, in quo ordine duo ſunt genera, alterū eorū qui ſtipendij gratia ſequunt̃ ſigna, vel q̄ ex ciuitatibus ad caſtra, tanq̄ ad aſylum quoddā profugerint deſidiæ aut impunitatis. inter hos & carnifices aut latrones aliquos non *Milites*

video, quid interſit. Sũt alij tametſi rari, nonnulli tamẽ, ex veriore quadã & meliore militũ nota, qui ſuas manus, arma, corpora ſaluti reip. aut pricipis deuouerũt. hos exiſtimare oportet, ſe præſides & tutores & cuſtodes eſſe reip. vel capitis ac mẽtis reip. principis. At remp. nõ ignorãt quandã eſſe velut conglutinationẽ ciuiũ p iuſtitiã, neq; enim aliud eſt ciuitas, q̃ hoĩm conuentus lege ac iuſtitia cõſtitutus et firmatus. Q̃ ſi milites cuſtodire aſſignatũ locũ volũt, ſi manere in ſtatione, ſi cõſeruare qd' tuendũ defendendũq; ſuſceperũt, neceſſe eſt iuſtitię, iuri, legibus præſto adſint. pacẽ, q etẽ, cõcordiã foueãt, cõſeruẽt, ꝓpugnẽt, quo mẽs, ſenſus, voces, iuſtitiæ omnes tendunt, in quibus ſitus eſt finis vniuerſarũ iuſtitiæ actionũ. deniq; ea quæ de viris fortibus ſunt a me modo poſita, de ſeipſis dicta eſſe putẽt. Eruditus qd aliud diſcit in ſcholis, q̃ ruditatẽ illã et tenebras et barbariã exuere, quantum doctrinæ beneficio ꝓgredi ac ope poteſt, quæ oĩa ſcelus p humanos animos contraxit. qd porro eſt barbarius, q̃ inimicitijs, pugnis, et commiſſis ad crudelitatẽ

aĩs aut corporibus delectari? Tũ liber
tantis malis ac morbis animus formaẽ
ad manſuetudinẽ atq; humanitatẽ, vñ
inſtitutionẽ ad bonas artes humanitatẽ
veteres appellabãt. An vero ſpectaculũ
eſt humanitate dignũ, videre int hoĩes,
q̃ belluarũ ſunt, nõ hoĩm, diſſidia, ſimul
tates, odiũ, rabiẽ ferarũ teterrimarũ? Q̃
indecorũ eſt docto hoĩe, nõ plus bono
multorũ ꝓdeſſe, q̃ quemuis de vulgo et
inerudita multitudine? Quorſum ergo
tantarũ rerũ cognitio? quorſum tot acu
ta argumenta? tot grauit excogitata, di-
cta, reſponſa, de pace, de concordia, de
bello? tanta linguæ facũdia, et illa ꝑ hæc
tanta bona parata authoritas? q̃bus tan-
dẽ in rebus cõſumẽt opes et copię tãto
pere pręclare? an in excitãdis aut alẽdis
diſſenſionibus, vt ad illa ipſa redeas, q̃,
vt effugeres, in ſcholã te tanq̃ in tutiſſi-
mũ aliquẽ portũ recepiſti? an vt voces
et venerationẽ hoĩm colligas? q̃d eſt fœ
dius, aut qđ opus alieniꝰ eſt a facultate
tãtorũ inſtrumẽtorũ? nũ nõ apte hęc ipſa
teſtant & clamãt ſe ł a natura, ł a deo ad
hoĩes, ꝓpt hoĩm vtilitates eſſe miſſa? nũ
nõ ſe in ſarciẽda et cõſeruãda concordia

exerceri volũt, poſtulant, & quaſi iure ſuo repetunt & contendũt: quid poterit agere maius aut præſtabilius vir doctus, aut congruentius admirandis illis ingenij ornamentis? Qua tandem in re melius aut ſe dignius exercebit acumẽ illud ingenij ac iudicij, illam copiam ac varietatẽ rerũ, illam cognitionẽ naturæ & totius memoriæ antiquitatis, illã diſerti ſermonis eloquentiã? an vt de deorũ inſanijs atq; impietate aliquid commentetur? aut celebret vetera vel recentia latrocinia, & eorũ tempora diligenter ac anxie conſignet, aut argutias quæſtionũ, ac diſputationũ araneas texat & retexat? aut inquirat ea, quæ nec inueniet, nec inuenta in vllũ poterit accommodare vitæ vſum? Percurrat omnia, nihil reperiet, quod æque debeat facere vir tantis dei muneribus inſtructus, q̃ homines pro virili ſua ad concordiã exhortari atq; impellere, hoc eſt, ad ſimilitudinẽ quandã dei & coniunctionẽ ſuſtollere, a diaboli partibus ad dei partes traducere. hoc demum eſt fungi vero munere hominis eruditi ac ſapientis, in quo & prodeſt, quibus prodeſſe

eũ deus voluit tanta tributa eius rei fa. cultate, et quatenus poteſt, refert ei gratiam quodammodo aliquã, a quo accepit tam multa pulchra ſane & admirabilia. At bonus et manſueſacta natura ſua oderit, ac deteſtabitur inimicitias haud ſecus, q̃ caput & ſeminarium viciorum omnium, & hoc eum docebit bonitas, vt multis proſit. vt quũ ſe feliciſſimum eſſe videat, ꝙ odio, ira, inimicitijs eſt liberatus, conſecutus virtutem, & per eã incredibilem in animo tranquillitatem pacemq́, alios cupiet eodẽ adducere, quo ipſe peruenit. neq́ enĩ eſt inuida natura boni, nec quicq̃ eſſet illo miſerius, qui felicitatẽ eſt per virtutẽ adeptus, ſi inuideret alijs bona ſuis ſimilia, ſi metueret, ne quis eo aſcenderet, quo ipſe. ergo & diſſentientes inter ſe miſerebitur is, qui ſciet, quanto illi bono ſe fraudent, nempe quiete et concordia. & dabit, quã poterit maximã operã, vt tantę illos infelicitati eximat. Sequitur authoritas diuina, de qua prius, q̃ dico, velim, vt qui diſcordijs vel delectatur, vel dat operã, in ipſam diſcordiã, & ſe authore diſſidentes intueatur. vis tu propter ſu.

Vir bonus

ſpiciunculã aliquã, aut animi tui prauã cupiditatẽ diſiungi ac diuelli, coniunctos ſacris, legibus, ciuitate? vis tu ſegregari eos, q ſũt ex eodẽ grege, collegio, ſodalitate, ſtudijs, artibus? exigis vt amicus oderit amicũ, magiſter diſcipulum, aut contra hic præceptorẽ, frater inſectet fratrẽ, filio male velit mater? quid vis? quid poſcis? quid concupiſcis? qd contendis? O impiũ & nefariũ, ſiue qa id ſperas, ſiue quia cupis, & aggrederis. Sex ſunt, inquit ſapiens, quæ odit dñs, oculos ſublimes, linguã mendacẽ, manus effundentes innoxiũ ſanguinẽ, cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendũ in malũ, proferentẽ mendacia, teſtẽ fallacẽ, ſed ſuper hæc oĩa ſeptimũ deteſtatᷣ eũ, q ſeminat inter fratres diſcordias. An vero fratres ſunt vlli certiores aut magis germani, ꝗ quos genuit deus, regenuit Chriſtus, vt eundẽ habeãt duplici noĩe patrẽ cõmunẽ. Iam qui reſides & quietos animos ad motũ et inimicitias ſuſcitat, perinde facit, ac qui in confertam turbam hamatum ac venenatũ mittit iaculum, incertus, quem feriet. putat ſe frequen-

ter duos committere, quos pugnantes libens ac lætus ſpectabit, inuoluit vna patrem ſuum, fratrem, filium, amiciſſima, chariſſima capita, quæ ipſe longiſſimè a tumultu ac moleſtia omni abeſſe magno æſtimaret, non raro etiã ſemetipſum. cæca eſt libido illa diſcordiæ excitandæ, & multarũ rerũ improuida. ſi aperiret oculos, & tanq̃ picta in tabella ea cerneret mala, quæ naſcuntur ex bello, quæ ex diſſidijs ac odijs etiã priuatorũ, raptus, ſpoliationes, violentias, incẽdia, ruinas, cædes, cuiuſmodi in tertio de concordia volumine explicuimus, neminẽ credo tã immani feritate imbutũ eſſe, q velle cuiusq̃ aĩm ad odiũ atq; inimicitias inflammare. Prò deum immortalẽ, eſſe hoĩem vllũ, qui quũ recordetur authorẽ ſe, originẽ, cauſſam fuiſſe tot malorũ, habeat tñ reliquũ aliq d, cur illi iucũda eſſe in poſterũ vita poſſit, & hic communis aer gratus, quẽ ipſe tot ſceleratis cogitationibus primũ, hinc fœdis facinoribus cõtaminauit. Atqui hoĩs eſt futura prouidere, ſpectare finẽ, nã ea potiſſimũ re a brutis animantibus

diſtamus, quę demiſſo in terram capite pręſentia tantũ intuenť, ventri ſeruiunt, homo aũt erectus ventura proſpicit, nõ voluptatibus corporis aut animi libidinibus ancillatur, ſed iudicio, conſilio, rationi, virtuti obtemperat. q aliter viuit, faciẽ quidẽ habet hominis, ingeniũ vero ac mores belluæ, quæ impetu temerario in alienũ et ſuũ exitiũ rapitur. Age vero, quæ poteſt eſſe in diſcordiæ aſpectu delectatio, quũ in concordiæ ſit intuitu vel maxima & iucundiſſima? quã vtiq; ad rem nõ conuenit eorũ vti teſtimonijs, quibus vitæ conſuetudo iudicij acrimoniã corrupit, nõ magis, q̃ vel de ſaporibus febre incenſum conſulimus, vel de coloribus vicioſos oculos. homo malus tam deprauatũ habet malicia ſenſum mentis, q̃ æger ſenſum corporis morbo. Vir bonus menſura eſt omniũ, quemadmodũ acute Ariſtoteles de recto diffiniuit, q ſit & ſui & praui cenſor, flexum vero & curuũ nec ſui nec recti. Quæ porro eſt bonorũ hoim ſententia de concordia et diſcordia? Rogentur oẽs vna atq; eadẽ voce reſpondebũt, nihil eſſe gratius, nihil amœnius,

nihil amabilius aſpectu hoīm concordiū ac conſentientiū. nihil tetrius, horribilius, deteſtabilius odijs, acerbitate, rabie animorū, prorſus concordię ſpectaculū ſimillimū eſſe gratiæ ſereni veris, quū vernat, quū floret, quū arridet mūdus. diſcordiæ faciē nō aliā, q̄ mare turbidū, & ventos concitatiſſimos, & cœlū tonitribus, fulminibus, nimbis ruēs. Tranſeat iam paulíſper homo ab humanis ad diuina, a terrenis ad cœleſtia. Inſpiciat ſacras litteras, & libros pietatis noſtræ, id eſt, oracula, quæ deus ipſe au thor mundi huius, humano generi dignatus eſt edere. hęc vero, qd ſunt aliud q̄ fons quidā pacis, cōcordię, vnanimitatis, ac mutui oīm amoris inter ſe? Ideo ille ſanctus ſpiritus, cuius afflatu ſunt litteræ illæ proditæ, ignis ſpecie eſt ab humanis oculis conſpectus, qꝫ nihil ſpiraret alíud, q̄ ardentē quandam charitatē, qua gelidæ animorū noſtrorum ſordes diſcuterenť ac purgarenť. Q, ſi adminiſtri illarum litterarum, atqꝫ huius ignei ſpiritus, hoc eſt amoris cuiuſdam meri, venenatas ex tā liquido & ſalubri fonte, & ipſi ſibi hauriunt, & alijs præbent Diuina.

aquas, tã fugerit ex terris ſalus, q̃ vt poe tæ dicũt, iuſtitia, nec mentiuntur. ſi ipſi inimicitias & odia vel ſuſcitant, vel augent, vel fouent, vel certe diſſimulant? Si ſpeculatores dormiunt, ſi cuſtodes vel ipſi lupos ſubmittunt, vel taciti eos intuent̃, ſi ſal terrę infatuet̃, quomodo fatua hæc ſaliemus? q̃ confugiemus, ſi pernicies eſt ipi eadẽ ſaluti immiſſa? Interpretes ſanctorũ voluminũ, q abſtruſa & recondita ſenſa expoſita atq; enucleata rudioribus tradunt fratribus, & ſublimia ſpũs ſenſa monumentis litterarũ ad vſũ & pręſentiũ et poſteritatis conſignant, qd ſpectãt? vtrũ diei vnius incertas voces, iniquas, inſtabiles, an ęternũ ſe Chriſto approbari & pulcherrimi laboris, pulcherrimũ pręmiũ expetũt? Q, ſi magni iſti viri, & qbus humanũ genus nũ. q̃ ſit ſoluendo, vt ingenia altiſſime ſuſtulerunt, ita & affectus ad res magnificas ac excelſas erexint, obuiã odijs oĩbus atq; inimicitijs ibũt, vt eiſdẽ veſtigijs inſiſtentes, qbus doctor illæ felicitatis nr̃æ vehementer ſe & ſua tanto præceptori diſcipuli approbẽt, imperatori tyrones

Scriptores ſacri.

Sacerdotes. Sacerdotes oẽs faciãt in mẽtẽ reuocẽt,

quãto ſint titulo ab apoſtolo Paulo dõ
nati,q ſe atq illos auſus eſt coadiutores
et cooperatores vocare Chriſti Ieſu. At
Chri opus vnicũ pax eſt, & reconcilia-
tio exitiabilis diſcordię. Tũ meminerit
ſe eſſe apoſtolos, id eſt miſſos. quo vero
miſſo ſit declarat idẽ ipſe, q mittit. Ite, in-
quit, prędicate euangeliũ omni creatu-
ræ. At euangeliũ bonus eſt nuncius. ne
mo melior, nemo gratior, q̃ q pacẽ ad-
fert. ſic ſcriptũ eſt in vaticinijs Eſaiæ, q̃
pulchri ſup montes pedes annunciãtis
et prędicãtis ſalutẽ. pauciſſimis vbis ſan
ctũ miniſteriũ abſoluit, dũ et in excelſo
eos ad prędicationis intelligentiã et li-
bertatẽ collocat, & expeditos pedes o-
ſtendit, et q d prędicaturi ſint, docet, pa-
cẽ nimirũ et ſalutẽ. Sic Chriſtus prędica
uit caput, magiſter, exemplar prędican
tiũ. ſic illũ apoſtoli ſecuti. hęc eſt diſcipli
na velut p manus tradita, vt nullo a cri-
mine ſollicitius auerterit ſuos, q̃ a diſſen
ſionibus. ad nullã virtutẽ accuratius tra
duxerit, q̃ ad mutuã charitatẽ. hoc eſt cã
put pietatis huius, nec aliter pueniet, q̃
intendimus. idcirco huc ſacramẽta oĩa
& myſteria religionis nrę ptinẽt. Ergo

Chriſti ſacerdotes interpretes ſe,& tan q̃ ſequeſtros eſſe pacis ne ignorent,pacis & hoim inter ſe,& hoim cũ deo,vt, qui vicarij ſint Chriſti, & ab ipſo eodẽ quũ in hãc prouinciã mitterent̃, audierint,quicquid ligaueris ſup terrã,erit ligatũ & in cœlis.et alio in loco,quũ quaſi inſtruerent̃ ad munus obeundũ,accipite ſpiritũ ſanctum, quorũ remiſeritis peccata,remittent̃ eis,& quorũ retinueritis,retenta ſunt.de pace igitur,de concordia multa & multũ audiãt,legãt,meditent̃,commentent̃, ad pacẽ ſuadeãt, hortent̃,impellãt.efficaciſſimas de pace adferãt rationes,quę nõ leuiter ſummis animis hærentes, leuiſſima quaq; aura deleant̃,ſed q̃ alte penetrẽt, q̃ aculeũ in auditorũ præcordijs infixũ relinquãt, quemadmodũ Periclẽ feciſſe magnum Athenis oratorẽ ſcriptores veteris comœdiæ ſignificãt. Authores ſint oĩbus nõ modo vt crebro ſermonibus de cõcordia interſint,ſed,vt legãt eos,q̃ hortati ſunt ad pacẽ & vnionẽ animorũ,dehortati a diſſidio, ſiue ij ſint ſæculi ſcriptores,ſiue pietatis nr̃æ. Hæc agãt publice in concionibus, hæc priuatim in

colloquijs,hęc ſecreto in conſilijs,et dū hoim noxijs audiēdis dāt operā, vt vbi qꝫ ſint filij dei, apoſtoli Chriſti, ſacerdotes Chriſti, imitatores Chriſti, nō ſolum pacifici et reconciliatoris, ſed pacis ipſius ac recōciliationis. Q: eſt deforme, q̄ turpe, abhominandū, nefariū, impiū, ſacerdotē Chriſti et dei omnipotentis occaſionē vllā bello & rixis & diſcordiæ præbere, vel aliunde ſubortā atqꝫ exiſtētē nō ꝓtinus euellere, etiā cū ipſis fibris. Ex eis ſunt nonnulli, q conuiciantur, rixanť, et manifeſta odij ſui ſigna ꝓferūt, ij exemplo atqꝫ incitamento ſunt ſpectatoribus ad ſimilē deformitatē, neqꝫ enī dedecere arbitranť, qđ ille fecerit magiſter morū, lux, & dux, & ſal vitæ nr̄æ. tū detrahūt fidē atqꝫ authoritatē ſacris monitis, et operi ſanctiſſimo ac oim vtiliſſimo. ipſos decet præſtare primos, ad q̄ hortanť. ſic mundus conuerſus eſt ad rectā pietatē, quū hoies viderent eoſdē ſe habere operis authores, quos conſilij. nec ab oratiōe vitā diſcrepare, qđ viciū quū in ꝓfeſſoribus humanæ eſſet ſapiētię aiaduerſum, omne fere detraxit pondus illorū pręceptis. At in noſtris philo

ſophis ſtudioſi mundanę ſapientię, quū illud videret, qđ eſſet in ſuis deſyderatū ſtupefacti exclamabāt, q ſunt iſti, q ita viuūt, vt loquunt? ita loquunt, vt viuūt? Nemo facile explicet, quantū eiuſmodi præcipiendi ratio viriū & momenti habeat ad efficientiā eorū, q̄ conat. Iam cuiuſmodi ſunt illi, qui anſas odijs ac ſimultatibus prębēt impia ſubtilitate? odiſſe nō potes, odij ſigna potes oſtendere. nō potes non amare, amoris indicia potes ſubtrahere. Non diſputo de eiuſmodi inuento, illud dico, nolim quēq̄ tā periculoſe eſſe ingenioſum. potes tu riuū ꝓhibere, quū vel fontē vl aperueris, vel reliqueris? potes tu ita ignē includere, vt ſe nō proferat? ego vero vix fieri poſſe credo, vt nō ſe amare indicet, prodat, teſtetur quiſquis amat,

Quis enim bene celauerit ignem,
Lumine, qui ſemper proditur ipſe ſuo?

Hoc gentilis quidē dicit, ſed natura animaduerſa rei. amorē qui cohibet, vel efficit, vt maiore ſe impetu mox effundat vl certe frangit, ac diminuit. Dominus noſter nō ſolū affectū præcipit, ſed qđ neceſſario ex affectu naſcitur, opera, ſi

poſſis. Orate, inquit, benefacite ijs, qui oderũt vos. Et Paulus. Si eſurierit inimicus tuus, cibum illi dato, ſi ſitierit, potum. ita enim carbones ignis congeres ſuper caput eius. noli vinci a malo, ſed vince in bono malũ. Quanto illi flagitioſius ac ſceleratius qui odia ſerũt, qui bellum excitant, qui alunt, quo quid eſſe poteſt execrabilius? vt qui principes hortantur ad bella, qui in populis tanq̃ claſſicum canunt. vt ille concionator in quodam regno, qui ab hinc annos duodecim populum in aduenas omnes & exteros irritauit. Necq; vero hæc ſunt ſolum diligenter prudenti ac pio ſacerdoti euitanda, ſed quoties res poſtulabit, exerendus eſt zelus ille, zelo Chriſti ſimillimus, & proferenda eſt libertas, non tacendum, non diſſimulandũ, non conniuendũ. Propter Sion, clamat ille, nõ tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcã. Et alio loco, exalta vocẽ tuã tu, qui euangelizas Sion. Paulus hortatur Timotheũ, vt euangelium pacis prædicet, inſtet opportune ac importune. non q̃ importunum velit eſſe verbum dei, aut prędicatorẽ ipſum, ſed q̃, quam

hoĩes vicijs detorti ac deprauati impor tunitatẽ eſſe arbitrant̃, ipſe opportunita tẽ ſibi eſſe ſciat. Zelatores Chriſti vnicũ illius præceptũ charitatẽ zelẽt. hoc eſt prędicatoris munus, ſicut Eſaias inquit, annunciare pacẽ, prædicare ſalutẽ, q̃ in ſola ſita eſt pace, hoc repetant, hoc infi. gãt, inculcẽt. Tot bella iã continent̃ ge. rũt duo capita orbis Chriſtiani. traxerũt in partes reliquos oẽs reges, principes, reſpublicas, populos, nationes Europę totius. tot clades datę atq; acceptę ſunt, ꝑuocarũt mutuo ad ſingulare certamẽ illi, in quorũ perſona, et vita, et ſalute, tot gentiũ et regnorũ vita et ſalus eſt poſi. ta, diminutę ſunt vires orbis Chriſtiani, vt metuendũ ſit, ne nõ ſimus futuri pa. res cõi hoſti. q̃d hic tacemus? q̃d muſſa mus? Telemachũ ſanctũ virũ memorię tradũt, quũ Romæ in amphiteathro gla diatores ſpectaret, & illi mutuis ſe vul. neribus conficerẽt, proſilijſſe in harenã amenti ſimilẽ, et mediũ inter illos alter. nis vtrũq; complectẽtẽ exclamaſſe, q̃d facitis fratres? quę cauſa eſt tantę diſcor diæ? nos oẽs chriſtianum orbem, tanq̃ in harenam digladiantem & ſeſe confi.

cientem taciti ſpectamus. Quin clama mus, quin oſtendimus, nec hũc vocari poſſe catholicum, nec ſacrum, neq; illũ chriſtianiſſimum, nec alium fidei defen ſorem, niſi ea exequantur, quę ſunt chri ſtiani, nempe bene velle, amare, nõ no. cere, prodeſſe, qua poſſit. non conſtare chriſtianiſmum ſine charitate, non fi. dem catholicam. nihil ſacri aut ſancti relinqui ſepoſita charitate. hoc non vno loco diſertis eſſe verbis a Chriſto pronunciatum & edictum. hæc quidẽ chriſtianus ad chriſtianos dicat, nã etiã gentilis, vt Seneca, Plato, & alij oratio. nem haberent ad principem plenã gra uitatis, acuminis, ingenij, prudentiæ, qua oſtenderent, quam parum inter bo num principem & bellatorem conue. niret, amatorem ſuæ gentis & patrẽ pa triæ, a belli origine cauſſa nutricula plu rimum diſtare. Sed de Chriſtianis dica mus, vt cępimus. Hoc pacificationis of ficium, quũ eſt ſacerdotis omnis Chri. Pontifices ſti, tum eſt vel maxime pontificibus cõ gruẽs, qui propius nobis atq; exactius referunt perſonas apoſtolorũ, atq; adeo Chriſti ipſius. hoc opes, q̃q̃ hæ ad rẽ ni.

hil faciunt,ſed hoc authoritas,qua pluri
mum valent,& valere eos par eſt, hoc
ratio poſtulat dignitatis,vt paci & con
cordiæ commiſſi ac concrediti ſibi gre
gis deeſſe abſq; nefario ſcelere nō poſ
ſint. Dicet aliquis,bene hæc quidem,&
ita eſſet faciūdū,ſed diſplicebūt hoībus.
Quid ergo hoībus ad gratiā loquunt?
hoc ſcurrarū eſt, vel aſſentatorum,non
bonorum hominum,& virorꝫ grauiū,
non ſacerdotū dei. Audiant Paulū opti
mū & ſacerdotē & concionatorem,&
Pontificē. Si hoībus placere ſtuderē,
Chrī ſeruus nō eſſem. Q̃ grata cōmuta
tio,ſerui gratiā amittere,vt dñi nanciſca
ris. priuati, vt regis,lunā excludere, vt
ſolē admittas. vir ſæculari ſapientia præ
ditus mauult iacturā facere fauoris ho
minū & gratię,q̄ cōſcientiæ. mauult re
gē lędere,q̄ mentē ſuā,& mentis domi
nā virtutē,tu Chriſtianus non audebis
hoīem offendere, vt deo obſequaris?
Nec dubitabis inimicitias potētiſſimi
ſuſcipere,vt inualidiſſimū ac miſerrimū
animalculū tibi cōcilies? At eſuriēt,q̄d
tu ab hoc te hoīe nutriri ac ſuſtētari cre
dis,& nō a deo,qui te & illum benigni

tate ſua alit? quid huic proderunt gem-
mæ ac metalla, ſi ille manū ſuā contraxe
rit? annū ſuū ſup ingratū orbē extendat?
ſed finge id futuꝝ, vt eſurias, vt inedia
cōtabeſcas, nō id erit diuturnū. tāto ce-
lerius ad illas epulas reuolabis, q̄ te veri
us immortalē atq; immarceſſibilē effici
ent, q̄ poetica illa ambroſia & nectar. o
beata fames, quā cœleſtis panis exatu-
rabit. felix ſitis, q̄ diuino rore reſtiguet.
an nō ipſe reꝝ oīm et dn̄s pollicitus eſt
ac recepit beatos fore, q̄ propter iuſtitiā
eſurirēt & ſitirent, quoniā ipſi ſaturarē-
tur. ergo tu nō perferes pauliſper ſitim
& famem, & in diuerſorio, in quo ater
eſt & durus panis, & cœnoſa & noxia
aqua parumper te ſuſtinebis, quū ſcias
in proximo ſiligineū eſſe paratū panem
& vinum ſuauiſſ. & aquam liquidam et
ſaluberrimam? Iam vero conuerto ora-
tionem meam, & dico eos magis placi *Magno erunt*
turos hoībus, & in maiore futuros pre- *in honore ſa*
cio, modo ſermoni moderato ac prudē *cerdotes.*
ter pio vita reſpondeat, & intelligant
homines nō illos vel reſpectu ſuorum
commodorum latrare, vel ſeruitute pra
ui alicuius affectus, ſed dei ſe exhibere

adminiſtros. vt tanquam fiſtulæ quædã ſint, quæ ſacro illo diuino ſpiritu animatæ, ſonum illum emittant ad eorum ſalutem, quibus aliquid ſignificant. id facile vita declarabit, ſine qua fucata, & ſimulata exiſtimatur omnis adhortatio. tum etiam oderunt omnes conſultorẽ, qui non ad vtilitates eorum, quibus cõſulit, refert, quæ dicat, ſed ad ſuos vel ſuorum. Magnus princeps erat Theodoſius Auguſtus, maior multo, quã nunc chriſtiani vniuerſi. Ambroſius epiſcopus Mediolanenſis dignitate, nõ maior, quam quiuis nunc epiſcopus, opibus vero multis huius temporis haud quaquam comparandus. At hic epiſcopus tantum principem a ſacris repulit, q Theſſalonicę ciuium paganorum cędẽ a militibus fieri eſſet paſſus. ceſſit princeps non homini, non Ambroſio, ſed miniſtro virtuti illius dei, quę ſe in ſancti põtificis mentem inſinuauerat. nec alio deinceps fuit loco apud animum principis, quam numinis cuiuſdam terreſtris. Quantum potuit efficere Leo Põtifex apud Atilam pia oratione, ſed quæ pio ex pectore naſceretur? vt præ-

teream martyres, qui illa perfecerunt, quæ nullis armis, nullis lacertorũ & exercituum viribus perfici potuiſſent. vnde ortæ ſunt primũ tam immenſæ opes eccleſiæ, niſi ex veneratiõe & cultu piæ libertatis? vt principes & potentes viri non aliter ſanctos viros ſuſpicerent, & haberent in precio, quam inſtrumẽta & tubas quaſdã ſancti illius ſpiritus & diuinæ voluntatis? Quid noſtri reſpondent, quum hæc audiũt? putas nos æque, vt illos profecturos? Quid iſtuc eſt? nunquam tentarunt, vel frigide aliquando, vt conſultius eſſet non attigiſſe, & diuinant ſe non profecturos? quo modo ergo maiores noſtri et martyres profecerunt? An homines tunc, quos in ſententiam ſuam adducebant, meliores erãt, quam his temporibus, imo peiores, tyranni crudeliſſimi, ſine deo, ſine religione, ſine iure ac lege, liberi, & in omnem licẽtiam ſoluti ac effrenes. An ipſa tunc verba efficaciora, quum ſint adhuc eadem, & paratus ille idem patronus ac tutor, qui dixit, quum ſteteritis ante principes & reges, nolite præmeditari quid ſitis reſponſuri, dabitur

vobis in illa hora ſpiritus, & eloquētia, cui homines non poterunt reſiſtere. neq; enim eſtis vos q̄ loquimini, ſed ſpiritus patris veſtri, qui illa vobis dictat. At ipſi hortatores meliores, ſcio, ſed id ipſi agant, in hoc incumbāt, vt particulam certe aliquam illorum probitatis exprimant, quo & partem aliquā maximorū facinorū ipſi ſua bonitate pręſtēt. Verū fac non ſolū diſplicere, & eſurire, & nihil proficere, ſed etiā cędi atq; adeo occidi. quid Chriſto ſimilius, atq; ideo beatius, q̄ plagis aliquot tantū margaritū cōparare, cui emendo oēs terræ totius opes ſatis non ſint? ego vero cenſeo, inquit Paulus, non eſſe vitæ huius mala omnia atq; incommoda digna cœleſti illa felicitate, quæ reuelabitur in nobis. Quid amplius aut magis expetendū, q̄ mortem per tot cruciatus naturæ debitam tanto cum fenore Chriſto impendere, & quaſi debitū poſſe imputare? cōpendio tanto breuiore, quum ſemel dūtaxat moriaris in Chriſto, toties in naturą? Cenſen te ſi morbū aut præſens hoc periculum euadas, futurum immortalem? aut vllum habes certum aut ſtatū

tibi vitæ finē? hodie ſi euadas, forſitan abſumere cras. vt caſus intercurrunt in vitam varij, ſubditi, inopinati, admirabiles. quid ergo iuuat incertæ breuitati tā anxie conſulere, certæ æternitatis ſecurum ac oblitum? Negat Socrates vitā accepturum ſe ſub hac conditione, ne philoſophiæ, ne admonendis libere hominibus det operam, cuius ſane verba grauiſſima & pulcherrima non pigebit adſcribere, quæ ſunt apud Platonem in apologia. Q; ſi me, inquit, viri Athenienſes ea nūc lege abſolueritis, vt ne amplius huic inquiſitioni ſapientię nauem operam, neu verſer in rebus præclaris cognoſcēdis, in quo vero ſtudio, ſi quādo deprehendar, mors ſit mihi capitis condemnato obeunda, ego vero cōditionē hanc recuſem. Equidem vos viri Athenienſes ſingulari quadā beneuolētia oēs complector, parendū tamen potius duco deo immortali, q̄ vobis. Itaq; q̄diu & ſpirabo & potero, nunquam philoſophiæ curā abijciā, nec veſtri admonendi, moreq; ac modo meo adhortandi ad virtutem, quemcunq; fuero ex vobis nactus. O pudor noſtræ pie- *Socratis oratio*

tatis, Socrates homo gentilis in tenebris, in nocte incertus omniũ, quæ nos habemus certiſſima, reus apud iudicẽ in diſcrimine capitis audet dicere ſe magis pariturum deo, quam Po. Athe. nec ceſſaturum ab eo ipſo opere, quod illi crimini dabatur, & ob quod erat in periculum vocatus vitæ. vir Chriſtianus apud chriſtianũ in loco, in quo non modo eſt tutus, ſed plenus etiam venerationis & auguſtæ cuiuſdam maieſtatis, nihil audebit monere, ex ijs quæ deus iubet, quæ ſunt muneris ſui ac officij? Quid ſi non ſit tutus, certe non magis periclitari poterit, quam tunc Socrates. At quanto eſt beatius huic noſtro propoſitum & paratum prẹmium, quam Socrati? Philoſophum quidem illum et plane ſapiẽtem hominem, ſi quis inter illos fuit, magnæ vtiq;, ſed tamen incertæ ducebant coniecturæ. Nos vero ab ipſo iudice teſte domino, ab illo qui tot ſe argumentis ſigniſq; deum eſſe oſtendit, cui vni obtemperandũ eſſe potius q̃ hominibus Socrates non ignorauit. ab eo ipſo authore humanæ felicitatis, quid audiuimus. Beati eſtis, quum ma-

ledixerint vobis homines, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum vos mentiẽtes propter me. gaudete, & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis. Sed qd nos rationes ad id ſuadendũ conquirimus, & non potius ipſius vnius Chriſti vita & actiones omnes pro omnibus argumentis ſufficiunt, pro omnibus exemplis ſunt exemplum vnum, quod æmulemur, ad quod nos fingamus & componamus. quiſquis eo cupit peruenire, quo Chriſtus peruenit, eum oportet eadẽ via ingredi, qua eſt ille ingreſſus. vnica eſt ad vnicam beatitudinem via, nec alia poſſumus illuc pertingere, q̃ ꝑ Chriſtum, & in Chriſto. Ioannes Apoſtolus nos docet eum, qui ſe in Chriſto manere dicat, oportere ſic ambulare, quemadmodũ Chriſtus ambularit. quẽcunq; Chriſtus in ſe receperit, eadẽ ducet via, qua idẽ ipſe ingredit̃. neq; enĩ, quum in naui ſedeas, alia potes, aut alio ꝓficiſci, q̃ quo nauis. Quid ergo opus eſt alijs præceptis morũ, aut alia viuendi formula? Hæc eſt vna regula, hic canon, ad quem nos, et noſtra oĩa coapte

Exemplum eſt uia Chriſtus

mus. Optimi principis exemplum Homerus propoſuit Achillẽ ſæuũ ac immitẽ. prudentis aũt Vlyſſem vafrũ ac mẽdacem. Xenophon Cyrum nõ deſcriptum qualis eſſet, vt ait Plato, ſed qualẽ eſſe cõueniret, qui nec magnus aut magnopere imitandus eſſet princeps, etiã ſi omnino fuiſſet is, quem deſcribit philoſophus eloquentiſſimus. Habet ſuũ Aphricanum Cicero, habent alij alios. Quo nobis figmenta aut error hoĩm praue iudicantium de virtute? Nõ poteſt cæcus cæco viam præire. Chriſtum Deus humano dedit generi videns videntẽ, cæco inter abrupta iter facienti, vt homo huius manu vel lacinia apprehenſa certus ac tutus eo perueniat, quo illum communia omnium mittunt vota. O quantũ tibi mortales oẽs debent ſeruator Chriſte Ieſu, quibus dignatus es non ſolũ morte tua ſalutẽ perditã ac deploratã reddere, verũetiam vita exemplũ ad æmulationem adferre principis, ſubditi, patris, filij, magiſtri, diſcipuli, dñi, ſerui, potentis, imbecilli, opulenti, egeni. deniq; cuiuſcunq; perſonę ſine virtute præſtantis potentia, opibus, au

thoritate,dignitate, ſine illis ipſis rebus inferioris ac minoris, vt inde quiſq; tantum ſumat ſibi, quantum viderit opus eſſe? Hunc ſequantur maiores aduerſum minores, vt tales ſe præbeant, qualẽ ille erga nos. Hunc minores aduerſum maiores, vt tales ſint, qualis ille erga patrẽ. Hortatur nos ſanctus Apoſtolus, vt ea ſit quiſq; mente, eo animo ac ſenſu, quo videmus fuiſſe Chriſtum dei vnicum filium naturalem, qui quũ ea ageret, ſic ſe gereret, vt perſpicue intelligere omnes poſſent, illum eſſe deũ, eiuſq; diuinitatem admirabiles actus apertiſſime teſtarentur, non tamen patris æqualitatem ſibi vnquam vendicauit. ſemper illum ſibi antepoſuit, vt patrem filius pientiſſimus, & diuinã maieſtatẽ humana infirmitate contexit, vt quiſquis carneis ſolũ oculis aut humana fretus ſapientia humilitatem illam eſſet intuitus, de ſublimitate dubitaret. neq; enim ſatis illi fuit humana facie numen veſtiri, paupertatem quoq;, inopiam, famem, ſitim, labores, ſudores, fletus, ignominiam, cruciatus, deforme ſupplicium circundedit, & alia quę etiã

inter homines nõ dominium aut liber-
tatem,ſed ſeruitutem quandam,neq; eã
honeſtam aut tolerabilem,ſed abiectiſ-
ſimam indicant ac extremam. Hæc oĩa
facile pertulit,vt patri quiduis iniungẽ
ti morem gereret ſine exceptione,non
vſq; ad famem, non vſq; ad dolores &
cruciatus, ſed vſq; ad mortem, & eam
omnium turpiſſimam & vltimæ con-
tumeliæ. Quæ omnia quorum vtilita-
tibus ſunt data niſi hominũ? quorũ res
eſt tantis myſterijs acta,niſi hominũ? vt
homines & ſalutem inuenirent veteris
morbi,& exemplum vitę totius,quod
vnum inſtar eſſet omnium præceptorũ
totius philoſophiæ,& quicquid huma
no poſſet ingenio excogitari. Vtrũq;
Apoſtolus Petrus docet inquiẽs,Chri
ſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relin-
quens exemplum, vt ſequamini veſti-
gia eius.Huc ipſe idem deus diuina &
mitiſſima nos voce hortatur, vocat,
inuitat, allicit. exemplum do vobis,
vt quemadmodum ego facio, ita vos
faciatis. & alio in loco. diſcite a me.
quid diſcemus pater omnium ac ma-
giſter? quid nos iubes diſcere? quid ex-

primere ac effingere? an mundum con
dere, an erigere hominum gentem col
lapſam, cæcis reddere oculos & lucis
vſum, mundare elephantiaſin, reuoca-
re mortuos ad vitã? non poſſumus. hæc
tuæ ſunt infinitæ facultatis ac potentię.
Quid ergo, oſtentationem poteſtatis,
faſtum ditionis, ſuperbiam & faſtidiũ
inter inferiores, contumaciam in maio
res, inuidiam inter pares? hæc quidem
poſſumus, hæc volumus, hæc ſolemus,
ſed tu ita egiſſiſti, vt hæc a tuorũ men-
tibus reuelleres & extirpares. hoc vis
nos abs te diſcere, hoc reddere & expri
mere, mitem animum, moderatum, de-
miſſe de ſe ſentientem, beneuolum er-
ga alios, non inimicitias quærentem in
ter ingratos, inter eos, a qbus ipſe odio
habeatur, ſed ab alijs quæſitas ac illatas,
tollentem atq; dirimentẽ, nec recuſan-
tem per odium ſui, per damna, per ſuã
ipſius mortem diſciſos & diſcordes, pa
ce coniungere, beneuolentia coaduna
re. Graue hoc quidem nobis, nõ in pri-
ma & integra natura, ſed in tam inuete-
rata malicia. ſed fortaſſis ſpe mercedis
omnia perferemus. quod tandem pro-

ponis præmium? inuenietis requiem animabus veſtris. Ecqd magis inquietat ac vexat cor humanum, q̃ ſuperbia, ſæuitia, odium, ſimultates? ecquid perinde ſerenat tranquillum & beatũ reddit, vt moderatio, manſuetudo, pax? Hic eſt in vita mortali guſtus immortalis illius felicitatis. Ergo negociator ꝓpter compendium & leue & incertũ, & nõ diuturnum, peregrinationes terra ac mari dificillimas ac periculoſiſſimas ſuſcipiet, perferet famem, ſitim, algorem, æſtum, moleſtiam vectionis naui, equo, rheda per harenas, per rupes, affectus domabit & ſubijciet legibus nationis eius, in qua negociatur, etiam ſi iniquiſſimis, & a ſuo ingenio ac moribus longe alienis atq; abhorrentibus. patietur principis gentis illius & priuatorum arrogantiam, ſuperbiam, conuitia, contumelias, vt tandem ad lucrum viliſſimum perueniat. homo Chriſtianus nihil omnino faciet, nihil feret maximi huius & ſempiterni præmij gratia? Cedo vero. Quod tandem tu præmium Chriſte tanti obſequij, tam fidelis operæ, tã pij es laboris conſequutus?

Elargitus eſt ſe Chriſtus omnium ſaluti, paruit patri vſq; ad infimum ſupplicium. ideo illinc eum pater vſq; ad faſtigium ſuſtulit rerum vniuerſarũ. impoſuit eum hominibus, dominium dedit inferis & dæmonibus. extulit ſuper cœlos, ſupra angelos, vt illius nomini oẽs cedant, omnes ſe ſummittant, omnes tanti principis maieſtatem & potentiã reuereantur, ac adorent. illius regnum, vt ſalutare ac proſperum, ita maximum & potentiſſimum ſentiant elementa, cœli, homines, dæmones, angeli. Q. ſi nos volumus in partem regni admitti, neceſſe eſt laborum & curarum partem non detrectare, atq; eadẽ via, quantum erit viriũ cuiuſq;, ad eandem metam contendere.

De Pacificatione Finis.
Brugis. 1529.

IOANNIS LODOVICI VIVIS

DE CONDITIONE VI-
tæ Chriſtianorum ſub
Turca.

Antuerpiæ in Rapo excudebat
Michael Hillenius. Anno
M.D.XXIX.

IOANNIS
LODOVICI VIVIS
DE CONDITIONE VI-
tæ Chriſtianorum ſub
Turca.

ESt inter Chriſtianos
hoīes odiorꝫ atqꝫ ini-
micitiarꝫ tāta acerbi-
tas, & tā cęca rabies,
vt ea multi mortales
perciti atqꝫ acti pręci
pites, nihil dubitēt in
ſe ac alios peſſime conſulere, & in eas
voragines ſe ac ſuos omnes, vel votis
ac deſyderijs, vel etiā quatenus poſſint
re ac opera conijcere, vnde nunq̄ dein-
ceps emergant. Optant alij non vnius
aut alterius hominis cædem atqꝫ interi-
tū, nec inimicitias inimicis concludūt,
ſed populorū, ciuitatū, nationū, gentiū
cladē lęti ac libētes ſpectarēt. Alij noua
tionibus rerꝫ ſtudēt, & cuperēt nō ſolū
principē mutatū, ſed Turcā, aut impiū
aliquē regē, & a noſtra pietate nō tantū
vita & actionibus, ſed nomine quoque
ac profeſſione abhorrentem. Ad quātā

impiam ac nefariam animi libidinē va-
rij varijs de cauſſis rapiuntur. Sunt qui
hoc cupiant, quod ſub Chriſtiano prin
cipe, Chriſtianos hic de nomine ac pro
feſſione nūcupo, ſub tali ergo rege du-
ram vitam & intolerabilem tranſigunt
preſſi vel a rege ipſo, vel ab ijs, quibus
rex publicas adminiſtrationes concre-
dit ac cōmendat, vel ab hoſtibus, quos
ille in ſe laceſſiuit, quum illis a finibus
ditionis ſuæ arcendis par non eſſet. In
quo vtricꝫ & princeps & ſubditi non
mediocre flagitium admittunt, ille qui-
dē, qui muneri ſuo non ſatiſfacit, & pa-
trem profeſſus, hoſtem præſtat, cauſ-
ſamcꝫ eiuſmodi querelis præbet. Chri-
ſtianus vero priuatus etiam culpan-
dus, qui ita rerum vitæ huius cura &
cogitatione a curſu cœleſtium reuo-
catur, vt ſuam & aliorum quietem in-
terturbet. vnus eſt finis, quo omnes tē
dimus, nempe felicitas illa ſempiterna.
vna via, qua ingrediēdum, vera pietas.
quantulum refert, modo ab hac via nō
depellare, quid extra illā fiat? quid pra-
uus aliorum atcꝫ incitatus animorum
tumultuetur impetus? Q; parui refert

Preßi a ſuis principibus Chriſtianis.

Chriſtiani hominis tam exiguum atq; incertum vitæ curriculũ, ſub quo principe decurrat, decurrat modo, vt metã poſſit pertingere, quo contendit. Viatores videmus paulo prudentiores ac moderatiores viæ oẽs moleſtias, & viſu ac ꝑpeſſu indigniſſima ſiue in diuerſorijs, ſiue in via ipſa tacitos prętetire ac deuorare, in id modo ſpectantes ac intẽtos, quo profectionẽ deſtinarunt, cultu modico ac interdũ ſordido, ſplendore illo atq; illa dignitate depoſita, qua ſunt in patria. ferunt excludi ſe, extrudi, non haberi honeſtiſſimis hominibus honorem, tractari ſe vt famulos, illam aduerſum ſe exerceri petulantiam, cuius ſunt ipſi domi coercitores ac punitores. Quid eos q in aliena regione negociantur, ſi quid illis vel a priuatis grauius, vel a principe exiſtat, vel etiã a ſolo aut cœlo, quomodo aſpicimus cõcoquere ac pati, & quaſi in ſtatione perdurare, ne lucri ſpes abrumpatur. quæ Germaniæ rigora tolerãt Itali et Hiſpani atq; adeo Bethyci mercatores? quos Aegypti aut Africæ ardores Galli & Germani? quę tributa, indictiones, duritatem oris, ver

ba atq; etiã interdũ verbera cõtumelioſiſſ. oĩa mollit ac cõdulcorat ſpes rei augendę. Quid milites perferũt in caſtris ob vilẽ ſtipẽ? quid athletæ ob victoriã? quantũ venatores propter ferã occidẽdã? Tã valide ſpes aliqua animũ oẽm a præſentium rerum cogitatione ac ſenſu ad ſe auocat. At vero, ꝙ nos ita in cura præſentium rerum immoramur, an nõ aperte declaramus nõ ita animũ noſtrũ ſpe aliqua duci prẽmij, vt illorũ? alioqui quãto minus, ꝗ illi, de quibus dixi, hæc præſentia ſentiremus, occupati atq; intenti in eam vitam, quæ immortalis eſt poſt hanc mortalem futura. Idcirco ſancti apoſtoli, quum viderent non debere Chriſtianum ſuum cura rerum vitæ huius intricari. Obedire nos rectoribus ac præfectis noſtris iuſſerunt. non ſolum commodis & mitibus, ſed aſperis quoq; & difficilibus. nec parere nos tantum volunt, ſed & pro illis orare cęleſtem noſtrum patrem, vt ſapiẽter populum regant, cuius adminiſtrationi præſint. Id quum diſertis verbis præcipiunt tum ipſi ac martyres, deinde oẽs præſtiterunt. Cypriano Cæcilio, quum

Obediendum principibus

eſſet,tanquam crimen obiectum a præ fecto, quod in Cæſarem cõiuraſſet, reſpondit,longiſſime abſumus nos Chriſtiani ab iſta culpa.qui Cæſari etiãſi alia ſacra,alios deos colenti,tamẽ quia princeps eſt noſter,bene&cupimus,et p̃camur,et rogamusdeũ noſtrũ,vt mentẽ illius ad cogitationẽ verorũ bonorũ adducat,Nã quid poteſt tãtum principes eripere,quo non maius ſit,quod odiũ, quod res turbatæ,& auocatio a religione eripiat,ac tollat? ſiue bona inter ſe diuerſorum generum conferantur,fortuita cum corporeis, aut animorum,ſiue etiam generis eiuſdem. Alij ſpeciem ſibi quandam confinxerunt ſtultam libertatis,ne nominatam quidem in vetuſtis Romanorum ac Græcorum monumentis,nedum expreſſam, vt cuiq; impune liceat, quantum libeat. quod quum ſub Chriſtiano conſequuturos ſe deſperent, ideo vel Turcam mallẽt, quaſi is benignior ſit in largienda libertate hac, quam Chriſtianus. quid tu dicis? ſita vero eſt in hoc libertas,ꝙ nihil ad publicum bonũ ęrario ciuitatis pendeas,vel principis fiſco?ꝙ penitus ſub

Species libertatis

lata ſint vectigalia? magiſtratus vel nulli, vel authoritate debilitata prorſum & imminuta, vt a priuato non differant, ꝙ impune liceat cuiuis maleſacere? vbi viſa eſt libertas hæc? quando audita? qs populus, quæ reſpub. vel punctũ poſſet temporis in tali libertate conſiſtere? an non ſi omnia omnibus licerent, breui fieret, vt nemini liceret quicꝗ, & pro principe vno excluſo, ſexcenti naſcerẽtur poſtridie? nec eſſet vllus, qui ſe non in illius reponi ac collocari ſedem vi, armis, cæde omnium peteret ac contenderet. Cedo, quod tandem tempus volunt vel Athenis ſignare, vel Spartæ, vel Romæ, in quo maxima viguerit libertas? nullũ inuenietur tam ſolutũ ac liberũ, in quo non magiſtratus, leges, forum, iudicia, pœnæ, præmia valuerint, in quo non vectigalia fuerint. tranſeo, quum non ſolum æs vel argentum, vel aurum rei erat publicę impendendum, ſed ſanguis quoꝗ ac vita volenti nolẽti, quod contigit vel ſub florentiſſima libertate. contra potius ea exiſtimatur libertas ſumma, legibus ac legitimis magiſtratibus gete obtẽperare, & bonos *Libertas quid*

ſe ac moderatos præbere ciues.voci le. gum aut magiſtratuum præſto eſſe, & imperijs prompte ac alacriter parere. imo vero hæc vna eſt libertas vera, vt velis bene viuere.hoc eſt animi vicijs vacare & impotentiſſimis tyrannis animi motibus ac cupiditatibus non ſeruire, quę ſola eſt ſeruitus, vt nec reges ipſi dici poſſint liberi, quamdiu his obſe. quuntur. Proxima eſt libertas, quæ ex priore illa deriuatur ac deducitur, quiete & pacate legibus ac magiſtratibus tanquam publicis parentibus obedire. qui, ſicut eſt in mimo, amandi ſunt, ſi boni. ſin aliter, ferendi. Nam male & per alienam iniuriam viuere, libertas non eſt, ſed effuſiſſima atque effrę. nis quiduis agendi licentia, & flagitiorum ac ſcelerum impunitas. Quidam ſe non putant ſatis liberos, niſi quiduis in quemuis liceat, ſublatis legibus, ſummoto metu pœnarum omni, & reuerentia magiſtratuum.

Aliud genus uanæ libertatis. Alijs ob oculos vana quædam obuerſatur imago libertatis, quæ animos imprudentes in errorem adducit, quæque non ſolum cum chartis exoleuit

ac computruit, ſed nulla potius vllo fuit tempore, vllo in populo.nec ipſi qualis ſit,ſatis ſcirent explicare,etiam ſi maxime vellent ac conarentur,tantum ſe libertatem clamant cupere. Euoluãt vero,legant rerum veterũ monumenta omnia,inuenient nulla eſſe nunc tam dura,aſpera,dificilia tempora, quibus non peiora atq; intolerabiliora fuerint Romæ,non modo ſub Cæſaribus,quorum vix vnus atq; alter nõ importuniſſima fuit bellua,ſed ſub ipſis cõſulibus. An huc adducã ciuilium bellorum nomina,Antonios,Octauios,Brutos,Caſſios,Dolabellas,Hircios,Panſas,Cæſares,Pompeios,Marios,Syllas?adde his Gracchos,Fuluios,Carbones,Saturninos,Glaucias & aliam turbulentorum ciuium manũ? Quid iuuabat ne aliquẽ illis temporibus Romæ viuere, aut omnino natũ eſſe? vt mortuorũ conſolationes inde peterentur, q; tam miſeris eſſe abſumptos temporibus felicitatis et maximi cuiuſdã beneficij loco debere deputari. Sic Sulpitius conſolatur Ciceronẽ,ſic Cicero mortẽ L. Craſſi,et Q.Hortenſij oratorũ. ſic Cato habitus

eſt feliciſſimus, ꝙ eo modo e vita exiſ-
ſet, atq; eo tempore. Si quis ſuperiores
ætates memoria repetat, inueniet pau-
perem populum exiguum pependiſſe
vectigal, ſed ex facultatibus exiguis ac
prope nullis, ſtetiſſe tamen in acie no-
ctes ac dies armatum, ferentē labores
ac pericula militiæ, quū ſtipendium nu
meraretur malignissimū, diu nullū. ita
vt mergentibus ſe in ſortem vſuris, cor
pore & ſanguine crudeli eſſet fœnera-
tori ſatiſfaciendū. Deniq; non opus eſt
ambagibus. qd fuit aliud Romana reſ-
publica, niſi tacitum quoddam regnū
nobilitatis in plebem? An Athenas li-
bet inſpicere? non placebunt. nihil fieri
poteſt turbulentius illo populo, nihil
leuius, nihil ingratius, vt nulli eſſent in
feliciores, q̃ qui vel aliquid ad commu
nes & publicas vtilitates contuliſſent,
vel qui inſigni virtute aliqua & laude
præſtarent. An placebit Spartha, etiam
gentilibus ſapientibus improbata? vt
Platoni & Ariſtoteli, conſenſus quidā
ad bellum & duram inhumanitatem.
Quæ eſt ergo libertas hæc, quam ipſi
nec optando & cogitationibus talem

poſſent fingere, vt ciuitates et hominū cętus ac communio conſtare cū illa poſſet ac perſeuerare? Sunt, qui quorundā principū aut nationū odio malint Turcæ & cuicunq; principi barbariſſimo ſubijci, q̄ illis. vt Italorū quidā, quorum Gallum alij, Germanū alij, alij Hiſpanū tam infenſe oderunt, vt malint centies mori, et quod morte eſt peius, indigniſſima & nefaria cuiuſuis imperata facere, q̄ ſub illis viuere. Si meminerunt cladiū Italiæ, res quidē eſt acerba, & profecto deflenda. Sed an nō plures atq; atrociores ipſi olim toti humano generi intulerūt? ignorāt has eſſe rerū humanarū vices, vt victor vincatur, & patiatur inuitus ac gemens, quæ aliquando fecerat lætus ac exultans? Roma eſt capta & expilata, graue ſane & odioſum bonis omnibus. quis enim vellet id factū? ne ipſe quidem Princeps, cuius auſpicio res putatur geſta. Sed reducat Roma in mentem ac recordationem, quot ipſa vrbes ceperit, expilarit, incenderit, diruerit, ſolo æquarit, nō modo tecta et populum, ſed veſtigia quoq; deleuerit ciuitatū vetuſtiſſimarū. Quid idē ipſi

Qui oderant principē aut nationem.

Itali, quomodo matrem ſuam Italiam tractarūt? an humanius & mitius, q̄ exteræ iſtæ nationes? an vetera nomina iterum commemorem, Marios, Syllas & huiuſmodi? nunc in iſtis ipſis cladibus, quarū memoria recentiſſima eſt, & ſenſus adhuc vrit, an nō ſæuiora multo ipſi deſignarunt Itali in Italiam, q̄ Germanus aut Hiſpanus aut Gallus? At oderunt gentē, cuius ſentiūt incommoda. putāt ne talem ſe eam gentē in amicos & iunctos, vel ditione, vel fœdere præbituram, qualem in hoſtes armatos, aut hoſtium ciuitates atq; agros. aliam ſentient amicam, q̄ inimicam. non tales experiuntur Neapolitani Hiſpanos, quales Inſubres. Neapoli ſtatur legibus. habent ciues cum peregrinis, cum militibus idem forum, eundē iudicem. omnibus ex æquo ius dicitur, ſecundū leges & iura, inter hoſtes nulla putatur legū communio. licere in eos credunt, quicquid lubeat. Principem vero nō poſſe pati extraneum nimis eſt delicatum, ne dicam inſolens, quum & olim mundus tam diu paſſus ſit Romanos magiſtratus, & in vna quaq; natione ſcimus res

collapſas & prope perditas exteri prin cipis cura eſſe, ac prouidentia erectas ac reſtitutas.in Hiſpania,in Germania, Britannia,Gallia,in ipſa eadẽ Italia. At qui ab extero tantopere abhorrent,cur ipſi accerſunt non futuri mox accito pa res?etſi Hiſpanum, vel Germanũ, vel Gallum ſic faſtidiũt & oderũt,cur Tur cam & Scytham extremæ feritatis ac barbariei non abhominantur,differen tibus,diuerſis,contrarijs moribus,lin gua,commercio,religione?Nõ deſunt, qui Chriſtiani dicuntur,nõ amore pie tatis,aut etiã profeſſione vitę,ſed tantũ velut quodã cognomine,ꝙ nati ſint in ter Chriſtianos,haud aliter, q̃ dicerent vel Romani, vel Carthaginenſes, vel Scipiones.tam facile,tam libenter,cu iuſcunqꝫ ſuperſtitionis,& impij deorũ cultus futuri,q̃ ſanctę religionis noſtrę. Ad iſtos tam deploratos,ſeu verius de plorandos, longe eſſet repetenda ora tio, vt qui ad humanum eſſent ſenſum mentemqꝫ reuocandi,a qua tam longe recedit quiſqꝫ, q̃ a religione,ſine qua,ſi quis acute rem expendat,nõ eſt homo homo, ſed bellua. Itaqꝫ multo alia his

opus eſſet oratio, ſeu pharmacũ verius. Nam quemadmodum Circe illa pharmacum habebat, quod humanæ faciei ac naturę redderet, quos ipſa eadẽ pharmaco alio ex hominibus beſtias fecerat, ita malicia hominẽ in belluam mutauit, conuertit rurſum in homines ratio ac religio. Non intelligunt inſani iſti, ſi hic humana omnia conſumantur, nihil penitus inter hominem, interfuturum et beſtiam, niſi ꝙ beſtia ſimplicius conformiuſque ad naturam viuit, hoc eſt felicius, homo vero maiore malicia ac proinde rerum cura obruitur ac premitur, id eſt, miſeria perenni. Quæſo num etiam ſi optio daretur, eam eligerent conditionem vitæ, vt omnia cum corporibus interirẽt? Sed hæc opinio, quæ non ſolum animæ vitam eripit, & eam, ſicut Cicero inſectatur, tanquam capitis damnatam morte multat, verũ etiam religionem extinguit, & deum de cœlis ac mundo detrahit, maioribus eſt a me aliquando viribus aggredienda, & quod de Chriſti auxilio ſpero ac confido, penitus extirpanda. Interea autem omnes, quibuſcunque aliquid

in animo reſtat honeſti ac boni reſpe-ctus attendant. Quum adhuc ferueret ſanguis Chriſti, & firma eſſet conſtanſque Chriſtianorum hominum fides, & proinde religio pura atque incorrupta, nihil erat vtilius Eccleſiæ, quam agere ſub principe impio, a pietate noſtra ſententia abhorrente, profeſſione hoſte. Nam in fide tam ſolida, & tam alte radicibus immiſſis, non erat periculum, ne quis vllo metu perterrefa-ctus, aut voluptate delinitus, aut ſpe illectus nutaret. vincebat omnia, ſuperabat, proſternebat, conculcabat validiſſimus cunctorum adfectuum amor, nec aliter minas, terrores, verbera, tormenta, cruciatus, mortem, fides charitate fulta atque adiuta excipiebat, quam marinos fluctus, & tempeſtatum impactus ſcopulus aliquis, vetuſtus rupis duriſſimæ. vt ita infigi ac confirmari fides videretur, quemadmodum ſtipes aut ſaxum fiſtuca percuſſum. Ergo altius acta ſunt per martyriũ fidei noſtræ fundamenta, quique ictus eo putabantur infigi, vt luxarent & reuellerẽt, hærentẽ ac fixũ ſtipitẽ altius demittebant.

Martyrium

Nulla in terram decidebat cruoris martyris ſtilla, ex qua non centum Chriſtiani viderentur ſurgere. adeo erat efficax ſanctus ille cruor, qui exemplo principis & authoris ſui, pro ipſo eodē libenter fundebatur. Iam ad permouendos ſaxeos illos & ferreos homines, quam erat illud validum videre conſtantiam profitentium, vt durū duriore frangeretur. Intueri robur humano maius plane cœleſte & diuinitus adiutum. Philippus Voſtrenſis princeps Romanus ad annum. V. C. milleſimum, Chriſtianum nomen magis eſt profeſſus, q̄ præſtitit pietatē. Inſecuti nihilo ſecius principes idem in nomen Chriſtianum exercuerūt odium, quod ſuperiores Decius, Diocletianus, Maxentius & alij. Primus bona fide baptiſatus eſt Conſtantinus. fuit dies ille, neſcio an tam eccleſiæ proſper, quā multis forſan videri poſſet. Certe D. Hieronymus in vita Malchi Monachi, non perinde videtur eſſe illo facto lætus. Ceſſauit enim martyriū, id eſt, fidei coticula, accenſio charitatis, fundamentū ac robur totius religionis, ſecuritas illa peperit negligen-

Primus Cæſar Chriſtianus.

Conſtantinus

Hæc oia q̄ in opes et diuitias eccl[illegible] [illegible] minime placent. /

Vide in fine libri uerba d. Hier.

tiam & obliuionem maximarum virtu tum.non minus, q̃ longa & certa pax, ocioſis militibus deſidiam,atq; ignauiam.paratior erat quiſq; in præſenti, aut certe impendenti periculo, q̃ nunc ſumus metu ſublato. Nam etiam num in tam alta hac ſecuritate adituri pericula aliqua,vel naturæ,vel caſuum, vt intraturi mare,aut prælium,aut euidens aliud capitis & vitæ diſcrimen, ſanctius nos gerimus , & paramus nos diligentius diuini iudicis examini, quam quum lauti accumbimus frequenti & læto conuiuio. Ingreſſus eſt princeps eccleſiam, non vt verus ac plane Chriſtianus, quod fuiſſet ſane feliciſſimum & optandum,ſed inuexit ſecum nobilitatem,honores,arma,inſignia,triumphos,ſupercilia,faſtum,ſuperbiam, id eſt,venit in Chriſti domum comitatus diabolo. & quod fieri nullo modo poterat,voluit duas domos aut duas ciuitates coniūgere,dei & diaboli,quod nō magis potuiſſet efficere,q̃ Romā et Conſtantinopolim,quæ tanto & terrarū & maris tractu ſeparantur.quæ communio Chriſti ad Belial?inquit Paulus.

Refrixit paulatim ardor, nutauit fides, degenerauit tota pietas, cuius nunc vmbra atque imaginibus vtimur, eaſque vt ille dicit, vtinam retineremus. Sed quemadmodum dies ille Conſtantini triſtis pietati fuit & dolendus, Ita ille acerbiſſimus, nefaſtus, aterrimus illucebit, quiſquis nunc his moribus & hac vitæ ratione populum aliquem Chriſtianum ditioni ſubdet, vel Turcæ, vel Principis cuiuſcunque a pietate noſtra nomine alieni, ac profeſſione. imo vero non illucebit, ſed perpetuas tenebras & noctem inferet. Vos qui immunitates, qui libertatis nomina tanti facitis, reputare decet vos omnes Turcæ, nō alio futuros loco, quā pecudes, quas ad vtilitates modo & fructus ſuos alit, non ad participatum vllum commodorum, honorum, non denique earum rerum, quæ communes ſunt ciuibus inter ſe. quum illi non ſimus futuri, nec ciuium numero, ac ne hominum quidem. Non pateretur nos augere opibus, potentia creſcere, vigere honoribus, pollere dignitate. incrementa noſtra omnia haberet ſuſpe-

ćta inimicus nobis lege,inimicus profeſſione,inimicus odio,& ſuo & auito, nec vlla ſe nobiſcum crederet deuinctũ lege,nullo iure. non fœdere,non communione,nõ humanitate & natura ipſa omnibus communi. Quicquid ipſi liberet,exiſtimaret licere oportere,& iure victoriæ,& quod non cenſeret vllas eſſe leges,vllum iuſiurandum,vllam fidem,qua ſoluti affectus poſſent alligari, aut vehementia impetus retardari ac impediri.nam quã fide victoriã exequatur,teſtes ſunt Rhodiani milites,qui niſi ſe mature ſubduxiſſent,crudeliſſimo illos dolo ſtatuerat omnes intercipere. Sed nec ad ipſos ſuos populares,& eiſdem initiatos ſacris meliore vtĩ fide.victo et capto Sulthano Mamelucos paratos ſe defendere,quũ in fidẽ accepiſſet, vniuerſos contrucidauit. id quũ auſus ſit nõ ſine aliq populi ſui ſenſu,q d eũ facturũ in nos cẽſemus,ſecũdo ſuo populo et applaudente? Q, ſi ipſi eidẽ mitius aliquẽ nr̃m aut honorificentius placeret accipere,aut vix liceret ei inuidia ſuorũ,aut nobis acerbiſſ.eſſet is honor tãta inuidia infectus ac cõtaminatus. Nã Fides Turcæ.

quocunq; aliquis noſtrum receptus eſſet loco, ab eo ſe excluſum eiectumq; vir Turca interpretaretur. Cui non dico Principi, aut Baſſano, ſed Genuiſaro, vel ſatelliti, vel gregario militi non liceret, quicquid eſſet collibitũ in nos, in liberos, in vxores, in fortunas noſtras? quid ni, nempe hominibus in canes illorum opinione. vtinam huius rei non tam acerbum haberet Chriſtianus orbis exemplum, & hæc potius coniecturis a nobis fingerentur, q̃ triſtibus adeo experimentis. An vlla gens, aut vllus omnino hominum tam extremã eſt ſeruitutis aliquando conditionẽ paſſus, q̃ nunc patitur inclyta illa & ingeniis, & litteris, & armis Græcia? quod mãcipiũ miſerius ſeruit, q̃ illa græcia, quæ olim pro ſolo libertatis nomine tantũ effudit ſanguinis, tantum armauit militum, qui ad certiſſimam atq; indubitatam mortem ire non dubitarent pro libertate? vt nunc nullus in tanta regione naſcatur ingenio paulo liberiore, aut impatienti ſeruitutis, qui non primum omniũ Græciam ſibi relinquendam & fugiendam ducat, velut erga-

Græcia.

ſtulum vltimæ ſeruitutis, in Italiam ſe aut in alias orbis partes conferat, magnum ſecum quocunqꝫ eat, circumgerens documentum, quid patiendum ſit viuentibus ſub Turca. Hæccine ferrent viri fortes, armati bellatores, & iactatores libertatis? hæc parati ſunt perpeti, qui pati non poſſunt indictionem aliquam extraordinariā Chriſtiani principis, aut ſyluam, vel aquulam, vel piſcem, vel leporem ex publico priuatum fieri? O quam cæcis oculis iſta intuemur? & dum præſenti cupiditati ſeruimus, nihil cunctamur in apertos malorum gurgites nos immergere. Tu ergo, vt lenticulam aut intertriginem ſanes, hauris venenum. & quia parum acute cernis, vtrumqꝫ tibi lumen extinguis. Quid porro principes? an putant vero, ſi ſub illius ditionem ac potentiā venerint, etiam ſi initio ſedulo diſſimulet, & amicorum eos ac ſociorum nomine dignetur, non eum tamen paulo mox vt inualuerit, & vires confirmarit, ad morem ſuum patrium rediturū, vt nemo pedem vnum terræ poſſideat, quem poſſit ſuū dicere, omnes ſerui

ac mancipia illius & ſint & nominentur, & cuicunque impuriſſimo carnifici ab eo miſſo præbenda ſit ceruix ſine vlla detrectatione aut cunctatione, ſi dominus iubeat. vbi tum erũt feroces iſti ac teneri, qui ne verbulum quidem affinis aut propinqui poſſunt pferre? Erit hæc dura quidem, ſed tamẽ iuſta dei vltio, vt qui Chriſtianum parem & fratrem ſuum non tulerit, extremæ conditionis ſeruitutem, ſub crudeliſſimo domino ſeruiat. Dicent hic mihi nonnulli ex his, qui ſanctitatis opinionem affectant. honores, opes, decus, dignitas, vitæ conditio, carnalia ſunt omnia, valeant, Chriſtianis non curanda. valeant ſane per me, atque vtinam iampridẽ iuſſiſſemus hæc valere, quę ſi non tantopere in nobis inualuiſſent, ac inſediſſent, nemo inter nos de Turca loqueretur. ſed agedum excutiamus ſpiritalia. Erit ne adeo ſpiritalis quiſquam noſtrum, tam obfirmo atque obdurato animo, ad ſenſum rerum omnium vitæ huius, qui perpeti ac tolerare poſſit, quod eſt Græco quottidie deuorandum? obijci nobis, vt crimen atque ignominiam no-

mē hoc Chriſtiani, quo tantopere iure gloriamur? Poterit audire tot blaſphemias, tot maledicta, tot conuitia nominis Chriſti, & Dei omnipotentis? Q; ſi quis inter illos, vel verbum vnum per imprudentiam contra Mahumetem miſerit, vel vita ſit ei protinus, vel religio amittenda. eueſtigio eni aut moriendum eſt illi ipſi, aut ad eam ipſam ſectam tranſeundum cui maledixerit. An non pleriſque omnibus, ſi hæc viderent, animus haud aliter accenderetur, quam Matathiæ Macebæo? vt occideret & Iudæum Idolo ſacrum facientem, & id fieri iubentem gentilem. Quid illud omnium grauiſſimum & acerbiſſimum, abduci liberos paruulos in remotiſſimas regiones? vt ibi abnegato Chriſti nomine, & tota pietate in obliuionem miſſa, ſeruiant domino ſpurciſſimo ac impio. quis id noſtrum perferret? quis non mallet mori millies, quam id videre, vel etiam audire? Neque inter hæc audent Græci filios ſuos obiurgare, reprehendere, caſtigare, flagitia formare ad virtutem & ſtudium honeſti, virga

& flagris, quum res poſcit, admonere diſciplinæ, ne illi irritati ad Turcas ſe conferant, & hoc filij audent parentibus minari, a quibus Turcis, ſi quis ſit ſemel receptus, nulla vi, nulla ope, nulla arte poteſt vnde venerat, redire. Et quum inter animantia omnia, ſolus homo ſcelere ſuo corruptus, a natura ſua diſceſſerit, quia & a deo, fit, vt ſi ſibi relinquatur, nullum animal efferatius euadat, nullum magis barbarum atque incompoſitum, nec vlla fera bellua tam ſit immanibus moribus & inhumanis, tam beluæ ſimilis ac homo. Quales ergo illic adoleſcere atque educari pueros eſt credibile, ſolutos, effrenes in licentia atque impunitate viciorum omnium ſemota diſciplina? Quæ poteſt in eiuſmodi animis eſſe pietas? Iã religio mirabiliter effloreſcit ſtudijs adiuta ſapiẽtię, et bonarũ artiũ, quibus eruditus atque excultus animus, acutius recondita diuiæ ſapientiæ myſteria intuet̃, nec remotus eſt ad diuia gradus cognitio atque exploratio rerũ humanarũ & mundi huius, cuius notitiã corporis ſenſibus capim9, atque vſurpamus. Apoſtolus Paulus in.

Diſciplinæ ad iuuãt pietatẽ.

uiſibilia dei per viſibilia cognoſci ait. et primam Abrææ cogitationē acceſſum. q; ad verum atq; omnipotens numen adorandum ac colendum ex aſtris illi, ex cœlis, ex ordine & conſtantia mundi eſſe ortā, author eſt Philo Iudæus, is qui de mundo ſcripſit, vt non iniuria videatur dixiſſe pſalmiſta, cœlos enarrare gloriā dei. Nec alia maior eſt ſuperſtitionis ac impietatis cauſa & occaſio, q̄ ignorantia. At ſtudia humanitatis, id eſt philoſophia, & reliquę ingeniorum atq; ingenuæ artes, vt honore velut gratiſſimo quodā & ſaluberrimo fauonio exhilaratæ flores ac fructus fundūt, ita contemptu aut etiam neglectu flacceſcunt ac emarcidæ collabuntur. Græcis aut Romanis rerum potiētibus magni ſunt in diſciplinis omnibus progreſſus facti. ſub Gotthis & Barbaris illis ac feris dn̄is, ita elanguerūt, vt parum admodum abfuerit, quin vitam omnem penitus ac ſpiritū exhalarēt. q̄ tenues, q̄ inualidas earum reliquias patrum ætas et noſtra accepit? At Turca, q̄ alienus ſit ab omni cultu animi Scytha ſanguinarius, quis non vel fando audiuit? ſub eo

quod ſit artium decus, qui vigor, vel ex Græcia dicamus. Niſi forte meliores nos putamus fore aut pollentiores ingenijs, magiſq; factos atq; aptos ad litteras. aut natura & nutu quodã ingeniorũ magis ad litterarũ ſtudia propẽſos Græcis, a quibus artes ac diſciplinę oẽs cultuſq; & ornatus ingenioꝝ & natus eſt & auctus, & in cæteros oẽs mortales propagatus. Si ille piſtrinus, qui iã olim ardor deferbuit, adhuc ĩ nobis duraret, fortaſſis credi poſſet pie victurũ Chriſtianũ ſub Turca. ſed quum videamus inter nos plena & florenti eccleſiá propter numũ vnũ centies peierarĩ nomen dñi, vbi periurio nõ ſolum a diuino iudice parata eſt ſpiritalis animaduerſio, ſed etiã ab humano corporalis. Quid futuꝝ arbitramur nõ numo vno ſed tanta mercede propoſita cõmiſſi? Et qui ſub Turca cõtra Chriſtianos, cõtra patriã, cõtra penates, contra religionẽ meret ducato vno, an nõ religionẽ ipſam deſeret, & ſe abnegare profitebitur, ſi is iubeat, aut ſe cupere ſignificet propter decẽ? Quid ij, qui hic inter nos de fide ſunt dubij, nũ illi non leuiſſimo

Qui tales ſumus ſub Chriſtianis quales erimus ſub Turca

momento impulſi deficerent? Nec illi ipſi, qui nunc ſunt firmi ac conſtantes, fortaſſis ſtabilitatem illā ſuam perpetuo poſſent conſeruare. Quantū putamus contagij ex dubijs & inconſtantis fidei dei hoībus ad ſodales, ad cōuictores, ad familiares, & eos, quibus cū verſantur, & colloquuntur, affricari ac hærere? nō minus atq; ex putri aliqua ac fœda ſcabie. cui nō inijceret ſcrupulos illa tā frequēs dubitatio, inquiſitio, examinatio, altercatio, præſertim accedente in partes diaboli veteratoria aſtutia & fraudibus? Nā ſi in rebus quæ corporeis ſenſibus expoſitæ ſunt magis, atq; obuiæ, q̄ ea in quibus ſita eſt fides pietatis, humana cauillatio aliquid ſemper inuenit, quod conuellat, quod luxet. & præſtigiæ ſenſibus noſtris fiunt, vt veritas ſæpe obſcuraretur, ac cogatur latere, non id quidem rerum vicio, aut magnitudine luminis noſtrorum ingeniorum, ſed tenebris atque hebetudine mentis noſtræ. vt merito ille dixerit, Nimium altercando veritas amittitur. Quid futurū eſt in religione, in ea, quę ſenſum omnem humanū excedit, quæ

eſt ſubſtantia rerũ ſpectandarũ argumẽtum nõ apparentium? Fortior quidem deus diabolo, & omnium veritas fortiſſ. ſed nos qui a deo ad diabolum defecimus, quæ a partibus noſtris videntur ſtare, facillime recipimus. ægre quę faciunt pro diuinis, preſſi hoc carnis põdere, quæ nutu ſuo ad ima nos deijcit, id eſt a cęleſtibus ad terrena, vt magno conatu ſit opus, quo tam onuſti cliuũ hunc aſcendamus, quum vltro per pronũ delabamur. Adfert tempus ipſum veritati ſplendorem ac lucẽ, & ipſa veritas, poſteaquam diu latuit, emergit tãdem, fateor, ſed interea, dũ tẽpus cunctatur, dum illa emergit, nos immergimur, ac perimus. Poſtremo, quũ hic inter nos, vbi incitamur monitis, authoritate ſapientum, exemplis bonorum deterremur ab impietate, ignominia, dedecore, foro, iudicijs, pœnis, nihil vel videmus vel audimus, quod ad impietatem aperte ac palam adhortetur, atq; impellat, aut a virtute, probitate, pietate auertat, atq; arceat. reſpectum tamen Chriſti inter poſtrema poſuerimus. nũquid, ſi inuerſa ſit vitæ & rerum ratio,

non potiora erunt nobis, quę iam nunc priora eſſe, q̃ pietatem exiſtimamus? Quid iam ergo eſt reliquum, quod furioſi homines, perditi, deſperati, conſecuturos ſe ſub regno Turcæ ſperẽt? nõ opes, non honores, nõ dignitates. quis enim hæc canibus concedit? cuiuſmodi nos illis erimus. libertas quæ eſſe poterit ſub tali dño, imo ſub talibus domi nis? nobis pręcipue, quum nulla ſit eius popularibus eiuſdẽ gentis & hæreſis? Literarum nulla erit cura, nulla mẽtio, pietas in periculo. Quid reſtat? vt noua aliqua rerum natura condatur, cuius bonis inſani iſti ſub Turca perfruant? Quòd ſi quis adeo ſit forti atq; audaci animo, vt contemptis alijs rebus omnibus, pietatem tamen ſe ſub impio rege conſeruaturum confidat, id tamen non debet alijs optare ac procurare, de quorũ conſtantia ac firmitate nihil habet exploratum. ſedet ipſe, qui ſibi nunc videtur ſtare, ne ſe efferat animo iuxta monita D. Apoſtoli, ſed circũſpecte agat metuẽs caſum. Nõ eſt omnino committendũ, vt tẽtemus, vt velimus, vt optemus experiri, qualis illa futura ſit vita, in tãtam

temptationem morum ac pietatis nullo penitus modo, quantum præſtari a nobis poſſit. Debemus ſinere, vt inducamur. nã & illis, quós confirmaturus & corroboraturus erat ille ſpiritus, cui pares non ſunt mundi vniuerſi & totius naturæ vires, præcepit tamen deus vigilent, orent, ne inducantur in temptationem, incerti vtrum in ea pugna occũbent, an euadẽt incolumes. Quanto id eſt nobis omnibus magis orandũ, tanto infirmioribus omni animorũ robore ac viribus deſerti ac deſtitutis precibus eſt hoc contendendum, & omni arte, ingenio, ope, viribus connitendũ cauendumq́, ne tanta pernicies & tam præſens malum contingat.

De vita ſub Turca finis
Antuerpiæ.
Apud Michaelem Hillenium.
1529.

Verba Hier.^i in vita Malchi à Lud.^co
Vive citata in l. de Vita christian.
sub finem. fol. 8. ꝓ. 6.

scribere enim disposui (si tamen [...])
ab aduentu salvatoris, usq. ad nostram
aetatem, idest ab Apostolis, usq. ad
nostri temporis faecem, quomodo, et
per quos christi Ecclesia nata sit,
et adulta, persecutionibus creuerit,
martyrijs coronata sit: et, postquam
ad Christianos Principes venit, po=
tentia quidem, et diuitijs maior,
sed virtutibus minor facta sit.
Verum haec alias —